

ЧАЛОВЕК,
ЯКІ СКРАУ
СЬЦЯНУ
ПЛАЧУ

15 ізраїльських
аповяданьняў

у перакладах Паўла Касьцюкевіча

ЧАЛАВЕК, ЯКІ СКРАЇ СЬЦЯНУ ПЛАЧУ

15 ізраїльських аповяданьняў
у перакладах Паўла Касцюкевіча

СЕРТЫФІКАТ
ПРАКТЫКА
ПРАКТЫКА

Гэты сертыфікат выданы ў адпаведнасці з
заканадаўствам Рэспублікі Беларусь

Выданьне ажыццёўлена дзякуючы падтрымцы

Амбасады
Дзяржавы Ізраіль
у Рэспубліцы Беларусь

Габрэйскага агенцтва
для Ізраілю (Сахнут)
у Рэспубліцы Беларусь

ЧАЛАВЕК, ЯКІ СКРАЎ СЬЦЯНУ ПЛАЧУ

**15 ізраільскіх
апавяданьняў**

у перакладах Паўла Касьцюкевіча

Мінск

Выдавец І. П. Логвінаў

2009

УДК 821.411.16-32

ББК 84(5ИЗр)-44

Ч 16

האיש שגנב את הכותל המערבי

15 סיפורים ישראלים

בתרגום לבלרוסית של פבל קסטוקביץ'

© For Hebrew text: authors, 2009

© Касьцюкевіч П.,

пераклад на беларускую мову, 2009

© Логвінаў І., афармленьне, 2009

ISBN 978-985-6901-03-7

Зьмест

«Давайце хаўрусаваць!» (Зээй Бен-Ар'е).....	7
На адной назе пра ізраільскую літаратуру (Павал Касцюкевіч).....	11

МАЛАДЗЕЙШЫЯ

Узі Вайль

1. Чалавек, які скраў Сьцяну Плачу.....	19
2. Зьнікла.....	36

Этгар Керэт

3. Дрэнная карма.....	44
4. Сырэна.....	54
5. Мужчынка.....	60

Орлі Кастэль-Блюм

6. Жанчына, якая хацела забіць.....	64
7. З рысам не спрачаюцца.....	68

Алекс Эпштэйн

8. Апошні сон Борхеса.....	71
----------------------------	----

Гафі Амір

9. У дваццаць адзін год ты зьлётаеш на Месяц...	75
---	----

СТАРЭЙШЫЯ

Мэір Шалеў

10. Князь Антон і яго служанка Зога 84

Амас Оз

11. Качэўнік і зьмей 114

А. Б. Егошуа

12. Прыліў 138

Эфраім Кішон

13. А ключы ў Рыжага 167
14. А сам ты як? 172

Юдыт Кацыр

15. Шлаф штундэ 176

Давайце хаўрусаваць!

*Надзвычайны і Паўнамоцны Амбасадар
Дзяржавы Ізраіль
У Рэспубліцы Беларусь
Зэў Бэн-Ар'е*

«Давай хаўрусаваць!» — скажа габрэйскай беларуская мова і будзе амаль зразумелая безь перакладу, паколькі аснова беларускага слова «хаўрусаваць» — сябраваць, таварышаваць, — чыста габрэйская. Але калі яны разгаворацца як сьлед, і габрэйская растлумачыць беларускай, што яна ў Ізраілі зусім ня ідыш (зь якой беларуская непасрэдна кантактавала і часам нават супольнілася ў яшчэ недалёкай гісторыі), а іўрыт — адроджаная мова Торы, то далей безь перакладніка ім не абысьціся. А паразмаўляць жа карціць і найперш пагаманіць па-мацярынску пра сыноў і дачок зямлі беларускай, якія прарасьлі на глебе габрэйскай: такіх як Шнэўр Залман, стваральнік Хабаду — адной з асноўных сёньня плыняў у юдаізьме, ці Мэндэле Мойхер-Сфорым, які ў другой палове XIX стагодзьдзя запачаткаваў сучасную літаратуру на ідыш, альбо пра чалавека, стаўшага легендай, згодна зь якой ён, Эліэзэр Бэн-Егуда, мала не сам-насам адрадіў у Ізраілі іўрыт. Не кажучы пра палітыкаў, народжаных на Беларусі — ім ліку няма: і першы прэ-

зідэнт Ізраілю Хаім Вэйцман, і трэці Залман Ша-
зар, і дзявяты, цяперашні, Шымон Пэрэс, а такса-
ма прэм'еры Менахем Бэгін, Іцхак Шамір...

А адкуль бацька аднаго з аўтараў нашай складанкі,
папулярнага іўрыцкага пісьменьніка Этгара Керэта?
З Баранавічаў.

Але Керэт, як і іншыя аўтары гэтага зборніка, не
размаўляюць і ня пішуць па-беларуску. А Павал
Касьцюкевіч, які пра сябе кажа, што ён сын «аідышэ
мамэ» і «бэларашэн татэ», размаўляе і піша на абод-
вух мовах, таму, пэўна, яму сам Бог наказаў, а Амба-
сада Ізраілю ў Беларусі папрасіла: «Перакладзіце!»
(прынамсі мы зьвяртаемся да Паўла на «вы», а якую
форму выбірае Бог — нам невядома). І ён — Павал,
улёгся ў працу, і даволі такі доўга ўлягаўся, але ўрэшце
пераклаў, ці як ён кажа, «абеларусіў» 15 апавяданьняў
ізраільскіх аўтараў, якія цяпер размаўляюць зь
беларускім чытачом на яго мове; размаўляюць і
ўсур'ёз, хоць нядоўга (бо хто ж гэта вытрымае доўгую
гутарку ўсур'ёз?), і іранічна, і нават гумарыстычна,
сьмеючыся з саміх сябе, зь ізраільскага ладу жыць-
ця і рэаліяў, з габрэйскага характару ўвогуле, і ў гэ-
тым умельстве сьмяяцца з саміх сябе (зірніце хаця
б на вокладку кнігі!) — наша сіла і зарука таго, што
мы выстаім.

А яшчэ гэтая зарука ў тым, што мы захавалі ды
адраділі нашую старажытную мову, таму што безь
іўрыту мы б не пабудавалі той дзяржавы, якую
пабудавалі, не перамаглі б у тых войнах, у якіх перамаглі,
не стварылі б тых высокіх тэхналёгіяў, якія сёньня
шырока вядомыя ў сьвеце. Ды што там казаць, безь
іўрыта нават слынная сваімі надоямі ізраільская ка-
рова, пэўна, не давала б столькі малака, колькі яна дае
на зайздрасць не-іўрытамоўным рагулям.

Мы ж адраджалі іўрыт як гутарковую мову прак-
тычна з нуля. Вядома, іўрыт ніколі ня быў мёртвай

мовай — на ім прамаўлялі малітвы, вучылі Тору і Талмуд, а ў некаторых краінах нават пісалі прозу, вершы і газэтныя артыкулы. Але вось каб сказаць «Як маесься?» ці «Халера цябе бяры!» — дык такога лічы не было. А цяпер паслухайце, як крычаць сёння на іўрыце на стадыёне футбольныя заўзятары і дэбагуюць дэпутаты ў ізраільскім парламэнце (некаторыя, праўда, сьцьвярджаюць, што паміж першым і другім няма асаблівай розніцы). Або завітайце ва ўнівэрсытэцкую аўдыторыю: прафэсар чытае лекцыю па вышэйшай матэматыцы на іўрыце, на галёрцы дзяўчына на іўрыце распавядае сяброўцы, як яе хлопец прызнаўся ў каханні, вядома, таксама на іўрыце, а побач несьвядомы студэнт употай чытае на іўрыце дэтэктыў. У нас на іўрыце публікуюцца і дэтэктывы, і сур'ёзныя раманы, і паэзія, і кнігі для дзетак. І дзеткі чытаюць гэтыя кнігі справа налева ды спрытна разьбіраюць старадаўнія літары, якімі была напісаная Біблія, як прынята казаць, «у арыгінале».

Мы ведаем цану нацыянальнай мове і таму калі нас пытаюць: «Нашто вы перакладаеце ізраільскую прозу на беларускую мову? Ці не даволі яе перакладаў на расейскую?», мы адказваем: «Так, мы ў Ізраілі зрабілі шмат перакладаў на расейскую мову і ганарымся гэтым. Але тое для расейскага чытача. Бо праўдзівы дыялёг ізраільскай і беларускай культураў можа весьціся адно на нацыянальных мовах — іўрыце і беларускай».

Нашто нам яшчэ мова пасярэдніца, нам дастаткова пасярэдніка, дакладней, тандэма пасярэднікаў — перакладніка Паўла Касьцюкевіча і рэдактара Валянціна Акудовіча, зь якімі нам, і перш за ўсё вам, чытачам, вельмі пашчасьціла.

А калі ўсё так шчасьліва зьбеглася, дык гартайце далей і чытайце гэтую кнігу, якой мы дужа ганарымся як прадстаўнікі Ізраілю, паколькі такім чынам выканалі

адну з сваіх асноўных задачаў — прэзентаваць нашу культуру, і як сябры Беларусі, бо паспрыялі зьяўленьню яшчэ адной, спадзяемся, зусім неабгадой кнігі на беларускай мове.

На адной назе пра ізраільскую літаратуру

Павал Касцюкевіч

Неяк да мудраца Гілеля завітаў госьць з заморскай краіны і папрасіў: «Шаноўны, распавядзі мне пра сваю габрэйскую веру, пакуль я змагу стаяць на адной назе». І Гілель, ужыўшы ўвесь свой талент, такі здолеў уплішчыць асновы юдаізму ў лічаныя хвіліны. Бо колькі там можа чалавек стаяць на адной назе! Тлумачальнікі Торы кажуць, што нягледзячы на сьпяхоцьце, менавіта тады сьвет атрымаў духоўную эсэнцыю юдаізму, прамоўленую Гілелем: «Палюбі бліжняга свайго, як самога сябе». А філёлягі сьцьвярджаюць, што гэта з той прыгоды іўрыт займеў фразэалягічны выраз «на адной назе», які азначае «сьцісла пра галоўнае, самы цымус кораценька».

Сыны Ізраілевы. Агульнае імя для надзіва розных людзей. Нават звонку яны дужа непадобныя: швэдзкія габрэі — бялявыя, як карэнныя швэды, а іх браты з Этыёпіі, здаецца, абсалютна не адрозніваюцца ад звычайных этыёпаў. А што казаць пра ўклад жыцьця: нават маючы адзін карань — юдаізм і агульныя габрэйскія традыцыі, каго ты ні вазьмі сярод Абрагамавых нашчадкаў — кожны прывёз з краінаў сыходу свае адметныя звычаі і завядзёнкі. І іўрыт у вуснах многіх ізраільцянаў часьцяком толькі другая мова.

Але ж, жывучы ў адной краіне, ім усім проста неабходна разумецца. Па-братэрску і палюбоўна. Выслухаць іншых і, што ня менш важна, — выказацца самому. Можна, менавіта таму некалі кожны ізраілец робіцца адначасова і такім сабе заморскім госьцем, ахвочым колькі хвілінаў уважліва паслухаць варыянт праўды з вуснаў іншага чалавека. Потым, калі настае чарга слухача гаварыць, апаবাদальнік саступае сцэну, увесь ператвараючыся у слых. І цяпер ужо слухач ператвараецца ў мудраца Гілея, які здатны कराценька, але грунтоўна ды аргумэнтавана, распавесці сваю вэрсію сьветабудовы. Нават на простае пытаньне «Як маесься?» або «Што ты еў сёньня на абед?» ад ізраільцяніна можна атрымаць зграбна выбудаваны аповед. Хоць кароценькі — два-тры сказы, але які мае, як і ўсе сапраўдныя гісторыі, свае завязку, кульмінацыю, разьвязку. Прамоўцам трэба адно памятаць, што іх сумоўнік стаіць на адной назе. Ізраільцяне такія — цябе будуць слухаць уважліва, са спагадай, але... вельмі нядоўга. Як на іх, хоць ты рыхтуй свае прамовы дома (і многія такі рыхтуюць!).

Сёньняшня ізраільская літаратура, — а мы нарэшце дапярлі да яе, — прыўласціла падобны спосаб камунікацыі. Скарысталася з папулярнай у Ізраілі формы кароткай гісторыі. І хаця ізраільская літаратура — гэта бліскучыя раманы і аповесці, аднак кароткае апаবাদаньне таксама вельмі запатрабаваная форма.

Але так было не заўсёды. На пачатку дваццатага стагодзьдзя, калі ізраільская літаратура толькі пачыналася, баль ладзіла паэзія. Сучасны літаратар не пазайздросціў бы першаму пакаленьне ізраільскіх пісьменнікаў, бо тады панавала такое нялюбое вольнаму творцу слова «трэба». Трэба было аднаўляць трохі састарэлы за стагодзьдзі выгнаньня іўрыт (кажучы беларускімі паняткамі — адраджаць мову), трэба было цэлымі тамамі перакладаць набыткі сусьветнай

літаратуры, трэба было прадукаваць этычныя нормы, бо літаратура на тую пару была адным з найважнейшых спосабаў у вынаходзтве новай габрэйскасьці. Але, як вядома, калі паэт ператвараецца ў народнага песьняра, яму не дазваляецца ніякіх лішніх рухаў, разьняволеньняў, нязмушанасьці формаў. Зь іншага боку, была, так бы мовіць, палёгка, бо жанр эпічнай паэзіі даваў магчымасьць першым ізраільскім аўтарам міталягізаваць рэчаіснасьць, прадстаўляць яе дасхоchu суб'ектыўна і зьмяшчаць акцэнт з сацыяльнай праблематыкі на эстэтыку. І песьні, песьні! Якаў Орланд, Аляксандр Пэн, Натан Альтэрман, Аўрагам Шлёнскі, Шауль Чарняхоўскі, Лея Гольдберг, Хаім Нахман Б'ялік — праз тэксты да песьняў паэты хутка даставалі ўсенароднае прызнаньне, бо публічныя сьпевы карысталіся тады шалёным посьпехам. Маладыя будаўнікі краіны, кібуцнік, садзіліся вакол вогнішчаў і сьпявалі. Сьпявалі мэлёды, прывезеныя зь Эўропы, заходняй і ўсходняй, сьпявалі румынскую «Ору» і савецкую «Кацюшу», полькі і шабасоўкі, — хіба адно словы тых песьняў былі свае, іўрыцкія, а тэмы — тутэйшыя, ізраільскія.

Але ўжо пачынаючы з 30-тых гадоў літаратурная атмасфэра мяняецца: вершаваныя сагі пра першых пасяленцаў выходзяць з моды. Гэта і зразумела — мяняецца сама краіна. Ужо ўвабраўся ў сваё стракатае пер'е першы габрэйскі мэгаполіс — Тэль-Авіў. На Зямлю Ізраілю прыехала вялікая хваля рэпатрыянтаў зь Нямецчыны і Польшчы. Водар «Галуза» і цынамона лунае над Тэль-Авівам: «Бітэ шон, пані Матусэвіч». Паўстаюць першыя багемныя асяродкі і пачынаецца заўсёдная мэдытацыя багеми пасярод тлуму кавярняў за кубачкам сто разоў астылай кавы, якая завершваецца нясьпешным шпацырам па вуліцах Дызэнгоф і Шэнкін, тады — ці не адзіных нітачках эўрапейшчыны пасярод неабсяжнага кліма ўсходу.

Літаратура пакрысе робіцца больш складанай і шматслойнай — усё часцей ужывае прыёмы эўрапейскай прозы: плынь сьвядомасьці Джэймса Джойса, экзыстэнцыялізм Камю і Сартра. Яна імкнецца засвоіць вобраз прыватнага чалавека, незалежнага ад грамадства. Письменьнікі пачынаюць адчуваць сябе інтэлектуальнай элітай і шмат хто зь іх зусім не марыць жыць у кібуцы ды абрабляць палі. Літаратура часам нават замест хваласьпеваў кібуцнаму ладу востра яго крытыкуе, як і вобраз першапраходца, створаны папярэднім пакаленьнем пісьменьнікаў. Цяпер побач з супэргабрэям у ізраільскай літаратуры гадуецца іншы герой, прыватны чалавек, які пакутуе на сумневы і бясконца шукае сэнс уласнага існаваньня. У гэтую пару ўжо ухваляюцца не эпапэі, а раманы ды аповесьці, дзеянне якіх адбываецца на абмежаванай тэрыторыі і з абмежаванай колькасьцю герояў. Высілкі аўтараў скіраваныя не на апісаньне вялікіх здзяйсненьняў, а на дакладную перадачу ўнутранага сьвету героя. У сваіх творах прэзэнт тых часоў пераглядаюць ідэалы бацькоў-заснавальнікаў, заяўляюць права на самавызначэньне асобы, пестуюць сваё пэрсанальнае «эга». Разам з тым ізраільская літаратура захоўвае традыцыйны для яе крытычны (часам сатырычны) погляд на жыцьцё грамадства. Нездарма менавіта на гэты час прыпадае росквіт сатырыка Эфраіма Кішона. А пісьменьнік Аарон Апельфельд наагул збочвае ад выяўленьня ізраільскай рэальнасьці і ўглядаецца ў жыцьцёвыя суплёты эўрапейскіх габрэяў. Да таго ж ён паказвае хутчэй трагічнасьць, а не гераічнасьць габрэйскага лёсу падчас Галакосту. Менавіта цяпер, калі габрэйская супольнасьць у Ізраілі стварыла больш, чым дэкларавала, ізраільскае літаратура пачынае задумвацца над спрадвечнымі праблемамі чалавецтва. У 60-тыя гады дваццатага стагодзьдзя, калі ў літаратуру прыйшло цэлае пакаленьне пісьменьнікаў, якія выраслі і вучыліся

тут, на зямлі Ізраіля (А.Б.Егошуа, Аарон Мэгед, Ёрам Каньюк, Іцхак Бэн-Нэр, Амас Оз) ізраільская літаратура здолела ўзняцца над уласнай монанацыянальнасцю і тым самым прыдбала сабе чытачоў у шмат якіх краінах сьвету.

80-тыя гады. Вялікія хвалі рэпатрыяцыі з СССР і выбух камунікацыяў надаюць ізраільскай літаратуры шматкультурныя рысы. Сьветапоглядна сацыялістычны Ізраіль імкліва ператвараецца ў капіталістычны край. Нэон рэкламы, агнёвая стужка гайвэяў, тэхна-рытм. Письменьнік больш не прадуквае маральных нормаў, цяпер ён адно нагадвае пра пякучыя праблемы. Далікатна, сьцішана. Але нават дзеля гэтага яму сьпярга трэба завабіць да сябе чытача. Як? Вядома, кідкай назвай. «Жанчына, якая хацела забіць» — так назвала адно са сваіх апавяданьняў Орлі Кастэль-Блюм. «У 21 год ты зьлётаеш на Месяц» — гэта апавяданьне іншае аўтаркі, Гафі Амір. Алекс Эпштэйн назваў свой твор «Не чытайце гэтага апавяданьня!» (праўда ж, адразу ўзьнікае вострае жаданьне яго прачытаць?). У гэтых вымогах звабіць чытача, усіх, відаць, пераўзышоў Узі Вайль, які назваў сваё кароткае апавяданьне так: «Гадзі Блюменталь закідвае мяч у кальцо над галавой васьмігадовага хлопчыка, а хлопчык крычыць: «Прэч з поля, прыдурак!» ».

Ізраільскія письменнікі назвамі сваіх твораў зусім па-рэкламнаму цвеляць чытача. Але як прынадзіць яго заглыбіцца ў тэкст? Прывабнасьцю першага сказа, вядома! «...У Амэрыцы вынайшлі кроплі ад адзіноты...» — так пачынае сваё апавяданьне «Кроплі» Этгар Керэт. Або «...Жаўнеры папрасілі прабачэньня ў яе, што забілі мяне...» (першы сказ апавяданьня «Юлія» таго ж аўтара).

І — сакавітай мовай. Ізраільскі письменнік лічыць за лепшае выбіраць простыя, зразумелыя як мага больш шырокаму колу чытачоў, словы. Зь лексычнага

гледзішча перакладаць сучасных аўтараў — адна аса-
лода: замест таго, каб лазіць у слоўнікі (дзеля лепшага
паразумыня), можна проста выйсьці з дому і прыс-
лухацца да вулічнай гаманы.

Елена Рымон, вядомая дасьледчыца ізраільскай
літаратуры, кажа: «Іўрыт — такая мова, на якой даволі
складана вымавіць запар некалькі фразаў, каб ня
ўбіцца ў якую-небудзь цытату з таго ці іншага сьвя-
тога тэксту». Дык вось, гэта ўжо даўно няпраўда. На
іўрыце сёньня можна такое загнуць, што хавайся ў
бульбу... Да таго ж сучасны гутарковы іўрыт — как-
тэйль Молатава, дзе акрамя асноўнага, габрэйскага
складніка, намяшана нямала арабскіх, славянскіх і
ангельскіх «пярчынак».

Яшчэ адна прынада для сучаснага ізраільскага чы-
тача — навеяны моднымі сюррэалізмам і абсурдыз-
мам выгін сюжэтай лініі. Прыкладам, Керэтаўскае —
жыў-быў вожык, які хацеў абрававаць банк, бо кахаў
прастытутку.

Але ўсё ж перад намі літаратура, а не рэкламная
прадукцыя. Ізраільскія пісьменьнікі, якія дзеля пра-
жытку часта працуюць у рэкламных агенцтвах і пішуць
сцэнары для мыльных опэр, хоць і карыстаюцца ў сва-
ёй творчасці прыёмамі піяршчыкаў, але пасля пер-
шых сказаў амаль адразу кажуць рэкламшчыне рашу-
чае «не!». І тое, што пачынаецца як дэтэктыў, скан-
чаецца глыбіннымі развагамі пра чалавечы лёс (Узі
Вайль, апавяданьне «Зьнікла»). А бязважкая, акварэль-
ная замалёўка раптам ператвараецца ў шматслаёвае
палатно з крытычным поглядам на сучаснае жыцьцё
(апавяданьне Гафі Амір «І перадай прывітаньне майму
юнацтву»). Як у кожнай праўдзівай прозе тут галоўнае
ня форма. Пад стракатай упакоўкай тояцца бездані ча-
лавечых пачуцьцяў. Ізраільскі пісьменьнік наладувае
ў кароткае апавяданьне надзвычай сур'ёзныя тэмы:
крохасьць чалавечае душы, яе прывыкласьць да

пакутаў, спробы ўцёкаў чулых сэрцаў з зачараванага колу адзіноты. Пранізьлівасьць Чэхава, фантазмагарычнасьць Кафкі і Шульца, высушана-нішчымны рэалізм Карвэра — усё, пра што (і як) пісала і піша сусьветная літаратура, ёсьць тут.

Прачытаўшы гэтыя 15 апавяданьняў і пакаштаваўшы п'янкi кактэйль мадэрну, плыні сьвядомасьці, сюрруды постмадэрну, што замешаныя на доўгіх буднях самотных душаў і стракатай ізраільскай рэчаіснасьці, спадзяюся цябе, чытачу, не пакіне адчуваньне, што ты зрабіўся сьведкам цуду, які магчымы нават у асобна ўзятай малагабарытнай кватэры вялікага гораду. Дарэчы, ты, шаноўны, слухаючы мяне, не стаміўся стаць на адной назе?

Перакладнік выказвае сваю шчырую падзяку:

спадару Зээву Бэн-Ар'е, амбасадару Дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь,

за настойлівае пераконваньне шырокіх мас ізраільскіх чыноўнікаў у мэтазгоднасьці выданьня кнігі — а на яго месцы хто іншы ўжо даўно бы апусьціў рукі,

спадару Ігару Гітэльману, кіраўніку беларускага філіялу габрэйскага агенцтва «Сахнут»,

за наданьне бюджэту кнігі патрэбнага аб'ёму і належнага размаху,

спадарыням Гіле Мэгед (Hilla Meged) і Гіціт Леві (Gitit Levi), супрацоўніцам Інстытуту перакладаў іўрыцкае літаратуры (г. Рамат-Ган, Ізраіль),

за правядзеньне ва ўдарныя тэрміны растлумачальнай працы сярод шырокіх мас ізраільскіх пісьменьнікаў, цягам якой шырокім масам было даведзена, што пераклад іх твораў на беларускую мову — зарука будучага буянства іх занябанай літаратурнай кар'еры;

спадарам Андрэю Дыньку і Андрэю Скурку,

рэдактарам тыднёвіка «Наша Ніва»;

спадару Вольфу Рубінчыку, рэдактару беларуска-габрэйскага бюлетэню «Мы яшчэ тут!»;

спадару Барысу Пятровічу, рэдактару часопіса «Дзеяслоў»;

за падтрымку на старонках сваіх выданьняў шырокіх мас ізраільскіх пісьменьнікаў, якая мела на мэце бескарысьліва паспрыяць будучаму буянству іх занябанай літаратурнай кар'еры.

спадару Асафу Браха (Assaf Bracha), консулу Дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь,

за наданьне перакладчыку ўпэўненасьці, што *ivrit* — *safa kasha* («хто як хаціт, той так і іўрыт»), якая безумоўна спрычыніцца да будучага буянства яго занябанай перакладчыцкай кар'еры.

Студэнткам-гебраісткам 5-га курса аддзяленьня культуралёгіі факультэту міжнародных адносінаў БДУ (загадчыца катэдры — Сініла Г.В.),

за пакорлівую згоду стацца падвопытнымі чытачамі, паколькі ладная частка перакладаў з гэтай кнігі ўпершыню былі выпрабаваныя менавіта на іх.

УЗІ ВАЙЛЬ

Гэты Узі Вайль (нарадзіўся ў 1967 у кібуцы Газіт) проста доктар Марыярці нейкі! То запросіць Сьмерць уласнай пэрсонай у кватэру да звычайнай ізраільскай сям'і (апавяданьне «Гэта не «Хамас», гэта Сьмерць, каб яна здохла»), то запхне ў машыну часу цара Давіда і прымусіць яго знаёміцца з прадстаўніком ерусалімскіх сэксменшыняў (лірычна-шызафрэнічны цыкл «Буржуазія задаволена не да канца»), то на біялягічна-генэтычным узроўні скрыжэе ананас з банкаматам, а потым – дыню з цыгарэтай (форма як у дыні, смак як у дыні і ў дадатак спрычыняецца да ракавых захворваньняў). Але ніхто не здагадваецца, што Узі Вайль падрыхтаваў крадзеж, які сваёй цынічнасьцю ня мае аналягаў у габрэйскай гісторыі: літаратурны зламысьнік наважыўся сьцягнуць Сьцяну Плачу.

Чалавек, які скраў Сьцяну Плачу

Давід Лугасі, мяркую, ніколі не ўсьведамляў, як жа моцна ён любіць Сьцяну Плачу, пакуль ня ўбачыў яе разабраную на камяні, якія былі звалё-

«Haish Shehevir et Hakotel Namaaravi» by Uzi Weill

First published in Hebrew in. «The Man Who Moved the Wall of Tears» by Uzi Weill, Modan Publishing House Ltd

Copyright© Uzi Weill and Modan Publishing House Ltd

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

няя цяпер у кодабы трыццаці цяжкавікоў ягонай кампаніі «Амэрыканскі камфорт (перавозкі і рамонтныя працы)».

Раней Сьцяна Плачу была адно месцам для малітвы. І толькі таго. Аднак забойства прэм'ер-міністра Іцхака Рабіна¹ зьмяніла ўсё чыста.

Лугасі — адзін з тых рэдкіх людзей, якія нарадзіліся, каб маліцца. Таму няма дзіва, што ля Мура ён пачуваўся як дома. Хаця ён не настолькі пільнаваўся ўсіх рэлігійных звычаяў, каб мець шанец ажаніцца з унучкай якогась хасыдзкага рэбе (нават з другараднай, нязначнай дынастыі). Напрыклад, у шабатні вечар Лугасі сьпяраша ішоў з татам у сынагогу, потым вяртаўся ў бацькоўскі дом на дабраславеньне і сьвяточную вячэру, а пасья вячэры заводзіў машыну і ехаў на якую-кольвек пагулянку. І ў сям'і Лугасі гэта лічылася цудоўна прабаўленай суботай².

І вось прычына, па якой ён, любячы Сьцяну Плачу, ненавідзеў Ерусалім: пад'яжджаючы да пагоркаў места, ты мусіш выбіраць. Ты павінен зрабіцца нацыяналістам ці сацыялістам, вырашыць, ты рэлігійны або сьвецкі, мусіш далучыцца да артадоксаў у чорных ярмолках з матэрыі або да памяркоўных вернікаў у вязаных сніх, не раўнуючы як у амэрыканскіх кінастужках, дзе герой з раёна беднаты павінны выбраць сабе банду, інакш застанецца сам-насам са змрочным і бязьлітасным горадам.

Лугасі, які ненавідзеў праблему выбару і любіў маліцца, пасья адведзінаў сваёй улюбёнай сьцяны вяртаўся дадому знэрваваны, і што далей, то мацней. Пакуль апошнім разам ён ня вырываў.

¹ Іцхак Рабін (1922—1995) — ізраільскі прэм'ер-міністар (яго маці—ураджэнка Магілёва), забіты падчас мітыngu ў Тэль-Авіве прававадыкальным экстрэмістам-габрэем.

² Згодна з артадаксальным юдаізмам, зь пятнічнага да суботняга вечара прававернаму габрэю забараняецца рабіць працу і нават прыводзіць у рух мэханізмы.

Лугасі патэлефанаваў мне на сёмы дзень пасля забойства Іцхака Рабіна. На гадзінніку была першая ночы.

— Трэба каб ты прыехаў, — сказаў ён, — давай лаві таксоўку і ляці ў Ерусалім. Мне неабходная твая парада.

— Парада наконт чаго?

— Дзе яе паставіць. Сьцяну Плачу. Браце, праз гадзіну я скончу пагрузку. Хутчэй прыяжджай. Усё, годзе балбатаць — у майго «Нокія» сядзе батарэйка.

За паўкілямэтра ад Сьцяны я ўпёрся ў паліцэйскі блёкпост. Жаўнер унутранага войска, друз¹, спыніў мяне і паведаміў:

— Сьцяна Плачу зачыненая на рэстаўрацыю.

— Што?

— Ремонт. Яе чысьцяць. Адмысловая апэрацыя перад мітынгам у памяць аб Рабіну.

— А-а.

Жаўнер застаўся на месцы. Я пачухаў патыліцу.

— Паслухайце, мне трэба да Сьцяны. Я з групы дарадцаў.

— Як ваша імя? — запытаўся жаўнер і дастаў пакамечаную паперку з кішэні штаноў.

— Узі Вайль.

— Узі Вайль? Той самы? Славуты Узі Вайль?!

— Славуты? І чым гэта я славуцы?

— Чаго ж ты адразу не сказаў! — выгукнуў жаўнер і пляснуў мяне па плячы. — Падрадчык сказаў чый ты сын і загадаў прапусьціць цябе. Каб ты ведаў, я з вамі на сто адсоткаў. Мы друзы, браце, у кроўным хаўрусе з габрэйскім народам.

— Зразумела... — прамовіў я асьцярожна.

Ён крыкнуў свайму напарніку, які стаяў побач са шлягбаумам, каб даў мне праехаць.

¹ Друзы — арабамоўная народнасьць, чые прадстаўнікі служаць у ізраільскім войску.

— І таму, хоць я друз, а не габрэй, я ўсёй душою з тваім бацькам.

— Маім бацькам? — здзіўлена перапытаў я.

— Вялікі чалавек быў! — сказаў жаўнер, — Цяпер такіх няма. Хай зямля яму будзе пухам.

— Але мой бацька жывы!

Ён аслупянеў:

— Сапраўды? Менахем Бэгін¹ — жывы?

Разгублены і знямелы, я адно далікатна пасьміхаўся.

— Вось табе і маеш... — працягваў жаўнер. Ён павагаў галавой са здзіўленьнем, якое толькі павялічвалася. — Вось табе і маеш! Бэгін — жывы... Што, схаваўся дзе?

Я сьцепануў плячыма.

— Малайчынка! Чысты падпольшчык, сядзіць сабе як мышка, — ухвальна сказаў жаўнер. — Дык калі ён вернецца?

— Ну, праз год-два...

— Перадай бацьку, што ўсе яго даўно чакаюць, — сказаў жаўнер. — І я, хоць я друз, а не габрэй, таксама чакаю. І ведаеш, зь якой прычыны?

— Кроўны хаўрус з габрэйскім народам? — высунуў я дапушчэньне.

Ён зірнуў на мяне зь яшчэ большай пашанай:

— А ты ня шыла зь перцам! Бачу, бацька выгадаваў цябе як сьлед. Малайчыны! Вы, Бэгіны, сям'я што трэба.

— Я перадам тату, — паабяцаў я.

Жаўнер прыбраў руку з шыбы аўтамабіля.

Пляц перад Сьцяной быў заліты зыркiм сьвятлом, і дзесяткі рабочых займаліся дэмантажам ка-

¹ Менахем Бэгін (1913—1992) — ізраільскі прэм'ер-міністар (нарадзіўся ў Берасьці), адзін з бацькоў ізраільска-эгіпэцкага мірнага пагадненьня. Пасьля адстаўкі, выкліканай палітычным скандалам, доўгія гады жыў жыцьцём самотніка ў сваёй ерусалімскай кватэры.

менных блёкаў. Ад самой Сьцяны засталася толькі два ніжнія рады. Ня кожнага блёка ўвіхалася па два рабочых, і, адлучыўшы камень ад гары, яны неслі яго да цяжкавіка, што прыпаркаваўся на ўскрайку пляца. Яшчэ дваццаць дзевяць іншых машын, набіткаваныя каменнымі блёкамі і пашыхтаваныя ў калёну, ужо чакалі на дарозе. А на даху кабіны апошняга цяжкавіка, які паступова напаўняўся грузам, сядзеў сам Давід Лугасі. Побач зь ім уладкаваўся шафёр. Яны пілі каву, якую налівалі зь ёмістага тэрма-са. Я стаў як укапаны.

І тут Лугасі заўважыў мяне.

— Браце! — паклікаў ён і ўзьняўся на ногі. — Давай да нас. Нальем табе кавы.

Я стаў караскацца да іх па дзвярах цяжкавіка. Шафёр працягнуў мне руку, і я, апынуўшыся на даху, убачыў, як рабочыя пачынаюць разбіраць апошні рад камянёў. Відовішча ўражвала. Цяпер Сьцяна Плачу зрабілася падобнай да брукаванай сьцежкі. Я моўчкі сеў.

— Здурнець можна, га?! — пахваліўся Лугасі.

— Слухай... — пачаў быў я, але ня здолеў вымавіць больш ні слова.

— Зараз я ўсё табе растлумачу, — сказаў ён і неўпрыкмет хітнуў галавой у бок шафёра.

Лугасі не жадаў, каб нехта яшчэ даведаўся пра ягоныя пляны.

— Ну, як кава? Спадабалася? — звярнуўся ён да шафёра.

— Смаката!

— Файна. Слухай, тут такія справы... Мы мусім пагаманіць на прафэсійныя тэмы...

Шафёр падазрона зірнуў на мяне. Потым выліў на зямлю парэшткі кавы, крыху прыўзняўся і скочыў долу. Лугасі зірнуў услед — шафёр пасьпяхова выпрастаўся і кудысьці падыбаў.

— Ну, што скажаш? — пацікавіўся Лугасі, пасья таго як мы засталіся сам-насам.

— Ну, што тут скажаш? — я разьвёў рукі ў бакі, — гэта проста...

— Грандыёзна, а?

— Ага, — кінуў я, — бадай што грандыёзна. Не, ведаеш: сапраўды грандыёзна. Але, Давідзе, навошта?

— Гэтыя ерусалімскія яе не заслужылі. Не заслужылі, каб у іх стаяла Сьцяна Плачу.

— А-а.

Я азірнуўся.

Рабочыя пачалі дэмантаваць апошні рад.

— Вось паслухай і скажы, ці я маю хоць якую рацыю, — паклаўшы правую руку на грудзі, пачаў ён. — У мінулы панядзелак, праз два дні пасья забойства сьветлай памяці Іцхака Рабіна, я паехаў да Мура памаліцца. За спачын Рабіна, за краіну, за... Ня ведаю, за што яшчэ... І маё сэрца ад усяе гэтае скрухі... Асабліва пасья пахаванья... Ты бачыў, як плакала яго ўнучка?

— Бачыў.

— Цяпер разумеш? Кепска было. Дык вось, калі я ішоў да Сьцяны, дык надзеў ярмолку. Ярмолка належала яшчэ нябожчыку бацьку. Іду, значыцца, непаголены такі, з барадой, у ярмолцы, карацей — рыхтык артадокс. Дык ведаеш: па дарозе мяне спыніла чалавек пяць, каб падзяліцца, наколькі яны ўсьцешаныя сьмерцю Рабіна.

Я кінуў. Лугасі глыбока ўздыхнуў і потым засмучана пахітаў галавой.

— А пасья малітвы па дарозе назад, калі ярмолку я ўжо зьняў, мяне перахапілі тры чалавекі, якія казалі: «Хадзем з намі на дэманстрацыю супроць артадоксаў, якія пагалоўна — забойцы і фанатыкі». Абрыдла, халера маць! Вось дзе яны ўсе ў мяне! Не жадаю я больш прыяжджаць у гэты горад. Вырашана — я, Давід Лугасі, забяру адсюль Сьцяну Плачу.

— Забярэш куды?

— У Тэль-Авіў.

Я ня ведаў, як трэба рэагаваць на такую заяву. Пад намі дзелавіта сноўдаліся рабочыя. Яны вось-вось павінны былі скончыць сваю работу: адлучыць ад Храмавай гары дваццаць камянёў, і тады ад муру не застаецца й напаміну.

— Як табе мая апэрацыя? — з гонарам пасьміхнуўся Лугасі. — Цэлых сто дваццаць рабочых!

— Ну, і дзе ў Тэль-Авіве ты яе паставіш?

— О, якраз дзеля гэтага ты тут. Парай, дзе будзе найлепш. Нейкае прыгожае месца, якое падабаецца ўсім. Без залішніх спрэчак, без палітыкі, каб людзі прыходзілі памаліцца са спакойнай душою. Такі зацішны куток...

— Мо' на беразе мора? — прапанаваў я.

Лугасі ўхвальна ўсьміхнуўся.

І сталася так.

* * *

Праз паўгадзіны цяжкавікі адзін за адным пачалі выжджаць зь месца, якое колісь было Сьцяной Плачу, а цяпер уяўляла сабой звычайны грудок. Наш «Пэжо» сьпярыша абмінуў калёну з накрытымі брэзэнтам кодабамі, потым — аўтобус з рабочымі, і ўрэшце мы пад'ехалі да блёкпаста. Лугасі вылез з машыны, падышоў да жаўнера ўнутраных войскаў і пляснуў яго па плячы.

— Што, хлопцы, на сёньня ўсё? — звярнуўся да Лугасі жаўнер.

— Усё, — запэўніў яго Лугасі. — Падымай шлягбаўм. Дазвол з мэрыі ў цябе?

— Ага, — адказаў жаўнер і паляпаў па кішэні. — Хочаш забраць?

— Не, хай застанецца ў цябе... Калі пачнуцца пытаньні.

Лугасі сеў у машыну і зачыніў дзьверы.

— А тая паперка — сапраўдная, — паведаміў мне ён. — Выдадзена ў мэрыі. З часоў, калі я рамантаваў ім каналізацыю ў гарадзкім палацы культуры. Там напісана: «Усяляк спрыяць рабоце падрадчыка».

Жаўнер пагрукаў у шыбу. Ён чакаў, пакуль я да яго павярнуся. Жаўнер паказаў мне на мігах, як зашморгавае рот на «маланку». Я падняў вялікі палец на знак падзякі і павагі.

Калёна зрушыла зь месца.

— Паслухай, Лугасі, — сказаў я, — можа, я ўсё ж трохі замалады, каб быць сынам Бэгіна?

Ён паціснуў плячыма:

— Унутраныя войскі — што зь іх узяць.

Лагодна пасьміхаючыся, ехаў Лугасі на чале калёны з трыццаці цяжкавікоў па пустынной шашы Аялон. А трэцяй гадзіне ночы кавалькада прыбыла на пляж ля тэль-авіўскай гасьцініцы «Шэратан».

Мы выйшлі з машыны абгледзець тэрыторыю.

— Ну, што скажаш? — азірнуўся Лугасі, схапіўшыся за бакі. — Мо' паміж «Шэратанам» і «Марынай»?

Напружыўшы ўсю сваю фантазію, я намагаўся ўявіць мур паміж гатэлямі. Потым сказаў:

— Не, у гэтым месцы палоска пляжу завузкая. А табе трэба, каб месца хапала для ўсіх: і для тых, хто моліцца, і для тых, хто прыйшоў пазагараць.

— Слушна, — пагадзіўся Лугасі. — Трэба каб Сыцяна стаяла не залішне блізка ад мора, бо ўзімку хвалі могуць стачыць камяні.

Мы азірнуліся і нашыя вочы адначасна ўперыліся ў схіл пагорка, на вяршыні якога стаяла гасьцініца «Хілан» і буяў сад Незалежнасьці. Мы паціснулі рукі. Лугасі падышоў да аўтобуса з рабочымі-гастарбайтэрамі.

— Давайце — выходзім, — сказаў ён ім.

Тыя сталі перашэптвацца па-румынску. Адзін зь іх, узняўшыся на ногі, падахвоціўся быць перакладнікам.

— Містэр Лугасі, усе вельмі стаміцца, — сказаў ён. — Ол найт — онлі ворк, ворк.

— Скажы ім — усе атрымаюць яшчэ па дзвесьце даляраў, — паабяцаў Лугасі. — Працуем да ранку.

Праз хвіліну румыны ўжо завіхаліся, разгружаючы камяні. Некалькі рабочых пачалі ўсталёўваць рыштваньні на голым схіле ля саду Незалежнасьці. Румыны працавалі зь незвычайным спрытам, згружаючы камяні ў той жа пасьялядоўнасьці, у якой іх паклалі ў кодаб. Аднак, нягледзячы на свой імпэт, да ранішняй дзяньніцы яны пасьпелі сабраць толькі траціну сыцяны. Лугасі, які гэта таксама прадугледзеў, адпусьціў румынаў спаць. А шостаі раніцы прыехала другая зьмена. Гэта былі арабы, і Лугасі паразумеўся зь імі безь перакладніка. А сёмай мы зьняможана паваліліся на сядзеньні «Пэжо». Лугасі ўлучыў радыё.

Пераскокваючы з радыёстанцыі на радыёстанцыю, мы адначасова праслухалі чатыры выпускі навінаў: аніхто нават не заікнуўся пра раптоўнае зьнікненьне Сыцяны.

— Можа быць, у інтарэсах сьледзтва факт крадзяжу засакрэцілі, цэнзура якая? — сказаў я.

— І на «Голас Каіра» цэнзура распаўсюджваецца? І на «Бі-Бі-Сы»?

Я сьцепануў плячыма.

— Не пераймайся, — сказаў Лугасі. — Мой нябожчык бацька заўсёды казаў: «У сапраўднага мужчыны мусіць быць упэўненасьць у сваіх сілах, і ён ніколі не павінен хвалявацца, апрача выпадкаў, калі чуе паблізу лямант паліцэйскай сырэны». А зараз давай спаць.

На тры гадзіны мы забыліся трывожным сном адзін у аднаго на плячы. А палове на адзінаццатую нас пабудзіў грукат у шыбу. Звонку стаяў муніцыпальны кантралёр. Лугасі апусьціў шыбу.

— Гэта вы тут будаўнік-падрадчык? — пачухаўшы галаву, спытаў кантралёр.

— Я.

— І што гэта за канструкцыя?

— Сьцяна Міру, — адказаў Лугасі, — у гонар Іцхака Рабіна.

— А-а... Нешта падобнае я ўжо дзесьці бачыў.

— Ёсць гэтакая ў Ерусаліме.

— А-а, — кемліва прамовіў кантралёр. — Дык у мяне жонка зь Ерусаліму. Мусіць, рэч у гэтым...

Лугасі паклікаў аднаго з рабочых і папрасіў запарыць кавы. Кантралёр сеў з намі выпіць кубачак і падрабязна выклаў, колькі ён зарабляе ў мэрыі. Пасьля яго сыходу, мы яшчэ раз паслухалі радыё: аб крадзяжы — ні слова.

Лугасі вылез з машыны і пачаў прастаць ногі.

Потым прамовіў:

— Ці ж ня дзіўна?

— Усё, паехалі, — ня вытрываў я.

Лугасі зірнуў на рабочых і сказаў:

— Зараз, толькі спаласну твар, і тады рушым.

У Ерусаліме мы апынуліся апоўдні. Прыпаркаваліся недалёка ад таго месца, якое раней было Сьцяной Плачу, і цішком-нішком падышлі бліжэй. Мы ўяўлялі самяя неверагодныя сцэнары, аднак яны былі далёкія ад карціны, якая адкрылася нашым вачам: усё ішло сваім парадкам.

Малельнікі — маліліся. Як мае быць: мужчыны — зьлева, жанчыны — справа.

Жаўнеры ўнутраных войскаў, як заўсёды, ахоўвалі ўваход на прылеглую да Сьцяны пляцоўку. Турысты, як зазвычай, фатаграфаваліся з кардоннымі ярмолкамі на галовах.

Адзінае, што розьніла гэты поўдзень ля Сьцяны ад іншых, дык гэта тое што самой Сьцяны не было. Мы зайшлі на пляцоўку. Паліцэйскі, які стаяў на варце, даў нам па кардоннай ярмолцы.

— Паслухайце, — зьвярнуўся да яго Лугасі, — а дзе ўласна Сьцяна Плачу?

— На рэстаўрацыі, — адказаў паліцэйскі.

— Дзе на рэстаўрацыі? У якім месцы?

Паліцэйскі паціснуў плячамі:

— Спытайце ў галоўнага рабіна Сьцяны... Дык вы заходзіце ці вы не?

Мы зайшлі. На пляцоўцы апантана малілася вялікая група хасыдаў, аднак усе іхнія спробы запхнуць цыдулкі з жаданьнямі ў голы адхон Храмавай гары былі марныя.

Час ад часу яны здзіўлена азіраліся, але выдавала на тое, тлумачэньні галоўнага рабіна наконт рэстаўрацыі іх збольшага задаволілі. Мы пакінулі пляцоўку і пайшлі падсілкавацца ў адзін вядомы Лугасі рэстаранчык, які месціўся непадалёк.

Лугасі паеў ляпёхаў з хумусам і выпіў філіжанку кавы. Падчас яды задуменьне не пакідала ягонага твару.

Скончыўшы, Лугасі дастаў з кішэні мабільны тэлефон.

— Дзень добры! — павітаўся ён, пачуўшы голас у слухаўцы. — Гэта офіс галоўнага рабіна Сьцяны Плачу? У мяне тут пытаньне: я толькі што быў ля мура, але яго там няма.

— Ня можа быць, спадар рабін тут зранку! — запра-тэставала па той бок дрота сакратарка.

— Ды ня рабіна няма, — паправіў яе Лугасі. — Мура няма. Зьнік.

— А-а! — сказала сакратарка. — Дык Сьцяна Плачу на рэстаўрацыі.

— Бач ты! — роблена здзівіўся Лугасі. — І хто рэстаўруе?

— Мэрыя, — пачуўся адказ. — Я ня ў курсе ўсіх дэталей, адно ведаю, што сёньня спадар рабін размаўляў з жаўнерамі ўнутраных войскаў. Камяні забралі на рэстаўрацыю. Адмысловая апэрацыя.

— Жаўнеры ўнутраных войскаў? Хто, гэтыя хлопцы-друзы з КПП? Гэта зь імі рабін размаўляў?

— Ага, зь імі, — адказала сакратарка. Яна пачынала траціць цярплівасьць. — Мэрыя. Адмысловая апэрацыя. У гонар трохтысячагодзьдзя Ерусаліму.

Лугасі падзячыў за карысную інфармацыю і вылучыў мабільнік. Мы пераглянуліся. Ён сказаў:

— Усё — службу справілі. Выдае на тое, што на наступным тыдні я вывезу сэйф нацбанку.

Увесь той дзень мы рупліва, як пчолы, працавалі разам з рабочымі. Назаўтра перад самым заходам сонца, калі на зьмену заступілі румыны, сьцяна была ўсталяваная.

Мы стаялі ў вадзе, і хвалі лашчылі краёчкі закасанных калашынаў, а нашыя вочы ўзіраліся ў новую Сьцяну Плачу. Выглядала яна шыкоўна.

— Сьвятыня габрэйскага народу, — прамовіў Лугасі, і ў ягоных вачах стаялі сьлёзы.

— Што, гасьцініца «Хілтан»?

— Аг, Узі, вечна ты ўсё перакручваеш!

Ён расплаціўся з рабочымі, яна селі ў аўтобус і зьехалі. Мы засталіся стаяць ля Сьцяны, узіраючыся на справу рук нашых. Па невялікім часе мы ўспомнілі, што сёньня спажылі толькі ляпёхі з хумусам. Тады пайшлі ў кавярню «Рэгата», і, заняўшы столік ля вакна, скіравалі позіркі на пляж.

— Храмавая гара — у нашых руках! — Лугасі згадаў лёзунг часоў Шасьцідзённай вайны.

Сьпярша ўсё ішло бы маслам памазалі. Пляжная публіка хоць і выказала пэўнае здзіўленьне, але не нарадзілася яшчэ на сьвеце сьцяна, якая б зашкодзіла ім браць сонечныя ванны! Турысты, у сваю чаргу, прыйшлі ў дзікае захапленьне. Амэрыканскі мільянэр Джо Рыўлін з Чыкага, уладальнік і старшыня дырэктарскай рады кампаніі «Рыўлін энд Рыўлін —гузікі і засьцёжкі», нават даслаў са свайго гатэлю прывітальную

тэлеграму мэру Тэль-Авіва і далучыў да яе чэк на суму ў сто тысяч даляраў.

«бліскачая ідэя для разьвіцьця турызму тэль-авіве і ізраілі наагул крп, — пісалася ў тэлеграме. — калі б толькі ў нашага амэрыканскага ўрада была ваша дзёрзкасьць кск мы бы не павінны былі перціся да факінг вялікага каньёна кск каб убачыць гэты самы факінг вялікі каньён крп»

Рэлігійная частка гарадзкога жыхарства Тэль-Авіва факт пераносу Сьцяны прыняла са зьмяшанымі пачуцьцямі, аднак прызвычалася досыць хутка. Папершае, ніхто пакуль што публічна не заўляў, што гэта менавіта тая самая Сьцяна, — а галоўны рабін паранейшаму настойваў, што арыгінал на рэстаўрацыі, — а па-другое, калі ўсё ж тая самая, тае бяды — хай пастаіць гадок-другі ў Тэль-Авіве.

З усяе краіны да Сьцяны сыходзіліся пілігрымы, якія сьцьвярджалі, што новае месца ня толькі больш зручнае для паломніцтва, але да таго ж яно больш бясьпечнае — асабліва ўлічваючы, у якой складанай крымінагеннай сытуацыі знаходзіцца старажытная частка Ерусаліму апошнімі гадамі.

На вялікае дзіва, нават сьвятарная карова ўзаемаадносін паміж рэлігійнымі і сьвецкімі грамадзянамі таксама не пацярпела, нягледзячы на неבьспечную блізкасьць паміж мужчынамі-вернікамі і жаночай часткай пляжнай публікі. Бо першыя стаялі тварам да Сьцяны, а другія ляжалі нагамі да мора, і сустракаліся яны толькі ў аўтобусе №5, чый аўтапарк гэтымі днямі папоўніўся пяцьцюдзесяцьцю новымі машынамі. Нават гомасэксуалы, што здаўна ўпадабалі сад Незалежнасьці для сваіх спатканьняў, праз пэўны час зжыліся з рэлігійнай сьвятыняй. Многія зь іх, як даводзіў прадстаўнік сэкс-мяншыняў у гарадзкой радзе, не цураліся асноўных палажэньняў юдаізму, і блізкасьць Сьцяны Плачу адно дзіўным чы-

нам палепшыла іх полавае жыццё. Праблемы пачаліся толькі пазьней, калі мэр усвядоміў, які панадны кавалак ён атрымаў.

Пасьля першага шоку, даўжынёй у тыдзень, цягам якога ў сьметнік канцылярыі шпурляліся факс за факсам ды з працы выкідваўся кожны, хто асьмельваўся толькі намякнуць, што цяпер Сьцяна Плачу — пад юрысдыкцыяй тэль-авіўскай мэрыі, гарадзкі галава ўрэшце наважыў сам прыехаць на пляж і пабачыць усё на ўласныя вочы. І калі ён канчаткова пераканаўся, што народ, як заўжды, халера яго бяры, мае рацыю, пачаліся сапраўдныя беды.

Насамперш мэр абвясціў, што надалей Сьцяна Плачу будзе называцца Сьцяной Цароў Ізраілевых, як кампэнсацыя за плошчу Цароў Ізраілевых, якую пасья забойства Іцхака Рабіна перайменавалі ў плошчу Рабіна.

Наступным крокам былі запросіны дызайнэра Якава Агама, каб ён пафарбаваў Сьцяну ў фасфарычна-пярэстыя колеры.

— Якаў Агам — выбітны мастак, якога ведаюць у сьвеце, — сказаў мэр на прэсавай канфэрэнцыі, якую транслявалі ў найпростым этэры з пляжу. — У сваёй творчасці ён спалучае мастацкі кінэтызм і каштоўнасьці юдаізму. Спадар Агам здолее належным чынам падрыхтаваць Сьцяну да яе ўступленьня ў новы мілениўм.

Неўзабаве абাপал мура ўсталявалі гіганцкую стэрэасыстэму, празь якую пачалі транслявалі сацыяльную рэкламу, гарадзкія навіны і ізраільскую эстраду 24 гадзіны ў суткі.

Ужо праз дзень Другі канал абвясціў пра прамы этэр зь летняга рок-фэстывалю «Муровішча». Прама з новай, пнэўматычнай сцэны, што круціцца вакол уласнай восі. Сцэну адмыслова набылі ў Нямецчыне і спэчрэйсам па паветры прывезьлі ў Ізраіль. Дана

Інтэрнэшэнал таксама паабяцала даць перад Сьцяной сольны канцэрт, а Дана Пупкін, галава прафсаюзу электрыкаў, напалохала, што, калі не задаволяць патрабаваньняў работнікаў да пачатку канцэртаў, дык яны абясточаць усё ўзьбярэжжа.

Тым часам Лугасі перастаў адказваць на мае тэлефанаваньні. Але пасля таго, як на пляжы адбылося першыньство вайсковых каманд па альпінізьме і сто пехацінцаў спусьціліся са Сьцяны на вярхоўках, ён ня вытрымаў і надвячоркам пазваніў мне.

— Ты чуў, што дзеецца? — спытаў ён прыгнечаным голасам.

— Ну, гэта зачын, — адказаў я, — а вось табе і пачын: газета «Тэль-Авіў» ладзіць на пляжы гульні лігі сквошу. Здагадайся з трох разоў, што яны будуць выкарыстоўваць у якасьці сьценкі?

— А пятай, ля «Хілтана», — секануў Лугасі і адлучыў мабільнік.

Я ведаў, што ён прыйдзе з паскудным настроем, але ня думаў, што настолькі. Набліжаючыся да будынку гатэля, я ўбачыў Лугасі здаля, як ён стаіць ля пляжнага шапіка, згорблены, цыгарэта ў руцэ.

Пасля пераносу Сьцяны зь Ерусаліму гэта быў першы раз, калі мы наблізіліся да яе, яна была не ў найлепшым стане. На самым версе на прымацаваным да камянёў электронным таблё зіхцеў нэонавы надпіс: «Генэральныя спонсары Сьцяны Плачу — «Jerusalem Post» і «MasterCard»». Трохі ніжэй красавалася графіці «КУРТ КОБЭЙН — БОГ». Давід Лугасі выглядаў гэтаксама пагана, як ягоны ўлюбёны мур.

— Ну, што будзем рабіць? — зьвярнуўся ён да мяне.

Яго вочы былі чырвоныя. Ён моцна зацягнуўся цыгарэтай.

— Мо' яны супакояцца? Дай людзям прызвычаіцца.

Ён кіўнуў. Мы наблізіліся да ўсталяванай паліцыйай агароджы, якая адсабляла малельнікаў ад пляжнай публікі. У канцы агароджы стаяла маленькая каравулка. Ад старога супрацоўніка мы атрымалі ярмолкі. Стары стаяў апрануты ў аранжавую камізэльку, на якой была намалёваная сьцяна, чые падмуркі лашчаць марскія хвалі, а побач заходзіць сонца. Ярмолкі таксама былі аранжавыя. На іх красаваўся той жа малюнак, які суправаджаў надпіс: «Марскія краявіды роднага Ізраілю».

Мы мінулі каравулку і падышлі да мура.

— Хвілінку, адну хвілінку! — крыкнуў нам наўздагон стары з расейскім акцэнтам.

Мы азірнуліся.

— Калі ласка, пяцьдзясят шэкеляў за ўваход, — сказаў стары.

Я зірнуў на Лугасі, а ён на мяне.

— А дзесятай, — прамовіў ён. — Рыхтуйся. Я прыеду і забяру цябе.

У тую ж ноч мы вярнулі Сьцяну Плачу ў Ерусалім: далі рады за восем гадзінаў напружанай работы. Працавалі дзьве брыгады — румыны і арабы, усе па дзьве зьмены, і Мур апынуўся на сваім спрадвечным месцы. Лугасі стаяў і ўзіраўся ў сваю гарача любімую сьцяну.

— Прынамсі паспрабавалі, — змахнуў ён набеглую сьлязінку.

Рабочыя ўжо сядзелі ў аўтобусах, гатовыя ехаць. Парожнія цяжкавікі цугам пакідалі пляцоўку. Мы стаялі моўчкі і раптам пачулі далікатнае кэжканьне ззаду.

Гэта быў галоўны рабін Сьцяны Плачу. Ён звярнуўся да Лугасі:

— Э-э... Дык рамонт скончыўся, добры чалавек?

Мы павярнуліся. У рабіна былі чырвоныя вочы і ўскудлачаныя валасы, — падалося, за гэты тыдзень ён пастарэў гадоў на сто.

— Ага, скончыўся, — прыязна адказаў Лугасі.

Ён зірнуў на старога, і глыбокая, невытлумачальная маркота агарнула Лугасі.

— І цяпер... усё ў парадку?

— У поўным. Бачыце, блішчыць як новая, шаноўны рабін. Мы ўзмацнілі яе шрубамі, залілі цэмэнтам. Трывушчая, нібы ўчора пабудаваці. Яшчэ тысячу год прастаіць.

— Дзякуй Богу, дзякуй Богу!

З вуснаў рабіна зьяцеў уздых палёгкі. Пасля паўзы ён дадаў:

— Хлопча! Ты ж ім там, у мэрыі скажы, каб наступным разам мне пра такія апэрацыі загадзя паведамлялі. Фарштайст¹?

— Наступнага разу ня будзе, — запэўніў Лугасі. — Калі я яшчэ раз забяру — мамай і таткам клянуся — больш не вярну.

¹ Фарштайст? — зразумела? (ідыш)

Зьнікла

1

У апошні раз Дану Льюіс бачылі на Рыдлі Роўд, у раёне ямайскага рынка Лёндана. Гэта было тры гады таму. Яна ня зьнікла: яна схавалася, і зрабіла гэта настолькі кваліфікавана і грунтоўна, што тры прыватныя дэтэктывы, якіх нанялі бацькі, так і ня здолелі вылічыць месца, дзе яна знаходзілася.

2

Вось дакуль дайшлі яны, гэтыя дэтэктывы. Маршрут Даны, накрэсьлены імі, выглядае так: яна пакінула нанятую кватэру ў прэстыжным раёне Кэнсінгтан. Частку свайго майна замкнула на складзе ў Грынвічы, на супрацьлеглым баку Лёндана. Другую палову прадала гандляру старой мэбляй. Потым пад чужым імем зьняла пакой у занядбанай кватэры побач з рынкам на Рыдлі Роўд. Туды яна прыехала з адной валізаі. Неўзабаве знайшла працу на рынку ў складзкіх па-

«Neelma» by Uzi Weill

First published in Hebrew in the anthology «Silhouettes» edited by Etgar Keret, Kinneret, Zemora-Bitan, Dvir — Publishing House Ltd.

Copyright in this story © Uzi Weill

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

мяшканьнях. Без квітанцыяў за атрыманы тавар, без залішніх пытанняў. На складзе захоўваліся збольшага скрадзеныя электрапрыборы і спартовая вопратка. Тры месяцы яна жыла ў той кватэры, і цягам гэтых трох месяцаў наведвала ўсе тыя месцы, дзе жыла раней, каб зьнішчыць любы напамін аб сабе, любы сьлед, які б мог дапамагчы знайсці яе.

3

Дана Льюіс з дванаццаці да сямнаццаці год жыла ў Ізраілі і вучылася са мной у адной школе. Ейная маці была ізраільцянка, якая пабралася шлюбам з Артурам Льюісам, лёнданскім адвакатам. У біяграфіі Даны нічога не паказвала на тое, што яна здзейсніла ў далейшым. Гэтак лічаць усе, хто яе ведаў. Але ж вельмі часта тыя людзі, якія ведаюць цябе найлепей за ўсё, насамрэч ведаюць цябе найменей. Або ўвогуле нічога пра цябе ня ведаюць. Яны ведаюць адно тое, што ты робіш, але нічога з таго, хто ты ёсць.

4

Яны была высокая і эфэктная, асабліва ўзімку ў сваіх доўгіх палітонах; чорныя, сабраныя ззаду вала-сы, сінія вочы, якія сьвідруюць цябе наскрозь. Ейны позірк быў адначасова мяккі й цьвёрды. Гэта цяжка растлумачыць. Яе мяккасьць прысутнічала заўсёды, але сама яна была далёкая і недасяжная. Дана заўжды выглядала як прыбыш з далёкага краю, вельмі далёкага, значна больш далёкага чым Ангельшчына. Можа стацца, яна цяпер і вярнулася ў гэты край.

Шчыра? Наўрад ці я б думаў пра яе так многа ў апошні час, калі б не яе раптоўнае зьнікненьне. Можа, я б сустрэкаў яе раз на тры-чатыры гады, і гэ-тага хапала б нам абодвум. Але тое, што Дана вымкнула сябе з уласнага жыцьця і цяпер хаваецца ў чужым месцы, ведаючы які прарэх пакінула ў сэрцах тых, хто любіў яе, — ужо колькі год вярэдзіць мяне. І ейная адсутнасьць адчуваецца ўсё больш.

Лічаць, што праз чалавека, зь якім пазнаёмілася пад час працы на рынку, Дана зладзіла сабе амэрыканскі пашпарт на чужое імя. На ямайскім рынку за невялікую плату ты заўсёды знойдзеш людзей, якія могуць усё. Невядома, хто менавіта падахвоціўся дапамагчы ёй, аднак прыватныя дэтэктывы здолелі дазнацца, як працуе гэты мэханізм. Тры рэчы патрэбныя чалавеку, каб спраўдзіць сваё грамадзянства ў Злучаных Штатах: нумар сацыяльнага страхаваньня, дата нараджэньня і кіроўніцкія правы. Да ўсіх гэтых зьвестак ёсьць адкрыты доступ, і кожны можа знайсці іх у Сеціве.

Хутчэй за ўсё, Дана выдала сябе за пэўную амэрыканскую грамадзянку, якая не здагадваецца аб гэтым па сёньня, і паведаміла пра зьмену адрасу ў крэдытную кампанію. З фальшывымі крэдыткай, пасьведчаньнем аб нараджэньні ды правамі яна зьвярнулася ў амбасаду ЗША па новы пашпарт, сьцьвярджаючы, што стары згубіўся. Пасьля з атрыманым пашпартам зьяцела ў Амэрыку. У Штатах, верагодна, яна паўтарыла гэты хітрык яшчэ некалькі разоў, пакуль стала цалкам немагчыма вызначыць месца яе знаходжаньня.

Аднойчы, калі мы яшчэ вучыліся ў старэйшых клясах, ля школы пачаў шчыраваць злодзей, які краў ровары. Тры месяцы яго намагаліся злавіць. Нават ладзілі засады — усё марна. Нарэшце злодзея выпадкова засьпелі ўвечары каля футбольнага поля. Яго зьмецілі трое: Дана, яе тадышні хлопец і я. Мы пабеглі да яго. Злодзей выпрастаўся, здаровы і дужы. Павагаўшыся сэкунду, Данін хлопец кінуўся на яго з кулакамі. Злодзей, абараняючыся, выцяў яго; я рынуўся на дапамогу. Калатнеча пагражала ператварыцца ў крывавую бойку. Але Дана сказала: «Хопіць!», і ўстала паміж намі. Яна выняла нізку ключоў, ад якой адчапіла маленькі ключык і працягнула злодзею, сказаўшы: «На, вазьмі. Табе патрэбны ровар? На!»

Злодзей аслупянеў. Зірнуў на яе. Празь імгненьне ён кінуўся наўцёкі і хутка зьнік з вачэй. Данін хлопец сказаў: «Я й ня ведаў, што ў цябе ёсьць ровар». Яна адказала: «Няма. Гэта ключ ад пустога месца». Яе хлопец ашаломлена прамовіў: «А калі б ён паспрабаваў адамкнуць замок на ровары?»

Яна толькі сьцепанула плячыма.

8

Няма такога ў прыродзе, каб зьнікнуць у пустаце, бо няма ў прыродзе «пустога месца». Але ёсьць нешта, чаго мы ня ведаем пра пустату, — я проста ўпэўнены. Толькі тады чалавек сьцірае сябе цалкам з уласнага жыцця, калі яму вельмі кепска. З гэтага паўстае пытаньне, чаму ёй было так кепска, і чаму ніхто, ну зусім ніхто, нават блізка не адчуваў яе стурбаванасьці.

Гэта яе віна? Наша віна? Чыясьці яшчэ?

Яна ня скончыла жыцьцё самагубствам, яна проста сьцёрла яго і пачала спачатку. Адноўчы, можа, яна паявіцца. У Нэвадзе, у Бразыліі, у Бог яго ведае якім месцы... Цяпер я магу спакойна сказаць ейнае імя, адкрыта распавесьці гэтую гісторыю. Той, хто зьнікае такім радыкальным чынам, жадае каб яго зьнікненьне заўважылі.

9

«Ці кахаў ты кагосьці, хто не кахае цябе ў адказ?» — спыталася яна мяне адноўчы. Я ўспомніў гэтую гутарку, бо яна, здаецца, хоць трохі раскрывае матывы яе зьнікненьня. «Зараз я скажу табе нешта, што ты, вядома, палічыш дуротай, аднак слухай: я так кахаю дзевяць зь дзесяці чалавек, якіх бачу на вуліцы. Ня тое каб я жадала стаць іхняй сяброўкай, ці пераспаць зь імі, ці нават проста бліжэй пазнаёміцца. Аднак мяне раптам працінае якісьці боль, нібыта я і яны — адно цэлае, і я адчуваю, што так не павінна быць, каб мы заставаліся такімі далёкімі, кожны ў сваім сьвеце. Разумею — гэта вар'яцтва. Але што я магу зрабіць, калі я так адчуваю змалку? Я ўжо прызвычалася. Ва ўсім гэтым няма рацыі. Але так вось яно ёсьць».

10

Жанчына ва ўзросьце трыццаці двух год — ейнае жыцьцё амаль цалкам аформілася: ужо чатыры гады ёсьць чалавек, які яе кахае, ёсьць кватэра, кар'ера. А ў душы павялічваецца прарэх. І чым больш жыцьцё замыкаецца ў парамэтрах, якія яно сабе акрэсьліла, тым больш выяўляецца ўнутраны крызыс. На пэўным эта-

пе чалавек павінны сказаць сабе: «Так, добра. Такім чынам, гэта я. І большым ужо не зраблюся. Але дбацьму, каб ня быць меншым».

Гэта жахлівы момант: скачок з расплюшчанымі вачыма ў бок будучыні, якая ёсьць сьмерцю, што мае абавязкова адбыцца. Хай сабе і праз сорок год, але адбудзецца ўсё роўна. З гэтага моманту пачынай бегчы навыперадкі з гадзіннікам. Ты ведаеш, хто ты, ведаеш, што гэта за сьвет, і ў цябе ёсьць сорок год, каб паспрабаваць палепшыць яго.

Але ёсьць і такія, што ніколі ня робяць гэты крок. Яны назаўсёды застаюцца ў стане «вось-вось, напэўна, яшчэ трохкі і тады...». І хоць, шукаючы, працягваюць нешта рабіць, але ж ня надта выпінаюць жылы, пазьбягаючы шчырай, поўнай самааддачы. Дана была ня з тых і ня з гэтых. Яна не засталася на месцы, але ж і ня скокнула на другі бок жыцьця. Паміж стаяньнем на месцы і скачком у будучыню распасьцерлася бездань, і Дана заплюшчыла вочы і сьпікіравала ў гэтую бездань. Яна казала: «Я — пустое месца. Я не магу далей жыць не сваім жыцьцём, але не магу і заставацца тут, дзе мана становіцца ўсё больш яўнай». І вось яна заплюшчыла вочы і кінулася ў бездань.

11

Адзін раз яна пачувалася шчасьлівай. Адзін раз, які вядомы мне і аб якім яна распавядала з агнёвымі вачыма, паўтараючы ўсю гісторыю зноў і зноў. Гэта здарылася за два гады да яе зьнікненьня. Цалкам верагодна, што менавіта стуль усё і пачалося.

Яна ішла па вуліцы і зьнянацку пачула, як нехта здалёк крычыць з амэрыканскім акцэнтам: «Даніэль! Даніэль!» Яна працягвала ісьці, пакуль ня ўбачыла мужчыну, які бег ёй напярэймы і махае рукамі.

— Даніэль! Даніэль! — паклікаў ён яе. — Гэта мы, сябры Боба!

Яна спынілася перад ім, здзіўлена пазіраючы.

— Гэй! — крыкнуў мужчына сваім тром спадарожнікам: дзв'юм жанчынам і яшчэ аднаму мужчыну, усім блізу сарака. — Гэта ж Даніэль! Жонка Боба Грына!

Яна зь ветлівасьці ўсьміхнулася, ня вымавіўшы ні слова.

Боб Грын, як ёй распавёў мужчына, быў іхні блізкі сябар зь Нью-Ёрку, што ажаніўся з французскай дзяўчынай зь імём Даніэль. «Што ты робіш у Лёнда-не, Даніэль? І Боб тут? Божа, неверагодна! Уот э смол уорлд, райт?»¹

Ейная ўсьмешка падказала, што яна не пазнае іх.

— Вой, ну вядома ж, ня памятае, — сказаў мужчына. — Гайз, яна ня памятае! Зразумела, Даніэль, на тваім вясельлі было, пэўна, чалавек пяцьсот — дзе ж там усіх запомніш! Даніэль, гэта Эндру, гэта ягоная жонка Эйлін, а гэта мая непараўнальная лайф кампэньён², Андрэа. Мы сябры Боба. Мы былі на тваім вясельлі ў Парыжы.

— А-а! — азвалася Дана Льюіс і прамяніста ўсьміхнулася. — Не, — працягнула яна, — Боб не прыехаў. Ён застаўся ў Парыжы.

Яна ня ведала, чаму кажа ўсё гэта, аднак толькі прамовіла, як усё зрабілася дзівосным.

Яны ўзялі яе з сабой на вячэру ў «Рывэр Кафэ», даражэнную новаіталійскую рэстарачыю на беразе Тэмзы. Яна агорала бутэльку к'янці, пачала другую, гаманіла, сьпявала ды сьмяялася, як ніколі раней не сьмяялася. Усё, што трэба было рабіць, каб яны былі зачараваныя, гэта размаўляць з французкім акцэнтам, «Ізнт шы эдо-рабл, Эндру?»³ Я проста дурэю ад яе акцэнту!».

¹ Які ж сьвет маленькі, праўда? (анг.)

² Спадарожніца жыцьця (анг.)

³ Эндру, хіба ж яна не панадная? (анг.)

І Дана прыпусьціла далей: сьпявала дзіцячыя песьні, якія памятала з заняткаў па французскай, адорвала ўсімі французскімі ківомігамі і жэстамі, якія ёй толькі падкідвала яе фантазія, распавядала на каструбаватай ангельскай, што Боб быў нешчасьлівы, бо ў Парыжы яму было кепска, ён сумаваў па Амэрыцы, укляпаўся ў крымінал, але здолеў выблытацца, і яна яго моцна кахае і зробіць усё для яго, і да таго ж цяпер усё ўладкавалася — Боб адкрыў невялічкую кавярню, вы ж ведаеце, як ён любіць гасьцей, і бізнэс квітнее, і яшчэ, і яшчэ, і яшчэ... Пасьля вячэры сябры Боба далі ёй свае тэлефонныя нумары ў Нью-Ёрку, і пакляліся распавесьці ўсім, якая ж яна, Бобава Даніэль, чароўная.

У гэты вечар Дана пачувалася шчасьлівай.

Этгар Керэт

У адным інтэрвію Этгар Керэт (нарадзіўся ў 1967 у горадзе Рамат-Ган) прызнаўся, што як і многа год таму, любіць дні напралёт сядзець і перыцца ў выключаны тэлевізар. Відаць, сама тэлескрыня праз гэта па-ранейшаму ў страшэнным дэпрэсьняку, і ў дадатак прыдбала комплекс прафэсійнае непаўнавартасці.

Трэба зазначыць яшчэ, што ён па-ранейшаму любімы як аматарамі літаратурных зборняў з цэнтру, так і прыхільнікамі нелітаратурных выказаў з ускраіны. Як і раней ня піша раманаў, а толькі караценькія аповяданні. Вуаля – Этгар Керэт, пісьменьнік для тых, хто, як і раней, мяркуе, што апошняй кнігай, створанай на іўрыце, зьяўляецца Стары Запавет.

Дрэнная карма

«...*П*ятнаццаць шэкеляў на месяц могуць за-
выпадку, калі Вы, барані Божа, раптоўна пойдзеце з
жыцьця. Ведаеце, што такое сто тысячаў для сіраты?»

«Karma Raah» by Etgar Keret

First published in Hebrew in the anthology «Silhouettes» edited by Etgar Keret, Kinneret, Zemora-Bitan, Dvir — Publishing House Ltd.

Copyright in this story © Etgar Keret

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

Гэта якраз розьніца паміж прафэсіяй, атрыманай праз вышэйшую адукацыю, і пасадай рэгістратаркі, што прызначае чаргу да зубнога лекара».

З таго няшчаснага выпадку Ошры пачаў прадаваць страхавыя полісы лёгка і хутка. Ня ясна ці гэта было празь яго невялікае накульгваньне ці спаралюшаваную правую руку, але людзі, які садзіліся насупраць яго, набывалі ўсё што можна: страхаваньне жыцьця, страхаваньне ад калецтва, мэдычныя страхоўкі, адным словам, усе. І калі напачатку Ошры па-ранейшаму ўплішчваў старыя байкі пра аднаго, ну, таго еменца, якога зьбіў мікрааўтобус марожаншчыка якраз у той дзень, калі ён зрабіў у нас поліс і пасья пайшоў забіраць сваю дочачку з садзіка... Ці пра таго мужыка з Кфар-Шмар'ягу, які сьмяяўся, калі Ошры прапанаваў яму мэдычную страхоўку, але не мінула і месяца, як мужык патэлефанаваў і з плачам распавёў, што ў яго выявілі рак падстраўнікавай залозы. Дык пазьней Ошры схамянуў, што яго ўласная гісторыя дзейнічае мацней за ўсе астатнія.

Значыцца, вось ён, Ошры Сыван, страхавы агент, займае сваё месца ў кавярні побач з тэль-авіўскім пасадам для сустрэчы з патэнцыйным кліентам, і раптам пасярод сустрэчы нейкі маладзён, які намысьліў зьвесці рахункі з жыцьцём, скокае з адзінаццатага паверху прылеглага хмарачоса — і трах! — валіцца Ошры проста на галаву. Маладзён гіне, а наш Ошры, які толькі што завяршыў сваю гісторыю пра еменца ды мікрааўтобус марожаншчыка яшчэ аднаму напаўперакананаму кліенту, траціць прытомнасьць. Ошры не апрытомнеў, калі на яго твар пырскалі вадой, і нават у машыне «хуткай дапамогі» ён не прыйшоў да памяці, і ў прыёмным пакоі, і ў рэанімацыі таксама. Ён у коме. Што будзе — невядома: лекары толькі разводзяць рукамі. Жонка сядзіць ля яго ложка ды ўвесь час плача, побач дачка і таксама плача. Гэтак

мінаюць шэсьць тыдняў, пакуль не адбываецца вялікі цуд: як нічога ніякага Ошры проста расплюшчвае вочы і ўстае з ложка. Ён выйшаў з комы. Але да гэтага цуду дадаецца горкая праўда — як той шавец, што з уласнае дураты застаўся бяз ботаў, наш Ошры таксама ў свой час не парупіўся справіць страхоўкі самому сабе і цяпер вымушаны прадаць кватэру, бо яго сям'я ня ў стане сплачваць крэдыт, і яны зьяжджаюць на арандаваную кватэру.

«Зірні на мяне, — зазвычай завяршаў Ошры свой тужлівы аповед, марна намагаючыся паварушыць левай рукой, — зірні на мяне, як я сяджу тут у кавярні, выкручваюся як вуж на вілах, толькі каб прадаць табе гэты поліс. А вось калі б я адкладаў трыццаць шэкеляў у месяц (нейкіх там трыццаць шэкеляў! — кошт льготнага сэансу ў кінатэатры, ды яшчэ без папкорну!), я б мог цяпер зь дзэвюмастамі тысячамі ў банку кунежыцца на пасьцелі як кароль. Я свайго гора хапіў, але табе навошта? Не паўтарай маіх памылак, Бені. Проста пастаў тут подпіс дый годзе, бо хто ведае, што бразьнецца табе на галаву празь пяць хвілін?» І гэты Бені ці Хаім, Натан ці Шлёма, які сядзеў насупроць, на імгненьне ўперваў у Ошры свае вочы, браў у руку асадку, якую той працягваў здаровай рукой, і тут жа ставіў подпіс. Спрацоўвала на сто працэнтаў. А на разьвітаньне Ошры заўсёды падміргваў кліенту (бо калі рука колам, дык асабліва не парукаецься) і, выходзячы з кавярні, паўтараў, што той зрабіў слушны ўчынак. І так, паціху-патроху, банкаўскі рахунак Ошры, які быў зьнядужаў, ачуняў ды паспраўнеў, і праз тры месяцы яны з жонкай ужо купілі ў крэдыт новую кватэру, і пры гэтым выплачвалі штомесяц значна меншую суму, чымся тая, якую спаганялі зь іх перад аварыяй. У дадатак пасья сэансаў фізыятэрапіі ў паліклініцы нават рука пачала падаваць прыкметы жыцьця, але ж на сустрэчах з кліентамі, калі тыя працягвалі яму

руку для вітаньня, ён па-ранейшаму ўдаваў, што ня ў стане нават паварушыць ёю.

«...Ёсьць блакіт і жаўцізна, і бэль, і слодычы далікатны смак на языку. Ёсьць нешта ў вышынях нада мной. Нешта цудоўнае, і я ўжо па дарозе туды. Па дарозе туды».

Уначы яна яму па-ранейшаму сьнілася. Не аварыя, а кома. Дзіўна: дарма што мінулася процьма часу, але ён усё роўна мог прыгадаць кожную драбніцу, якую перажыў за тыя шэсьць тыдняў: ён памятаў колеры і пах, і золкае паветра, што прыемна халадзіла твар; ён памятаў сваё бяспамяцтва — калі ён існаваў безь імені і мінулага, толькі тут і цяпер — цэлых шэсьць тыдняў, напоўненых адной цяпершчынай. У тыя шэсьць тыдняў ён ня ведаў, як яго завуць, і што ў яго ёсьць жонка і дачка.

Ён не здагадваўся, што трапіў у аварыю і што цяпер у бальніцы змагаецца за ўласнае жыцьцё. Ён ня ведаў нічога, акрамя таго, што ён жывы. І простае веданьне поўніла яго бязьмежнай весялосьцю. І ўвогуле, гэтае ягонае перажываньне — мысьліць і адчуваць у пуштаце — было мацнейшае за ўсё тое, што здаралася зь ім раней. Нібыта ўсе зямныя шумы зьніклі, і застаўся толькі адзін зык, які быў праўдзівы, чысты і прыгожы да сьлёз. Потым ён не размаўляў пра гэты стан ані з жонкай, ані з кім іншым, бо чалавек не павінны цешыцца блізінёй сьмерці ў час, калі сямейнікі аплакваюць яго ля бальнічнага ложку. І таму, калі Ошры дапытвалі, ці ён памятае што, дык ён адказваў: не, нічога. А як зусім ачуняў, жонка спытала, ці ён чуў, калі быў у коме, яе і Мэйталь, іхнюю дачку, як яны размаўлялі зь ім, а ён адказаў, што хоць ня памятае гэтага, але ўсё адно ведае, што тыя размовы далі яму сілы выжыць і на падсьведомым узроўні мацавалі яго. Ён хоць і сказаў гэта, але тое было няпраўдаю, бо калі ён ляжаў унядузе, дык

усё ж чуў гукі звонку, толькі яны былі дзіўнаватыя, рэзкія і невыразныя ўвадначасьсе, бы гукі, якія чуеш, калі знаходзісься пад вадой. Тыя гукі яму вельмі не спадабаліся — яны гучалі пагрозьліва і нагадвалі, што ўсё ж такі ёсьць нешта па-за ўтульным каляровым канам цяпершчыны, у якім ён існаваў.

«...Каб вы ня зьведалі гора...»

На сямідзённую жалобу па хлопцу, які бразнуўся яму на галаву, Ошры прыйсьці ня змог, і на трыццаць дзён таксама. Ошры тады яшчэ заставаўся ў коме. А вось на гадавіну завітаў. Купіў кветкі і ўсё такое. На могільках былі адно бацькі, сястра хлопца і яшчэ нейкі школьны таварыш нябожчыка, тоўсты такі, які падаўся Ошры падобным да гомасэксуаліста. Яны ня ведалі, хто такі Ошры. Маці падумала, што ён шэф сына, бо шэфа хлопца таксама звалі Ошры. Сястра і таўстун падумалі, што гэта якісь знаёмы бацькоў. Але пасья таго, як усе ўсклалі на магілу па маленькаму каменьчыку¹ і маці распытала яго трохі, дык ён распавёў, што гэта менавіта на яго Наці, так звалі таго самагубцу, гахнуўся, калі выскачыў з вакна. Пачуўшы гэта, маці стала безупынку перапрашаць і плакаць. А бацька ўзяўся суцяшаць яе і адначасова зіркаў на Ошры з падазронасьцю. Празь пяць хвілінаў матчынай гістэрыкі бацька далікатна сказаў Ошры, што ён шкадуе аб тым, што здарылася, але мае пэўнасьць, што калі б Наці быў цяпер жывы, дык яму таксама было б шкада, але зараз будзе лепей для ўсіх, каб Ошры сышоў. Ошры адразу ж пагадзіўся і дадаў, што ён ужо амаль што ў парадку і што ўрэшце ўсё было ня так дрэнна, пагатоў у параўнаньні з тым, што перажылі самі бацькі Наці. Але бацька перапыніў яго: «Ты хочаш падаць на нас у суд? Калі так, дык ты марнуеш свой час. У нас з На-

¹ Паводле габрэйскай завядзёнкі на магілу ў памяць аб нябожчыку кладуць па каменьчыку.

вай няма за душой ні чорта, чуеш, аніводнага гатовага шэкеля!» Ад гэтых словаў маці расплакалася яшчэ мацней, таму Ошры прамармытаў словы, што меліся супакоіць бацькоў, маўляў, у яго няма ні да каго аніякіх прэтэнзіяў, і хуценька разьвітаўся. Ня цэнтральнага ўваходу на могілкі, дзе Ошры вярнуў у драўляную скрыню пазычаную ярмолку з кардону, яго нагнала Націна сястра і папрасіла прабачэньня за бацьку. Па праўдзе, ня тое, каб прабачылася, а сказала, што бацька — пустагаловы ёлуп і што Наці заўжды ненавідзеў яго. Той бацька, як высвятлялася, быў моцна перакананы, што ўсе людзі толькі і чакаюць, каб паставіць яго ракам. Урэшце гэта здарылася насамрэч, і бацькаў кампаньён даў драпака з бацькавымі грашыма. «Калі б Наці пачуў пра гэта, ён моцна б усьцешыўся», — дала сястра і прадставілася. Яе звалі Мааян. Ошры, як зазвычай, не паціснуў ёй працягнутую руку. Ён ужо столькі разоў на сустрэчах з кліентамі ўдаваў, што рука цалкам спаралюшаваная, што нават часта сам-насам забываў ёй карыстацца. Убачыўшы, што ягоная рука не пераняла яе руку, Мааян з натуральнай нязмушанасьцю замест поціску дакранулася да яго пляча — рух, які зьбянтэжыў абодвух. «Дзіўна, што вы сюды прыйшлі, — сказала яна пасья таго, як яны на імгненьне змоўклі. — Што вам да Наці? — вы ж яго нават ня ведалі». «Шкада, што я ня быў знаёмы зь ім, — замармытаў Ошры, — то бок... э... выдае на тое, што ён неардынарны чалавек быў». Ошры хацеў сказаць ёй, што няма нічога дзіўнага ў тым, што ён прыйшоў сюды. Што паміж ім і ейным братам засталося нешта неразвязанае. У той кавярні ў пасажы была процьма іншых людзей, і з усіх іх Наці бразнуўся менавіта на яго, і таму ён прыйшоў сёньня сюды, каб зразумець: чаму? Але яшчэ да таго, як прамовіць нешта такое, уцяміў, што гэта прагучыць па-ідыёцку, і таму адно спытаўся, зь якой прычыны Наці скончыў

жыцьцё самагубствам — здаецца, такі малады і ўсё та-
кое... Мааян суха паціснула плячыма, — выдавала на
тое, што Ошры быў ня першы, хто пытаў яе пра гэта,
і што, пэўна, раней яна таксама ня надта ведала, што
адказаць. Перад тым як адвітацца, Ошры працягнуў
сваю візытоўку і сказаў, што, калі ёй будзе патрэб-
ная помач у нечым, у любой справе, хай абавязкова
патэлефануе. Яна ўсьміхнулася, падзякавала і сказа-
ла, што сама здольная даць рады сваім праблемам.
Затрымаўшы позірк на візытоўцы, выгукнула: «Дык
вы страхавы агент? Бач ты! Наці ж заўсёды ненавідзеў
страхаваньні, казаў, што страхоўкі — гэта дрэнная кар-
ма. І што рабіць іх — гэта як ісьці супраць веры ў тое,
што ўсё будзе добра». Ошры паспрабаваў абараніцца
і сказаў, што насамрэч шмат хто з маладых думае па-
добна, але калі зьяўляюцца дзеці, дык усё раптам мя-
няецца, і нават калі хочаш верыць, што ўсё будзе до-
бра, дык ніколі не зашкодзіць перастрахавацца.

«У кожным разе, калі табе ўсё ж нешта спатрэбіцца, —
сказаў ён перад тым, як сысці, — ты звані. Клянуся, я
ня буду туліць табе полісы».

Яна ўсьміхнулася і кіўнула. Абодва ведалі, што яна
не патэлефануе.

Па павароце з могілак яму стала пазвоньваць жон-
ка. Яна хацела, каб ён замест яе забраў дачку з гурт-
ка, і Ошры пагадзіўся. Калі жонка спыталася, дзе ён
цяпер, ён схлусіў, што на сустрэчы з адным кліентам
у Рамат-га-Шароне. Ён быў ня ў стане растлумачыць
сабе, навошта хлусіў. Гэта не было праз той дотык, які
ён усё яшчэ адчуваў на плячы, і таксама не з-за таго,
што пайшоў на гадавіну бяз даў прычыны. Калі шчы-
ра, дык ён схлусіў, бо баяўся, што жонка даўмеецца,
наколькі ён быў удзячны таму Наці, які, мусіць, ня
менш за Ошры быў разумны, пасьпяховы і любімы,
і ўсё роўна наважыўся сказаць: «Я больш у вашыя
гульні не гуляю!» і выскачыў з вакна.

Калі Ошры забраў Мэйталь з гуртка, дык яна з гонарам паказала яму мадэль каляровага самалёта, якую склеіла сама. Ён пахваліў яе і запытаўся, калі яна зьбіраецца ўзяць яго на неба. «Я не зьбіраюся браць цябе на неба, — адказала Мэйталь, кінуўшы на яго пагардлівы позірк, — гэта ж толькі мадэлька». Ошры паківаў галавой, зьбянтэжаны, ды прамовіў, што яна разумная дзяўчынка.

«Салодкіх вам сноў!»

Пасьля таго няшчаснага выпадку яны з жонкай сталі любіцца нашмат менш. Яны ні разу не закраналі гэтую тэму, але ён адчуваў, што яна ставіцца да гэтага нармалёва. Нібыта пасья ўсіх тых турботаў яна рада, што ён вярнуўся, і ня хоча такую драбязу ўскідваць на вочы. Але калі яны ўсё ж кахаліся, дык гэта было міла. Ня менш міла за іх колішнія любошчы.

Цяпер ён больш думаў пра свае дачыненні да іншага сьвету, у які можна трапіць адно пасья таго, як нешта гахнецца на цябе зь верхатуры. Яго прыманьне рэчаіснасьці ўвогуле атрымала зусім іншую пэрспэктыву, якая неяк зьмізэрніла ўсё — ня толькі любошчы, але нават усё ягонае каханьне да жонкі і любоў да дачкі — усё чыста.

Ачунаўшы, Ошры ня памятаў, што дакладна адчуваў там, у тым сьвеце комы, і калі б ён схацеў апісаць гэта, у яго, пэўна, нічога б не атрымалася. Праўда, аднойчы ён паспрабаваў, калі падпісваў сьляпой жанчыне страхаваньне жыцьця. Немаведама чаму ён падумаў, што якраз яна яго зразумее, аднак усяго празь некалькі словаў заўважыў, што адно напалохаў жанчыну і таму адразу ж спыніў свае тлумачэньні. У снах ён мог часам вярнуцца туды. Пасьля адведзінаў могілак тыя сны з комы сталі прыходзіць часьцей. Здаралася, па два-тры разы на ноч. Пакрысе ён адчуў, што моцна прынадзіўся да іх, і задоўга да таго як класьціся спаць, яго

працінала дрыготка чаканья, як чалавека, які пасьля працяглага выгнанья падымаецца на самалёт, што мае адымчаць яго дадому. Напэўна, сьмешна, але часам ад празьмернай узрушанасьці ён ня мог заснуць. Ляжаў скачанелы ў ложку побач з прыспанай жонкай, намагаючыся супакоіць сябе рознымі спосабамі. Адным зь іх быў мастурбаваньне. Калі ён бавіўся ананізмам, дык уяўляў Мааян і яе дакрананьне да пляча. І зусім не таму, што яна была прыгожая. Хаця яе нельга назваць Мааян непрыгожай — проста яе прыгажосць была з тых, што вынікаюць хутчэй з маладосьці, прыгажосць з кароткім тэрмінам прыдатнасьці, вельмі-вельмі кароткім. Дарэчы, у ягонай жонкі таксама была падобная прыгажосць шмат год таму, калі яны толькі пазналіся. Але ня праз гэта ён думаў пра Мааян, а таму што тая дзяўчына мела дачыненне да чалавека, які дапамог яму трапіць у сьвет незвычайных колераў і ціхамірнасьці, і калі ён мастурбаваў на Мааян, дык адчуваў, быццам бы мастурбуе на той сьвет, які раптам набыў вобраз дзяўчыны.

Тым часам полісы распрадаваліся, як гарачыя піражкі. Хоць ён зусім не жадаў дасканаліцца ў продажах, але ўрэшце зубы зьеў на гэтым. Падчас перамоваў часьцяком заўважаў, што плача. Гэта быў ня хітрык, гэта быў праўдзівы плач, які зьяўляўся немавед адкуль. Але гэты плач значна скарачаў сустрэчы з кліентамі. Ошры плакаў, прасіў прабачэньня, — кліенты выдыхалі, каб ён не прабачаўся, і хуценька ставілі подпіс. З-за гэтага Ошры нават крыху пачуваўся ашуканцам, дарма што плач быў самы праўдзівы ў сьвеце. Дзякуючы гэтаму ён стаў меней працаваць, нават пачаў дазваляць сабе прачынацца пазьней. На выходных ён мог спаць па пятнаццаць—дваццаць гадзін, пакуль аднойчы жонка не папрасіла яго схадзіць праверыцца ў паліклініку.

Аналізы нічога ня выявілі. Лекар параіў Ошры больш займацца спортам ды памяняць усякае-рознае

ў сваім харчаваньні. І Ошры паабяцаў, што будзе так рабіць, і потым распавёў жонцы напаўхлусьлівую вэрсію, згодна зь якой тое, што ён так шмат сьпіць, ёсьць часткай працэсу акрыянья.

«...Аўтамабільныя заторы на пад'ездах да пайночнага Тэль-Авіву...»

Неяк на выходных, калі яны з дачкой вярталіся з адведзінаў жончыных бацькоў у кібуцы, дык іх машына праехала побач зь мікрааўтобусам «хуткай дапамогі» і двума дазваньня пакарабачанымі аўто. Машыны, што былі перад імі, мінаючы месца аварыі, запавольвалі ход, каб спрэс абгледзець месца аварыі, і ягоная жонка сказала, што гэта брыдка і што толькі ў нас, у Ізраілі, людзі паводзяць сябе падобным чынам. Дачка, якая ўсю дарогу спала на заднім сядзеньні і прачнулася ад ляманту сырэнаў «хуткай дапамогі», прыціснула тварык да шыбы і стала назіраць за залітым крывёй непрытомным чалавекам, якога везлі на насілках. Мэйталь запыталася, куды забіраюць гэтага дзядзьку, і Ошры адказаў, што яго забіраюць у адно харошае месца. Дзе ёсьцека колеры, смакі і пахі, якія нават і ўявіць сабе цяжка. У тым месцы, дзе тваё цела робіцца бязважкім і праз тое, што ты там зусім нічагенькі ня хочаш, усё якраз спраўджваецца. А яшчэ там няма страху, бо нават боль, калі ён прыходзіць, ня мучыць, а дорыць новае пачуцьцё, і ты робісься ўдзячным за тое, што зьведаў яго. Ён гаварыў і гаварыў безупынку, пакуль не заўважыў дакорлівага позірку жонкі. Па радзьё паведамлі пра аўтамабільныя заторы на поўначы Тэль-Авіву, і калі Ошры яшчэ раз зірнуў у люстэрка, дык убачыў, як Мэйталь усміхаецца чалавеку на насілках і махае яму на разьвітаньне рукой.

Сырэна¹

У Дзень памяці ахвяраў Галакосту ўсіх вучняў павялі ў спартовую залю. Там усталявалі нешта накшталт імправізаванай сцэны, дзе на сьценцы віселі аркушы з чорнай паперы, на якіх былі напісанья назвы канцлягераў і прыклееныя карцінкі з выявамі калючага дроту. Калі мы зайшлі ў залю, дык Сыван папрасіла, каб я заняў ёй месца, і я пасьпяшаўся выканаць яе просьбу. Сыван села побач са мной — на лаўках было цеснавата. Я апусьціў руку на калена, і тыльны бок маёй далоні дакрануўся да яе джынсаў. Джынсы былі такія тонкія і так прыемна лашчылі скуру, што мне нават падалося, быццам я дакранаюся да самой Сыван.

— А дзе Рон? Нешта сёньня яго не відаць, — мой голас крыху дрыжэў.

«Daruch Venazur» by Etgar Keret

First published in Hebrew in «Missing Kissinger» by Etgar Keret, Zmora-Bitan Publishers

Copyright© Etgar Keret

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

¹ У Ізраілі адзначаюцца дзве даты: Дзень памяці ахвяраў Галакосту і Дзень Памяці палеглых салдат. Гэтыя памятныя дні ідуць адзін за адным зь інтэрвалам у тыдзень.

Як у Дзень Галакосту, так і ў Дзень Памяці палеглых па ўсёй краіне гучыць жалобная сырэна, падчас якой, — ня важна, дзе засьпелі яе першыя гукі: дома ці на дварэ, ці нават у аўто, — людзі мусяць спыніцца і ўшанаваць памяць загіблых хвілінай моўчы (заўв. перакладчыка).

— Рон на іспытах у спэцаддзяленьне марскіх пехацінцаў, у «камандас», — з гонарам паведаміла Сыван. — Ён ужо здаў усе іспыты, і яму засталася толькі сумоўе з афіцэрам.

Я ўбачыў, як з другога канца залі да нас набліжаецца Гілад.

Сыван дадала:

— Ведаеш? На выпускным Рон атрымае прыз найлепшага вучня? Дырэктар ужо падпісаў загад па школе.

— Сыван! — паклікаў яе Гілад, падышоўшы да нас амаль усутыч. — Што ты тут робіш? На гэтых лаўках ня вельмі пасядзіш. Хадзем, я заняў табе месца на крэслах у заднім радзе.

— Іду! — адказала Сыван і ўсьміхнулася мне сарамлівай усмешкай. — Тут сапраўды зацесна...

І яна пайшла з Гіладам, каб сесці на крэсьле. Гілад быў найлепшым сябрам Рона. Яны разам гулялі ў зборнай школы па баскетболе. Я зірнуў на сцэну і глыбока ўздыхнуў. Мае далоні па-ранейшаму пацелі. Некалькі трэцяклясьнікаў падняліся на сцэну, і цырымонія пачалася.

Пасьля таго, як усе прадэкламавалі свае заўсёдныя ўрыўкі, на сцэну падняўся немалады мужчына ў бардовым швэдры і распавёў пра Асьвенцім. Ён быў чыйсьці бацька. Мужчына прамаўляў нядоўга, хвілін пятнаццаць. Пасьля гэтага мы вярнуліся на заняткі.

Выйшаўшы з клясы, я ўбачыў нашага вахцэра Шулёма на прыступках ля мэдкабінэта. Ён плакаў.

— Эй, Шулём, што здарылася? — занепакоўся я.

— Той чалавек у спартзалі — я ведаю яго, — сказаў Шулём. — Я таксама быў у канцлягеры ў «зондэркамандас».

— Ты праходзіў падрыхтоўку ў лягеры «камандас», марской пяхоты? Калі? — здзівіўся я.

Я быў ня ў стане ўявіць нашага худога і дробнага Шулэма, як ён служыць у спэцаддзеле «камандас», але хто там ведае...

Шулэм выцер сьлёзы і ўзняўся.

— Ат, не бяры да галавы, — сказаў мне Шулэм. — Давай, давай, лепей ідзі ў клясу — гэта сапраўды дробязі.

Надвяхоркам я пайшоў у гандлёвы цэнтар. Ля шапіку з шаўрмой сустрэў Авіва і Цуры.

— Ты чуў? — спытаў Цуры з ротам, набітым шаўрмой. — Сёньня Рон прайшоў сумоўе. Пасьля прызыву ў яго невялічкі курс па арыентаваньні і ён — у «камандас». Ведаеш, што такое трапіць у марпехі? Бяруць аднаго з тысячы...

Авіў пачаў лаяцца, бо ў яго разляпілася ляпёха, і ўвесь хумус і салатавы сок пацяклі яму на рукі.

— Мы яго толькі што перастрэлі на футбольным полі. Яны з Гіладам дурэюць як могуць, сьвяткуюць Ронава залічэньне ў «камандас», піўцо і ўсё такое...

Цуры зарагатаў і малай драбніцай не падавіўся, а кавалак памідора са шматком ляпёхі вылецелі з рота:

— Каб ты адно бачыў, што яны там вычвараюць зь велікам Шулэма! Як дзеці малыя! Рон такі рады, што здаў усе іспыты. Мой брат сказаў, што найбольш зрэзваюцца менавіта падчас сумоўя.

Я пайшоў на школьны стадыён, але там нікога не было. Веласіпед Шулэма, які заўсёды быў навізаны да трубы побач з мэдкабінэтам, зьнік, а на прыступках валяўся расчэплены ланцуг і навесны замок «Ярдэні».

Калі я вярнуўся на стадыён раніцою, дык веласіпеда там па-ранейшаму не было. Я счакаў, покуль усе зайдуць у клясы, і тады пайшоў да дырэктара.

Дырэктар сказаў, што я зрабіў слушна і што пра нашу размову ніхто не даведаецца. Потым ён папрасіў сакратарку, каб яна напісала мне запіску пра спазь-

неньне для настаўніцы. У той самы дзень нічога не адбылося, і назаўтра таксама, але ў чацьвер дырэктар завітаў у клясу разам з паліцэйскім у форме і сказаў Рону і Гіладу выйсьці зь імі.

Ім нічога не зрабілі, адно папярэдзілі. Веласіпеды вярнуць не маглі, бо пакінулі яго немаведама дзе, і тады бацька Роні адмыслова купіў новы спартовы ровар і прынёс Шулэму ў школу. Сьпярша Шулэм не хацеў яго браць. «Здаравей за ўсё хадзіць пехам», — сказаў ён Ронаву бацьку. Але Ронаў бацька настойваў, і Шулэм урэшце пагадзіўся. Было сьмешна назіраць, як Шулэм кіруе спартыўным веласіпедам, а я падумаў, што дырэктар меў рацыю, калі сказаў, што я ўсё зрабіў слушна. Ніхто не падазраваў, што пра велікі дырэктару сказаў я, прынамсі так я тады меркаваў.

Мінула яшчэ два дні, але ў панядзелак, калі я прыйшоў у школу, на двары мяне чакала Сыван.

— Элі, слухай, — сказала яна мне. — Рон даведаўся, што гэта ты здаў яго зь велікам, і табе лепей зараз уцячы адсюль, пакуль ён з Гіладам не злавіў цябе.

Я з усяе моцы пнуўся зрабіць выгляд, што мне ўсё роўна, бо не хацеў, каб Сыван убачыла, як я напалохаўся.

— Хутчэй уцякай! — сказала яна.

І я прысьпешыў хаду.

— Не, не — тудой! — схапіла яна мяне за руку. Дотык яе далоні быў халаднавата-прыемны. — Яны ж выйдуць з галоўнага ўваходу, табе лепей вылезьці празь дзірку ў плоце, за гаражамі.

Радасьць, што Сыван так клапаціцца пра мяне, была нават мацнейшая за пачуцьцё страху.

За гаражамі мяне чакаў Рон.

— Скульля! — сказаў ён. — Хрэн з два ты ад нас уцячэш.

Я разьвярнуўся.

Ззаду стаяў Гілад.

— Я заўжды ведаў, што ты палахлівы выпаўзень, але ніколі ня думаў, што ты яшчэ і стукачок.

— Навошта ты здаў нас, чмо? — моцна штурхнуў мяне Гілад.

Я паваліўся на Рона, а той адпіхнуў мяне назад.

— Я скажу табе, чаму ён мяне здаў, — сказаў Рон. — Рэч у тым, што наш Элі — зайздросьнік якіх мала. Ён бачыў, што я вучуся лепш за яго і лепш за яго гуляю ў баскетбол, і што мая сяброўка — найпрыгажэйшая дзяўчына ў школе, а ён пакуль што гартны цнатлівец, і зайздрасьць гэтая ела нашага Элі поедам.

Рон зняў скураны пінджак і аддаў яго Гіладу.

— Вой, малайчынка, Элі, у цябе такі атрымалася падставіць мяне, — сказаў ён, расшпіліў раменьчык свайго непратачальнага гадзінніка і паклаў яго ў кішэню. — Бацька лічыць мяне злодзеем. У паліцыі на мяне ледзь не завялі справу. Найлепшага вучня я ўжо не атрымаю. Цяпер ты ўсьцешаны?

Я хацеў сказаць яму, што рэч ня ў гэтым, што гэта з-за Шулёма, што Шулём таксама быў у лягеры для «камандас» і што ў Дзень Галакосту ён плакаў як дзіця. Але замест гэтага я сказаў:

— Рэч у іншым... Вы не павінны былі скрадаць у яго веласіпед, гэта занадта. Няма ў вас сумленьня!

Калі я прамаўляў мой голас дрыжэў.

— Не, ну, ты чуеш, Гілад, гэты плаксівы штынкер¹ будзе казаць нам, што такое сумленьне! Сумленьне — гэта не даносіць на сваіх сяброў, мярзота! — сказаў Рон ды сыцяў руку ў кулак. — І мы з Гіладам зараз навучым цябе быць сумленным, далібог, прыкладземся як сьлед.

Я хацеў уцячы, даць дзерака, падняць рукі, каб асланіць твар, але страх спаралюшаваў мяне.

¹ Штынкер (ідыш — тут: даносчык, стукач).

Раптам усё роўна як зьніадкуль данеслася жалобная сырэна. Я зусім забыў, што сёньня Дзень Памяці палеглых салдат. Рон і Гілад усталі на «зважай». Я ўбачыў, як яны застылі ўсё роўна як манэкены ў вітрыне, і раптам увесь мой страх зьнік як не было. Гілад, які стаяў струнка, з заплюшчанымі вачамі, ды трымаў пінжак Рона ў руцэ, падаўся мне павялічанай копіяй вешалкі. А Рон, са сваім лютым позіркам і сьцятымі кулакамі, зрабіўся падобным да маленькага хлопчыка, што сіліцца прыняць эфэктную паставу, якую пабачыў у якімсьці баевіку. Я пайшоў да дзіркі ў агароджы ды няспешна і амаль бязгучна пралез у яе, чуючы, як Рон сыкае мне наўздагон: «Мы яшчэ паквітаемся. Табе гамон!», але ж пры гэтым ён ня ссунуўся ані на мілімэтар. Я працягваў крочыць у бок дома, мінаючы людзей, што зьнерухомелі як васковыя фігуры, і сырэна абараняла мяне нябачным шчытом.

Мужчынка

Зьдзівіўся? Дык як жа ад такога не здзівіцца!
Ты знаёміся зь дзяўчынай. Першае спатканьне, другое: сёньня кавярня, заўтра — кіношка (хіба заўжды дзённы сэанс). Вы пачынаеце класьціся ў ложак: любошчы — супер, потым прыходзіць і шчырае замілаваньне. І тут, адным днём, яна зьяўляецца да цябе ў сьлязах, а ты абдымаеш яе і просіш, каб яна супакоілася, і кажаш, што ўсё будзе добра, а яна тлумачыць, што больш так ня можа, што ў яе ёсьць таямніца, але не абы-якая, а сапраўдная, адным словам, змрочны праклён, пра які яна ўвесь час хацела табе сказаць, але ўсё не наважвалася. І гэты праклён цісьне на яе як бэтонны блёк. І яна мусіць табе пра ўсё распавесці, проста павінна, хаця ведае, што ў тую ж хвіліну, калі гэтая таямніца адкрыецца, — гамон, ты яе кінеш, і, дарэчы, правільна зробіш. І адразу пасья гэтых словаў ізноў бярэцца ў сьлёзы. «Я цябе ня кіну, — кажаш ты, — праўда-праўда, я кахаю цябе». Ты, можа, выглядаеш трохі расчуленым, але ты зусім не расчуліўся, і нават калі расчуліўся, дык хутчэй з-за яе плачу, а не ад навінаў пра таямніцу. З уласна-

«Shmanman» by Etgar Keret

First published in Hebrew in «Cheap Moon» by Etgar Keret, Zmora-Bitan Publishers

Copyright© Etgar Keret

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

га досьведу ты ўжо ведаеш, што ўсе гэтыя таямніцы, ад якіх жанчын заўсёды дзярэ на шматкі, бываюць найчасьцей пра сэкс абы з кім, ці то са сваяком, ці з кімсьці, хто заплаціў за гэта грошы. «Я — прастытутка! Я — шлёндра!» — зазвычай галосыць яны пры канцы, а ты бярэш іх у абдоймы і заспакойваеш: «Ты не прастытутка, ты ня шлёндра», або «Цішэй, калі ласка, ня трэба...» — гэта на выпадак, калі яны ўсё яшчэ не суцешыліся. «Але гэта ўпраўду страшэнна жахліва», — гне яна на свой капыл, быццам адчула гэтую тваю абьякавасыць, якую ты і так і сяк сіліўся прыхаваць. «Слухай, ты трымаеш усё гэта ў сабе — так і глуздануцца можна, — кажаш ёй ты. — Але тут вінаватае ўнутранае рэха. Вось пабачыш — як толькі ты выпусьціш таямніцу на вонкі, дык яна падасца табе зусім не страхотнай». А яна ўжо амаль гатовая даць веры і, крыху павагаўшыся, гаворыць: «Калі б я сказала табе, што кожную ноч ператвараюся ў калматага таўсыцючка бяз шыі, і з залатым пярсыцёнкам на мезенцы, ты і тады б працягваў кахаць мяне?» І ты адказваеш: «Канечне». Бо хіба ты ёй скажаш: «Не, ведаеш, разлюбіў бы ў тую ж хвілю»? Яна ж адно жадае пракзамэнаваць цябе, ці ты дапраўды кахаеш яе без усякіх умоваў, а ты ж не заваліў у сваім жыцці яшчэ ніводнага іспыту. І праўда, як толькі ты кажаш гэта, яна растае, і вы займаецца сэксам, проста тут, у гасьцёўні. А пасля ляжыце ў абдоймах адно аднаго, а яна плача, бо адчула палёжку, і ты таксама плачаш, — Бог яго ведае зь якой прычыны. І насуперак сваёй завядзёнцы гэтым вечарам яна нікуды не сыходзіць. Застаецца ў цябе на ноч.

І вось ты сядзіш чуйны ў ложку, глядзіш на яе прыгожае цела, на сонца, якое заходзіць за вокнамі, на месяц, які выскаквае нібыта ніадкуль, на серабрыстае сьвятло, што кратае яе скуру, лашчыць дробныя валасінкі на яе сьпіне. Але праз колькі хвілін ты бачыш поруч з сабой на

ложку нізенькага і тоўстага мужчынку. Мужчынка ўстае, пасьміхаецца табе. Апрагнаецца, нападзьбянтэжаны. Выходзіць з пакою, а ты за ім, зачараваны. І вось ён ужо ў гасьцёўні, націскае сваімі пульхнымі пальчыкамі на пімпкі пульта, глядзіць спартыўны канал. Футбол, ліга чэмпіёнаў. Калі не забіваюць, ён голасна лаецца, а як гол, дык падскоквае і робіць «хвалю». Пасьля гульні кажа, як у яго перасохла ў роце і як пуста ў ягоным жываце. Яму б цяпер якое сланяня, яшчэ лепей курку, але ж цялячы стэйк — таксама нармуль. Ты сядаш зь ім у машыну, і вы едзеце ў страўню пад Тэль-Авівам, якую ён ведае.

Новая сытуацыя моцна турбуе цябе, ты ня надта разумееш, што тут можна зрабіць, а твой цэнтар прыняцьця рашэньняў спаралюшаваны. Падчас зьезду на калыцавую шашу твая рука, бы рука робата, мэханічна пераключае хуткасьці, а мужчынка на сядзеньні побач барабаніць мезенцам зь пярсьцёнкам. На скрыжаваньні Бэйт-Дагон ён апускае шыбу з электрапад'ёмнікам і, падміргнуўшы табе, крычыць маладзенькай салдатцы ў форме, якая галасуе наўзбоч шашы: «Рыбка, мо' хочаш, каб мы ўдвух пасмажылі цябе як сьлед?»

Потым, у той прыдарожнай страўні, вы заказваеце шашлык. Ты мяцеш як у прорву, покуль жывот мала не разрывае, а мужчынка таксама не адстае — смакуе кожны кавалачак і сьмяецца як дзіцятка. І ўвесь час ты пераконваеш сябе, што гэта толькі сон — праўда, дзіўнаваты нейкі, але ж ён хутка скончыцца.

Па дарозе назад ты пытаеся, дзе яго высадзіць, а ён удае, быццам ня чуе, ды выглядае пры гэтым досыць жалюгодна. Урэшце ты апынаеся зь ім у сябе дома. Амаль трэцяя ночы. «Усё, я іду спаць», — кажаш ты яму. І ён махае табе на разьвітаньне з пуфа сваёй пульхнай ручкай, працягваючы глядзець Fashion-TV з мадэлькамі на подыюме.

Раніцой ты прачынаеся ня спаўшы, живот бурчыць. А яна ў гасьцёўні, усё яшчэ дрэмле. Пакуль ты прымаў душ, яна прачнулася. Абдымае цябе, прысаромленая, ды й ты сам надта зьбянтэжаны, каб нешта казаць.

Час мінае, і вы па-ранейшаму разам. Сэкс адно палепшаў, яна ўжо пасталела, ды й ты не памаладзеў. Раптам ты заўважаеш, што пачынаеш даволі часта ўзьбівацца на гутарку пра дзетак. А начамі ў барах ды клюбах ты і пульхны мужчынка даяце такога фаэру, ажно чэрці выюць. Ён вязе цябе ў начныя клюбы, назвы якіх ты нават ня чуў, і вы там што шалёныя танчыце на сталах і ад шчырага сэрца крышыце посуд.

Ён вельмі прыязны, гэты мужчынка. Праўда, зь дзяўчатамі грубаваты: такое часам утне, ажно ня ведаеш, куды схвацца ад сораму. Але ва ўсім астатнім зь ім файна. Калі вы пазнаёміліся, ты ня надта цікавіўся футболам, а цяпер ведаеш усе каманды. І штораз, калі каманда, якая прыпала табе да сэрца, перамагае, ты адчуваеш, быццам загаданае табою жаданьне спраўдзілася, і гэта выключнае пачуцьцё, асабліва для такога хлопца, як ты, які звычайна ня надта ведае, чаго ён хоча ў жыцьці. І гэтак, стомлены, не дачакаўшыся гульняў аргентынскай лігі, ты штоночы засынаеш побач з пульхным мужчынкам, каб нараніцу зноўку прачнуцца ля прыгожай і зычлівай жанчыны, якую таксама любіш да болю.

Орлі Кастэль-Блюм

Пляткараць, што Орлі Кастэль-Блюм (нарадзілася ў 1960 г. у Тэль-Авіве) сама ня ведае, чаго, уласна кажучы, хоча. І куды крочыць. Скаланаючы зямлю, побач праносяцца фуры: іх кіроўцы на хаду імпэтна сыгналяць і завабна ківаюць на ўтульнае сядзеньне спадарожніцы побач. Ды дзе ж ім з вышыні сваіх сядалішчаў згледзець яе сьціснутыя кулакі? Заўзятыя амазонкі, яе сярброўкі, безупынку звоняць на мабільны, каб прапанаваць свае паслугі ў выбаўленьні зь любога пункту мужчынскага пекла. Толькі дзе ім даўмецца, што ў такім гармідары мэлэды не чуваць? Так што ня трэба: пэўна, усё ведае Орлі Кастэль-Блюм, жанчына, што няспешна ідзе па ўзбочыне бэтоннага гайвэю, які лучыць безыменныя мэгаполісы.

Жанчына, якая хацела забіць

Жыла на сьвеце жанчына, якая хацела забіць чалавека, пажадана тоўстага. Вы не зразумеіце яе няслушна, яна зусім не жадала забіць таўстуна, каб

«Haisha Sherazta Laharog Mishehu» by Orly Castel-Bloom
First published in Hebrew in «Selected Stories 1987-2004» by Orly Castel-Bloom, Kinneret, Zemora-Bitan, Dvir — Publishing House Ltd.
Copyright© Orly Castel-Bloom and Kinneret, Zemora-Bitan, Dvir — Publishing House Ltd.
Translated by Pavel Kastukevich
«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

змардаваным дзеткам Нью-Дэлі дасталася больш харчу — ёй кіравалі іншыя памкненьні: таемныя, няўцямныя.

Яна ўяўляла, як трымае ў руцэ пісталет, а побач сядзіць сабака пароды колі з высалапленым языком, і яна страляе таўсьцюку ў живот, і куля працінае таго навывлёт, як прамоўленыя словы ўваходзяць чалавеку ў адно вуха і выходзяць праз другое.

Куля, што заб'е таўстуна, парве прынамсі некалькі ўнутраных органаў, іншымі словамі, яна ўсталюе ў яго брушыне новы парадак, зробіць там рэструктурызацыю, рэарганізацыю, рэформу, кардынальныя зьмены, пераацэнку, рэкішкізацыю. Калі куля трапіць у таўстуна, дык ён ашаломлена паглядзіць на жанчыну, як у кіно разявіць рот ды скажа нешта кшталту: «Завошта?», або «Чаму я?», або «Дай мне яшчэ адзін шанец», або «Рабі, што ты павінна зрабіць», і паваліцца на зямлю як мех з бульбай.

Аднак жанчына, якая хацела забіць, ня надта хацела, каб нехта памёр. Яна жадала забіць, але не жадала, каб нехта памёр ад гэтага, яна не хацела быць адказнай за сьмерць чалавека, няхай ён тлусты, зямля ненаежная, і забірае харч у маленькіх дзетак, якія ня могуць спусьціцца з гор.

У любым разе яна не магла даць рады безь пісталета, ці нажа, ці чагосьці яшчэ, што забівае, але ў яе не было грошай. Нягледзячы на гэта, яна хадзіла па вуліцы, пакуль не перастрэла аднаго вельмі тоўстага чалавека ды запрасіла пайсьці зь ёй у завугольле. Але той не пайшоў. Людзям, калі іх спыняюць пасярод вуліцы і запрашаюць завітаць у завугольле, адразу прыходзіць на думку, што нешта тут ня так, і большасьць іх з рэактыўнай хуткасьцю ўцякае ад таго, хто спрабуе заапекавацца імі такім чынам.

Нельга браць правасудзьдзе ў свае рукі. Нельга дамагацца правасудзьдзя і абдымаць яго. Калі пра-

васудзьдзе вагаецца або на яго напаў паралюш, катэгарычна забараняецца падтрымліваць яго ці нават набліжацца да яго.

Жанчына, якая жадала забіць, меркавала, што зможа ўзяць правасудзьдзе ў свае рукі, абняць яго, і, калі правасудзьдзе будзе ў гуморы, дык памяняць яму пялюшкі і выкупаць у ванначцы. На сьвеце ёсьць рэчы, якія крыкма-крычаць «Вазьмі мяне!» Такія, як кінутае дзіцятка або кульгавае ваўчаныя. Зь іншага боку, на сьвеце ёсьць рэчы, да якіх нельга набліжацца і дакранацца. Ёсьць целаахоўнікі, так, у большасьці людзей ёсьць целаахоўнікі, якія былі колісь бітнікамі.

Жанчына думала, што гэты сьвет належыць ейнаму бацьку і што яна зможа забіць якога-небудзь таўстуна, калі дужа захочацца. Аднак нельга браць правасудзьдзе ў свае рукі. Выкрываючы несумленнасьць і разбэшчанаць, безьліч кінафільмаў і кніг распавядаюць пра гэтую дылему: браць або ня браць правасудзьдзе ў свае рукі і апісваюць, што здараецца з тымі, хто бярэ яго, цалуе з ног да галавы, і, можа, нават у дупу (ёсьць і такія, найперш сышчыкі).

Хвала Богу, ёсьць кнігі, найперш Біблія. Ёсьць і іншыя кнігі, але Біблія заткне іх усіх за паяс.

Жанчына хацела даведацца, што будзе, калі яна возьме правасудзьдзе ў свае рукі, ці здарыцца тады нешта з правасудзьдзем або зь ёй, ці яе званітуе або ці вернуцца да яе зьнянацку прыпадкі астмы.

Яна ўстала рана-ранкам, пайшла і купіла пісталет, такі, як трэба, кулі як трэба, ды рушыла няспешна. Людзкія фізыяноміі міналіся побач, а яна выглядала сярод іх пасоўную кандыдатуру. Але нічога патрэбнага: людзі ішлі, як ходзяць заўсёды: яны ідуць, ідуць, — і вось ты іх ужо ня бачыш.

Жанчына прыйшла на вялікі пляц, на якім было шмат крамаў з надтрэснутымі вітрынамі і надламанымі

манэкенамі. Яна выхапіла пісталет і ўжо збіралася ўзяць правасудзьдзе ў свае рукі, але тут, як на ўзмах чароўнае палачкі, накіравала пісталет сабе ў скронь, ды стрэліла, аднак у патроньніку не было патрону, ашаломленая жанчына шпурнула пісталет у вялікі фантан пасярод пляцу. Па дарозе ў фантан пісталет перакінуўся ў вераб'я або шчыгла і паляцеў у далёкія далі, мо' у нейкае месца, дзе на гэтым сьвеце можна ўзяць правасудзьдзе ў свае рукі, моцна трымаць, бяз дрыжкаў, без паразаў, разглядаць яго зблізку, ды, нават пацікавіцца, чаго яно, уласна кажучы, хоча.

З рысам не спрачаюцца

Прысьнілася мне, што з рысам не спрачаюцца. Прысьнілася, што я ўцякаю з дому ў кібуц Бэйт-га-Шыта¹, бягу, лаўлю папутку, немаведама як, але ўсё ж прыяжджаю ў пакрытае зяленінай месца, якое і ёсьць кібуц — кібуц Бэйт-га-Шыта. Я стаю ашаломленая перад неабсяжным абшарам зяленіва. Я ступаю ў гэтае мора нагой, і навокал адна вада, і таму гэта рысавае поле, кажу я сабе, а з рысам не спрачаюцца.

Я ўцякла з дому — так мне прысьнілася — на рысавыя палі кібуца Бэйт-га-Шыта. Аніколі не была ў кібуцы Бэйт-га-Шыта, але мне прысьнілася, што я трапіла ў кібуц празь яго рысавыя палі і што з рысам не спрачаюцца.

Ува сьне мне хацелася быць членам кібуца Бэйт-га-Шыта, дарма што я не разумею сэнс гэтага дзеянья і ў дадатак ня вельмі пэўная, дзе гэта. Але ж хацелася.

Я ў кібуцы Бэйт-га-Шыта, рысавыя палі атачаюць яго, а сам рыс — зялёны, у сэньсе, націньне, зь якога дастаюць рыс — зялёнае, і мы не ў Кітаі, мы ў кібуцы

«Im Orez Lo Mitvakchim» by Orly Castel-Bloom

First published in Hebrew in «Selected Stories 1987-2004» by Orly Castel-Bloom, Kinneret, Zemora-Bitan, Dvir — Publishing House Ltd.

Copyright© Orly Castel-Bloom and Kinneret, Zemora-Bitan, Dvir — Publishing House Ltd.

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

¹ Бэйт-га-Шыта перакладаецца зь іўрыту як «дом акацыі».

Бэйт-га-Шыта, хаця я ня ведаю, дзе гэта, адно ведаю, што з рысам не спрачаюцца, і гэта зададзена апрыйёры і не падлягае абскарджваньню. Я ў кібуцы Бэйт-га-Шыта, шукаю аднаго чалавека, кібуцніка, які больш за дзесяцігодзьдзе адрэкамэндаваўся мне. Гэта выглядала наступным чынам: Вуліца. Дзень. Аўтамабіль.

Кібуцнік: Перасьпі са мной, чаму ж не?

Я: Ай не, ня варта.

Дасюль ня ведаю, з чаго я адмовілася, таму цяпер паехала ўлагодзіць справу ў Бэйт-га-Шыта, дарма што той чалавек увогуле не адтуль. Але ў сьненьнях мы зводзім рахункі, як кажуць психологі.

Я крочу па кібуцы Бэйт-га-Шыта, даходжу да басэйна і хачу ад гэтага кібуцніка зусім ня пешчаў, а нечага накітавалі візы. Я мяркую, што калі я зь ім перасплю, дык ён зладзіць мне візу ў Бэйт-га-Шыта, і я змагу патэлефанаваць дадому, зь візай на руках, ды сказаць майму мужу, каб ён прыжджаў з нашымі двума дзеткамі ў Бэйт-га-Шыта, бо ў нас ёсьць віза, і ня трэба цяпер будзе гатаваць самім.

Я хацела дастаць візу ў Бэйт-га-Шыта, бо не жадала марнаваць сваё жыцьцё на кухні пад дыктатуру рысу. У кібуцы ведаюць, што з рысам не спрачаюцца, але той, хто з гэтым ня згодны, варыць яго.

Я ў басэйне кібуца Бэйт-га-Шыта. Рысавыя палі зіхцяць на сонцы, я хачу быць кібуцніцай, якой дазваляецца наведваць гэты боскі басэйн. Я чакаю сумоўя, хаця зусім не любілася з гэтым адвязаным кібуцнікам, я не адвязвала яго ад яго сям'і, у яго ж дзеткі; я не спрабавала нават, і ў дадатак — не атрымалася. Але ўсё адно дамаглася, каб мне прызначылі сумоўе, яны падумалі, што я з-за мяжы, і паклікалі мяне на сумоўе. Я сказала: «Я згодная». Мне сказалі: «А-а, дык вы тутэйшая?! Што ж, няхай сабе...».

Я стаю ў залітым сонцам пакоі, перада мной — інтэрв'юэрка, якая прадала мне сукню за 82 шэкелі два

тыдні таму. «Паслухайце, я жадаю быць членам кібуца Бэйт-га-Шыта, для мяне гэта так ясна, так пэўна, і да таго ж я заўзятая сацыялістка, заўзятая-прэзаўзятая, нягледзячы на тое, што цураюся людзей (можа, мая няўпэўненасць?)».

Абсалютна слухна інтэрв'юэрка спыталася пра маю прафэсію.

Было прыкра прызнавацца, што жыву я з паперы, але я ўсё ж вымавіла слова, якое нават для мяне заўсёды гучыць як вялікая таямніца. Я не магу даць веры, што ёсць гэтаякая зьява, як жывы пісьменьнік, і таму ў падобных выпадках пасья адказу мне заўжды падаецца, што я маню або памерла.

Але я сплю, і мне сьніцца сон. Мне сьніцца, што я ў Бэйт-га-Шыта, насупраць той, што задае пытаньні, а яна мілая, такая мілая!

Далей усталёўваецца маўчаньне, значэньне якога мне вядома. Яно азначае: я нейкая там пісьменьніца. Што зь мяне ўзяць кібуцу Бэйт-га-Шыта, калі я ў датак з паходжаньня не сялянка. Інтэрв'юэрка спытала, якія кнігі я напісала, і я зноў зьведала тыя самыя пакуты, пакуты хлуса.

Але я згадала колькі назваў. Яна памятала адну зь іх, ува сьне гэта была мая апошняя кніга. Я кажу сабе яе назву: «Дольлі-Сіці». Калі гэта можа даць пропуск у Бэйт-га-Шыта, спрычыніцца, каб я пакінула ўрэшце бізнэс-мэгаполіс, у якім нарадзілася, — дык я абяцаю не спрацацца з рысам, тым болей, што гэта забаронена.

Алекс Эпштэйн

Алекс (Аляксандар) Эпштэйн нарадзіўся ў
Ленінградзе (Санкт-Пецяярбурзе) у 1972 (5742)
годзе. Жыве ў Тэль-Авіве (Ерусаліме). Піша
прозу (паэзію).

Апошні сон Борхеса

1. Кашмары Юнга з гадзіньнікам

За выняткам аднаго сказа, пазначанага ясным і дакладным словам «рэчаіснасьць», амаль нічога з таго, аб чым тут будзе распаведзена, ніколі не было тым далёкім летам 1926 году, калі Карл Юнг, псыхааналітык, падарыў сваёй палюбоўніцы прэзэнт: наручны гадзіньнік без хвіліннай стрэлкі. Юнг папрасіў палюбоўніцу не здымаць яго нават у сьне, бо гэты гадзіньнік, сказаў ён, адмярае час каханьня.

Праз колькі дзён палюбоўніца Юнга сутыкнулася з жонкай Юнга, калі тая стаяла на адным зь цюрыхскіх бульвараў перад вітрынай кра-

«Chalomo Naacharon Shel Borchas» by Alex Epstein
First published in Hebrew in «Blue Has No South» by Alex Epstein, Am
Oved Publishers Ltd
Copyright© Alex Epstein and Am Oved Publishers Ltd
Translated by Pavel Kastukevich
«Published by arrangement with The Institute for The Translation of
Hebrew Literature»

мы малявальных прыладаў. Жанчыны, якія ўжо пасьпелі пазнаёміцца на адной вечарыне, ветліва павіталіся за руку. Палюбоўніца Юнга не змагла не заўважыць, што на сваім запясыці спадарыня Юнг мела гадзіннік, на якім адсутнічала гадзінная стрэлка. Гэтае спатканьне, безумоўна, наклала свой адбітак на рэчаіснасьць, якая, як вядома, больш бляклая за свой ўласны цень. Ва ўсякім разе, у адным з кашмараў Юнга дзьве жанчыны яшчэ пыталі адна адну, колькі цяпер часу.

2. Кароткая казка пра Месяц 1944 году

У 1942 годзе на вячэры ў Токіо савецкі шпіён Рыхард Зорге нажлуціўся як сьлед і распавёў прадстаўнікам эліты імператарскага войска, у якіх гасьцяваў, што з пэўных крыніц (іх надзейнасьць не выклікае сумневу!) яму вядома: турысты, якія выпадкова трапілі ў рай, атрымліваюць люстэрка. Яно — двухбаковае. З аднаго боку адлюстроўвае твар чалавека такім, якім ён быў імгненьне назад — і ў гэтым няма нічога незвычайнага: як вядома, хуткасьць сьвятла (і позірку) пастаянная. На адваротным баку люстэрка таксама адбіваецца той жа твар. Аднак гэты адбітак на дробак сэкунды выпераджае ўсьмешку, якая мае аквецць твар чалавека. Такі сакрэт шчасьця ў раі: у ім няма цяпершчыны.

Праз два гады, падчас адзінага дазволенага яму шпацыру па турэмным дворыку, Рыхард Зорге ўзьняў вочы ў чыстае як ніколі неба Японіі. Ён у апошні раз шукаў найвялікшую шпіёнку — поўню.

3. Каханка ўкладальніка Вялікай савецкай энцыкляпэдыі барока

А

У маіх руках здымак Аркадзя Міхайлавіча, укладальніка Вялікай савецкай энцыкляпэдыі барока, сфатаграфаванага якраз у той самы момант, калі пачалася гэтая гісторыя. Да таго ж я здолеў знайсці адзін аркуш самой энцыкляпэдыі, якую, ані хвіліны не вагаючыся, Аркадзь Міхайлавіч прысьвяціў жанчыне, чыё імя Роза. Але гэта ўжо тэма для іншага аповеду.

Б

Вось, ва ўзросьце дваццаці чатырох год, у горадзе, што паводле колькасці мастоў саступае адно Вэнэцыі, — гэта, вядома ж, Санкт-Пецяярбург, — і які знаходзіцца на адлегласці ўсяго толькі трох гадзін лёту ад месцаў, дзе можна назіраць паўночнае зьзяньне, у адну зь белых начэй, што наведваюць гэты горад летняй парою, за пісьмовым сталом сядзіць Аркадзь Міхайлавіч, ды ўсю ноч навывёт, ні на хвілю не спыняючыся, дадае ўсё новыя і новыя артыкулы да сваёй энцыкляпэдыі.

В

У Вялікай савецкай энцыкляпэдыі барока, выданьне 1956 году, у артыкуле «атрамант», без усякай сувязі з тэкстам, які ідзе пасля, або з тэкстам, які ідзе папярэдзе, можна прачытаць наступны сказ: «Лінія гарызонту выябражэньня ёсьць сьціслым азначэньнем выябражэньня».

Паводле той жа энцыкляпэдыі, «Ёган Себасцыян Бах нарадзіўся ў 1685 годзе, вайну за незалежнасьць Ізраілю разьвязаў імпэрыялісты, колькасць пялёсткаў на венчыку ружы заўсёды раўняецца лічбе

з матэматычнага раду Фібаначы, Леанарда да Вінчы быў ляўшун, а Пікаса — не, у Бэльгіі, як стала вядома, жывуць мільёны людзей, у Ёгана Гутэнберга, вынаходніка друку, быў якраз досыць чытэльны почырк, чаго ня скажаш пра Луі Брайля, які апрача іншага вынайшаў для сьляпых сымбалі абазначэньня нотаў, у Марса, найбліжэйшай да Зямлі плянэты, зусім няма спадарожнікаў, а я зь першага позірку закахаўся ў цябе».

4. Апошні сон Борхеса

Тысяча дзевяцьсот восемдзсят чацьверты, сярдзіна чэрвеня. Хорхэ Луіс Борхес, аргентынскі пісьменьнік, памірае. Ён сьніць свой апошні сон. У сьне ён — малы хлопчык і стаіць перад клеткай з тыграмі. Тыгры сьпяць. Дзьверы клеткі адчыненыя. Хлопчык уваходзіць у клетку. Адзін з тыграў (блакітныя вочы) прачынаецца і ўстае зь лежня. Хлопчык саступае назад і валіцца на сьпіну. Лежачы, ён намагаецца палічыць пульс. Даходзіць да сямі, а далей бясконцасьць — адна і адзіная мэта алхімічнага рамяства, якое часам называюць «паэзіяй», а часам «золатам тыграў» ці проста «вечнасьцю», — зьбівае яго зь ліку. Ён (то бок Борхес-хлопчык, які ператвараецца ў слодычны сон пра Борхеса-хлопчыка, што як зачараваны стаіць перад клеткай з паснулымі тыграмі) пачынае з пачатку. Сямігадовы хлопчык уваходзіць у клетку. Адзін з тыграў прачынаецца. Борхес лічыць у думках... І гэтак далей. У канцы сну зграбная жывёла кладзе пярэдняю лапу на грудзі хлопчыка. «Ну, нарэшце сустрэліся», — кажа Борхес. Блакітнавокі тыгар схіляецца над тварам старога Борхеса і языком зьлізвае ягоныя сьлёзы.

Гафі Амір

У 21 год Гафі Амір напісала свой шчымы раман «Да рэшты» пра дзяўчынку, хворую на анарэксію, а потым стала вельмі скандальную хроніку ў газэтах «Тэль-Авіў» і «Едыёт Ахранот». І так ва ўсім: яе проза — далікатная і грубіянская ўвадначасьсе. Цвёрда-мяккая, не раўнуючы забыты на вуліцы плюшавы мядзведзік, якога пераехала грузавіком.

Гафі Амір (нарадзілася ў 1967 г. у горадзе Гіватаім), як ніхто іншы, пацвярджае думку, што сучасная ізраільская літаратура — маладая, зубялявая контра ўсёй сьветабудове, але на апошніх радках чамусьці заўсёды хочацца плакаць.

У дваццаць адзін год ты злётаеш на Месяц

Сёньня майму школьнаму сябру Дарону стукнула Стрыццаць. Увесь дзень ён з нуды чытае рэкламны каталёг «Тавары—поштай». Я хацела выцягнуць яго куды-небудзь, адсьвяткаваць, але ўрэшце сама захрасла на працы да шостаі. Адлучылася сьвятло, і ўсе кампу-

«Ad Gil 21 Tagia Layareach» by Gafi Amir

First published in Hebrew in «By Age 21 You Reach the Moon» by Gafi Amir, Keter Publishing House Ltd

Copyright© Gafi Amir and Keter Publishing House Ltd

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

тары вымкнула. «Ат, не пытайся, што тут творыцца», — кажу я Дарону выбачлівым тонам. Паведаміўшы, што я вызвалілася толькі цяпер, са слухаўкі чую п'янаватае мармытаньне. «Цудоўненька, — кажа ён, усьцешна хіхікаючы, — прыходзь, зірнем з балькону на ўсіх гэтых япі». Асьцярожна пытаюся, чым ён цяпер бавіцца. «Чытаю каталёг «Тавары—поштай». Я хачу паказаць табе сёе-тое». «Добра, — кажу, — буду празь дзесяць хвілін», але, вядома, моцна пазьнюся. Мы горача абдымаемся, і я ўручаю прэзэнт — вялікую плямістую жабу з футра. «Файна, што прыйшла, — кажа Дарон, — і дарунак як мае быць. Гэта ўсё адно што падарыць прусака». Але я дэманструю, як жаба квакае, калі націснуць ёй на жываток. «Паслухай, паслухай, — прашу, — далібог квакае». «Цудоўна, — пагаджаецца Дарон, — я пастаўлю яе на тэлевізар. Хадзем, я хачу табе паказаць адну цікавостку».

Я іду за ім на гаўбец і распавядаю, як сорак пяць хвілін намагалася знайсці месца для стаянкі. У мяне быў паскудны дзянёк, але ці важна гэта цяпер. Урэшце я тут. «Канечне, — пагаджаецца Дарон. — Я хачу паказаць сваю мару». Ён бярэ каталёг і спрытна гартае старонкі. «Масажная машынка для ног, японская. Файная ж штука? Глядзі, — узрушана працягвае ён, — ножык, дваццаць лёзаў! Акурат такі мне патрэбны! Давай купім труса! Золата, а не брашура! Я пачаў чытаць а чацьвёртаі і дасюль не магу адарвацца. Глядзі, глядзі, колькі тут усяго!»

— Дарон, — цярпліва пытаю, — навошта табе трус? Табе трыццаць год. Трусой дораць дзеткам да шасьці.

— Ат, праўда, я ўжо старэнькі, — раздражнёна адказвае ён і ставіць шклянку поруч. — У мяне адно больш дыскаў і ў два разы больш часопісаў, чым было ў дваццаць. Есь і ўсё. Я думаў, да трыццаці прыдбаю вілу на беразе мора і ажанюся з сэкс-бомбай, якая мне будзе

даваць штоночы. Паслухай, Нурыт, — кажа ён рашуча, — мне тут дзіцятка захацелася.

Ага, думаю, дзіцятка. Дзіва што. Мяне дрыготка бярэ, калі я прыгадваю свае мары, што лопнулі, як мыльны булдырок. Я мроіла зрабіцца топ-мадэлькай. Уяўляла, як пятнічным адвячоркам крочу па вуліцы Шэнкін, абняўшыся з Джонам Траволтам, і ўсе проста зацінаюцца ад зайздрасці. Худнею на два кіло, атрымліваю Нобэля і ўздываюся на сцэну ў чорнай міні-сукні ў абліпку з вялізным дэкальтэ. І раблюся багатай. І нехта піша пра мяне песьню. Не, я не жадаю слухаць сваіх прыяцеляў, як ім карціць мець дзіцятка. Нават у іхні дзень народзінаў. «Толькі тае і бяды! Дык забульбень сабе якое, — адказваю. — Але лепей ужо чытай каталёг».

Аднак ён працягвае назяляць. Проста зацяўся на сваёй расцудоўнай ідэі-фікс. «Слухай, — кажа з імпэтам, — а табе ня хочацца завесьці дзіцятка?» Я красамоўна гляджу на яго і гавару: «Дарон!» «Што? — абураецца ён. — Гэта ж так фэйна — мець дзіцятка. У аднаго майго сябра якраз нарадзілася нядаўна. Толькі ўяві. Вяртаецца з працы, прымаеш душ, завальваецца на канапу і кладзеш немаўлятка сабе на жывот». Я слухаю яго і думаю: «Божа ты мой, Божа! Якое красамоўства! І калі ён яшчэ хоць хвіліну будзе трындоліць, дык мне зробіцца сумна, надта сумна. І каму гэта трэба?» Таму я раздражнёна зноў перапыняю: «Добра. Зразумела. Ясна». Расчараваны, ён глядзіць на мяне, але ж нічога ня кажа.

Мы на бальконе заарандаванай кватэры: напаўляжым на плястыкавых крэслах. Пад намі — вуліца Лорда Мэлчэта, а наўкола нікне прычэплівы і зусім летні вечар. П'ём халодную гарэлку і праганяем яе айчынным ліманадам.

— Фэйна — зусім як летам, — прастаючыся, кажа Дарон.

— Ага, вясна, — адказваю, — ты хоць цяміш, хлопча, вось-вось Пэсах. Мой бацька кліча мяне ў Ерусалім.

— Паедзеш?

— Даймае страшна. Кажа, прыяжджай, пабудзем габрэямі хоць раз на год. Я сказала, што ў мяне працы па горла, і хай ён адзін будзе габрэям раз на год.

— Ага, — кажа Дарон, — зразумела.

Вясна. Вясна. Яна кроіць мяне без нажа: як грымотныя вібрацыі, што ўзьнікаюць пры сутыкненьні некалькіх ракет, гэтак вясновы вечар скаланае мае гармоны. Я прачынаюся раніцой, бачу сонца і гэтак цешуся. Вось, сонца! Ура, сонца! А ўвечары — выбух бомбы: у мяне пачынаецца татальны покрыш надзеяў. Я думаю пра сваё апошняе каханьне. Ён цяпер жыве ў Нямецчыне і неўзабаве вернецца на радзіму. Я бачу ў думках, як ён прыходзіць да мяне дамоў, грукаецца ў дзьверы і ўсё такое. І мяне захлынае хваля аптымізму, нібыта жыцьцё насамрэч цудоўнае. Нібыта ён не маніў, калі казаў «чакай мяне». Ведаецца, вясна — гэта бомба, набітая слодычнымі жадункамі і тугой. Надта вялікі цяжар для сэрца. «Можа, улетку з намі адбудзецца штось фантастычна добрае? — кажу я Дарону і адчуваю, як патроху п'янею. Ён бярэ маю руку і пяшчотна абяцае: «Нурыт, у дваццаць адзін год ты зьлётаеш на Месяц». І мы сьмяемся. З палёгкай. Бязважкія як мушкі. «Аднойчы, — кажу я, — ты зробіш важнае навуковае адкрыцьцё». «А вось шчыра, — пытаецца ён, — чаго б ты хацела найбольш?» Але я маўчу. «Ну, засяродзься, — настойвае ён, — назаві сваё найвялікшае жаданьне». І я адказваю такім тонам, нібы пытаюся сама: «Каб Уры вярнуўся да мяне? Каб ён прыехаў зь Нямецчыны заўтра ранкам і сказаў: «Нурыт, як жа я смуткую, я зусім не магу безь цябе?»

Дарон адпускае маю руку і ўшчувае: «Далібог, Нурыт, колькі можна!» А я прашу: «Калі ласка, не працягвай. Сама ведаю». Бо я не жадаю нічога чужага.

пер, увечары, пасярод усяго гэтага буяння. «Але гэта для цябе самой, ты сама павінна...» — усё ж пачынае Дарон. «Глядзі, япі», — перапыняю я і паказваю пальцам на вуліцу. З балькона відаць, як вілы вырыгваюць сваіх грашавітых насельнікаў, а насельнікі, кіруючыся ў кавярні, абдымаюцца перад тым, як налупіцца сьцюдзёнай «Сталічнай». Іх мазгі вярэдзяць назвы найноўшых салатаў. Узьнёслыя думкі пра гэта віруюць і пераплятаюцца ў іхніх галовах і мкнучь вонкі погудам і лямантам, які гэтыя людзі ўзьнімаюць на ўсю ваколіцу. Але гэта да лепшага. Бо як бы тут хоць на хвіліну, на адну-адзінюткую хвілінку зрабілася ціха, дык я пачула сваё ўласнае выцьцё: «Вярніся да мяне, калі ласка, калі ласачка, вярніся!»

Дарон ідзе ў варыўню і прыносіць амаль пустую пляшку «сьмірнофкі».

— Ведаеш, што здзіўляе найбольш? — кажа ён, пра-стаючы ногі. — Прачнуўся я сёння, цалкам перакананы, што мне споўнілася дваццаць дзевяць. І толькі пачысьціўшы зубы і зрабіўшы каву, дапяў, што гэтага ня так.

— Ты не дасі веры, каго я перастрэла ў пятніцу, — кажу, — Дані! Ubачыла яго выпадкова ў гасьцях. Здурнець можна! Памятаеш Дані? Ён яшчэ быў хлопцам Талі дзесяць год?

— Дані? — апускаючыся на крэсла, перапытвае Дарон, — Дані? Хіба ж ён ня ў Штатах?

— Цяпер, дзядзька, валіся адразу: у яго ў Х'юстане бізнэс, зьвязаны з базамі дадзеных. Мала не гадзіну ён мне тлумачыў што там да чаго, але я так і ня сьцяміла як сьлед. Шкада, што ты яго ня бачыў. Такі япі — хавайся ў бульбу! У адведкі да бацькоў прыехаў. З жонкай-амэрыканкай, С'юзэн.

— З жонкай-амэрыканкай? — дзівуецца Дарон.

— Бляндыністая такая краля, — удакладняю я і заплюшчваю вочы.

Я прыгадваю сябе і сваіх аднагодкаў у дваццаць год, адразу пасля дэмабілізацыі. Гэты горад зь яго спакусамі зацюкаў нас ушчэнт. Але тады мы ўсе яшчэ не пасьпелі пабратацца. Як хочаш завесьці сапраўдных сяброў у дваццаць, дык сьпярша належыць у іх утрэскацца па самыя вушы, потым зьнелюбіць і нарэшце перавесьці адносіны на чыста плятанічнае сяброўства. Мы гандлявалі бутэрбродамі: ад рана да рана гойсалі з плеченымі кошыкамі, прадаючы рудыя сэндвічы «Здароўе», што былі нашаткаванымі ўсялякім зяленівам і яйкамі ўкрутую. А ўначы маркітаваліся на беразе рэчкі-гразяцечкі, уяўляючы, што падраныя зўкаліпты наўкола — улоньне прыроды. Ну, вядома, так яно для нас і было. Яшчэ мы маглі, пачуваючыся круглымі шчасліўцамі, мілавацца на матрацы перад скрыняй, якая паказвала толькі ярданскае тэлебачаньне. Мы сыходзілі з дому і нетаропка ехалі на ровары па вуліцы Бнэй-Дан адно для таго, каб выпрастацца на траве і пачуць, як яна храбусьціць, прымятая патыліцай. І лежачы на сьпіне, вачыма шукалі Альфу і іншых сымпатычных прыхадняў з космасу — герояў нашых улюбёных тэлефільмаў. І ўсе зоркі нашага маленства ўсьміхаліся нам зь цёмнага неба. Прыгадваючы гэта, я раптам упершыню адчула, што належа да нейкага канкрэтнага пакаленьня.

— Мы былі сьвежанькія, як брокалі фірмы «Сан-фрост», — узрушана заўважае Дарон, калі я дзялюся зь ім сваімі ўспамінамі. — А які я быў мужык! Толькі й думаў, каго б адпярдоліць. Уяўляеш, як бы я тады цябе напампаваў?

— Супакойся, — прашу я, — людзі — не аўтаматы з кока-колай.

— Ды я ўжо ня той, — стомлена адказвае ён. — Уяві, я зразумеў гэта месяц таму. Што я ўжо ня той. І ведаеш як? Бавіўся тут на адной пагулянцы. Вакол процьма шыкоўных дзевак, а мне пляваць. І толькі паўтараю

сабе: ну вась, ізноў пачынаць гэтую цягамоціну, кшталту: давай патанчым, а мо давай вып'ем што, і ў якой школе ты вучылася, і чым займаеся ў жыцьці... Дзяўчыны мінаюць паўзы мяне на вуліцы, а я ж як нічога ніякага. А раней толькі згледзіш бляндыначку — і ўмомант вока цябе надзіць, працінае ўсяго.

Самае дарэчнае, на што я здольная, — гэта прамовіць: «А-а-а...». Зазвычай так кажа мая псыхалягічка. Раз на тыдзень я паведамляю ёй пра сваё жыцьцё, апавядаю, што мне пагана хоць разарвіся, і вельмі хочацца памерці, і што калі так будзе далей, дык я пакрышуся на кавалачкі. А яна ўважліва глядзіць на мяне і цягне: «А-а-а». Вось гэтаксама я цяпер, зьняможаная, гляджу на Дарона і кажу: «А-а-а».

— Учора, — працягвае Дарон, — я пазнаёміўся зь дзяўчынай. Як мае быць дзеўка. Далібог, Нурыт! Дваццаць год. Гітарыстка, ці што... Карацей, а другой ночы яна мяне будзіць. Катурхае паўгадзіны. Кажа: «Прачынайся, Дарон, прачынайся. Калі ласка, калі ласка, уставай». Я ўрэшце прачынаюся і так, прыспаны, пытаю: «Чаго?» А яна мне: «Скажы, я цябе ўвогуле цікаўлю?»

— Неверагодна!

— Неверагодна, Нурыт, але факт.

— Ну, а ты што?

— А я ёй сказаў: страшэнна цікавіш, павярнуўся сьпінай і заснуў. Але перад тым падумаў: «Зірні як сьлед на мае прасьцінкі, зорачка, зірні, бо ты іх больш ня ўбачыш». Ат, мае гармоны ўжо ня тыя. Мне хочацца любові, кажу табе, Нурыт, любові.

З гэтым не паспрачаеся. Сяджу, паволі каўтаю ліманад і адчуваю, як ён шчыпле і казыча горла. Думаю пра тое, колькі ўсяго было ў маіх руках, колькі розных магчымасьцяў я збаёдала. Тамленьне вясновага вечара буяе ўва мне, як хвароба. Я ўголас чытаю Дарону каталёг «Тавары—поштай». Надзіманья падушачкі. Сочы-

ва, якое ніколі не сапсуецца. Інавацыйныя шкарпэткі. Масажная машынка для ног. Але Дарон ня робіцца весялейшым. Я прыгадваю чароўныя дні народзінаў у дзяцінстве: з клоўнамі, фокусьнікамі, пакуначкамі зь сюрпрызамі, абаранкамі, цукеркамі і тортам.

«Угу-угу...» Не, яго мае ўспаміны не расчулілі, прынамсі ня гэтым разам. «Мне трыццатнік, — скардзіцца ён, — Нурыт, трыццатнік!». Я сілюся падбадзёрыць яго. Кажу: «Хлопча, трыццаць — гэта няшмат. У трыццаць год чалавек яшчэ малады». «Дзе там малады», — адказвае ён. І мае рацыю. Няма чым запырэчыць.

Надоечы хадзіла да сяброўкі на вясельле. Надзела таненькія панчошкі, усю ноч трэслася ад холаду. Тыдзень таму ездзіла зь сябрамі да гары Гільбоа, глядзець як квітнеюць касачы і макі. Вясна цісьне мне на псыхіку. Я зноўку думаю пра Ёры. Гэй, што ты робіш цяпер? Каго абдымаеш? Я стаўлю келіх на парэнчы і кажу з надзеяй: «Хутка Уры вернецца зь Нямецчыны». «Хопіць, — раіць Дарон, — табе трэба выкінуць яго з галавы». «Ага, вядома ж, — адказваю, — ясная рэч». «Не, напраўду, — настойвае Дарон, — сапраўды, Нурыт, табе ўжо дваццаць дзевяць. Нельга, каб з табой штораз абыходзіліся, як зь дзяўчынкай. Нельга, разумееш?» Але я маўчу. Дарон кладзе далонь на маю руку, якая ляжыць на падлакотніку крэсла. «Ты мусіш быць цьвярдзейшая, — пяшчотна навучае ён. — Праўда. Дзеля сабой сябе. Нельга так кожны раз».

А недзе там, угары, зіхцяць Давідаў Воз і Цялец, і Мілавіца з Марсам. Зоркі рассыпаныя па небе, як цукеркі. Цікава, хто яшчэ глядзіць на неба цяпер, гэтым цёмным вечарам. І думае пра сваё жыццё, і пра каханьне, і пра ўсё, што павінна было адбыцца. Адчуваю, што вось-вось маё сэрца разарвецца ад надзеі. Я ўжо на ладным падпітку: хістаюся, калі ўстаю. «Добра, — кажу Дарону, — я пайшла». І яшчэ кажу: «Хале-

ра, не ўяўляю, як зараз буду кіраваць машынай». І да-
даю: «Я нават ня памятаю, дзе я паставіла яе. Сьмеш-
на». «Ага, — пагаджаецца Дарон, — сьмешна. Як жа ты
яе знойдзеш?» «Пачакай хвілінку, — кажу. — Толькі
ня сьмейся». Але сьмяюся сама, і, улёгшыся на сьпіну,
пачынаю дасылаць тэлепатычныя заклікі: «Прыйдзі
да мяне, прыйдзі да мяне, прыйдзі да мяне».

— Можа, распавядзеш, чым ты тут займаеся? —
пытае Дарон і кладзецца поруч.

Я раптам яскрава разумею: ніколі мне ўжо ня вер-
нуць маю душу, ніколі, ніколі...

Мэір Шалеў

Аўтар славутага «Расейскага рамана» Мэір Шалеў (нарадзіўся ў 1948 г. у Ерусаліме) поўніць свае творы апісаньнямі пакручастых лёсаў першых габрэйскіх пасяленцаў, выхадцаў з самай Усходняй Эўропы. Неверагодныя прыгоды бярдзічаўцаў і бабруйцаў у пустыні. Пакінуць усё блізкае ды роднае і паехаць на Радзіму. Сапраўдная прыгода – гэта калі бярэш квіток толькі ў адзін канец. Прыгода даўжынёю ў жыцьцё.

«Князь Антон і яго служанка Зога» – першая частка рамана «Ісаў» (1991). Вярблюды, танцаўшчыцы жывата, пах кунжуту і кардамона, што лунае па-над скарлючанымі вулкамі, гарызантальна прыбіты паўмесяц – ідэальныя дэкарацыі для заўсёдных містэрый-ашуканстваў Усходу.

Князь Антон і яго служанка Зога (Вымысьленая гісторыя пра людзей, якіх не было)

Княжыч Вільгельм з роду Гесьлераў быў выпадкова застрэлены на паляваньні ў пяць год. Лапочучы крыламі, гусак узяляцеў, стрэльба грывнула

«Hadukas Anton Umesharto Zuga» by Meir Shalev
First published in Hebrew in «Esau» by Meir Shalev
Copyright© Meir Shalev and Am Oved Publishers Ltd
Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

ў гушчары; трасучыся ўсім целаю, хлопчык зь енкам паваліўся на зямлю. Яго галашэньні паплылі па-над лугам, загойдаліся ў чароце, ударыліся аб таполі, але сабакі былі навучаныя шукаць адно лісіцаў ды птушак і таму дапялі да цельца княжыча ўжо калі яно зне-рухомела. Міжвольны забойца, неачэсаны валапас, што, паквапіўшыся на фазанаў, цішком пракраўся ў паляўнічыя ўгодзьдзі, застрэліўся ўвечары таго ж дня ад скрухі, якая ахінула яго сэрца. Ён пакінуў пасья сабе маладую ўдаву, каструбавата напісаны пакаяль-ны ліст і неразв'язаную загадку: як чалавек здольны зьвесці жыцьцё самагубствам, двойчы стрэліўшы са-мому сабе зь пісталета ў патыліцу?

Вільгельм быў адным з братоў-блізенькаў. Пуль-хны хлопчык з рудым валосьсем; у чатырохгадовым узросьце ўжо смаліў па выпуджаных з гнёздаў бака-сах і выпускаў у палі сокалаў ды хартоў. За некалькі дзён да сьмерці Вільгельм атрымаў у падарунак сваю першую стрэльбу, сапраўдную «манліхераўку», хіба толькі значна паменшаную, якую адмыслова для яго выштукаваў Эліягу-Натан Манастырскі, адзін з най-лепшых збройнікаў Эўропы.

Цяпер мёртвы хлопчык падпарадкаваў сабе жыцьці бацькоў. Занураная ў жалю маці за вялікія грошы купіла п'ету¹ работы Джаніні і павесіла карціну ў пакоі нябожчыка-сына. Скарлючаная, гадзінамі ляжала на яго маленькім ложку і мэляхалічна сузірала зіхоткае цела ўкрыжаванага Хрыста, чэрпаючы сілы ў велічным вобразе ягонай маці, вядомай сярод мастацтвазнаўцаў пад назваю Мадона Рабуста, або «Трывушчая», паколькі Дзева Марыя работы Джаніні — мажняя кабета з маленькімі і вострымі, як у юнака, смочкамі і доўгімі ды мускулістымі рукамі. Князь-бацька павесіў на дзьве-

¹ П'ета — (іт. *pieta* ад лац. *pietas* — спачуваньне, міласэрнасьць, любоў), у хрысьціянскім мастацтве — сцэна аплакваньня Хрыста Маці Бо-жай пасья яго зняцьця з крыжа.

ры паляўнічага дамка роду Гесьлераў замок, апячатаў яго сургучом і, шукаючы заспакаення, заглыбіўся ў заняткі, вядомыя сваім дабратворным уплывам на душу мужчыны: навуковыя досьледы і зьбіральніцтва. Князь занатоўваў крылатыя выразы, калекцыянаваў мініятуры і мікраграфічныя надпісы ды вывучаў фэномэн стыгматы сярод жанчын каталіцкага вызнаньня. Сёньня ён вядомы як дасьледчык, які першы апісаў выпадак Люізы Лято, французкай краўчыхі, чые запясыці кроватачылі штопятніцы.

Брат-блізеньюк Вільгельма, князь Антон, прыходзіў да маткі, прасіў яе падняцца з ложка нябожчыка, прыносіў з сабой пліткі любецкага марцыпану, мілы яе сэрцу ласунак, але тая не зважала ані на ягонья просьбы, ані на ягонья спакусы. Падымалася яна толькі апоўначы: кіравала ў палацавую пякарню, дзе, румзаючы, бохан за боханам мяла за абедзьве шчакі сьвежасьпечаны хлеб, а ў дажджлівае надвор'е панадзілася хадзіць на падворак, каб падстаўляць валасы пад вадзяны струмень. За колькі месяцаў туга па памерлым сыне ператварыла яе ў пульхную, вечна прасьцюджаную кабету з чырвонымі ад сьлёз вачыма. Маці наняла Эрнэста Вэбэра, вядомага дзіцячага партрэтыста, і некалькі тыдняў апісвала яму свайго нябожчыка-сына. Пасьля гэтага Вэбэр намалюваў, мусіць, сотню мёртвых хлопчыкаў, але ўсе яны былі не яе. Урэшце знайшлося выйсьце: з Францыі быў запрошаны фатограф Марсэль дэ Він, які сфатаграфававу твар маці ў час, калі яна апісвала свайго сына. Фатограф падрэтушаваў сёе-тое на фотаздымку, і партрэт атрымаўся надзіва праўдападобны.

Гады міналі. Маці і бацька акапаліся кожны ў сваёй жальбе, а князь Антон зь мілага хлопчыка ператварыўся ў расьпешчанага і нястрыманага маладзёна, які штокрок адчуваў, як брат-нябожчык трымае яго за пяту. Праўда, Антона ня вабіла паляваньне: ён разнадзіўся

жанчынамі, баляваньнямі і моднымі карэтамі. На той час роўнасьць і братэрства, «французкія хваробы», як менаваў іх князь-бацька, ужо пачалі губляць свае колішнія чары, але князь Антон разумеў іх на ўласны капьл і таму бязь лішніх забабонаў адорваў каханьнем дзяўчат усіх саслоўяў, бязь вынятку: як шляхотных паненак, так і сьмярдзючых мужычак, — у ягоным ложку ўсе яны выглядалі даволі аднолькава. Зазвычай ён прапаноўваў сябе на французкі манер, ужываючы банальную фразу: «Ці не жадае спадарыня апынуцца разам са мной у адным ложку?», і вымаўляў словы з такой сабе наўнай бессаромнасьцю і як бы задыханым ад любоўнае жарсьці голасам. Пры гэтым ён шчыльненька прыціскаўся да суразмоўніцы сваімі кастлявымі сьцёгнамі, каб у той ня ўзьнікла ані каліва сумневу ў цьвёрдасьці яго намераў.

У залётах князь Антон быў шчодры і ўцешны. Безьліч разоў давёў на справе, што эгаісты — найлепшыя каханкі, ды зь цягам часу стаў паўсюдна вядомы як вытанчаны знаўца пешчаў, плоцкіх насалодаў і бязьмежнае распусты. Ішоў спаць, накідаўшы ў пасьцель маленькіх камякоў з сабалінага футра, далікатныя дакрананьні якіх не параўнаеш нават зь пешчамі самых спрактыкаваных рук. Шторанку, калі старая гувэрнантка, папудрыўшы ягоную скуру ў найбольш інтымных месцах, завяршала апранаць гаспадара, у пакой уваходзілі два юнакі зь вялікім, на поўны рост, люстэркам ды пачыналі няспешна абыходзіць князя, каб той з усіх бакоў абгледзеў цела ва ўсёй яго выкшталцонасьці. Сьняданак падавалі роўна празь дзеве з паловай гадзіны пасьля сьвітання, і дзеля больш спраўнага кухаранья зьвяздар рыхтаваў папулярна складзеныя табліцы з дакладным часам узыходу сонца, каб іх маглі асягнуць розумам нават чаляднікі-швабы. Князь Антон еў з талерак, на якіх па абводзе залатымі літарамі былі напісаныя словы «Nonni soit

qui mal u pense» — «Далоў скептыкаў!». А ягоная пэдантычнасьць стасоўна прадуктаў была нагэтулькі вялікая, што дзеля іх сьвежасьці нават выштукавалі адмысловы павільён з басэйнам, куды залілі крынічную воду і запусьцілі вугроў, а таксама пабудавалі ахайненькі загончык, у якім цяляты і парасяты адбывалі сваю апошнюю перад зарэзам ноч, і ў дадатак паставілі цагляную, што тапілася торфам, ютляндзкую печку — найлепшую для выпечкі булчак.

Але найславуцейшая (і варта дадаць — добра задакумэнтаваная) праява вытанчанасьці князя Антона выражалася ўсё ж не ў гастронамічнай сфэры, а ў лагодна-млявым самжэньні павекаў падчас вывальненьня ад водаў, нібыта яго прыгожы твар катэгарычна адмаўляўся браць удзел у занятках нізкіх частак цела. Праз гэтую звычку на кафляных плітках прыбіральні заўсёды заставалася некалькі кропляў, і падчас спраўленьня малых патрэбаў гувэрнантцы было загадана прытрымліваць азнаку яго мужчынскасьці, накіроўваючы яе ў належным напрамку. Калі князь настойваў, каб падобнае працягвалася таксама і ў стальым веку, дык гэтая ягоная прыхамаць атрымала шырокі розгалас і вокамгненна зрабілася адной з самых папулярных і прыемных паслуг ва ўсіх элітных бардэлях Эўропы. У Рэчы Паспалітай яна атрымала назву «Наша малая палівачка», у гішпанскіх вяляжальнях — «Сьяпы бычок», у Францыі — «Стрэлы ў цемры», а ў адпаведных установах Вены менавалася проста — «Князь і гувэрнантка». Як было зазначана вышэй, усё гэта задакумэнтаваньня і пацьверджаньня факты, а залішне скептычна настроеныя асобы могуць знайсці іх у кнізе спадароў Колдуэла і Мартэна «Манэры і побыт насельнікаў эўрапейскіх палацаў XIX ст.», праўда, гістарычным запісам, а пагатоў запісам гэтых двух сачыніцеляў, ня варта цалкам даваць веры.

У другім томе сваёй кнігі Колдуэл і Мартэн сьцьвярджаюць, што ў сфэры ўцех толькі адзін чалавек пераўзыходзіў князя Антона, і гэта ня хто іншы, як кардынал Бадуан Авіньёнскі. І, ясная рэч, князь Антон, знаёмы са спадчынай Бадуана, заўжды ставіў перад сабой прыклад кардынала, вучыў на памяць ягоныя тэксты і намагаўся ўсяляк пераймаць ягоныя звычкі. Да слова кажучы, Бадуан Авіньёнскі быў таксама слынным падарожнікам і дасьледнікам: па сабе пакінуў колькі ілюстраваных манаграфіяў, сярод якіх вылучаецца «Мазаіка эліністычнага пэрыяду ў краінах Міжземнамор'я», дзе даводзіў, што вядомая адметнасць гэтых твораў мастацтва (у гледачоў зьяўляецца адчуваньне, нібыта выяўленья на мазаіцы людзі сочаць за імі) ёсць вынікам наўмысна зробленай касавокасьці, і што гэтая пахібка лёгка і хутка падлягае карэктаваньню. Ва ўзросьце пяцідзсяці год кардынал суправаджаў Напалеона ў ягоным рушэньні на Ўсход і падчас гэтай кампаніі на Сьвятой Зямлі знайшоў надзвычай важную рэліквію — скрайнюю плоць Ісуса-немаўляці. Праз колькі год кардынал выправіўся ў сваё другое падарожжа, каб адшукаць малочныя зубкі Ісуса-дзіцяці, і бязьсьледна зьнік.

Ці варта нагадаць, што пасля ўзьнясьня Ісуса на нябёсы скрайняя плоць і малочныя зубы засталіся адзінымі фрагмэнтамі ад яго раней уцелаўлёнай іпастасі? Найвялікшыя скептыкі, улучаючы ерэсыяргаў, якія не пагаджаюцца зь існаваньнем Сьвятой Тройцы, і тыя не адмаўляюць, што скрайняя плоць Хрыста ніколі ня стлее, і што бляск ягоных малочных зубаў застанецца давеку. Шмат хто шукаў гэтыя рэліквіі, і шмат каму, у тым ліку прыгаданаму вышэй Бадуану, давялося моцна пра гэта пашкадаваць. Болдуін IV, нечульлівы да фізычнага болю кароль крыжакоў, убачыўшы скрайнюю плоць Ісуса, у момант вока пакрыўся праказай.

Гэтая падзея была згаданая ў вядомых мэмуарах яго-нага настаўніка, Уільяма Цірскага, таму няма патрэбы вяртацца да яе апісаньня яшчэ раз. Менш слынных ахвяраў, такіх і як нямецкі падарожнік Кляўс Кёльнскі і дацкая празарлівіца Пія Шуцман, што выправіліся ў Ерусалім на пошукі гэтых рэліквіяў, адразу па пры-ездзе ў сьвяты горад ахапіла неадольная прага са-моты, і яны адасобіліся ад сьвету: першы — у пячо-рах пад цясьнінай Тэрапіён, другая — у кляштары Плачу Богага.

Але былі й пачэсныя вернікі, якія ня толькі абышліся без пакутаў, але ім нават пашэньціла раз-пораз зна-ходзіць скрайнюю плоць Ісуса, ажно лютэранскі пастар Аўгуст Грымгольц у сваёй кнізе «Аблуды францышканаў» ня вытрымаў і заўважыў, што калі сшыць да аднаго ўсе тыя абрэзкі цела Збавіцеля, дык зь іх можна было б змайстраваць вялізны ша-цёр і зьмясьціць там усіх пілігрымаў, што кіруюцца ў Ерусалім. Але ж у навуковых колах той Грым-гольц быў вядомы найперш як заўзяты скептык і п'янюка, — тут дастаткова зазначыць, што доўгі час ён зьяўляўся прыхільнікам гіпотэзы генэрала Горда-на¹ пра альтэрнатыўнае месцазнаходжаньне Гальгофы, і нават сапраўднасьць «падвязак Дзевы Марыі», якія са Сьвятое Зямлі прывёз Мікеле ды Прато, лютэранін ставіў пад сумнеў, нягледзячы на тое, што з тых пад-вязак яўна тачыўся пах цнатлівасьці.

І калі ласка — іронія лёсу: усе гэтыя адкрыцьці ця-пер у бездані забыцьця, а імя кардынала Бадуана вя-домае сёньня адно дзякуючы некалькім прымітыўным экспэрымэнтам, якія ён паставіў падчас сваіх юнацкіх вычварэньняў у каталіцкай школе Тулона, дзе давёў,

¹ Гальгофа Гордана — альтэрнатыўнае месца ўкрыжаваньня Ісуса Хрыста, на якое пры канцы XIX ст. паказаў ангельскі генэрал Чарльз Г. Гордан, падаўшы пры гэтым важкія аргумэнты на карысьць сва-ёй гіпотэзы.

што падціраць зад найбольш прыемна і зручна маленькімі гусянятамі.

«Сьпярша дзюбкай, потым пёркамі», — паведаміў малады навучэнец духоўнай сэмінарыі сваім таварышам-гарлапанам, і гэты сказ, «Premièrement, le bec. Ensuite, la plume», зрабіўся дэвізам у колах, які маглі дазволіць сабе тую ўцеху. Князь Антон, які нарадзіўся ўжо пасля зьнікненьня кардынала, таксама далучыў гэтыя словы да зводу сваіх прынцыпаў ды заветаў і нават загадаў аканому набыць невялікі статак гусей, што мусіў забяспечваць князя гусянятамі на пільную патрэбу.

Меў князь і ўласна навуковыя зацікаўленьні. Акрамя модных, якімі ў тыя часы бавіліся і жук і жаба, экспэрымэнтаў па стварэньні цяжэйшага за паветра лятальнага апарата, і дарэмных спробаў удасканаліць вэлясыпэд на паравой цязе, — напаленую да беласьці марудную пачвару, што вывяргала дым і трубны энкат, — колькі год свайго юнацтва князь прысьвяціў генэтычным і астранамічным досьледам. Спрабаваў вывесці чысьцюткі, гомазіготны, від белых варонаў і назіраў за зоркамі са сваёй адмыслова абсталяванай спальні, шкляная столь якой была адшліфаваная як велічэзная лінза. Уначы тая лінза незьлічона павялічвала зоркі, а ўдзень яе трэба было захінаць чорнай тканінай, бо сонца бязьлітасна скварыла ў пакой і аднаго разу нават спапяліла дзвюх маладзенькіх італьянак, якія заспаліся там да абеду.

Тут варта адзначыць, што неўзабаве пасля таго няшчаснага выпадку князь, падпісаўшы шлюбны ліст, заручыўся. Яго нарочнай была аўстрыйская прынцэса Рудальфіна, бугаістая бляндынка, уладальніца зьмястоўнага бюста і такога ж пасагу, якую князю Антону навязалі бацькавы дарадцы. Габарыты яе цела былі зваротна прапарцыянальныя маштабам яе інтэлекту, але найбольш прынцэса зрабілася славугай жудасным пахам з рота, які ня мог перабіць

нават попел ад спаленага карэньня міртавага куста. Трупікі матылькоў і іншай жамяры зьбіраліся на карункавым каўняры прынцэсы, бо часьцяком здаралася, што маленькім нябогам собіла трапіць у атрутны струмень яе сьмерцяноснага дыханьня.

За некалькі дзён да вяселья князь Антон сказаў бацькам, што просіць дазволу выправіцца на Ўсход. Ён, барані Божа, не хапіў той заразы, на якую пакутавалі тагачасныя арыстакраты, збольшага ангельскія, якім вольны час, занадта тугія кішэні і чары арыентальных краявідаў ды экзатычных тубыльцаў ушчэнт затлумілі галовы. О, не! Ён адно хацеў назапасіць капітал уражаньняў і прыемных успамінаў, што мусіў кампэнсаваць будучыя пакуты і запоўніць пустэчу, якія чакалі князя па той бок вяселья.

«Бо што такое шлюб, — працытаваў Антон бацьку выраз каталёнскага паэта Хуана Хімэнэса, — калі не дарога, нудная і запыленая, якая да сьмерці напраткі вядзе нас».

Княгіня, якая ад смутку, дажджу і хлеба на той час ужо выглядала як вялізная губка, залілася слязьмі, але бацька, заўзяты зьбіральнік крылатых фразай, усміхнуўся і даў сваю згоду на падарожжа, а таксама забяспечыў сына неабходнымі сродкамі. І толькі адну ўмову паставіла перад Антонам маці: па прыездзе ў Ерусалім, стаўшы проці гарадзкіх муроў, ён мусіць паўтарыць апошнія словы Генрыка V: «Калі дасьць мне Гасподзь век доўгі, дык зваюю цябе», і таксама хай пойдзе з заплюшчанымі вачыма па Крэкжыай Дарозе і ўявіць у думках кожны крок Збавіцеля, як тое вядзецца сярод рыцараў-тампліераў да ордэна якіх належаў род Гесьлераў.

Князь старанна вывучыў найноўшыя падарожныя кніжыцы Клемэнса і Мэльвіля, а таксама працы іх старажытных папярэднікаў, Ліёнскага Вандроўніка і Гановэрскага Пілігрыма, і склікаў сьвіту з дарадцаў,

дыпляматаў, гусянятаў, целаахоўнікаў ды зьвездароў. Да таго ж загадаў падрыхтаваць сваю ўлюбёную брычку, лёгкую і хуткую, а таксама белага каня ліпіцыянскага заводу. Не забыў князь і свайго лекара, румынскага габрэя Рувэна-Якіра Прэсьядучу, а таксама яго адданую памочніцу Зогу, мажную альбанку, якой у дзяцінстве янычары выразалі галасавыя зьвязкі. Хай сабе нямая, але яна мела даволі моцы, каб увечары на руках адносіць князя да пасьцелі, калі той пераходзіў край з алькаголем або любошчамі. Пасьля сьмерці гувэрнанткі Зога ўспадкавала абавязак накіроўваць князя перад пісуарам. Гожая, бялявая, з густымі брывамі, Зога ў датак мела падвоены язык. Калі душу князя кранаў смутак, ён прасіў служанку разявіць рот. Дастаткова было аднаго позірку на яе два маленькія язычкі, як князь заліваўся шчасьлівым дзіцячым сьмехам. Але найважнейшай зь вялікага шэрагу Зогіных дадатнасьцяў была група ейнае крыві, ідэнтычная князевай. Той меў нізкі крывяны ціск, і яго плоцевыя ўцехі адцягвалі кроў да сьцёгнаў, што спрычынялася да мігрэняў, агульнай млявасьці і нават глыбокіх замленьяў. У апошнім выпадку лекар Рувэн-Якір Прэсьядучу, пераліўшы ў князевы артэрыі дужую кроў Зогі, вяртаў свайго падапечнага да жыцьця.

Каб задакумэнтаваць падарожжа, да сьвіты былі далучаныя фатограф і пісарчук. Што два дні яны адсылалі сьпісанья нататнікі і фатаграфічныя пласьціны бацькам, якія, атрымаўшы іх, кожны раз нанова дзівіліся адрозьненьням паміж здымкамі і тэкстам. Калі ня браць пад увагу пачатак падарожжа на чыгуначным вакзале Вены і яго прыкрае завяршэньне ў Ерусаліме, можна было падумаць, што гаворка вядзецца пра дзье абсалютна розныя вандроўкі.

У Стамбуле князя Антона сустрэў султан Абд эль-Азыз і ўручыў яму суправаджальныя лісты да сваіх пашаў ды акруговых кіраўнікоў, а таксама падарыў па-

дарожны шацёр разам з шаўковымі шырмамі, кілімамі, мядзянымі падносамі, дамаскімі куфрамі, альковам для прыватных спатканьняў, у якім можна было ўсталяваць трайнае люстэрка, што дазваляла разглядаць любошчы з новых, нязнаных раней ракурсаў, алебастравым тазам для мыцьця і чаркескай наложніцай, абазнанай на эўрапейскіх густах. Князь перадаў султану вітаньне ад бацькі, а таксама прэзэнт: перасоўны эшафот, апошняе слова нямецкай інжынэрнай думкі, карыснае вынаходзтва, адмыслова выштукаванае спрасьціць карнае рамяство дзяржаўных органаў у аддаленых правінцыях. Эшафот, што выглядаў як нявінная шафа на калёсах, хаваў у сваім нутры шэраг разборных прыстасоваў для катаваньняў і ўсьмерчваньняў. Абслугоўваўся эшафот двума тэхнікамі і адным асьлюком і мог перасоўвацца па вясковых завулках і нават па горных сьцежках, зь лёгкасьцю сягаючы любога бунтаўніцкага кубла. У той самы дзень султан зьехаў у бліжэйшыя казармы, каб выпрабаваць свой прэзэнт на тамтэйшых вязьнях, а князь са сьвітай падняўся на палубу «Мірамара» і адправіўся на прастркі ў Зямлю Эгіпэцкую.

У калекцыі крылатых выказаў князя-бацькі Александрыя называлася «пракаветнай посьцілкай мужчын і пакаленьняў». Горад сустрэў князя Антона цёплым і вільготным ветрыкам і ганаровым парадам з потных бубначоў ды коней. Князь наведаў апаленыя руіны вялікай бібліятэкі, глыбока смуткуючы па страчанай мудрасьці, зь цікавасьцю агледзеў пабудаваныя на яе месцы стайні іпадрома, вядомыя сваімі шыкоўнымі скакунамі і жакеямі, нашчадкамі сьенскіх вершнікаў. Увечары, пад наглядам двух пэдагогаў, пруса і швайцарца, князь меў гутарку з парачкай блізьнюкоў, якія практыкавалі гомасэксуальныя ўцехі і нявінныя гульні са свойскай жывёлай. Блізьнюкі падзяліліся з князем сваімі гнюсотнымі ўспамінамі і пасья, таямніча падміргваючы, прапанавалі яму «прадстаўленьне», ад

сузіраньня якога, паводле іх словаў, прынец Уэльскі і спадкаемца аўстрыйскага прэстола кронпрынец Рудольф «мелі вялікую насалоду».

Увечары князя павезьлі ў палац губэрнатара, дзе ён глядзеў выступ танцоўшчыц жывата, у якіх з пупковых ямінак духмяніўся горкі водар вярбовай кары.

Пасьля прадстаўленьня князя напампавалі кавай і набіткавалі ліпнючымі слодычамі, чыя ўдзельная маса раўнялася масе сьвінцу, а смак нагадваў казьліныя ваніты, зьмяшаныя зь мёдам. Каб крыху ачуныць, князь у суправаджэньні целаахоўнікаў выйшаў на шпацыр па ўзьбярэжжы, дзе, ківаючы галавой і стомлена пасьміхаючыся, адказваў на вітаньні вулічных гандляроў, што былі апрануты ў белыя гарнітуры ды мелі чырвоныя турэцкія тарбушы на галовах, і ўсе да апошняга трымалі ў руках мухаляпкі са слановай косткі.

Увечары гасьцінныя гаспадары прывезьлі яго ў шыкоўны бардэль мадам Антоніюс. «Адзіны бардэль у сьвеце, які прадае гадавыя абанэмэнты», — шапнуў князю ягоны дарадца. Тут князь рупліва праверыў праўдзівасьць усіх пагалосак і чутак наконт анатамічных перавагаў, якія прыпісваліся абісынскім дзяўчатам, і калі яму прапанавалі нахіліцца над лабком адной зь іх, дык ягоны твар міжволі расквеціўся ўсьмешкай, бо з парожніны дзявочай плоці ўзьняўся погуд далёкіх часоў, дзіўнае шапаценьне марскіх хваляў і, як падалося князю, завабныя песьні тапельцаў ды энкат сырэнаў, а Зога, яго гаротная альбанская служанка, малай драбніцай не аддала ў тую ноч душу ад рэўнасьці і страты адведзенай князю крыві.

«Залагоджаны і ўсьцешаны, князь падняўся на палубу «Мірамара» і адплыў зь Зямлі фараонаў на Сьвятую Зямлю», — паведаміў штатны пісарчук бацькам князя і апісаў рабізну ля берагоў дэльты Ніла і сумежных балот, а таксама вялізных мяккацелых дугонаў, што плёхаліся

ў цеплаватай вадзе, ды жаўцізну філістыійскіх пяскоў і чарноцьце скал яфскага порта. Але ж на фотакартцы ляжаў бледны, змардаваны маладзён. Александрыйскія прысмакі ўсё яшчэ цывялілі вантробы княскага цела, і дзясяткі гусянятаў былі выкінутыя за борт «Мірамара», дзе, трохі пазмагаўшыся, сканалі ў салёнай вадзе, і нават чайкі, дарма што сама смярдзючыя і сама драпежныя сярод птушак, грэбавалі імі.

У яфскім порце князя сустрэў чарговы губэрнатар, барада якога патыхала рыбай і порахам. Князь папрасіў, каб яму паказалі сходы, зь якіх у кітовую пашчу спусьціўся прарок Ёна, і загадаў весьлярам падплыць як мага бліжэй да скалы, дзе колісь прыкавалі Андрамэду. Абед князю падалі ў тамтэйшым касьцёле і там жа паказалі слоік, у якім плёхалася каламутнабялесая вадкасьць, растлумачыўшы, што гэта «малако Дзевы Марыі». У вокамгненне востры боль працяў цела Антона, падобны да таго болю, які раптам праймае пэрсіянак, калі іхнія мужчыны пачынаюць ім здраджваць, але свайму лекару Рувэну-Якіру Прэсьядучу князь апісаў той боль як «Нібыта ў живот запхнулі пясочны гадзіньнік», потым паправіўся: «Зусім не! Нібыта скрыўленую голку!», пасля заенчыў і сказаў: «нібыта запхнулі каханьне, але ж не ў живот, а ў пячонку», і хаця боль заўжды зьвястуе няшчасьце, князь ня сьцяміў намёку, залез у сваю лёгкую брычку і пакіраваў у Ерусалім.

Ля самай брычкі, круцячы насамі, беглі чатыры вялізных сабакі-пастухі, а на іх масьўных шыях былі навязаныя мяхі з грашыма. Перад брычкай і пасля яе ехалі шэсьць падводаў з дарадцамі і куфрамі. Аркестр, ганаровая варта турэцкага войска і дзікая мяшанка зь дзяцей, мух, хадакоў, асьліц, жабракоў узьнялі вакол князя вялікі гоман і пыл. Адвяхоркам картэж абмінуў працэсію расейскіх пілігрымаў, і ўражаны князь дзіваваўся, што ў авангардзе і ар'ергардзе той

працэсіі ідуць мужчыны, а пасярэдзіне коціцца вялізны драўляны воз, на якім грувасьціцца неверагодна вялікі звон, вагою як найменей сем тонаў, і яго на вярхоўках цёгам цягнуць сотня расейскіх жанчын. Ад выжыльваньня з усяе моцы жанчыны згіналіся крукам і стагналі, а мужчыны крапілі іх вадой і сьлязьмі, заахвочвалі крыкамі і мацавалі лаянкай. На чале працэсіі крочыў мажны селянін з акладзістай барадой, тварам паэта і шырокімі далонямі. Князь папрасіў сваіх дарадцаў спытаць селяніна, што азначаюць гэты звон і жанчыны, але расейскі пілігрым, уперыўшы ў дарадцаў страшныя праваслаўныя вочы, адмовіўся размаўляць, і князь працягнуў свой шлях не раўнуючы як антылопа, якую лёс неўзабаве мае кінуць у абдоймы бязьлітасных паляўнічых.

Насупраць ночы абоз стаў лягерам у маленькім запыленым гарадку, які мог пахваліцца — дарэчы, як і ўсе астатнія месцы Сьвятой Зямлі, — адно жалю годнымі парэшткамі мінулых часоў. Вакол гарадка поўня срэбрыла старадаўнія аліўныя сады, «дрэвы, што былі пасаджаныя яшчэ за Цітам Флавіем Вэспасіянам» — як занатаваў у сваёй штодзённай справаздачы пісарчук. З вулічнай гразюкі вытыркаліся гранітныя капітэлі і муровы друз — шкілеты колісь велічных, але абрынутых у нябыт будынкаў, і фатограф засьмяяўся і пажартаваў, што ня здолее сфатаграфаваць іх, бо яны не стаяць на месцы. У гэтым гарадку таксама адбыўся ўрачысты прыём, пасья якога тамтэйшы губэрнатар запрасіў князя паназіраць за спаборніцтвамі па анаталійскай барацьбе, улюбёнай уцехаў турэцкіх жаўнераў. Лысыя бамбізы ў скураных нагавіцах нашмароўвалі цела алеем і пачыналі абдымацца, намагаючыся сапхнуць суперніка долу. Пах крыві, гразі і спэрмы напоўніў паветра. Князя званітавала, але яго яшчэ адвезлі абгледзець падземныя рэзэрвуары з вадой, што сілкавалі горад, а пасья ён быў заахвочаны на апошнім узды-

ху ўскараскацца на званіцу. Адсюль, як распавёў князю губэрнатар, сам Напалеон стрэліў у аднаго гаротнага муэдзіна¹ з-за шкоднай звычкі апошняга падымацца рана-ранкам на мінарэт і адтуль выводзіць свае надзвычай зычныя, што парушалі аўгусьцейшы сон, галашэньні. Губэрнатар намякнуў князю, што і зараз можна — і цяпер гэта ўжо нават ператварылася ў добрую завяздэнку — зацягнуць на мінарэт выпадаковага месціча, каб ацаніць майстэрства стральбы дарагіх госьцікаў, параўнаўшы яго з трапным стрэлам «Вялікага Арла». Але на глыбокае расчараваньне гаспадара князь запрасіўся ў ложак, дзе колісь спаў Банарт, і пераначаваў там у кампаніі з вошамі, якія з часоў тае гістарычнае ночы, як высветлілася, і макулінкі ў роце ня мелі. Раніцой Зога дапамагла князю пацэліць у дзірку, у якую таксама вывальняўся ад водаў Напалеон, і гэтым разам князь адчуў шчымлівы боль, нібыта яго пахвіньне набіткавалі аскепкамі шкла. Ён застагнаў, падаўся назад і апусьціў сваю патыліцу на шырокія плечы служанкі, але неўзабаве ачуняў і выправіўся на банкет у англіканскую школу для дзяўчатак. Там ён абгледзеў іх вышыўкі і ў сваім нататнічку напісаў наступныя словы: «Усе выхаванкі падобныя адна да адной, нібыта смакталі адну матку, і ўсе пагалоўна маюць бровы вяровачкай.» І пасья, нягледзячы на рэзь у жываце, працягнуў падарожжа.

Праз пыл, які ніколі не асядае, на даляглядзе пачала невыразна сінецца выцьвілая сьцяна Самарыйскіх і Юдэйскіх гор. Абмінуўшы падмуркі пагорка, на якіх колісь узвышаўся горад Гезэр, князь спусьціўся ў Даліну Рабаўнікоў, дзе Ісус Навін² спыніў Месяц. Потым ён

¹ Муэдзін — рэлігійны служка, які зь мінарэта склікае мусульманскіх вернікаў на малітву.

² Ісус Навін — паводле Старога Запавета пераемнік Майсея, што па сьмерці апошняга скіраваў народ Ізраілю ў межы зямлі Ханаанскай.

шпурнуў, як вядзецца, галіну крушыны ў «крыніцу, што поўніцца атрутнай сьлінаю Д'ябла, і нічога ў той крыніцы плаваць ня здолее». Кавалькада мінула смуродлівы караван-сарай і доўга паўзла па вузкай цясьніне, спускаючыся і караскаючыся ізноў, абапал якой узносіліся голыя ды змрочныя горы, пакуль нарэшце не спынілася, каб адпачыць. Тут, на злучыне ручая, ля маленькай вёсачкі Калёнія, князь падсілкаваўся залаціста-буйным вінаграфам, чыя летняя слодыч выклікала ў яго пякотку, кінуў мясцовай дзятве манэтак і папіў з крынічкі, што патыхала шалфейам. Неўзабаве як падсмалены вылецеў з аксамітнага шатра, трымаючы ў руках двух гусянятаў, і, аправіўшыся, разам са сьвітай ускараскаўся па стромым і пакручастым схіле, выбрукаваным каменнем. Па гэтым самым схіле, так распавёў княскі дарадца, караскаліся войскі Ціта, а Вечны Жыд спускаўся па ім, выпраўляючыся ў сваю вечную вандроўку. Яшчэ два нізенькія пагоркі засталіся за сьпінаю, і перад вачамі князя паўстаў Ерусалім, што разьлёгся ў засадзе за гарою.

Абаронены турэцкай сьцяной, якая выклікала адно іранічную ўсьмешку на твары княскага дарадцы па артылерыі, зеўраючы тысячай амбразураў і асьветлены па-вечароваму нізкім сонцам, старэча Ерусалім абглядаў новую ахвяру. І па невялікім часе абрынуў на князя свой выпрабаваны арсэнал: стрэлы пазалочаных вежаў, нерат нябёсаў і аблуднае сьвятло прыцемкаў, якое, здавалася, можна жаваць. Ногі князя зрабіліся кісельныя. У хуткім часе, як па камандзе, п'янкае паветра над горадам раскроілі нажы ластаўчыных крылаў, бляск трубаў гарадской варты і пах поту малельнікаў. Пра гэтую «вечаровую мяшанку ерусаліmsкіх вятроў, што сьмярдзела і духмянілася фэкаліямі і ладанам» князь чытаў быў у Мэлвіла, але моцны страх цяпер усё адно праняў княскае сэрца. «Калі дасьць мне Га-сподзь век доўгі, дык зваюю цябе». Князь сказаў гэ-

тыя словы ня ўголас, адчуўшы, што ўжо сам сумняваецца ў іх праўдзівасці.

Тут падаў горад свой заўсёдны дэсэрт: цені ад вежаў, што расьлі ўвачавідкі, рынкі, якія паступова пусьцелі, і залатыя купалы, што пакрыёму бяклі. І яшчэ ў дадатак колькі лірычных вобразаў, цудоўна вядомых заўзятым шанавальнікам горада. Як і абяцалі князю Сьвятыя Пісьмёны і турыстычныя даведнікі, яго праняла ліхаманка, якая адгукнулася ў хвасцы танкой і ўдэшнай дрыготкай. У сваім дзёньніку князь занатаваў, што Ерусалім — адзіны ў сьвеце горад, які мае пах чалавечага цела. Да слова кажучы, гэтая заўвага трохі нагадвае зацёмку аднаго турыстантысэміта, Віктора Бурке, які праз трыццаць год пасья князя адзначыў, што «ад каменяў Сцяны Плачу патыхае як з рота».

Дробненька крочачы поруч на сваіх маленькіх ножках, гарадзкі галава, які далучыўся да сьвіты ў пладовым садзе Антымаса, спыніў князя на рагу сьцяны і распавёў, што менавіта тут Давід забіў Галіяфа. Потым паведаміў усьцешную навіну, што ў гонар прыезду князя сёньня хрысьціянскім цэрквам і манастырам дадзена права біць у званы, права, якога яны былі пазбаўленыя ўжо трыста год. Гарадзкі галава папрасіў князя ўскінуць руку, і тут жа адусюль грывнулі званы і іх рэха залунала па-над пагоркамі. Старажытныя языкі званоў, большасьць якіх зусім ня знала працы, назапасіўшы ў сабе злосьць і зьнямогшыся ад жарсьці, у экстазе лягнулі па мядзяных карпусах, і вялізная хмара іржы і веры ўзьнялася ў неба і запарушыла вока гораду. Гэтая падзея выпала з-пад увагі гісторыкаў, але была заўважаная дасьледчыкамі музычнай тэорыі, і зьвесткі пра яе пратачыліся на старонкі «Вялікай кнігі званоў» Гюстава Штэрнэра, музыказнаўцы, які напісаў: «Менавіта звон, а ня бубен, ёсьць праўдзівым інструмэнтам катарсысу».

Князем апанаваў рэлігійны шал, і гэта зрабіла яго лёгкай здабычай гораду: моцная трасучка працяла калені князя, і гарачы клінок млосьці павярнуўся ў жываце. Князь заплакаў, самлеў, але ў імгненне вока быў напампаваны сьвежай крывёй Зогі і гэтым вернуты да жыцьця. Лёкаі ўсталявалі яго багаты шоўкавы шацёр між айвовых дрэваў «Кэрэм-га-Шэйха», няіснага цяпер сада, што ў тых часы разьлягаўся паміж Бусьляной Вежай і знакамітай сасной-старажылам, якую яшчэ насенінкай завезлі на Сьвятую Зямлю крыжакі.

Той ноччу ў княскім лягеры ніхто не заснуў. Пісарчук на дваццаці старонках узносіў хваласьпевы выкшталцонасьці і велічы даўняй сталіцы, фатограф уголас жаліўся, што ейны бляск засьвечвае яму здымкі, зьвяздар рыхтаваў табліцы, каб потым занатоўваць час усходаў над ейнымі мурамі, а генэрал упэцкаў прасьціны, сасьніўшы, як яна пакорліва капітулюе перад ім. Ерусалім, які шкуматаў мазгі царам і каралям, пакідаючы ім адно друз маны і глупоты, які не аднойчы наганяў пену сабачага шаленства на губы сьвятароў і байкамі спапяляў розум прарокаў, — расьціснуў небараку-князя за лічаныя гадзіны. Ноч навывлёт прасядзеў Антон ля старое сасны, так і не асягнуўшы розумам, што нават гэтае магутнае дрэва, найстаражытны грамадзянін гораду, таксама так і ня здолела прызвычаіцца да заўсёдных ашуканстваў Ерусаліма, і што калі б тую хваіну надзялілі нагамі, дык яна даўненька б дала адсюль драла.

На наступны дзень князь выправіўся па Вія Далароза — Крыжовым Шляху, дзе паводле заповету ягоных продкаў, рыцараў-тампліераў, прайшоў з заплюшчанымі вачыма ад судзілішча Пілата да храма Труны Гасподняй, абкружаны целаахоўнікамі і відзежамі, якія засьцерагалі яго ад удараў аб каменныя сьцены. На чацьвёртым прыпынку Хрыстовым князь паклаў далоні на сьцяну са сьлядамі Дзевы

Марыі, і яго пачалі трэсьці абяцання канвульсіі. На шостым прыпынку ён кінуўся ў сьлёзы, а на месцы, дзе Сьвятая Вераніка абцёрла Хрысту твар, сьвятары, што суправаджалі яго, дасталі белую шоўкавую хустачку, каб таксама змахнуць з княскага твару сьлёзы, пот і кроў. Цягам усяго падарожжа па Вія Далароза князь не расплюшчыў вачэй, і таму ўбачанае ім дасюль застаецца таямніцаю. Па вяртаньні ў шацёр князь загадаў сфатаграфавачь увесь толькі што адолены шлях. «Кожны крок — здымак, кожны крок — здымак», — наказаў ён фатографу. А сам выправіўся да «Магілы чатырох прынцэс» на схіле гары Скопус, дзе яму паказалі жудасную мяшанку з хрыбетак, рабрынаў, зубоў і бярцовых костак, не раўнуючы нейкі злавесны канструктар для зборкі. З чаго было цяжка вызначыць, хто тут дачка фараона, хто Наама-аманіцыянка, дзе Яэль — прынцэса Пальміры, а дзе Люіза, крыжацкая сьвятая. «У Ерусаліме нябожчыкі — найпершая гільдыя», — шапнуў на вуха князю пры выхадзе зь пячоры адзін зь ягоных дарадцаў.

Тымчасам фатограф выбраўся на Дарогу Пакутаў. Угінаючыся пад цяжарам фотакамэры, драўляныя ножкі якой раскірэчыліся на ягоных плячах, у суправаджэньні двух турэцкіх жаўнераў і сямі асьлюкоў, якія цягнулі ў сваіх цюках фатаграфічныя пласьціны, фатограф пакрысе адольваў свае кроказдымкі. Сьпяраша ўсё адбывалася спраўным манерам, аднак калі ён дасягнуў апошняга прыпынку, што знаходзіцца ў сярэдзіне храму Труны Гасподняй, дык ерусалімскі патрыярх падаслаў сваіх грэцкіх сьвятароў са схопленым у тугую коску даўтім валосьсем, і тыя наладзілі фатографу грандыёзную прачуханку, пакуль той даў адтуль лататы. Назаўтра, даведаўшыся, чым слугой быў зьбіты чалавек, патрыярх быў добра-такі зьбянтэжаны. Ён пасьпяшаўся у княскі лагер, дзе доўга кланяўся, шаргацеў рызамі і нарэшце запрасіў князя ў сваю за-

гарадную рэзыдэнцыю. Яны селі ў брычку і паехалі да вяршыні гары, што ўзвышалася над горадам з захаду і дзе стаяў невялікі манастыр, названы паводле сьвятога Сымона. Там князь і патрыярх селі каля маленькай пафарбаванай у зялёны колер званіцы, якую з усіх бакоў атачалі хваіны і кіпарысы, і з ног да галавы захутаная ў чорныя шаты жанчына прынесла ім пачастунак — скрылікі дыні зь лімонам, цукрам і мятай, а вока цешыў выразны і маляўнічы краявід.

Па дарозе назад патрыярх гарэзіў як дзіця, распавядаючы, што пад храмам Труны Гасподняй ёсьць мазаіка з выявай Афрадыты — парэшткі рымскага храма з часоў Адрыяна. «Вось чаму падлога ў храме цёплая нават узімку», — нечакана падміргнуўшы, дадаў ён. Потым пажартаваў наконт штогадовага ашуканства са зьяўленьнем Дабрадатнага агню і папрасіў дазволу ўзяцца за лейцы ды пакіраваць брычкай. «Мужчыны ня ў стане спыніцца гуляць у свае гульні, нават калі яны становяцца на чале цэркваў», — апраўдваўся ён.

Апусьціўся вечар. Зноў болі прачнуліся і ўсчалі свае шалёныя скокі ў княскім жываце. У лягеры князя чакаў дакучлівы хор габрэйскіх мудрацоў, старшыняў кагалаў, рабінаў шматлікіх юдэйскіх грамадаў, які пашыхтаваліся ля шатра і, ня ведаючы, зь якой князь прыбыў краіны, на ўсякую бяду кінуліся сьпяваць па чарзе нацыянальныя гімны ўсіх эўрапейскіх дзяржаў. Потым выштурхнулі ў сярэдзіну аднаго бахура, які працягнуў князю пэрлямутравую шкатулку, а ў ёй — пятнаццаць пшанічных зярнятаў. Князь, зьнядужаны і хворы, і да таго ж ня надта абазнаны ў пытаннях усходняй гасьціннасьці, ня мог нават уявіць, што гэтыя пятнаццаць зярнятаў былі мікраграфічным скарбам, бо пэндзлем з адной-адзінай валасінкі былі напісаныя на іх пятнаццаць дабраславеньняў габрэйскай ранішняй малітвы. Князь пасьміхнуўся сваімі напухлымі чырвонымі вачыма, прамармытаў словы

падзякі і праглынуў зярняткі, у якія было ўкладзена паўгоды скурпулёзнай працы. Па твары бахура прабегла хваля ўзрушэння, і тут жа падобная хваля скаланула княскі жылот. Князь выправадзіў гасьцей, і, убачыўшы, што яго фамільны перасоўны клязэт абступілі дарадцы і целаахоўнікі, кінуўся шукаць зацішны куток, дзе б умагчымілася выслабаніцца.

Ён ушчаміўся праз двух рабінаў, ашкеназкага і сэфардзкага, які мала не пабіліся, высьвятляючы, хто пойдзе справа, а хто — зьлева, прамінуў пыльную дарогу, якая бегла долу да Кедронскай цясьніны, таропка схіліўся і спаражніўся ў засені масіўных валуноў, што складалі падмурак гарадзкага вала. Зьведаўшы палёжку, схамянуўся, што забыўся прыхапіць з сабой гусяня для падціраньня, аднак тут жа знайшоў у пыле камень і падцёрся ім, як тое ня дужа мудруючы робяць мясцовыя паганяльшчыкі асьлюкоў. Зь лёгкім сэрцам узьняўся і пакрочыў куды вочы павядуць пакуль не дапяў Кветкавай Браны. І ў імгненьне вока старажытная сталіца ўсмактала князя ў сваё нутро. Ён даў нырца ў яе каменныя вантробы і зьнік як цукар у вадзе.

Па невялікім часе чэлядзь са страхам заўважыла адсутнасьць князя, і трывожная навіна скаланула лягер. Разбуджаны гарадзкі галава, ушчэнт згубіўшы развагу, схаваўся паміж духмянымі прасьцінамі і ад роспачы ды страху пачаў рваць валасы на галаве маладзёна, што ляжаў поруч. Адразу прыгадалі жахлівы выпадак, калі зьнікла дваццацігадовая сястра расейскага консула. Праз тыдзень расейку знайшлі мёртвай у адной з археалгічных траншэй Палестынскага дасьледчага фонду: яе залачныя строі былі пазьдзіраныя, а аголенае цела спавітае на манер таго, як бэдуіны з усходняга берага ракі Ярдан спавіваюць сваіх немаўлят. Але князь, ня ведаючы пра гэтакія страхоўцы, цяпер з завальненьнем бадзяўся па цёмных завулках, дыхаў на поўныя грудзі, тыцкаючы жалезны канец трысьціны

ў расколіны бруку. Прайшоў пад Аркай Лазара, мінуў падвойную браму Манастыра Белых Сірот, зморшчыў нос ад смуроду, які цягнуўся зь мясной рэзьніцы шэйха Абу-Рабаха, і патрапіў да невялічкага пляцу, добра вядомага турыстам сваім чырванаватым каменнем, якім ён выбрукаваны ў напамінак пра сьвятую Пелагею. Тут сяльджуцкія вершнікі адрэзалі сьвятой валасы, і яе кроў заструменіла з абрэзаных пасмаў ды запоўніла поры ў камянях.

Наўкол панавалі цемра і ціша. Толькі згары было раз-пораз чуваць юрлівы сьмех. Гарадзкія камяні выпраменьвалі летнюю гарачыню нават пасья заходу сонца. Жыхары цешыліся зь вячэры на пляскатых дахах. Чароды недаедзеных кавуноў ляцелі з дахаў і трушчыліся аб брук. Пашнарыўшы, князь падняў адзін кавуновы скрылік і адчуў яго духмяны водар. Падпарадкаваўшыся нейкаму цьмянаму імпульсу, ён усадзіў зубы ў чырвоную мязгу, перамешаную з прыліплай да надкусанай скарынкі сьлінай, і пачаў з насалодаю жаваць. Тут да яго наблізіліся два ксяндзы-францышканы, чые постаці раптоўна выткаліся з навакольнае цемры. Адзін зь іх кінуў князю манэту, бо гарадзкі пыл ужо пакрыў сваёй бяглай пялёнкай бляск княжацкіх строяў, і да таго ж у сваёй жывельнай хцівасьці князь падаўся ксяндзам звычайным жабраком. Потым недзе напоўніцу расчыніліся дзьверы і пачуўся лямант катаванай дзяўчыны. Князя працялі дрыжыкі, ён малай драбніцай не паваліўся, але неяк агойтаўся і павалокся далей.

Раптам адчуў, што ззаду да яго набліжаюцца некалькі постацяў. Сьпяраша ён падумаў, што яго хочучь абрававаць, і ўжо быў мацней схапіўся за сваю трысьціну, дарунак бацькі Рудальфіны, яго нарочнай, трысьціну, чья булдавешка і вастрыё былі зроблены са сталі, а ў сярэдзіне хаваўся баскскі клінок. Тры постаці, з галавы да пят ахутаныя доўгай тканінай, зда-

валася, бязгучна сьлізгалі па бруку, амаль не кранаючы яго нагамі. Яны дагналі князя: дзьве постаці справа, а — адна зьлева, і, ці то каб прылашчыць яго, ці то каб схапіць, паклалі на яго плечы свае далікатныя рукі, безупынку паўтараючы: «Хадыду... хадыду....» Іх твары і абрысы цела былі схаваныя ад вока, і таму адно зь іх таненькіх галаскоў князь выснаваў, што абкружаны зусім яшчэ маладзенькімі дзяўчатамі.

«Хадыду... хадыду....», — працягвалі паўтараць яны, і князь, не разумеючы, чаго яны хочуць ад яго, адно моўчкі пасьміхаўся, ня ў стане нешта адказаць. Ягонае цела агарнула зьбянтэжанасьць — пачуцьцё, якое зазнае заходні чалавек, калі, апынуўшыся сярод беднякоў Усходу, ён з аднаго боку гідзіцца іх усёй душой і ўсім целам, але зь іншага асьцерагаецца незнарок зачапіць іхні адзіны набытак — гонар. Князь памкнуўся быў адштурхнуць дзяўчат і перайсьці на процілеглы бок дарогі, аднак яны раскінулі рукі, і перш чым, як князь пасьпеў нешта скеміць, замкнулі яго ў суплёт сваіх рук.

— Хадыду... хадыду! — сьмяяліся яны.

— Хадыду... — з мукамі паўтарыў князь, адчуўшы, як млявасьць расьцякаецца па ягоных цягліцах, як боль нібыта лушчыцца ад цела і дзівосная ўзрушанасьць прачынаецца ў чэlese, што ўжо падняў свой цікаўны кузлачок, нібыта пасьпеў учуць шанец, раней, чым гэта зразумеў сам гаспадар. Тут дзяўчаты кінуліся танчыць вакол князя. Ягоная хада пакрыёму запавольвалася, на твары шырэла ўсьмешка і ён міжволі пачаў таксама кружляць зь незнаёмкамі ў танцы. Іх рухі рабіліся шпарчэйшымі, зьлёныя покрывы зьяцелі долу, а рудыя манэткі на шыях зазьвінелі як званочки. Сладзкія бурбалкі сталі лопацца ўнутры княскага жывата. Князь спатыкнуўся, і яго як бы ўцягнула ў вір целаў. Ён папрасіў адпусьціць яго і расшчапіць кола рук, што вадзілі карагод, але адна зь дзяўчат незаўважным

рухам скінула сваю мантыю і засталася толькі ў чадры ды брудных баваўняных шараварах, агаліўшы вытанчаныя, пакрытыя татуяваньнямі грудкі. Танцуючы перад ім, дзяўчына стала хіліцца назад у безупынных зьвіваньнях, поўных спрыту і невымоўнае тугі. Але зрабіла сваё зусім не прынаднае бразгатаньне спакусы, якую можна перасіліць жыцьцёвым досьведам ці проста заплюшчанымі вачамі. Князя прынадзілі жаночыя жэсты, на якія ніводзін мужчына ня ў стане не адгукнуцца, жэсты ўмольваньня і нямое просьбы аб помачы. Князь рушыў за аголенай дзяўчынай, і дзьве яе сяброўкі на манер вартаўнічак суправаджалі іх. Раптам князя пранялі сумненьні, і ён спыніўся. Аднак дзяўчына, што ішла побач, не спудлавала: выскачыла перад князям, і, усьміхнуўшыся, пачала набліжацца да яго, так што яе грудкі ўкалолі ягоныя грудзі амаль бязважкім штуршком, ад якога ён страціў раўнавагу. Дзяўчаты дробна засьмяяліся, нахіліліся над ім, дапамаглі падняцца, струсілі зь яго пыл, ні на хвілю не перапыняючы ціўкаць на сваёй незразумелай мове, пlynь якой не дзялілася знакамі прыпынку, і ў гэтым цурчэньні чуліся ноткі спагады і прабажэньня. У дадатак, гэтае слова, хадыду, што ўвадначасьсе лашчыла і раздражняла, таксама не сыходзіла зь дзявочых вуснаў. Яны зноўку абкружыўшы яго, сашчапіліся рукамі, і калі ён пачаў стаяць трывала ды папрасіў ісьці самастойна, адпусьцілі ягоныя рукі, але працягнулі вадзіць вакол яго свой зьвінячабезупынны карагод.

Раптам кручэньне спынілася, і ўсе тры дзяўчыны прытуліліся да князя, нагэтулькі нясьцерпна блізкія, што ён быў вымушаны абаперціся на іх, бо сілы зусім пакінулі яго. Засталіся адно іх высокія сьмяшлівыя галасы, духмянае дыханьне, незразумелыя словы і маленькія ласункі, што патыхалі зьвялай ружай і гнілымі мігдаламі, якія дзяўчаты бруднымі пальцамі

клалі ў яго разяўлены рот, што прасіў ратунку і сьвежага паветра.

— Voulez vous mourir avec moi? — прашаптаў ён, нібыта гэтыя словы таксама паклалі яму ў рот. — Ці не жадаеш памерці са мной?

Яны дасягнулі канца завулка, і тут пачуўся жудасны рык, які могуць вывяргаць толькі нямыя балканскія жанчыны, і масіўны абрыс Зогі, якая кінулася бараніць свайго гаспадара, вымаляваўся спаміж муроў. Адна з танцоўшчыц спрытным рухам падставіла мажной Зозе падножку, і пакуль тая ляцела дагары нагамі і ўдаралася галавой аб каменную сцяну, дзьве другія дзяўчыны спрытна адсоўвалі ў ходніку адну з плітак. Дастаткова было лёгка падзьмуць у патыліцу князю, і ён паваліўся ў старажытны тунэль, што праходзіў пад вуліцай, у абдоймы спрактыкаваных, рук, што чакалі яго тут, у глыбіні, якія няспешна спавілі княскае цела, паклалі на зямлю і адсунулі плітку назад.

Назаўтра раніцой, па вяртаньні князя Антона ў шацёр, чаляднікі яго ледзь пазналі. Рубінавы пярсыцёнак зьнік, валасы — ускудлачаныя, а на твары расплыўся быдляча-пыхлівы выраз. На носе красавалася татуяванка, а на ілбе — дзіўны грабеньчык з кветак язьміну, што выклікаў на тварах турэцкіх жаўнераў, якія ахоўвалі лягер, ухвальныя і кемлівыя ўсьмешкі. Яны ў момант вока сьцямілі, што дочки племені наваара падпільнавалі князя ў адным з завулкаў, зацягнулі ў каменяломні пад Царквой Рыбаў, дзе хаваюцца іх гашышныя прытоны, абчысьцілі кішэні, нападлі марыянскім віном і потым прабавіліся зь ім усю ночку. А язьмінавым вянком, так патлумачылі жаўнеры княскім выхавацелям, наварскія танцоўшчыцы зазвычай уганароўваюць таго, хто здолеў зьдзівіць іхнія целы невядомым дагэтуль штукарствам, і што да князя толькі чатыры мужчыны атрымалі такі вянок: два янычары, нейкі сьціплы суданскі пастух і

якісь французкі кардынал. Сьвіта атачыла млявага князя, а гаротная Зога, у сьлязах, зь вялізным гузаком на ілбе, уклечыла перад ім і, пакрываючы пацалункамі яго брудныя акрываўленыя ступакі, пачала выцягваць са скуры і валасоў калючкі ды каменныя аскепкі. Потым на руках занесла яго ў шацёр, разьдзела дагала, і лекар Рувэн-Якір Прэсьядучу абгледзеў князя. Выявіўшы на целе яшчэ дзьве татуяванкі: адну — на скарынай плоці, другую — на княскім азадку, ён загадаў як найхутчэй вяртацца ў Эўропу.

У той самы дзень шоўкавы шацёр быў згорнуты ды запхнуты ў вялікую кядровую скрыню. Талеры і франкі паклалі ў нашыйныя мяхі сабак. Залатыя відэльцы і лыжкі апынуліся ў жалезных шкатулках. Срэбныя і хрустальныя кубкі лёкаі агарнулі ваўнянымі анучамі, а ацалелых гусянят выпусьцілі на волю. У карэце з зашморгнутымі фіранкамі князя адымчалі ў яфскі порт і не марудзячы перавезьлі на кананэрку, якая цягам апошніх сутак патрулявала берагі Сьвятога Зямлі. Усю дарогу князь спаў як каноплі прадаўшы, а калі прачнуўся, дык еў зь добрым смакам, пасьміхаўся на ўсе бакі, ня мовячы пры гэтым і слова. Нават не пацікавіўся, куды зьнік ягоны ўлюбёнец, ліпіцыянскі конь, і дзе падзелася брычка.

У Эўропе князя, пераапананага ў жанчыну, цішком перавезьлі ў сьлыны льескі шпіталь. Два тыдні над ім шчыравалі найлепшыя адмыслоўцы: хірургі злушчвалі зь яго зада і носа ганебныя адмеціны тае ночы, тэрапэўты прачышчалі кішэчнік клізмамі з попелу і лаўровай церухі, а паэты і сьвятары вышкрабалі туту па Ерусаліме з усіх закуткаў ягонай душы.

Што да скарынай плоці князя, дык тут у кансыліюма ўзьнікла вялікая апаска. Урэшце з Эльзаса быў выкліканы стары габрэйскі моэль¹, і, не зважаючы

¹ моэль — адмысловец па абразаньні скарынай плоці (іўрыт)

на ўсеагульнае ўзрушэнне, антысэміцкія праклёны і распачлівы лямант Зогі, спраўна абрэзаў князя і па сканчэнні апэрацыі неўпрыкмет зьнік са шматком княскай плоці ў кішэні.

Праз тры дні з'явіўся палацавы скарбнік, прадэманстраванне скуры з княжацкага носа і патлумачыў прысутным, што дробныя завіткі, якія напачатку здаваліся татуяваным арнамэнтам, ёсць ня што іншае, як вытанчаны мікранадпіс, які складаецца з напісаных на іўрыце дванаццаці вершаў, узятых з дваццаць пятага разьдзела Кнігі Быцьця. Усе тут жа кінуліся шукаць скрайнюю плоць князя, але да таго часу стары моэль ужо прадаў яе ананімнаму зьбіральніку дзіўнотаў, а сам спрытнуча ўцёк у Амэрыку.

Мінуўся месяц. З аблупленым носам, палушчаным задам і панурым чэлесам князь Антон узяў у жонкі нелюбоў усяго свайго жыцьця, аўстрыйскую прынцэсу Рудальфіну. Усе былі дужа здзіўленыя, што малады зусім не паглядае на прысутных на цырымоніі жанчын. Большасць зь іх палічыла, што князь пакуль што не агойтаўся пасля злашчаснага падарожжа і перанесеных апэрацый. Нікому нават да галавы не прыйшло, што Ерусалім, часьціну якога людзі, заражаныя ім, нясуць у сваёй крыві аж да скону, пакуль што не паслабіў ухопу на шыі сваёй новай ахвяры. Толькі праз тры месяцы, калі рана ад абразаньня загаілася, князь зноўку стаў паглядаць у бок жанчын. Але згэтуль ягоныя густы істотна памянліся. Ён больш не прыціскаўся да суразмоўніц і не казаў ім: «Ці не жадае спадарыня апынуцца разам са мной у адным ложку?» Цяпер ён зь нейкай пякельнай нецярплівасьцю пытаўся жанчын нізкім голасам: «Ці не жадаеш памерці са мной?» — і ягоныя вочы поўніліся такой нечалавечай жудасьцю, што жанчыны, умомант сьцяміўшы, што ён глядзіць не на іх, а на свае ўспаміны, нават не насмельваліся ад жаху адкрыць рот.

Урэшце на яго заклік памерці разам зь ім адгукнулася сямнаццацігадовае дзяўчо, яго стрыечная пляменьніца з матчынага боку. Гэта была маладая швэдзкая баранэса Гэдвік Фрэбос, уладальніца знакамітых мядзяных капальняў ля горада Фалуна. Баранэса была стрункая, дачасна разьвітая юначка, якая ледзьве не з калыскі пільнавалася прынцыпу нічога не паўтараць двойчы. Ясная рэч, гэтая шкодная звычка даводзіла да торбы бацькоў, а выхавацеляў — да распачы, бо баранэса нізашто не пагаджалася скаштаваць двойчы адну і тую ж страву, ніколі не апранала адну і тую ж вопратку і рашуча адмаўлялася наведваць тыя месцы, дзе ўжо калісьці была. «Жыцьцё мае поўнае права заставацца чарадой непадобных падзеяў», — казала яна. Упершыню князь убачыў баранэсу на балі, калі ёй было тры гады, і цяпер ён зноўку сустрэў яе на банкете, які ладзіўся ў палацы ягонага цесьця. Пры канцы банкета, калі лёкаі падалі мужчынам каньяк, а жанчынам — мігдалавы ліквор, маладая баранэса адсунула келіх і сказала:

— Гэты напой я ўжо піла аднойчы.

Князь прапанаваў баранэсе выйсьці зь ім на балькон, дзе згадаў сваё заўсёднае пытаньне. Яго сэрца моцна тахкала, бо ён ужо ведаў адказ.

— Згода, дзядзечка, — прамовіла «аднаразовая» баранэса. — Я гатовая памерці з табой — але толькі адзін раз.

Потым зірнула ў бок змрочнага парку і дзелавітым голасам заўважыла, што яшчэ ніколі ня бавілася з мужчынам.

Назаўтра князь зьехаў з баранэсай у паляўнічы дамок роду Гесьлераў. Зь імі была Зога, якая ўсю дарогу плакала, як плачуць празарліўцы, калі іхняе прадказаньне мусіць спраўдзіцца. Прыбыўшы на месца, Зога плячом выламала апячатаныя дзьверы, праветрыла пакоі павільёна ад цішыні і жалобы, пасьцяліла пась-

цель і моўчкі выйшла ў садок. Князь кахаўся са сваёй палюбоўніцай адзін-адзінюткі раз, і потым яны ў чатыры рукі паднялі прасьціну, каб глянуць на яе і даведацца пра свой будучы, зашыфраваны ў крываваых абрысах, лёс.

Потым князь дастаў прывезеныя пісталеты.

— Мы будзем страляць адно ў аднаго, ці кожны ў сябе? — пацікавіўся ён.

— Кожны сам у сябе, дзядзечка, — адказала баранэса. — Я давяраю табе.

Потым хіхікнула і дадала:

— Але толькі адзін раз.

Князь узьвёў абодва куркі і працягнуў адзін пісталет баранэсе. Яны абхапіліся рукамі, як тое робяць швэдзкія жаўнеры, калі п'юць на брудэршафт, і стрэльнулі кожны сабе ў скронь. Паколькі пісталеты грымнулі ў адзін гук, сутарга надзеі перакрывіла твар Зогі. Загырчаўшы, альбанская служанка накінула на дзверы сваім важкім целам і, уварваўшыся ў пакой, згледзела два трупы.

Дарма што ніводзін з гісторыкаў не прысутнічаў падчас таго падвойнага самагубства, але яны ўсё ж сыходзяцца ў думцы, што фраза «Я давяраю табе, але толькі адзін раз», якая суправаджалася дробным сьмехам, была апошнім, што вымавіла баранэса Гэдвік Фрэбос. А вось наконт апошніх словаў князя Антона, дык дасьледчыкі выштукавалі дзьве вэрсіі, і абедзьве, пэўна, памылковыя, бо залішне абгрунтаваныя. «Кніга Сьмерці» Джозэфа Энрайта, якая пабачыла сьвет у Оксфардзе, уважае, што апошнімі словамі князя былі «Добра, дарагая, толькі адзін раз», але аўтар «Найзнакаміцейшых апошніх словаў» Фрыдрых Альтэнберг сьцьвярджае, што словы былі наступнымі: «Вам ня будзе балець, маю спадзеvy».

Згодна з трэцяй вэрсіяй, князь не сказаў ні слова, бо калі адчыніў скрыню зь пісталетамі і ўбачыў зьлёны ко-

лер войлачнай абіўкі, зразумеў, што заўсёды кахаў толькі Зогу, тья два язычкі ў яе глотцы, яе кроў, што бруілася ў ягоных венах, яе моцныя рукі, які здольныя былі несці яго і накіроўваць у патрэбным напрамку ягоную азнаку мужчынскасьці. Ён ніколі не любіўся з Зогай і цяпер упершыню прагнуў ейнага цела. Аднак набіваньне пісталета і ўзвод байка належаць да тых рухаў, якія ніводзін чалавек спыніць ня ў стане, — а пагатоў той, хто выконвае іх; князь як бы адстаронена назіраў за сабой: як уласнымі рукамі зараджае пісталет, як узводзіць баёк, як крыжуе сваю руку з рукой баранэсы, як усьміхаецца ёй і як націскае на курок, робячы гэта зь ясным усьведамленьнем таго, што мозг, які пырскнуў нагонкі, — яго ўласны, і што ягоная кроў — гэта кроў яго каханай.

Амас Оз

У адрозьненне ад сваіх эўрапейскіх сёстраў, Анны Карэнінай і мадам Бавары, якія, адчуўшы адчужанасць ад мужоў, хай сабе цаной руйнаваньня ўласнага жыцця, але змаглі перанесці сваю жарсць на іншых мужчын, ізраільцянка Хана Ганэн з рамана Амаса Оза «Мой Міхазль» (1967) безглядна аддае перавагу зыркiм успамінам, сыяпучым марам, якія ёй не прыходзіць да галавы спраўдзіць, і дазваляе сваім жаданням жыць бязважкім вечным жыццём па-за межамі цела і часу. Трапяткая і дасьціпная, Хана праз вокны ерусалімскай двухпакатэўкі, дзе перацірае дні зь «яе» Міхазлем, адно назірае, як перад вачыма мінае ўласнае жыццё. У сваіх творах Амас Оз (нарадзіўся ў 1939 г. у Ерусаліме) малюе цэлую галерэю жаночых вобразаў, багатых мроямі і бедных учынкамі, але ад гэтага ня менш мілых сэрцу чытача.

Качэўнік і зьмей

1.

Іх прыгнаў сюды голад.

Ад жахаў голаду яны разам са сваімі запыленымі статкамі ўцякаюць на поўнач. З восеньскага месяца

«Navadim Vazefa» by Amos Oz

First published in Hebrew in «Where the Jackals Howl» by Amos Oz

Copyright© Amos Oz and Am Oved Publishers Ltd

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

тышрэя ажно да нісана¹ пустэльнія не зазнала ніводнага дажджу, каб хоць крыху стрэсьці зь сябе праклён. Глеба перамалолася ў пыл. Голад распоўзся па шатрах і да няма нічога зьвёў статкі качэўнікаў.

Вайсковыя ўлады наважылі выратаваць становішча. Павагаўшыся, дазволілі адчыніць бэдуінам шляхі на поўнач. Нельга ж кідаць на волю лёсу цэлы народ: мужчын, жанчын і дзяцей перад няўмольнай сьмерцю ад голаду.

Смутлыя, хударлявыя і цягавітыя, запаланілі пустэльныя плямёны пыльныя тракты. Іх маршруты пралягаюць па пакручастых сьцежках, схаваных ад вока аселых жыхароў. Тонкім, але ўпартым струменьчыкам цякуць яны на поўнач, абмінаючы населеныя пункты, шырока расплюшчанымі вачыма абглядаюць абжытую зямлю. Іх чорнае быдла разбрылося па ўжатых нівах і хціва нішчыць жоўтае іржышча моцнымі і помсьлівымі зубамі. Манеры качэўнікі маюць стрыманыя, мкнуцца ня трапіць на вочы. Намагаюцца не сутыкнуцца з табой, як мага зьменшыць сваю прысутнасьць.

Мінаеш іх на грукатлівым трактары, правакуеш слупамі пылу, а яны спрытна зганяюць быдла ў гурт, пакідаючы табе шырокі праход — зашырокі, як на тваю патрэбу. Цябе яны абглядаюць здаля, нерухомыя як помнікі. Размываючы адметнасьці, гарачая смуга надае кожнаму зь іх аднолькавыя рысы: і пастуху з кіем, і кабеце зь дзіцём, і старому са згубленымі ў вачніцах вачамі. Некаторыя зь іх нападзьсяпяя, пэўна, хворыя на трахому, ці адно імітуюць сылепату для нейкіх сваіх цьмяных мэтаў, можа, каб спрытней пажабраваць... Не разьбяры-бяры што...

Іх убогія авечкі ня роўня нашым дагледжаным. Клубкі дробных, брудных істотаў зьяліліся ў адну цём-

¹ Тышрэй і нісан — месяцы габрэйскага календара. Першы прыпадае на верасень-кастрычнік, другі — на сакавік-красавік.

ную дрыгатлівую купу. Ціхмяна-рахманае тое быдла, гэтаксама як іх негаваркія пастухі.

Толькі вярблюды, адны вярблюды парушаюць уяву ўсеагульнай пакорлівасьці. З вышыні сваіх доўгіх шыяў пераць у цябе стомленыя вочы. У тых, поўных смутку і пагарды, вачах, здаецца, тоіцца пракаветная мудрасьць. Па скуры раз-пораз прабягаюць дрыгатлівыя хвалі.

Часам ты засьпяваеш качэўніка зблізку.

Ідучы па полі, здараецца, натыкаеся на млявы ста-так: агаломшаны поўднем, нерухомы, нібыта скаціна пусьціла ў перасохлай глебе карані. І аточаны быд-лам сьпіць сабе пастух, чорны як камлыга базальту. Ты падыходзіш, кідаеш на яго пагрозьлівы цень. Ад-нак, здзіўлены, заўважаеш, што вочы пастуха шыро-ка расплюшчаныя. Ён шчэрыць зубы ў вінаватай усь-мешцы. Частка іх здаровая, а астатнія — гнілыя. Яго-ны смурод проста зьбівае цябе з ног — ты крывісься. Твае міжвольныя грымасы для яго як аплявуха. Мяккім рухам уздымаецца. Стаіць: нахіленая пастава, плечы ссутуленыя. Сьвідруеш яго халодным позіткам сваіх сіняватых вачэй. Яго ўсьмешка пашыраецца, і ён вы-вяргае якісьці гартанны зык. Яго вопратка — неспалу-чальная мяшанка: эўрапейскі пільчак, кароткі і паласа-ты, а пад ім — белы пустынны балахон. Качэўнік хіліць галаву набок. Раз-пораз сьвятло зычлівасьці мільгае ўваччу. Сьцяміўшы, што ты ня станеш лаяць яго, жвава прастае левую руку і, вымаўляючы іўрыцкія словы ад-ным духам, просіць цыгарэту. Яго голас — шаўкавісты, бы голас сарамлівае дзяўчыны. Калі ты ў гуморы, дык адну цыгарэту вымаеш сабе, а другую шпурляеш у яго пасечаную барознамі далонь. На тваё здзіўленьне, зь нетраў балахона ён выцягвае пазалочаную запальніцу і частуе цябе бліскавічна-хапатлівым агеньчыкам. Усь-мешка ня думае пакідаць ягонага твару. Надта доўгая, надта нішчымная ўсьмешка. Сонечны прамень, пера-

ломлены ў масіўным залатым пярсыцёнку на ягоным пальцы, цаляе ў твае прымружаныя вочы.

Нарэшце ты кажаш качэўніку сьпіну і выпраўляеся далей. Праз сто, дзьвесце крокаў варта скруціць галаву, як бачыш бэдуіна ў ранейшай паставе, а ягоны позірк сьвідруе цябе. Ты гатовы паклясьціся, што ён пасьміхаецца дагэтуль. І пасьміхацьмецца яшчэ доўга.

У дадатак, гэтыя іхнія сьпевы штоночы: смутны, бясконцы стогн ад ночы да відна лунае ў паветры. Тужлівыя зыкі сьцелюцца па кібуцных аляях і садах, поўняць нашыя ночы нейкім такім тлумным цяжарам. Паклаўся спаць — як упорыстае тахканьне сэрца, далёкі погуд бубна ўрываецца ў твой сон. Ночы гарачыя і асмужаныя. Ашмоткі хмар напаўзаюць на поўню, не раўнуючы караван маўклівых вярблюдаў, якім не навязалі званочкаў.

Шатры качэўнікаў выштукаваныя з абрэзкаў чорнай тканіны. Вечаровай парой басаногія жанчыны ўвіхаюцца ля тых шатроў, але іх голасу не чуваць. Злючыя худыя псюкі бэдуінаў выбягаюць за качэўе і ночы навывёт брэхам цьвеляць Месяц. Ад іх скавытаньня кібуцныя сабакі проста шалеюць. Адноўчы адзін з нашых сабакаў ушчэнт зьехаўся з глуздоў: уварваўся ў курнік і падушыў процьму куранят. Начныя вартаўнікі застрэлілі яго зусім не за проста так — не было іншага выйсця. Кожны нармальны чалавек апраўдае іх.

2.

Памыліцца той, хто палічыць, што ўварваньне качэўнікаў упрыгожыла нашыя асмужаныя хамсынам¹ ночы, надало ім паэтычнасьці.

¹ Хамсын — вецер з пустэльні, які разам зь пяском прыносіць неймаверную сьпякоту (арабск.)

Магчыма, так яно было толькі для некаторых нашых не пабраных шлюбам маладзіц. Аднак нельга ня ўзяць пад увагу, што ўсім астатнім качэўнікі прынеслі цэлую плойму самых найпразаічных праблемаў, такіх як яшчур, патрава земляў, і ў дадатак — эпідэмія дробных крадзяжоў.

Яшчур прыходзіць з пустэльні ў сьліне быдла, пазбаўленага хоць якога вэтэрынарнага нагляду. Дарма што мы зрабілі разнастайныя захады і засьцярогі, але пошасьць усё адно хапанула нашых авечак і быдла, скараціла надоі і нават усьмерціла некалькіх кароў. Што да патраваў, дык варта прызнаць, што нам ня выпала злавіць на месцы шкоды хоць аднаго качэўніка. Мы знаходзілі толькі чалавечыя і каровіны сьляды на градках зь зелянінай, сенажацях і нават у гушчары абароненых плотам садоў. А яшчэ — сапсаваныя арашальныя трубы, вырваныя памежныя слупкі, пашкодзаныя на палях гаспадарчыя прылады.

Калі шчыра, мы ня з тых, хто лішне ўстрымліваецца. Мы ня будзем трываць і дараваць. Найперш гэта тычыцца нас, маладзейшых, бо спаміж старажылаў, заснавальнікаў кібуца, стае талстоўцаў і да іх падобных.

Дзеля захаваньня прыстойнасьці я ўстрымаюся ад падрабязных апісаньняў усяго, што зрабілі тыя, каму качэўнікі даліся ў знакі. Я маю на ўвазе выпадкі крадзяжу бэдуінскіх кароў, шпурляньне камянёў у падазронага качэўніка-падлетка і зьбіцьцё на горкі яблык аднаго пастуха, засьпетага ля водаправодных кранаў побач з усходняй мяжой кібуца. У абарону апошніх месціўцаў трэба заўважыць, што той пастух меў зьнешнасьць неймаверна зламысную: сьляпы адным вокам, нос — паламаны. На падбародзьдзі — засохлы цурок сьліны, а з рота — гэтак кляліся нашыя хлопцы — тырчэлі даўгія і крывыя, як у лісы, іклы. Такі здольны на ўсякае паскудзтва.

Гэтай навукі качэўнікі не забудуць.

Крадзяжы турбуюць найбольш. Злыдні латашаць сады, скручваюць водаправодныя краны, прарэджваюць гурбы пакінутых без нагляду мяхоў, улазяць у курасадні і цягаюць курэй. Хоць бы ня ліплі іхнія рукі да сыціпрых каштоўнасьцяў у нашых дамках — і таго няма.

Сама цямнючая цемра спрыяе іх злачынствам. Няўлоўныя бы вецер, яны спрытна пералазяць агароджу, зь лёгкасьцю ўнікаючы вартаўнікоў, якіх мы прыставілі, і дазорцаў, якіх мы паслалі на падмацаваньне да вартаўнікоў. Калі недзе апоўначы за стэрном трактара або старэнькага джыпа ты выяжджаеш закруціць краны паліву на далёкім палетку, дык здараецца, што пасярод начное цемры агні фар выхопліваюць якісьці рухавы сылюэт, ці то чалавечы, ці то зьвярыны. Адзін слабы нэрвам і вартаўнік не стрываў ужыць зброю — пацэліў у прыблуднага шакала.

Ясная рэч, кіраўніцтва кібуца ня спала ў шапку. Некалькі разоў сакратар Эткін нават выклікаў паліцыю. Але сабакі-сышчыкі здраджвалі сваім гаспадарам, дэманструючы відавочную сымпатыю да злачынцаў. Пасьля таго як паліцэйскія, якія вялі іх на аброжку, адбьгаліся на колькі крокаў ад агароджы, сабакі падымалі ад зямлі свае чорныя насы і, заскавытаўшы несціхана, кіравалі ў далеч дурнаватыя позіркі.

Праведзеныя ў падзёртых шатрах ператрусны чагута ня выявілі, быццам сама зямля палічыла за лепшае схавць пакрадзенае, каб пакпіць з апрабаваных ахвяр.

Урэшце быў забраны старэйшына племені і прывезены ў сакратарыят кібуца. Леваруч і праваруч сунуцца яшчэ два качэўнікі, з закрытымі тканінай тварамі, а за імі — паліцэйскія: нецярпліва штурхаюць бэдуінаў, раздражнёна пакрыкваючы: «Ялла, ялла!»¹.

¹ ялла! — давай! (арабск.)

Мы ж, члены ўправы, паставіліся з пашанай і ветлівасьцю да старэйшыны і яго людзей, як маглі атулілі гасьціннасьцю, усадзілі на лаўку, пачаставалі пеннай ад гарачыні кавай, згатаванай на просьбу Эткіна ўмелымі рукамі Геулы. Старэйшына са свайго боку адказаў выкшталцёнымі вітаньнямі, дабраславіў нас традыцыйнымі дабраславеньнямі і пажадаў нам усяго самага найлепшага. Потым уганараваў усьмешкай, што трывала на яго вуснах ад пачатку гутаркі да канца. Сваю прамову старэйшына казаў на няспешным, урачыстым іўрыце:

«Ваша праўда — колькі нашых маладзёнаў насамрэч паквапіліся на кібуцнае майно. Нашто абвяргаць? Але маладосьць цяпер ня ведае павагі да іншых, і сьвет увогуле мяняецца да горшага. Я пакорліва прашу прыняць нашыя шчырыя прабачэньні і скрадзеныя рэчы. Грахі спаць не даюць, як кажа прымаўка, але, на вялікі жаль, супраць юнацкай дурноты рады няма». Ён шчыра перапрашае за турботы і прыкрасьці, зробленыя нам.

Сказаў і, запусьціўшы руку ў фалды сваіх шатаў, дастаў адтуль колькі шрубаў, частку новых, а частку — іржавых, дзьве пары садовых нажніц, асірацелае, безь дзяржальна, лязо, паламаны малаток, ліхтарык, а яшчэ тры зашмальцаваныя банкноты — у якасьці годнай кампэнсацыі за нашыя страты і пакуты.

Эткін зьбянтэжана прыняў рэчы. Немавед зь якой прычыны не зважаючы на выкшталцёны іўрыт госьця, адказаў на каструбаватай арабскай мове, вывучанай яшчэ ў пару ўзброеных нападаў на габрэйскія паселішчы і аблогі Ерусаліму арабамі.

Перш-наперш Эткін выказаўся проста і ясна пра нарожны камень нашай ідэалёгіі — братэрства народаў. Пра важнасьць добрасуседства, якім спакон веку былі славуцья народы Ўсходу. Гэтая дадатнасьць, безумоўна,

моцна прыдасца нам усім сёння, у часы крывавай варажнечы і сляпой нянавісьці.

Да гонару Эткіна варта адзначыць, што ён не пасаромеўся рупліва зачытаць сьпіс папсаваных і скрадзеных рэчаў, пра якія шаноўны госьць — вядома, незнарок, проста забыўшыся, — не патрапіў сказаць і прабачыцца. Калі нам вернуць усё нарабаванае і калі спыняцца зламысныя дзеянні раз і назаўсёды, дык мы ад шчырага сэрца будзем гатовыя адгарнуць, так бы мовіць, новую старонку ў нашых стасунках. Напрыклад, нашым дзецям, без сумневу, было б карысна і цікава наведаць бэдуінскі лягер. А потым можна б было арганізаваць візыт дзяцей племені ў наш кібуц. Такія мерапрыемствы мацуюць паразуменьне і паглыбляюць узаемную павагу.

Стары, які пільнаваўся, каб яго ўсьмешка не пашыралася і не звужалася, — адно трывала як ёсьць, заўважыў (аздобіўшы сваю прамову вытанчана-пакручастымі зваротамі), што спадарства з кібуцу ня мае доказу іншых крадзяжоў за выняткам тых, у якіх ён прызнаўся ўжо і папрасіў за іх прабачэння. Потым прыпятатаў прамову традыцыйнымі дабрасьлавеньнямі, пажадаў нам бываць здаровымі і жыць багата, а таксама назычыў прыплоду і даўгалецьця. Адвітаўся, выйшаў, і адразу за агароджай старэйшыну нібыта паглынула горная цясьніна — толькі яго і бачылі, гэтаксама як і двух ягоных босых, ухутаных у такія ж цёмныя балахоны, спадарожнікаў.

Паколькі паліцыя выявіла сваю поўную бездапаможнасьць і самаўхілілася ад сьледства, паўсталі некалькі нашых маладзёнаў і прапанавалі: сабрацца ў адну з начэй і даць дзікунам навуку на мове, якую тыя заўсёды выдатна разумелі.

Эткін з гідлівасьцю адхіліў прапанову і ў дадатак сваю пазыцыю як сьлед абгрунтаваў. Падчас абмену кпінамі маладзёны ўганаравалі Эткіна эпітэтамі, якія

я тут падаць не наважуся. Дзіўна, але Эткін не адказаў на абразы, і хоць з пэўнае прынукі, але ж даў згоду выставіць іх прапанову на абмеркаваньне. Мусіць, зрабіў гэта, асьцерагаючыся празмернай агрэсіўнасьці маладзёнаў. Адвячоркам Эткін прайшоўся па пакоях і запрасіў сяброў сакратарыяту а палове на дзевятую на тэрміновае паседжаньне.

Завітаўшы да Геулы, распавёў ёй пра намеры моладзі, пра недэмакратычны ціск на яго і папрасіў, каб яна прынесла з сабой на паседжаньне збан чорнае кавы і шмат добрай волі. Геула адказала Эткіну кіслай усьмешкай, бо пасьпела крышачку прыснуць.

Пакуль яна пераапрадалася, настаў вечар: вільготны, гарачы і тлумны.

3.

Вільготны, гарачы і тлумны вечар апусьціўся на кібуцныя дамкі, заблытаўся ў запыленых кіпарысах, важка разьлёгся на лужках і дэкаратыўным кустоўі.

Вада з апырквальнікаў палілася на сасьмяглыя лужкі, але ўмомант увабралася ў зямлю, або нават выпарылася яшчэ да таго, як трапіла на дзёран. У замкнёным кабінэце марна барабаніў узлаваны тэлефон. Муры дамоў выпраменьвалі вільготную пару. Комін варыўні выпусьціў струмень дыму, што зьлёгка скасіўся на поўдзень. Побач з зашмальцаванымі рукамынікамі пачуўся бразгат разьбіванай талеркі, а посьледам — ускрык дакору і выдых разыюшанасьці. Свойскі кот-таўсьцюк злавіў зьмейку ці яшчарку, прыцягнуў яе трупік на забэтанаваную сьцежку і пачаў ленавата бавіцца зь ёй у густэчы вечаровых прыцемкаў. У адной з павецяў зачмыхаў старэнькі трактар і задыхана вывергнуў смуродлівае воблака нафтавага куродыму. Потым загырчэў, адкашляўся ды ўрэшце ссунуўся

зь месца, каб адвезьці на далёкія палеткі вчэру другой зьмене. Побач з кустом пэрсydзкага бэзу Геула згледзела брудную бутэльку з парэшткамі якойсьці тлустай вадкасьці. Штурханула бутэльку нагой, потым яшчэ раз, але бутэлька не разьбілася — адно марудна загрузкатала паміж кустамі ружаў. Схапіла камень — карцела разьбіць бутэльку. Камень не пацэліў. Геула зазумкала якуюсьці няўцямную мэлэдыю.

Геула — жвавая і прысадзістая дзяўчына гадоў дваццаці дзевяці. Хоць яна не знайшла сабе мужа, але нельга не прызнаць яе дадатнасьцяў, як то імпэтную ахвярнасьць, зь якой яна аддаецца грамадзкім праблемам і культурнаму жыцьцю кібуца. Мае твар худы і бляклы. Ніхто з нашых дзяўчат ня можа параўнацца зь ёй у запарваньні моцнай, сапраўднай кавы. У нас кажуць, што той напой падыме на’т мерцьвяка. Абапал ейных губ уеліся дзьве горкія рытвінкі.

Летнімі вечарамі, калі мы ўлягаемся бязладнай хеўрай на разасланай коўдры пасярод вільготнага лужка, а ўгору нясуцца нашыя зухаватыя напеўкі ды жарты, і яшчэ цыгарэтны дым, Геула зашываецца ў сваім пакоі і не далучаецца да нас датуль, пакуль не запарыцца збан пякучай кавы. У дадатак, яна апякуецца печывам — каб хапіла ўсім.

Тое, што было паміж мной і Геулай, не датычыць тэмы аповеду і, мусіць, ня вартае згадкі — хіба нацямкам. Колісь, адвячоркамі, мы з Геулай разам хадзілі да пладовых садоў і гутарылі. Усё гэта было даўно і даўно скончылася. Мы абмяркоўвалі грамадзкія ідэі, якія яшчэ не пабіла рутына, або спрачаліся пра маладую літаратуру. Выказваньні Геулы былі вострыя, сядытады нават бязьлітасныя. Я часьцікам бянтэжыўся. Мае апавяданьні ёй не даспадобы — усё праз мой максымалізм: падзеі, вобразы і краявіды абмаляваныя надта кантрастна, мне бракуе пераходаў, паўтонаў між сьвятлом і цемрай. Марна я апраўдваўся: Геула заўсёды

знаходзіла грунтоўныя контраргумэнты, а думкі выказвала гладка і пераканаўча.

Часам, на знак прымірэньня, я наважваўся пакласьці ёй руку на патыліцу і трымаў датуль, пакуль Геула не астывала. Калі яна абаперлася на мяне раз ці другі, дык у гэтым заўжды вінаваціла парваны сандаль ці раптоўную млосьць. На гэтым усё і скончылася — нашы сьцяжыны разышліся.

Дагэтуль Геула рупліва выразе з часопісаў усе мае апавяданьні і хавае іх у адмысловай, прызначанай толькі для іх, шуфлядцы. А я па-ранейшаму трымаюся сваёй завядзёнкі купляць ёй на дзень народзінаў паэтычны зборнік якога-небудзь пачаткоўца. Калі нікога няма, я пракрадаюся да яе ў пакой і кладу кніжку на стол — без прысьвячэньняў, віншаваньняў ці якіх іншых азнак.

Часам выпадае нам сесьці за адзін стол у кібуцнай страўні. І я ўсяляк стараюся ўхіліцца ад ейнага позірку, каб незнарок не сутыкнуцца зь іранічным сумам яе вачэй.

У ліпнючыя дні сьпёкі, калі ўсе ўмываюцца потам, рысы яе твару псуюцца дашчэнт, прышчы палаюць, і, выглядае, што спадзявацца ёй больш няма на што. Але з надыходам восені і прахалоды Геула падаецца мне здаля прыгожай і чароўнай. Гэтай парой яна зазвычай выпраўляецца пабадзяцца ў садах. Адна ідзе і адна вяртаецца. Бывае, некаторыя хлопцы, маючы на твары непрыемны ашчэр, пытаюцца, чаго яна там шукае. Я адказваю, што ня ведаю — і гэта праўда.

4.

Зь нянавісьцю Геула схапіла другі камень, каб шпурнуць у бутэльку. Гэтым разам ня схібіла, але не пачула гучнага трэску, што гэтак прагнула пачуць:

камень адно сьлізгануў па шклу, і бутэльку адкінула пад адзін з хмызоў. Трэці камень, большы і цяжэйшы ад сваіх папярэднікаў, быў кінуты са сьмешна малой адлегласьці. Раптаўшыся клямбу, дзяўчына спынілася ля саменькай бутэлькі. Быў сухі рыпучы трэск, які не прынёс спатолі. Трэба ісьці.

Вільготны, гарачы і тлумны спусьціўся вечар, і яго жар аскепкамі шкла ўцяўся ў плоць. Геула вярнулася на сьцежку. Абмінаючы ўласны пакой, закінула на гаўбец сандалі. Потым, ужо басанож, вярнулася на запыленую сьцежку. Камякі зямлі прыемна цьвялілі падэшвы ног. Ад грубага, мулкага дотыку кончыкі пальчыкаў працяла дрыготка, і яны запульсавалі ад гэтай прыцішанай узрушанасьці. Па-за скалістым грудком яе чакаў ахутаны сутоньнем сад. Ад зямлі тачыўся пах сьпелых, сакавітых пладоў і водар мёртвае лістоты. Чэпкімі пальцамі дзяўчына пашырыла дзірку ў плоце і пралезла празь яе. У той жа час данёсься подых вечавага ветру.

Гэта быў летні цеплаваты ветрык, у якога няма акрэсьленага кірунку. Пастарэлае сонца перакацілася далей на захад, каб неўзабаве быць праглынутым пыльнымі даляглядамі. Кіруючыся ў гараж, апошні трактар задыхана караскаўся па шляху з выбоінамі. Пэўна, гэта трактар, які адвёз вчэру другой зьмене. Яго ахутаў ці то дым, ці то летняя смуга.

Геула нахілілася і схапіла колькі каменьчыкаў. Потым нядбала пачала кідаць іх назад у пыл. На яе вуснах — словы зь вершаў улюбёных паэтаў, а таксама ўласныя радкі. Побач з арашальнай трубой спыняецца. Нахіляецца і п'е ваду так, нібыта цалуе кран. Але кран іржавы, труба ўсё яшчэ напаленая да гарачыні, таму вада — цеплавата-агідная. І ўсё адно яна апускае голаў, дазваляючы цурку абмачыць твар. Вада струменіцца па шыі і зацякае падыспад блюзкі. Кіславаты смак іржы і вільготнага пылу поўніць горла. Яна заплюшчвае вочы

і моўчкі стаіць. Няма прахалоды. Няма сьвежасьці. Можа, кавы? Потым, не цяпер... Зараз — сады...

5.

Духмяныя сады напяліся пад цяжарам пладоў. Крыху нахіленыя долу галіны блытаюцца міжсобку і сашчапляюцца між радамі дрэў па-над сьцежкамі, утвараючы цяністыя прысады. А зьнізу набрынялая зямля трымае стоеную вільгаць. Цені наплываюць на цені ля ўзножжаў кузлаватых камлёў. Геула зрывае сьліву, нюхае яе, сьціскае — ліпнюча-густы сок точыцца з плода. Відовішча дурманіць ёй галаву. І пах. Яна сьціскае другую. І зрывае яшчэ: трэ па шчацэ, пакуль на скуру ня пырскае сьлівовая кроў. Укленчыўшы, хапае сухую галінку і нешта крэсьліць на пыле. Лініі і пяцелькі бяз сэнсу. Вострыя вуглы. Дугі. Невыразны гук чуецца ў садзе, як бы сьціснана зьвіняць званы: то чуваць, то не.

Геула занурлася ва ўласныя думкі. Качэўнік спыніўся і стаіць за яе плячыма, маўклівы як туман. Вялікім пальцам нагі калупае пыл. Яго цень кладзецца наперадзе.

Узрушанасьць сьлепіць дзявочыя вочы. Ня бачыць, ня чуе. Яна працягвае кленчыць і крэсьліць малюнкi на слоі пылу. Моўкны качэўнік цярпліва чакае. Час ад часу заплюшчвае сваё здаровае вока і зіркае другім, невідушчым. Урэшце прастае перад сабой руку і доўга лашчыць паветра. Яго цень дрыгаціць на пыльнай зямлі. Геула палохаецца, ускоквае на ногі, падаецца назад і налятае на бліжэйшае дрэва. Зьбянтэжаная, ускрыквае. Качэўнік пацэпвае плячыма і выціскае натужлівую ўсьмешку. Геула ўзьнімае руку. Тыцкае ў паветра галінкай, якая ўсё яшчэ зашчэмлэная ў яе спамяж пальцаў. Качэўнік па-ранейшаму ўсьміхаецца. Ён апу-

скае вочы на яе босыя ногі. Голас — ціхмяны, а іўрыт у яго вуснах напоены нязвыклай далікатнасьцю:

— Колькі часу?

З усяе сілы Геула ўцягвае паветра ў грудзі, рысы твару заострыліся, вочы наліліся абьякавай халоднасьцю. Адказвае сухім чыстым голасам:

— Цяпер палова на сёму, роўна.

Усьмешка на твары араба пашыраецца, ён трохі нахіляецца ўперад, як той, хто ўдзячны за вялікую ласку:

— Шчыры дзякуй, спадарыня.

Вялікі палец нагі тым часам ужо глыбока занурўўся ў вільготную глебу, камякі побач дрыгацяць, нібыта там шчыруе якісьці выпуджаны крот. Геула старанна зашпільвае верхні гузік кашулі. Пад пахамі выразна расплыліся плямы поту. Адчула, як патыхае ўласнае цела, і ноздры пачынаюць разьдзьмувацца. Качэўнік заплюшчвае сваё невідучае вока. Уздымае твар дагары. Яго здаровае вока міргае. Скура ў качэўніка вельмі смуглая, гарачая, жывая. Спаласаваныя барознамі шчокі. Ён не падобны ні да аднаго мужчыны, якога знала Геула. Чужы пах, колер і дыханьне. Яго нос вузкі, выцягнуты, мо нават крыху закружлены, а вусы адкідаюць на вусны чорны цень. Скура на шчоках быццам увабралася ў парожніну рота. Але губы надзіва зграбныя і далікатныя, значна танчэйшыя за ейныя. Падбародзьдзе валявое, упартае і, здаецца, праменіць пагарду ці непакору.

«Гэты чалавек надзелены брыдкай прыгажосьцю», — думае Геула.

На нязводную ўсьмешку качэўніка яна міжвольна адказвае грэблівым посьмехам. Зь якойсьці невідочнай кішэні на сваім пасе бэдуін выцягвае дзьве пакаме-чаныя цыгарэціны. Спарадкаваўшы іх на чорнай выпрастанай далоні і зрабіўшы жэст, быццам корміць вераб'ёў, цягне руку дзяўчыне. Геула хавае ўсьмешку,

двойчы ківае, бярэ адну цыгарэту. Далікатна трымаючы яе ў пальцах, паволі, як у сьне, разгладжвае паперу, прастае і толькі тады падносіць да губ. Маланкава, яшчэ датуль як Геула пасьпела ўцяміць сэнс раптоўнага руху бэдуіна, перад яе вачыма шугае маленькае полымя. Як бы асланяючыся ад мужчыны, Геула прыкрывае рукой запальніцу, — дарма што ніякога ветру ў пладовым садзе няма, — і жывіцца агнём. Мружыць вочы. Качэўнік таксама падпальвае сваю цыгарэту і ківае з пашанай.

— Вялікі дзякуй, — прамаўляе сваім шаўкавістым голасам.

— Дзякуй, — кажа ў адказ Геула. — Табе дзякуй.

— З кібуцу вы?

Геула згодна ківае.

— До-обра, — цягне ён слова паміж сваімі бялюткімі зубамі. — То до-обра.

Дзяўчына абглядае цёмны балахон качэўніка.

— Табе ў ім не загорача?

Бэдуін адказвае сарамлівай усьмешкай, вінаватай, быццам схоплены на ганебным учынку. Нават адхіліўся назад.

— Не, барані Божа, ня горача. Зусім ня горача. Чаму горача? Ёсьць паветра, ёсьць вада... — і змоўк.

А тым часам вершаліны дрэў пакрысе імглеюць. Зьветрыўшы блізіню ночы, кідае свой стомлены крык першы шакал. Пладовы сад поўніцца шоргатам маленькіх спрытных лапак. Раптам Геула заўважае статак чорных козаў, якія ідуць за сваім гаспадаром. Бяз крыку й зыку яны няспешна соваюцца сярод дрэваў. Геула стуляе вусны і здзіўлена прысьвітвае:

— А што ты ўвогуле тут робіш? Крадзеш што?

Качэўнік курчыцца нібы ў яго трапіў камень. Б'е кулаком сабе ў грудзі, пакуль у нутры не пачынае вібраваць глухі гуд:

— Не, не краду. Барані Божа. Зусім не краду.

Дадаўшы доўгую клятву на сваёй мове, ізноў пачынае моўчкі пасьміхацца. Толькі павека яго невідущага вока нэрвова торгаецца. Тымчасам падыходзіць худзючая каза і пачынае тыцкацца яму ў калена. Жорсткім ударам нагі качэўнік адпыхвае яе і працягвае палымяна клясьціся:

— Не скрадаў, далібог! Аллагам клянуся, не скрадаў. Нельга, нельга скрадаць!

— Ага, і наша Тора забараняе, — адказвае Геула сухой і злоснай усьмешкай. — Не забівай. Не чыні пералюбу. Ня крадзь. І як гэта мы ўзьвялі дарэмшчыну на найвялікшага праведніка?

Пад струменем хуткіх словаў араб зноўку курчыцца, талопіць вочы долу. Прысаромлены. Вінаваты. Пальцы ног працягваюць порстка калупаць разрытыя камякі. Ён сама лагода. Невідущае вока моцна стулілася. Геула на імгненне нікавее: ён што, падміргнуў? Яго ўсьмешка нікне таксама, а голас шапоткі, цягучы, бы кажа малітву:

— Прыгожая дзяўчына, далібог, вельмі прыгожая. У мяне пакуль няма дзяўчыны. Я пакуль што малы. Няма дзяўчыны. Ё-а-а! — і завяршае гартанным вокрыкам на адрас нахабнай казы, што ўсклала пярэднія ногі на комель дрэва і на поўную губу есьць лістоту.

Жывёла ацэньвае гаспадара задуменна-скептычным позіткам, падымае бародку і працягвае важна малоць за абедзьве шчакі.

Без усякага папярэджаньня, адным духам, пастух падскоквае, хапае казу за сыцёгны, уздымае яе над галавой і, вывяргаючы дзікунскі вокліч, бязлітасна шпурляе на зямлю. Сплёўвае.

— Скаціна, — перапрашае, — скаціна. Што тут паробіш? Няма мазгоў. Няма галавы.

Дзяўчына адкаснулася ад комля, да якога была прытулілася, і набліжаецца да качэўніка. Сьпіну ка-

зыча салодкая дрыготка, але яе голас па-ранейшаму цвёрды і халодны:

— Цыгарэта? Можа, у цябе будзе яшчэ цыгарэта?

Бэдуін пазірае на яе засмучана, амаль у роспачы. Апраўдваецца. Блытана тлумачыць, што няма больш цыгарэты, нават самай заваляшчай. Няма. Не заста-лося. Вельмі шкада. З радасьцю, з радасьцю ён бы даў ёй. Але няма. Усё, скончыліся цыгарэты.

Зьбітая каза сьпярша соўтаецца на зямлі, а потым ускаквае на ногі. Ужыўшы асьцярожна-хітраваты фінт, вяртаецца да дрэва. Краёчкам вока сочыць за рухамі га-спадара, удаючы поўную нявіннасьць. Качэўнік у сваю чаргу нерухома назірае за ёй. Каза ўстае на заднія ногі, кладзе капыты на комель і зноўку бярэцца няспеш-на грызці лістоту. Араб хапае камень і, разьятраны, ускідвае руку. Геула ловіць яе і адхіляе ўбок.

— Адчапіся ты ад яе. Нашто яна табе? Кінь дурное. Яна ж не разумее. Гэта ж скаціна. Няма мазгоў, няма галавы.

Качэўнік слухаецца — пакорліва выкідвае камень. Геула паслабляе ўхоп. Качэўнік зноўку выцягвае з паса запальніцу. Танкімі, задуменымі пальцамі па-чынае забавляцца зь ёй. Няўзнак зьяўляецца дроб-ны агенчык — бэдуін хуценька здзьмухае яго: по-лымя крыху большае, хіліцца набок і ўрэшце чэзьне. Паблізу чуецца прарэзьлівае скавытаньне шакала. Тым часам статак гуртуецца вакол першай казы. Жы-вёлы забавленья нецярплівым, амаль разьюшаным жаваньнем.

З поўдня, з бэдуінскіх шатроў, даносіцца нейкі такі прыцішаны стогн, а глухія бубны адмерваюць такт у яго няспешным рытме. Там вакол вогнішчаў сядзяць смуглявыя мужчыны і цягнуць песьню з адной ноты. Ноч прыўлашчвае яе і ўплятае ў матыў сакатаньне рах-маных цвыркуноў. На захадзе згасьлі апошнія бліскі дню. Сад ахутала цемра. Подых ветру, бляняньне коз,

шоргат лістоты — гукі зьялятаюцца адусюль. Геула стульвае вусны і насьвіствае якуюсьці даўнейшую мэлёдыю. Качэўнік слухае: засяроджаны, напята. Нахіліў галаву, захоплены, зь міжволі растуленымі вуснамі. Геула глядзіць на гадзіннік. Фосфарныя стрэлкі падміргваюць ёй зеленавата-атрутнымі сьветлякамі, ды ня кажуць нічога. Ноч.

Араб паварочваецца сьпіной да Геулы, кленчыць, дакранаецца да пылу ілбом. З вуснаў зьятае цягучы зык.

— У цябе пакуль што няма дзяўчыны, — перапыняе яго малітву Геула. — Ты яшчэ малы.

Яе голас гучны і чужы. Абедзьве рукі на сьцёгнах. Цяжка дышае. Качэўнік спыняе мармытаньні, паварочваецца да яе цёмным тварам і вывяргае па-арабску якісьці выраз. Ён па-ранейшаму ўкленчаны. Пастава нібыта выяўляе прыхаваную весялосьць.

— Ты яшчэ малы, — паўтарае Геула, — вельмі малы. Можа, дваццаць. Можа, трыццаць. Для цябе няма дзяўчыны. Вельмі малы.

Качэўнік адказвае ёй цягучай, важкай фразай на сваёй мове. Яна нэрвова сьмяецца. Далоні абхапілі сьцёгны.

— Ды што з табой такое? — кпліва пытаецца яна. — Ты чаго гэта загаварыў раптам па-арабску? Ты за каго мяне маеш? Чаго табе ўвогуле трэба?

І зноўку качэўнік адказвае Геуле па-свойму. Цяпер у яго голасе пракідваецца варожасьць. Памуляўшыся, бязважкімі крокамі адхапіўся назад як ад пракажонага. Цяпер яна дышае зусім цяжка, дрыжыць. Дзікі гук зьятае з вуснаў пастуха: нейкі знак козам. Козы падпарадкоўваюцца, гуртуюцца разам, шоргат іхніх ног па мёртвай лістоце, быццам нехта рве палатно. Усе цвыркуны змоўклі. У цемры козы зьбіваюцца ў бязладны гурт, дрыжачую купу, і растуць у цямрэчы разам з аблепленым імі пастухом.

Ужо празь нейкі час, самотная, скамянелая, Геула бачыць, як у цёмных вышынях па-над вершалінамі дрэў пралятае самалёт: гудзіць на нізкім рэгістры, а яго агенчыкі мігцяць-пераключаюцца ў поўным суладзды з рытмам бубнаў: чырвоны, зялёны, чырвоны, зялёны, чырвоны... Ноч хавае сляды. Вецер ганяе пах вогнішчаў і пылу. Такі сабе ледзь чутны ветрык спаміж пладовых дрэваў. Тут яе праймае жуда — аж кроў стыне. Рот растуліўся для крыку, але голасу не дала. Кінулася бегчы: бегла што было духу дамоў, спатыкнулася, хутка ўсхапілася і быццам пагоняй гнаная пабегла далей. І толькі цвыркуны сакаталі ёй наўздагон.

6.

Алеі ўжо залагоджаныя начной прахалодай, аднак пакоі пакуль што гарачыя, а паветра ў іх застаяла і вільготнае. Пасья шалёнага бегу вопратка ліпне да цела. Ногі падзёртыя, брудныя. З падпахай точыцца цяжкі дух, што ў яе самой выклікае злосьць і агіду. Прышчы на твары палаюць ад збытку поту. Рухі хапатлівыя і раздражнёныя. Сьпехам мые турку.

Геула ня з тых, хто позьніцца. Пунктуальнасьць у яе прыроджаная. Вяртаецца ў пакой і, паколькі яе папрасілі прынесці на паседжаньне гляк кавы, насалоду пярэдзіць абавязкам — запарвае каву да таго, як пайсьці ў душ. Каву, што не ўскіпела сем разоў, нельга назваць кавай — так вучыў яе брат, Эгуд, што загінуў падчас чарговай баявой выправы ў пустэльні. Контрапэрацыя. Са сьцятымі губамі яна лічыць чорны кіпень: закіпела і аблегла, закіпела і аблегла. І нарэшце — апагей шалёнага буяння булдыркоў. У патрэбную хвілю, на самай мяжы, калі вадкасьць мае даць драпака, Геула здымае турку і таропка накрывае вечкам. Згэтуль

кава будзе адно астываць. Цяпер дастанем вопратку на вечар і ў душ. Марш на выхад.

І што думае Эткін, яны будуць красьці, гвалтаваць, чыніць шкоду і ператвараць нашыя землі ў страх Божы, а мы пойдзем да іх у сьвяточных шатах, будзем дзівавацца іх экзатычнымі табарамі, а падчас іхніх сяброўскіх візытаў прапаведаваць ім братэрства між народамі? Што ён ведае пра дзікуноў, сацыяліст-інтэрнацыяналіст? У яго ж няма паняцьця, ані крыхотнага паняцьця, што такое варвар. Качэўнік чуе слабасьць за кілямэтры. Слабасьць мацуе яго нахабства і падсьцебвае на сапраўдныя злачынствы. Кінь ты яму добрае слова або ўсьміхніся — адразу прэ на цябе, як юрлівы зьвер. Балазе я ад яго цяпер уцякла. Які ж брудны наш душ! Сыцёк забіты, а лаўка — зашмальцаваная і гідкая.

Мяне ўсю трасе. І вада тут ні пры чым. Проста гідка. Якія ў качэўніка былі чорныя пальцы і як спрытна ён учапіўся ў маё горла. І яго зубы. І козы. Хударлявы, невысокі, невысокі як падлетак і такі дужы. Варвар. Толькі таму што ўкусіла і стукнула злыдня — толькі так атрымалася ўцячы. Наваліўся на живот. Не, праўда, хай яшчэ сёньня на зьмярканьні пойдучь нашыя хлопцы, хай уварвуцца ў іхнія шатры і папераломваюць іх чорныя косьці за тое, што той бэдуін зрабіў мне. А зараз на двор.

7.

Яна выйшла з лазенкі і накіравалася ў пакой, каб прыхапіць каву і прынесці ў сакратарыят. Але па дарозе, учуўшы сакатаньне цвыркуноў і нечы сьмех, прыгадала, як стаяў качэўнік уклечаны. Пранятая страхам, спынілася ў цемры. І адразу званітавала ў дэкаратыўнае кустоўе. І заплакала. Ногі зрабіліся кісельныя. Прысе-

ла адпачыць на цьмяны пыл. Перастала плакаць. Адно зубы скрыгаталі ад холаду ці жалю. Цяпер яна нікуды не сьпяшаецца, і не да кавы ёй. Падумала: «Ёсьць яшчэ час. Ёсьць час».

Гэтыя самалёты, што ўзаралі сёння ноччу абшар неба, пэўна, практыкуюцца ў начных бамбаваньнях. Зноў і зноў яны сьлізгаюць паміж зорак, а іхнія агні няўпэўнена пульсуюць: чырвоны, зялёны, чырвоны, зялёны, чырвоны. Насуперак ім, як упорысты пульс сэрца далятае прыглушаная мэлёдыя качэўнікаў і рытм іхніх бубнаў: Адзін. Адзін. Два. Адзін. Адзін. Два... І ціша.

8.

Ад паловы на дзявятую і амаль да дзявятай мы чакалі Геулу. За пяць хвілінаў да дзявятай Эткін сказаў, што яму на цям ня йдзе, што магло здарыцца, бо нават ня памятае, каб Геула хоць калі спазьнілася, не кажучы пра тое, каб не прыйсьці зусім, аднак усё ж трэба брацца за справу.

Эткін распачаў свой выступ пералікам фактаў, падрабязна распавёў пра шкоду, якую, як выдае на тое, учынілі бэдуіны, дарма што доваду гэтым закідам бракуе. Потым пералічыў захады, якія зрабіў сакратарыят. І спробы дамовіцца па-людзку. І выклік паліцыі. І ўзмацненьне варты на некаторых участках. І ўдзел сабакаў-сышчыкаў. І гутарку са старэйшынам. «Трэба прызнаць, — сказаў Эткін, — што мы, відаць, пашыліся ў дурні. Разам з тым я лічу, што нам варта паўстрымацца — не пабірацца з экстрэмізмам, бо нянавісьць заўсёды родзіць нянавісьць у адказ, і гэтак да бясконцасьці. Нам трэба разарваць гэтае зачараванае кола непрыязі». І таму Эткін катэгарычна не прымае некаторыя мэтады і намеры маладых сяброў кібуца. «І ўсе прысутныя цудоўна ведаюць, аб чым вядзецца гаворка. Дазвольце прыгадаць у канцы пра-

мовы, што варажнеча паміж пастухамі і земляробамі доўжыцца як сьвет стаіць, і, пэўна, менавіта пра гэта гісторыя пра Каіна, які ўзьняў руку на брата свайго, Авэля. Але нам, з нашымі ідэаламі і місіяй справядлівага ўладкаваньня грамадзтва, трэба пакласьці канец гэ-таму адвечнаму процістаянню, гэтаксама як яшчэ раней мы зьвялі на нішто іншыя гідкія зьявы. І посьпех у гэтай справе залежыць адно ад нашай маральнай трываласьці».

У пакоі панавала атмасфэра напругі і ледзь прыхаванай злосьці. Рамі, двойчы груба перапыніўшы прамову Эткіна, дазволіў сабе выкрыкнуць: «Ось дзе лухта!». Эткін абразіўся і абвінаваціў маладых у злачын-ных намерах. І рашуча запэўніў: «У нашым кібуцы гэтага ня будзе».

Геула так і не прыйшла на паседжаньне, а безь яе не было каму ўпакорыць распаленых жарсьцяў. Шыкоўнай кавы бракавала таксама. Неўзабаве шуганула спрэчка паміж мною і Рамі — хоць, зважаючы на ўзрост, мяне залічваюць да маладых, але іх поглядаў я не падзяляю. Гэтаксама як Эткін, я не прымаю ў гэтай сытуацыі гвалту, і ў мяне ёсьць на тое дзьве прычыны. Калі Эткін даў мне слова, я выклаў сваю пазыцыю. Папершае, нічога такога страшнага пакуль што не адбылося. Сям-там дробныя крадзяжы, і нават ім няма ніякіх доказаў. Як толькі прападае кран ці не стае абцужкоў, якія забыўся ў полі трактарыст, — мусіць, згубіў дзе ў гаражы або пацягнуў дадому, — от хоць ты што — усе адразу ж вінавацяць бэдуінаў. Па-другое, сапраўдных злачынстваў, забойстваў ці чаго яшчэ, пакуль не было. Але тут ізноў усхадзіўся Рамі: чаго мы чакаем, мо' якога згвалтаваньня, пра якое Геула накрэмзае вершык, а я — аповед? Я сьцяў зубы, зьбянтэжаны.

Але Эткін, выведзены з раўнавагі нашым грубіянствам, пазбавіў абодвух права голасу. І пачаў наноў тлумачыць сваю пазыцыю, зьедліва пацікавіўшыся, як гэта будзе

выглядаць, калі ў прэсе зьявіцца артыкул пра тое, што сакратарыят нашага кібуца падбухторыў цэлую хеўру маладзёнаў, каб зьвесці рахункі з арабскімі суседзямі. Калі Эткін вымавіў «хеўру», Рамі зрабіў сваім таварышам знак, узвычаены ў баскетболе. Пасьля якога яны ўсе як адзін, састроіўшы ўгневаныя міны, узяліся і выйшлі з пакоя, пакінуўшы Эткіна прамаўляць дасхочу тром бабулькам-актывістам і былому дэпутату парлямэнту.

Пасьля невялікіх ваганьняў падняўся і я да выхаду: я хоць не падзяляю іхніх думак, але ж мяне пазбавілі права голасу самым несправядлівым і ганебным чынам.

9.

Калі б прыйшла Геула, калі б яна прынесла сваю славетную каву, дык, можа, жарсьці б упакорыліся. Верагодна, яе прыроджаная ўмеркаванасьць здолела б выпрадукаваць нейкі кампраміс. Але кава ў яе пакоі астыла. А сама Геула па-ранейшаму ляжыць у кустах ля музэя, назірае за агнямі самалётаў і слухае ноч. Як бы ёй хацелася зараз памірыцца зь ім і прабачыць. Пазбыцца нянавісьці і ня зычыць сьмерці. Можа, схадзіць да яго, знайсьці яго ў цясьніне ля перасохлага ручая і дараваць яму, і не вяртацца. Нават засьпяваць яму песьню. Вострыя аскепкі шкла працінаюць скуру аж да крыві. Гэта, пэўна, парэшткі бутэлькі, якую яна рас-трушчыла сёньняшнім адвячоркам. А тая зьвіваная істота, што прасьлізнула спаміж шклянымі друзам і камлыгамі зямлі, — відаць, зьмей, можа быць, ядавіты зьмей, магчыма, гадзюка. Зьмей высалапіў свой падвойны язычок, а трохкутнічак яго галавы ўскінуты і халодны. Яго вочы — цёмнае шкло. Ніколі зьмей ня здолее сплюшчыць вачэй, бо ня мае павекаў. Нешта

зноў укалола Геулу, мусіць, аскепак шкла. Яна так
стамілася... А боль далікатны, амаль прыемны. Далёкія
званочкі звяняць увушшу. Цяпер спаць. З празры-
стым ад стомы позіркам, праз набеглую пялёнку, яна
ледзьве заўважае гурт маладзёнаў, што перасякаюць
лужок па дарозе ў поле, па дарозе ў цясьніну, каб усы-
паць качэўнікам перцу. У руках мы трымаем кароткія
крэпкія кіі. Хваляваньне пашырыла нам зрэнкі. І кроў
гучна пульсуе ў скронях.

Далёка ў начных садах высяцца цёмныя, абцяжа-
раныя пылам, кіпарысы: гойдаюцца з боку ў бок у
маўклівай зацятасьці. Яна стамілася і таму не ідзе да
нас, каб дабраславіць на дарогу. Яе пальцы лашчаць
пыл, а твар спакойны і амаль прыгожы.

Ерусалім 1962

А. Б. Егoшyа

Найноўшая гісторыя вачыма творцы. Ад Кафкі, буравесьніка дваццатага стагодзьдзя, праз Сальвадора Далі, які, здаецца, беспасярэдне жывіўся сюррэалізмам рэчаіснасьці трыццатых гадоў, да літаратараў-шасьцідзясятнікаў, што больш разважна, але ня менш жахаючыся вялі дзёньнікі пасьлябур'я (ці міжбур'я?). Сярод апошніх – ізраілец Аўрагам Б. Егoшyа (нарадзіўся ў 1936 г. у Ерусаліме). Жадункі і страхі, набыўшы фізычныя формы пачвар, пратачаюцца ў рэальнасьць. Спробы чалавецтва ўпакорыць, абкультурыць неўтаймаванае лібда прыводзілі да яшчэ больш вычварнага выбуху разбуральных памкненьняў. Калі пасьля Першай сусьветнай вайны ўсе пагадзіліся не выкарыстоўваць газу на полі бою, дык падчас Другой сусьветнай гэтае пагадненьне муціравала ў камэру-«душагубку».

Прыліў

Ужо цэлых два тыдні лютуе бура на паўднёвых выспах, і дзень пры дні адно робіцца люцейшай. Усё ахутала туманом і напоеныя вадой хмары ўлягаюць над раўнінай, як купы бруднай ваты. Празрыста-халодная

«Geut Hayam» by A.B. Yehoshua

First published in Hebrew in «The Stories» by A.B. Yehoshua

Copyright© A.B. Yehoshua and Hakibbutz Hameuchad Publishing House Ltd.

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

навальніца з градам шкуматае пустку і безупынку сыябае па шэрым будынку вязьніцы. Ці ж ня дзіўна, што глухой ноччу, калі навальніца сама шалела, начальнік вязьніцы паслаў дзяжурнага ахоўніка ў мой катушок? Мяне, які спаў з расплюшчанымі вачыма, дзяжурны разбудзіў і сярэднячы паклікаў у кабінэт, каб я атрымаў дужа нечаканы загад.

Прамоўленыя пасланцом словы па-ранейшаму вібруюць у цемры сьцен, а я, і толькі я, адзін-адзінюсенькі, голы, выбавіўся з-пад грубай ваўнянай коўдры, тым часам як таварышы па маіх снах бязгучна канаюць у зморшчынах прасьціны. Працяты дрыготкай ад холаду, апранаю плямісты службовы балахон. Пакуль пальцы ўвіхаюцца ўздоўж даўжэзнага шэрагу гузікаў, мае натапыраныя вушы ловяць зыкі раз'ятранай буры. У гэтай вязьніцы я зусім нядаўна, да таго ж, я навабранец, — таму мушу быць вельмі ўважлівы да ўсяго, што творыцца наўкол, бо вельмі прагну вылучыцца працай. Калі б ня сны, што блытаюць маю сьвядомасьць, я б меў права называць сябе ўзорным работнікам. Адно месяц таму я скончыў утомны курс турэмшчыкаў. Там мяне вучылі страляць з аўтамата і ня хібіць, пераскок-ваць праз высокі плот, весьці рукапашны бой і разу-мець турэмны кодэкс. Можа, мяне паслалі служыць у гэтую невялікую вязьніцу на Богам забытым востра-ве таму, што на курсах пабачылі, які я маўчун і з гэта-га зрабілі выснову аб маіх здольнасьцях стрымліваць свае інстынкты? Тут утрымліваюцца лютыя злачынцы і забойцы, якіх выратавалі ад шыбініцы, але выраклі на пажыцьцёвае зьнявольеньне, праўда, іх тут — жалю годная жменька, і яны ўжо ў немалых гадах.

У цямрэчы шнару ў пошуках абутку. Не запальваю сьвечку, ашчаджаючы маёмасьць каралеўства. Ці ёсьць правіла, якое дазваляе турэмшчыку разважаць на са-моце ў час выкананьня абавязкаў? Ня ведаю. Пакуль не высьветлю значэньне кожнай коскі ў турэмным ко-

дэксе і потым ня спраўджу ў іншых турэмшчыкаў, магу цешыцца са сваіх ваганьняў. Адно ведаю, што нават калі я маўчу, дык мой твар усё адно выкрывае мяне, прынамсі перад начальнікам вязьніцы, да якога я цяпер, горды і ўсхваляваны, кіруюся. Пры поўным парадзе сярэднячы прамінаю калідор, абапал якога шыхтуюцца закратаваныя дзьверы. Заўсёднае сутонлівае сьвятло точыцца ў камэры. Падымаюся на тры прыступкі ў кабінэт, строма станаўлюся перад начальнікам і казыраю паводле статута.

Чуйны, ноч навывлёт сядзіць ён пры пісьмовым сталле. Нізкарослы, абцёрханы жыцьцём і службай, чые валасы срэбрацца, а твар хоць безаблічны, але надзвычай строгі. Чалавек старой выпраўкі, якая мне да сэрца. Трохкутнія фіранкі на закратаваных вокнах і вялізныя чырвоныя сымбалі каралеўства красуюцца ва ўсёй сваёй велічы. Два даўгалыгія сабакі ляжаць на дыване насупраць, пазіраючы на мяне са шляхетнай тугой. Адно град, што грукае ў шыбы, парушае ўяву дасканалай і годнай павагі цішы, што пануе тут. Мой камандзір накіроўвае на мяне свае вочы, і яны блішчаць дрэнна схаванай прагнасьцю, што кантрастуе з выразам абыякавасьці на яго твары. Прамова ляканічная, цымус якой дзіўная навіна: неўзабаве на нашу выспу прыйдзе прыліў і затопіць яе.

Як гэтая навіна стала вядомая начальніку турмы? Ясная рэч, што ня са зводак тых мэтэролягаў-ашуканцаў, якія ні чорта ня ведаюць пра наш востраў, і пагатоў не з якой-небудзь ліхаманкавай дэпэшы са сталіцы — ва ўправе турмаў на нас даўно забыліся. Гэтая навіна зрабілася вядомая начальніку з руплівага, дні і ночы, том за томам, вывучэньня дзеньнікаў ягоных папярэднікаў. З тоўстых фаліянтаў, што ўвесь час захоўваюцца ў замкнёнай шафе. Нашыя папярэднікі, даўнейшыя турэмшчыкі, што памерлі на баявой варце (а іншай сьмерці ў іх і быць не магло) і чые косткі цяпер

бялеюць недзе на дне акіяну, дзень пры дні рупіліся занатоўваць усё, што здаралася зь імі і ўсё, што адбывалася на востраве. Менавіта з гэтых дзённікаў стала вядома начальніку турмы пра адзнакі вялікага бедзтва, якія прырода адкрывае напярэдадні прыліву, а таксама пра разбуральную моц стыхій. Тройчы затапляўся гэты востраў і тройчы была зруйнаваная вадой вязьніца, а пасля тройчы яе адбудаваў наноў. Гэта ведаю нават я — навічок — з штудыяў па гісторыі вязьніцы. Але ж мне цяжка даць веры, што менавіта гэтая злева, якая буе сёння за сьценамі, і шквалісты вецер, што трасе сьцены будынка, прынясуць нам той самы, старадаўні патоп.

Міжволі, узрушаны магутнай цікаўнасьцю, я падаўся колькі крокаў у бок пісьмовага стала. Ці не весялосьць заляцела ў маё сэрца гэтай хвіляй?

Нізкарослы начальнік вязьніцы замілавана кладзе руку на шыю аднаго з сабакаў і пачынае заўзятая лашчыць ягоную поўсьць. Ціхім голасам пераказвае мне інструкцыі, якія загадваюць яму, начальніку вязьніцы, у дзень бедзтва эвакуявацца разам з падначаленымі, папярэдне замкнуўшы вязьняў у камэрах і паставіўшы да іх аднаго ці двух вартаўнікоў, турэмшчыкаў — добраахвотнікаў. Карузьлік талопіцца долу. А сярод усіх яго падначаленых, хто ж, калі ня я, малады турэмшчык, што гэтак прагне вылучыцца на службе, падахвоціцца застацца тут?

Калі нехта тлумачыць артыкулы статута, дык мной заўсёды апаноўвае моцнае хваляваньне, але ж гэтым разам, калі начальнік сярод усіх турэмшчыкаў спыніў свой выбар менавіта на мне, то я мала не валюся да ягоных ног, агаломшаны, ачмурэлы ад апанавалага мяне шчасьця, прыкусіўшы губы, каб зь іх не зьяцеў усхваляваны згук.

— Можа, жадаеце, каб з вамі застаўся яшчэ хто? — дапытвае начальнік вязьніцы, і ў яго вачох пракідаецца

хітраваты агеньчык. У гэтай вязьніцы служаць, за выняткам нас дваіх, яшчэ кухар, цырульнік, збройнік і ключнік.

— Мне не патрэбны ніхто, камандзір, — ціха адказваю я.

Калі так, дык мне не патрэбны ніхто з тых турэмшчыкаў, хто цяпер намагаецца ўсяляк ухіліцца ад раптам абрынутага на іх цяжару пасады. Я сачу за рукой, што лашчыць залагоджаных сабак, якія скруціліся ля начальніцкіх ног, і ў мяне раптам заводзіцца ідэя.

— Адно, спадар начальнік, калі можна — пакіньце мне сваіх сабак.

Гэтым разам я, здаецца, здзівіў карузьліка як сьлед. Гэтыя сабакі любыя яго сэрцу, і ён прывязаны да іх так, што аж падазрона. Ён адзін як вока, бязьдзетны, яго жонка засталася ў далёкай сталіцы. Толькі гэтыя два сабакі ёсьць у яго. Ён і яна. Змалку ён глядзеў, гадаваў і плягаваў іх. А цяпер я забяру іх і ператвару ў сапраўдных турэмных сабак, вартавых пскоюў. Але ён ня можа адмовіць мне! Каб я застаўся адзін у гэтай змрочнай вязьніцы? Перад пагрозай акіянскага прыліву? Яго рукі працяла дрыготка, але ён не адказвае адразу. Адно ціха распавядае пра човен, што чакае ля сьценаў. Човен, які ў свой час пабудаваў даўнейшыя турэмшчыкі, каб уратаваць свае душы. Нядаўна да яго нават прымацавалі дасланы са сталіцы рухавік. Менавіта гэты човен прыдасца, калі вада пакрые ўсю турму, тады эвакууююся і я, бо так пастанаўляе інструкцыя: «Калі вада сьгне жывой душы (тут укладальнік кодэксу дазволіў сабе выказацца мэтафарычна), дык апошні турэмшчык мусіць эвакуявацца і пакінуць вязьняў у камэрах». Пакаленьне вязьняў прыходзіць і пакаленьне вязьняў сыходзіць, а турэмшчыкі давеку будуць, няхай сабе і ў колькаснай меншасьці.

Я бяру з рук начальніка ключ ад матора: маленечкі, залаты. Заўтра мне перададуць важкую нізку ключоў

ад усёй вязьніцы. Яны яшчэ, барані Божа, прыдушаць мяне сваёй спагадай.

Куды мае эвакуявацца спадар начальнік? У горы. Дзіва што — у горы. Нават з закратаваных акенцаў вязьніцы можна згледзець іх схілы, густа зарослыя дрэвамі. Туды й уцячэ шаноўны спадар са сваімі людзьмі. Можа, знойдзе сабе сухую хацінку. Кажуць, што там паміж горнымі цясьнінамі згубілася непрыкметная вёсачка. Усё можа быць. А можа, яго лёс будзе яшчэ горшы за мой. Так ці інакш, перад сыходам я зухавата казыраю. Да майго здзіўленьня, ён не адказаў тым жа. Узняўся з крэсла, і выраз смутку ахінуў ягоны твар. Карузьлік пакідае ў спакоі сабак. Валюхаючыся, набліжаецца — спыніўся ля мяне, уздымаецца на дыбачкі і кладзе мне на плечы дзэве маленькія валасатыя далоні нагэтулькі па-бацькоўску, што мяне зноў працінае дрыготка. Потым кажа свае апошнія і няўцямныя настаўленьні, што выразна гучаць у глыбіні ночы:

— З надыходам прыліву прыглушы свае інстынкты і дакажы, чаго ты варты. Пасьпей эвакуявацца разам з сабакамі.

Так ёсьць, спадар начальнік!

А шарай гадзіне падчас невялічкага перапынку паміж залевамі два сабакі высоўваюць свае пысы з двух вокнаў кабінэта, дзе іх замкнулі, і пачынаюць тужліва скуголіць па сваім дробным гаспадары, які пакідае іх. Змрочная працэсія ўцекачоў з рэчамі ў руках праходзіць па калідорах будынка. Яны замыкаюць дзверы і далучаюць ключ за ключом у важную нізку, якая радасна бразгоча ў маёй руцэ. На дварэ яны паказваюць мне човен, навязаны вяроўкай да сыяны, а я няўважліва хітаю галавой у адказ. Зь нецярплівасьцю правяду іх да галоўнай брамы, выходжу разам зь імі нагонкі, замкнуўшы за сабой браму. Мае вочы імгненна ўперваюцца ў бок мора. Але нічога не

відаць. Вязьніца надта ад яго далёка, і толькі ў пагод-
ных дні ільга заўважыць блакітную палоску на даля-
глядзе. Уцекачы садзяцца ў аўтазак з закратаванымі
вокнамі, гуртуючыся на сядзеньнях з майном, прыз-
начаных для вязьняў. Глядзяць на мяне, ацэньваючы.
Ці яны ўсьцешаныя, што ўцякаюць адсюль? Надзвы-
чай кароткае расставаньне, ані каліва сантымэнтаў, бо
ўсе нашыя адносіны ўплішчаныя ў рамкі статуту. Хутка
машына ад'яжджае ў бок пясчанай раўніны, што ата-
чае вязьніцу, тым часам як сабакі ўсчынаюць шалёны
і распачны брэх. Густы туман глытае аўтазак.

Цяпер я — адзіны ўладар гэтай камяніцы. Як жа
слушна, што яе пабудавалі на раўніне, каб я здалёк
мог убачыць, хто прыйшоў і хто пайшоў, хто напа-
дае і хто ўцякае. Адчыняю браму і заходжу ў двор.
Адмыкаю дзьверы і адразу ж замыкаю за сабой. Я
абазнаны ў ключах, і мне даспадобы корпацца ў іх.
Пагатоў ключы ў вязьніцы вялізныя і нібыта застыглі
ў шырокім ашчэры. Шмат замкоў мне трэба адамкнуць,
каб трапіць на другі паверх, да калідору, уздоўж яко-
га шыхтуюцца дзьверы ў камэры. Іх насельнікі ўжо
прачнулiся пасля сну. Бессэнсоўнага сну. Сядзяць
на ўслончыках ля жалезных, закратаваных дзьвя-
рэй. Каб былі навідавоку ў ахоўнікаў і не наважыліся
рабіць падкоп. Яны нагадваюць малпаў у клетцы, хіба
толькі маўклівых і нерухомых. Шмат год мінула, як
яны ўчынілі свае злачынствы, можа, нават датуль, як,
я, іх малады ахоўнік — пабачыў сьвятло сьвету. Цяпер
яны ў сталым веку, і толькі руплівае галеньне галоваў
сьцірае межы іх плехаў. Тутэйшы цырульнік дбае, каб
ніводнай валасінкі не было на іхніх целах. Знуджаны,
ён стрыжэ ўсё дарэшты. Большасьць зь вязьняў вельмі
тлустыя. Вось ужо шмат год яны ядуць на два бакі за
кошт каралеўства і сядзяць згарнуўшы рукі. Невядо-
ма, ці яны па-ранейшаму лютыя і дужыя, ці наадва-
рот, ушчэнт саслабелі.

Пазіраюць на мяне ціхімі вачыма. Заўсёды сядзяць так, з тварамі, зьвернутымі да калідора — бы чакаюць чаго. Чаго? Вядома ж, сьняданьня. Нават тужлівае скавытаньне сабак у кабінэце ператвараецца ў галоднае скуголеньне. Таму я бягу, адмыкаю кухню і адразу ўлягаю ў працу — гатую сьняданьне паводле інструкцыі, што вісіць на сьцяне. Скончыўшы, стаўлю ўсё на перасоўны стол і бразгачу па замглёным, бяз вокнаў, калідоры. У кожных дзвяхрах паміж кратамі адчыняецца маленькае акенца, і празь яго мне прасоўваюць пляскатую місу, да якой прыкарэлі парэшткі ўчарашняй вячэры, а я ў сваю чаргу прасоўваю назад місу зь ежай. Гэтае мэханічнае дзеянне па замене місаў выдатна імі ўзвычаенае, і ўсё адбываецца ў суцэльнай цішы. Яны, пэўна ж, ведаюць, што я застаўся адзін, што цяпер я — іх адзіны ахоўнік. Усё, што дзеецца ў гэтым будынку, адразу робіцца вядомае ім, дарма што, згодна з кодэксам, перамовы паміж вязьнямі забароненыя, а гутарка з вартаўнікамі — пагатоў. Ды навошта зь імі гутарыць? Мы ж ня сьледчыя, ня судзьдзі. Адно пільнуем, каб яны не ўцяклі. Закон напісаны, вырак абвешчаны, і калі іх не павялі на шыбеніцу, дык такая ўжо доля, а пра долю зазвычай не гавораць. Пэўна, я забыўся сказаць, што мой наладаваны аўтамат заўсёды вісіць на плячы.

Раздача ежы скончылася. Скавытаньне сабак дзярэ вушы. Адчыняю дзверы канторы — яны вылятаюць адтуль і з шалёнай радасьцю навальваюцца на мяне, ліжуць твар і рукі. Я ледзьве ўтаймоўваю іх. Цяпер я — іхні гаспадар. Я падсоўваю сабакам дзённую порцыю мяса, найвялікшую порцыю, якая хоць калі выдавалася ў гэтай установе. Сабакі прагна жуюць яго сваімі доўгімі сківіцамі, і іх вочы блішчаць ад збытکوўнай насалоды. Цішком назіраю за выбухам іхняй хцівасьці і ня рухаюся, пакуль яны не агораюць усё. І толькі пасля гатую сабе манаскую порцыю. Хутка і без ахвоты

глытаю сваю нішчымную ежу і выходжу паназіраць за бурай.

Туман. Мружу вочы, каб згледзець палоску вады, — і ня бачу нічога. Я прагну пачуць плёскаць вады, як стурбаваны чаканьнем — крокі каханкі. Але скавытаньне буры, што сваволіць у тумане, нішчыць усякі пошум. Нельга вызначыць, дзе знаходзіцца сонца. Неба спрэс шэрае. Вяртаюся ў калідор. Цішыня: чуваць адно, як разцы вязьняў шаткуюць парэшткі ежы.

Цэлы дзень займаюся справамі. Мыю брудны посуд, шарую падлогу. Раз-пораз хапаюся за аўтамат, неспадзеўкі выскокваю з кухні і пахаджваю ўздоўж калідору. Але вязьні ў камэрах не глядзяць на мяне. Людзі яны праставатыя, і духоўнае — чужое ім. Ужо дасталі з запазухі кніжкі і пачалі сваю заўсёднюю чытанку. Старыя забойцы сядзяць з парнаграфічнымі раманамі і дэтэктывамі ў руках, — маёмасьць турэмнай бібліятэкі, — у якіх павырываньня (наўмысна ці не) апошнія старонкі, каб зьняволены не даведаўся, ці быў арыштаваны забойца, ці беспакарана ўцёк. Раз на месяц мы ходзім з вазком і зьбіраем дваццаць адну кнігу, перамешваем іх і вяртаем з другога боку калідору. Здараецца, што вязень атрымлівае тую ж кнігу адразу, а бывае трапляе раней чытаная кніга. Але цалкам пэўна, што кожны зь іх ведае ўсе кніжкі. Ці яны ведаюць, што набліжаецца сьмерць? Ці адчуваюць прыліў? Калі б хто зь іх ускараскаўся да жалезнага акенца, якое месціцца ля самай сталі, дык пэўна змог бы ўбачыць мора, акінуць позіркам горныя вяршыні.

Набліжаецца полудзень. Заблуканы сувой сонечных промняў раптоўна ўрываецца ў маленькае акенца над кухонным рукамынікам. Я сьпяшаюся да пліты падагрэць абед. Паводле сваёй штодзённай завяздэнкі сабакі зашываюцца ў зацішны куток і маркітуюцца. Гідкія звычкі, якія яны набылі ў вязьніцы. Я назіраю за імі, і горкая туга ахінае маё сэрца. Папаўднёвыя

гадзіны мінаюць ва ўтомнай працы. Зноўку мыцьцё посуду, шараваньне падлогі і шмараваньне дзвьярэй. Я — слуга вязьняў, а не іхні гаспадар. Але ж калі настае вечар і цемра ахутвае будыніну, а я ўрэшце завяршаю сваю працу і па ўсім целе разьліваецца салодкая стома, дык са здзіўленьнем успамінаю зноў, што я — адзіны гаспадар у гэтай камяніцы. Без пасярэднікаў і без чыёйсьці прынукі. Толькі я і закон. Кладу на спрацаваныя за дзень далоні нізку ключоў, што суправаджае мяне ўсюды і рушу бадзяцца па моўкных сутарэньнях майго велічнага замка. Я шнару ў цямрэчы, а сабакі, што бягуць паперадзе, ветраць носам кожны закуток. Прамінаючы калідор, абапал якога цягнуцца шэрагі дзвьярэй, заўважаю, што вочы вязьняў затуманіліся ад стомы, нібы каламутнае мора тутгі засьціць іх. А яны зацэлы дзень нават пальцам не паківалі? Я запальваю ў калідоры сьвятло. Не дазваляецца пакідаць вязьняў у поўнай цемры, належыць улучыць сьвятло, цьмянае, сутонлівае. Мае вочы сьлізгаюць па выцьвілых аркушах жоўтай паперы, што вісяць на вушаку ля кожнай камэры. Напаўсьцёрты сьпіс злачынстваў кожнага. Загад начальніка турмы — злачынствы вязьня заўсёды павінныя быць перад нашымі вачыма, каб мы ня зьведалі літасьці, бо спагада — найвялікшая небясьпека на гэтым забытым Богам востраве.

Вечаровыя гадзіны лятуць як вялізныя птушкі — кожная чарнейшая за папярэднюю. Заглыбленыя ў чытаньне вязьні не падымаюць галоваў ад кніг. Праз гэтае шматгадовае чытаньне ў сутоньні большасьць зь іх сапсавала зрок, вось чаму яны набліжаюць свае твары мала не да самых літар, кранаючы старонкі вейкамі. Але каго тут калі турбавалі хворыя вочы вязьняў? Я заходжу ў кабінэт, пішу штодзённую справаздачу, выходзячы, пакідаючы зачыненымі сабак, што разьлягліся паміж турэмных журналамі і стосамі старых дакумэнтаў. Потым вяртаюся ў свой катушок, замыкаю за сабою дзвье-

ры і хаваю ключы пад падушкай. Запальваю свечку і пры яе кволым святле разьбіраю аўтамат для прачысткі. Моцны град пляжыць па камяніцы, але ўсярэдзіну не пратачылася ніводнай градзіны. Тры разы адбудоўвалі гэтую вязьніцу нанова, штораз уда-сканальваючы праект. Па нейкім часе яе пабудуюць у чацьвёрты раз. Калі ня браць пад увагу скавытаньне ветру, дык у пакоі пануе абсалютная ціша. Ці ж можа чалавек жадаць цішу, большую за гэтую? Зноўку захлынаюся шчасьцем. Я тут самотны, але гэтая самота мяне ня нудзіць. Бо гэта не мая асабістая адзінота, гэта адзінота, што трымаецца інструкцыямі. Грукнуўшы апошні раз жалезьзем, дапасоўваю драўляны прыклад да корпуса аўтамата і пакідаю яго, бліскуча-варанёнага, на ложку. Потым, не распранаючыся, кладуся на вузкі і мулкі матрац, што адмыслова выштукаваны для турэмшчыкаў, якім забаронены глыбокі сон. На напярэтых прасьцінах, на згорнутых коўдрах і на аўтамаце, што ляжыць поруч, усё роўна як бессардэчны хлопчык, на ўсіх гэтых рэчах выціснуты сымбаль каралеўства. Бяру кодэкс у рукі. Спадар начальнік турмы больш не чытае кодэкса — ён захапіўся дзённікамі сваіх папярэднікаў. Але я ведаю, што любы дзённік — адно камэнтар да турэмнага кодэкса. Таму я чытаю толькі яго, чытаю грунтоўна і няспешна. Праз паўтары-дзьве гадзіны радкі пачынаюць зумкаць у сэрцы якімсьці цьмяным напевам. З надыходам поўначы я прымушаю сябе загарнуць кнігу, каб унікнуць спакусы чытаць далей. Я — турэмшчык і ведаю, што вязьніцы патрэбны мой сон, каб назаўтра я меў ясную галаву. Гашу свечку і ноч навывлёт ляжу з расплюшчанымі вачыма. Усё замкнёна, ніхто не прасьлізьне празь цяжкія дзьверы. І ці ёсьць тут хто, ў гэтай пустэльні?

Раніцой прасьціны пакамечаныя. Бялізна ўскудлацілася. Аўтамат паваліўся на падлогу, ключы глыбока ўрэзаліся ў падушку, і пячаткі з сымба-

лем каралеўства, што ляжалі пад маёй галавой, цяпер апынуліся ў нізе жывата. Якія сны наведалі мяне сёння ноччу? Я не жадаю ўспамінаць, мне нельга ўспамінаць, я сьпяшаюся пасьцяліць шэрыя прасьціны і згарнуць коўдры. Зьбянтэжана стрэсваю зь сябе начныя ўспаміны і лячу зірнуць, ці не паднялася вада.

Два дні перад прылівам лятуць як шэры сон, поўны ўвіханьняў і пшчоты. У кожную вольную хвіліну я падбягаю да вокнаў глянуць на вольную прастору. На сваё здзіўленьне заўважаю, што бура пакрысе ўпакорваецца. Вецер суняўся, і адно моўкныя кроплі сыплюцца з шэрых нябёсаў. Спрэс пануе ціша. Можна, начальнік вязьніцы памыліўся? Ці гэтая ціша — адно падрыхтоўка да прыліву? З далёкай моўчы мора нічога не зразумець. Мае вочы пакрысе вандруюць на другі бок вострава, да гор, якія невыразна вымалёўваюцца ў сваёй велічы. Безумоўна, уцекачы ўжо дабраліся туды. Мне ані не шкада, што я па-ранейшаму прычэкваю прыліў тут.

Сваю пільную працу раблю як сьлед. Мяняю вязьням місы, кармлю ўзбуджаных сабак, што крочаць за мной разьмеранай і даўгалыгай хадой, пакорлівыя, як здрабнелыя шляхціцы. Штовечар пішу справаздачу, дадаючы колькі словаў пра шэрыя прасторы, а ноччу ў сваім замкнёным катушку зноў паглыбляюся ў чытаньне люблага майму сэрцу турэмнага кодэкса.

Наступны дзень зноў увесь настолькі шэры, што ажно дзівіць ды трывожыць. Нябёсы супакоіліся, ані кроплі не імжыць. Раўніна ў маўклівым чаканьні, да якога, здаецца, далучыўся ўвесь сьвет. Тэмпэратура скокнула ўгору. Але сонца не прабіла шэрага покрыва — з ранку так ні разу не расхмарылася. Адвячоркам, калі ў небе трохі назапасілася сьвятло, я паклікаў сабак, замкнуў па парадку, адна за адной, дзьверы, спусьціўся па сходах, адамкнуў і замкнуў галоўны ўваход у вязьніцу, — прамінуў квадратны дворык, адчыніў

браму ў турэмным муры і выйшаў за межы вязьніцы, замыкаючы яе за сабой, як людзі зачыняюць уласную кватэру. Сабакі гарэзяць на бязьмежнай раўніне. Я паволі сноўдаюся па аднастайным, дзе ні знаку ні пазнаку, ландшафце — усюды пяшчаная і сухая пустка. Вечар насоўваецца з боку мора і, асягнуўшы мяне, рушыць далей у глыбіню вострава, гусьцеючы штокрок. Нават якога бязважкага ветрыку няма.

Я аддаляўся ад замкнёнай вязьніцы, і ключы на маёй папрузе далікатна зьвінелі, як званочкі. Сабакі беглі абапал. То прыпусьцяць уперад, то раптам вернуцца шалёна-панічным галёпам, паліжучь рукі і зноўку адбягучца, спыніўшыся воддаль улягаюць на першым-лепшым пясчаньніку. Утуляюць у камень свае вільготныя насы, жадаючы паветрыць схаваныя пахі, вядомыя толькі ім. Сабакі, што ўсё сваё жыццё прабавілі між сьценаў вязьніцы, цяпер пнуліся атрымаць як мага больш асалоды ад гэтай нечаканай выправы. І нават мяне яна шчасьліва ўзрушыла. Калі я ўжо ладна адышоўся, каб глянуць, ці не набегла вады, дык вязьніца ператварылася, — празь цемру і праз далечыню, — у невыразны сьлюэт. Можа, некаторыя палічаць, што я мог зьнікнуць у цемры раўніны з двума няўрымсьлівымі сабакамі, пакінуўшы за сьпіной старых вязьняў. Праз нашае права вольнага перасоўваньня па будынку і дазволу на адвячоркавыя выправы вакол вязьніцы, сёй-той можа падумаць, што мы, турэмшчыкі — вольныя людзі, але ж ён моцна памыліцца. Мы таксама зьняволеныя, хіба з уласнай волі. І хіба невінаватыя. Пакуль што.

Гэтым і тлумачыцца маё завяршэньне нясьпешнага і прыемнага шпацыру па бязьмежнай раўніне. Не, мора я так і ня ўбачыў. Але ўбачыў, што ўсё ссохлася ў чаканьні. Цемра ахінае наваколле. Вязьніца — цьмяная пляма ў далечыні, але я ведаю, што яна — частка мяне самога. Мяккае асмужанае паветра поўніць вочы

тугой. Нават сабакі спыніліся, таўкуцца поруч, больш ня ветраць носам, туляцца ля ног, наструньваюць вушы, прыслухоўваюцца. Я паварочваюся і вяртаюся тым жа шляхам, па якім ішоў. Сабакі здзівіліся, што я вяртаюся назад: вось так, раптам, пасярод дарогі, не дасягнуўшы хоць якой бачнай мэты ці азнакі. Яны не прымаюць вынесеную мной вырак-пастанову і працягваюць бегчы ў бок мора, пакуль не знікаюць у прыцемках. Але празь нейкі час усё ж вяртаюцца па шырокай дузе і як ніяк нідзе зноўку весела бягуць паперадзе. Заходзіць сонца. Я раблю гэтую выснову, згледзеўшы панад гарамі пунсовую стужку. Вярнуўшыся да вязьніцы, заўважаю, што цемра ўжо канчаткова ахінула зямлю. Узрушана-шчаслівы, адмыкаю браму. Мой настрой адразу паспакайнеў.

Вязьні з заціснутымі ў руках кнігамі сядзяць у суцэльнай цемры і цярпліва чакаюць сутонлівага сьвятла, якое я маю запаліць у калідоры. Усё як заўсёды. Яны ня здатныя нават падумаць пра ўцёкі. Толькі цяпер я разумею, як я зжыўся з гэтым месцам. Ня буду казаць зь якім натхненнем я запаўняў у той вечар штодзённую справаздачу.

У першую палову ночы праз сон пачуўся пошум, што даносіўся здаля. Прыйшла першая вада. Таямнічаневідочнае мора ўварвалася на сушу і стала прасоўвацца наперад з хуткасьцю паводкі. Сабакі прачнуліся ўстрывожанья. Разам са мной вызіраюць з высокіх вокнаў і брэшучь бяз дай патрэбы. Вада іх чамусьці палохае. Але ж прыліў — пакуль што адно сіні пасак. Здаецца, усяго толькі марскі далягляд, які было відаць хіба ў ясныя, пагодныя дні, набліжаецца да нас.

Пакуль што вада адно гарэзіць, на здзіўленьне самой сабе і як бы няўзнак захоплівае раўніну, якая гэтаму зусім не супраціўляецца. Гэта яшчэ толькі першыя выведнікі, якія накідваюць межы, гатовыя штохвіліны адступіць перад кожным каменем, які кінецца ім пад

ногі, каб пасья, элястычна абмінуўшы яго, рушыць далей акупоўваць увесь край. З пачцівай апаскай вада спынілася ля агароджы вязьніцы. Яна ня хоча нічога благога, яна адно хоча разочак лізнуць яе, як у нямой просьбе ежы цяпер ліжа маю руку адзін з сабакаў.

Кухталём я адпрэчаваю яго. Замест лютых ланцужных псюкоў тут выпесьціліся хатнія раздураныя сабачкі, якія з усіх пачуцьцяў здольныя толькі на далікатную тугу. Яны, відаць, нават ня могуць накінуцца на чалавека. Акрамя гырчання і булькатання яны ня могуць нічога, і нават гэтая іхняя злосьць неўзабаве пакорліва капітулюе перад уласнымі таемнымі жадункамі, якая раптам прагнуліся цяпер.

З калідору чуваць, як нехта тупа бразгоча місай па кратках: вязьні патрабуюць есьці. Вада вельмі доўга адцягвала маю ўвагу, і я лішне забавіўся са сьнеданьнем. Вязьні таксама пачулі голас вады, але іх бязвольныя паставы ані не зьмяніліся. Хоць бы які агеньчык усхваляванасьці запаліўся на іх безуважных тварах — і таго няма. Я шаную іх маўклівасьць, а яны, магчыма, паважаюць маю. Кажуць, што былі часы, калі яны голасна гаманілі міжсобку, аднак зь цягам часу абрыдлі адзін аднаму і пачалі гаварыць толькі пры пільнай патрэбе, а пакуль не зразумелі, што іх пільнай патрэбай ёсьць толькі моўча.

Цяпер яны размаўляюць адзін з адным праз мяне.

Як надарылася вольная хвілінка ў працы — я ля вокнаў, зачараваны, назіраю за вадой. Зь неверагодным спрытам мора набліжаецца. Першыя цікаўныя выведнікі ўжо абмінулі вязьніцу, няспешна бягуць далей, гуляюць з кожным каменем, міжволі пашыраючы акупаваную тэрыторыю. Так вада будзе шчыраваць пакуль не дасягне гор, дзе яе палкасьць ператворыцца ў нямое багомленьне, а гульлівая акупацыя — у пакорлівую лісьлівасьць. Наўкол вязьніцы ўжо віруе

мора. Ня тонкі пасак, а імклівая навала, водныя батальёны, згуртаваная маса, і ўрэшце ўся раўніна ператвараецца ў глыбокі заліў. Вось хвалі сягаюць вяршыні мура, караскаюцца на яго, і коцяцца долу сотнямі зіхоткіх вадаспадаў, выплюхваюцца на падворак, заліваюць брук да самага будынка. Ліжуць шэрае каменье. Зацятыя, упэўненыя ў перамозе змоўшчыкі. Навязаны човен неўпрыкмет калываецца пад гульлівым дотыкам стыхіі.

З кута ў кут — і вечар тут. Я не перастаю здзіўляцца вадзе. Вязьні, заглыбленыя ў чытаньне, не падымаюць ад літар галоваў, і таму толькі маю галаву вада безупынку сьвідруе з тонкім зыкам. У далёкіх гарах, пэўна, гуку вады не чуваць. Я разношу вязьням вячэру, а душу вярэдзіць шчымлівая разгубленасьць. Чаму яны не падымаюць галоваў? Я зьбіраю і мыю брудныя місы. Ужо трэці дзень я ня ем, адно каштую згатаванае. Хуткасьць прыліву ўражвае. Самотны бадзяюся па калідорах, і раптам сэрца ахоплівае туга па ўсіх жыхарах нашага каралеўства, якія адно цешацца з жыцьця і нічога ня ведаюць, што творыцца тут. Адначасна жаль да сябе самога разьдзірае грудзі. Напоўнены шчасьцем і жалем, я тулюся ў цьмяны куток і трохі плачу. Але па хуткім часе мае вочы сухія, і вось я ўжо стаю зьлютаваны, утаймоўваю перапуджаных сабак. Па вяртаньні ў калідор бачу, што вязьні, як і раней, хіляцца над кнігамі. Мяне ахоплівае злосьць — я набіваю аўтамат, і як бы праз сон выпускаю доўтую чаргу, што дзіравіць сьцяну, асьветленую сутонлівым сьвятлом. Пыл, дым і пах серы. Вязьні зьнерухомелі. Мой далёкі кароль, я тут, я тут, у гэтым змрочным і чужым калідоры, калі ласка не выпрабоўвай мяне! Зноўку нагортваецца сьляза: калі ўжо і я рушу ў горы? Гэта ўсяго толькі лёгкая ўсхваляванасьць. Зараз, зараз я ачуняю і вярнуся да выкананьня сваіх абавязкаў. Пачышчу счарнелы аўтамат. Потым прайдуся калідорам, пазьбіраю

іх судзіны з выпаражненнямі і вылью ў мора, што плешчацца наўкол.

Ноч глыбокая і шэрая. Рух вады не спыняецца ані на хвілю. Цішыня вялікага сьвету. Мора вяртаецца на сваю спрадвечную спадчыну. Яно заўсёды будзе імкнуцца вярнуць сабе былое і наведць месцы сваіх даўнейшых злачынстваў. Праз акенцы гляджу на двор. Цішкомнішком вада паднялася да вокнаў другога паверха. Ля сьцяны невыразна чарнее мой ратавальны човен, які разам з прылівам неўпрыкмет падымаецца.

Ці ахапіў страх душы вязьняў? Яны выдатна чуюць вуркатаньне вады і гэтаксама як я могуць бачыць праз закратаваньня вокны набеглыя струмені. Можа яны занадта старыя, каб караскацца на сьценкі камэраў? Зрэшты, каб усё сьцеміць, ім хапіла б, пэўна, аднаго позірку зпадылба. У кабінэце я замыкаю тужлівых, з панура апушчанымі хвастамі сабак, якія наляпіліся былі да мяне як смала. Зачыняю дзьверы ў калідор, пакідаючы там сутонлівае сьвятло. Стаю і слухаю ваду. Потым вяртаюся ў свой катушок, замыкаю за сабой дзьверы і запальваю сьвечку. Безумоўна, заўтра — апошні дзень. Заўтра я ўцяку з ключамі. Будынак зруйнаецца, і мне застануцца адно ключы — так кажуць легенды. Гэта найдасканалы плян, адзіна слушны плян. Вядома, па нейкім часе пабудуюць новую вязьніцу. Шкада траціць шырокую раўніну толькі праз тое, што марскі прыліў часам затапляе яе і губіць душы немачных вязьняў. Але сваю душу я выратую. З ключамі ад зьніклых дзьвярэй прыйду я да палаца караля, адданы служка, якога ў сталічным горадзе, можа, нават уганаруюць.

Кладуся ў ложка апрануты. Я заўжды апрануты. Бяру кодэкс і прагну чытаць, дарма што я ўсхваляваны. Вузкае, з пахібай люстэрка адлюстроўвае мой бледны твар, чорныя колы вакол вачэй, бяскроўныя вусны. Калі я дэкларую, што сплю ўначы, дык гэта адно дзеля

таго, каб не палічылі, быццам я не выконваю адмысловую інструкцыю, як і колькі трэба спаць турэмшчыку, каб назаўтра ён меў сьветлую галаву. Але калі шчыра, дык амаль да ранку я ляжу з расплюшчанымі вачыма. Абдымаю квадратны тоўсты том кодэкса і гляджу на радкі, напісаныя дробненькім шрыфтам. Усё падзелена на разьдзелы і абзацы. Інструкцыі, правілы і загады. Толькі часам здаецца, што заканадаўца піша не артыкулы, а нейкія няўцяжнёныя вершы, уводзячы мяне ў зман. Пра прыліў тут нічога пэўнага не сказана. Хаця можна зразумець між радкамі. Мяне ахінула стома. Абрыс выкладчыка турэмнага кодэкса паўстае перада мной. Гэты праўдзівы руплівец і вялікі знаўца сваёй справы заўсёды хадзіў апрануты ў чорныя шаты. Менавіта ён заахоціў мяне зразумець вабноту сухіх сказаў. Я ляжу і ўяўляю ягоную постаць, пакуль не згасае полымя сьвечкі. Ня сьпіцца. Булькатаньне за вакном не спыняецца. Крыху прыснуў — вада струменіцца ў мае сны. Пасярод ночы, праняты страхам, усхапіўся. Адчыняю дзьверы і бачу, што вада ўварвалася на першы паверх і затапіла ўсе пакоі. Вяртаючыся па калідоры, гляджу на вязьняў, што напаўляжаць на сваіх услончыках; частка зь іх чытае пры сутонлівым сьвятле, частка ківаецца дрэмлючы. Але заўсёды нехта ня сьпіць, каб папярэдзіць астатніх. Часам, мне карціць зайсьці ў адну з камэраў і пасядзець, як яны, на ўслончыку, бестурботна нахіліўшыся над кнігай.

Раніца — сеньня я маю ўцячы. Вада зь цяжкасьцю падымаецца па прыступках. Мая галава як чыгунная. Я пахаджаю ўздоўж калідора. Дацягваюся да вокнаў і вызіраю на двор. Пад шэрым небам плешчацца шэрае бязьмежжа. У паветры калываецца туман. Мы ў самым сэрцы мора. Усюды, як скінуць вокам, вада. Яна імкне да гор. За ноч човен падняўся на цэлы паверх і цяпер гойдаецца ля двух круглых акенцаў. Мне застаецца толькі выламаць адно зь іх і скочыць у човен.

У вады ёсьць пах, і гэты пах п'яніць мяне. Вада цягнецца да мяне зь сярэдзіны будынка, неспасьцігальна-чужая ў сваёй бязьмежнай збыткоўнасьці. Спускаюся да апошняй сухой прыступкі, і сабакі асьцярожнай, нясьмелай хадой спускаюцца разам: хістаюцца на прыступках, вушы натапыраныя, раз-пораз ліжуць ваду. Іх палкасьць даўно мінулася.

Раніца прамінае ў прыбіраньні дома і падрыхтоўцы да ўцёкаў. Я зьбіраюся ўзяць з сабой толькі сабак, аўтамат і, вядома ж, турэмны кодэкс. Асобнік, які я атрымаў па сканчэньні курсаў, з дарчым надпісам ад урада. Сабакі ўчулі, што я маюся ўцячы, і таму наліплі да мяне смалой. Сёньня вада прыбывае вельмі паволі. Самы ўзрушанасьць ужо скончылася, цяпер гэта проста збалансаваньне ўзроўню вады на раўніне, якое, хутчэй за ўсё, затопіць увесь будынак. Вось і каля мяне ўжо немавед адкуль набегла лужынка. Пералілася праз парог у калідоры. На вячэру я раздаю вязьням усё, што засталася з харчу. Хай памруць ад паводкі, а не ад голаду.

Пасьля вячэры я замыкаюся са штодзённай справаздачай у кабінэце. Не магу ўзгадаць напісанага, адно памятаю, што, шукаючы трапныя словы, досыць доўга стаяў узрушаны ля пісьмовага стала. Цяпер наводжу парадак у кожным куце вязьніцы. Расстаўляю ўсё па месцах. Дарма што тут заўжды пануе ўзорны парадак, але нават ён можа не адпавядаць суворым патрабаваньням кодэкса. Хапатлівага позірку праз пакрытыя лёгкай парай вокны стае, каб заўважыць, што ноч не прымусіла сябе чакаць — ужо навісае над морам. Але ж я не сьпяшаюся, наадварот — мне карціць выехаць цёмнай ноччу. З шафы ў катушку дастаю свой чорны гарнітур. На яго падкладцы вышыты сымбаль каралеўства. Парадная форма для ўрачыстых цырымоніяў, такіх, як пакараньне сьмерцю. Гарнітур мо' трохі пакамечаны, але па-ранейшаму новы. З часоў сканчэньня курсаў я не

апранаў яго. Скідаю з сябе брудны службовы балахон і крочу аголены пад позіркамі вязняў. Я не саромеюся. Мыюся халоднай вадой з-пад крана, потым вяртаюся ў катушок і апранаю гарнітур. Прастаю зморшчыны на тканіне, абуваю высокія боты — цяпер я гатовы для падарожжа ў глыб ночы. Запалю ліхтар і буду веславаць у цемры.

Вада заліла апошняю прыступку і няспешна падымаецца на трэці паверх, як кліканы і самавіты госьць. Затым сюды ўрываецца першы цурок — асьцярожнай і невыразнай крывой паўзе ўздоўж калідора. Кружляе ў латачках паміж пліткамі, пакуль не сутыкаецца са сьценкай. Яшчэ трошкі, і вада парукаецца з маімі ступакамі ў вільготным і халодным поціску. Як жа дзіўна бачыць тут, у гэтым замглёным калідоры, часьцінку мора. Час уцёкаў надышоў. Сабакі радасна скуголяць, іх хвасты сьцябаюць падлогу — яны ўсьцешаныя хуткай сустрэчай з гаспадаром-карузьлікам. Апранаю куртку, прывязаю сабак да дзягі кароткімі почапкамі, вешаю ключы да спражкі, чапляю на плячо аўтамат і бяру кодэкс. Не магу сказаць, што мне радасна пакідаць гэтую сутонлівую, амаль затопленую морам вязьніцу. На працягу трох дзён я быў тут уладаром, і гэтыя доўгія калідоры мне прыпалі да душы.

Няспешна мінаю камэры, ключы ціхенька бразгаць. Апошнім позіркам аглядаю вязняў. Яны не падымаюць вачэй ад кніг, некаторыя зь іх дрэмлюць. Няўжо такой будзе мая апошняя зь імі сустрэча? Яны зьнерухомелі. У звычайнай паставе старэчага спакою дасьведчаных знаўцаў сядзяць яны на ўслончыках, і іх паласатыя робы акцэнтуюць шэрасьць штодзённасьці, якая застанецца тут, кантрастуючы з урачыстасьцю маёй уніформы. Сабакі проста валакуць мяне за прывязаныя да дзягі почапкі.

Нехта зь вязняў скрыгатае зубамі, хто зь іх? Узлаваны, я зіркаю ў той бок — скрыгат спыняецца. Ці

яны ціхамірныя і рахманья напраўду, ці іх спакой — фальшывы? Зараз я пакіну іх. Уяўляю свой маленькі човен, што хутка плыве ў кірунку гор і гэты будынак з замкнёнымі паміж кратамі вязьнямі — і вада хвошча праз вокны. Усё, што я пакідаю тут, безь мяне перастане быць падпарадкаваным закону. Са здзіўленьнем зазіраю ў кодэкс. Тут пакрысе зьбіралася ў артыкулы ўсё жыццё вязьніцы, іх уклалі ў цэлую кнігу, і раптам разам са мной ёй давядзецца пакінуць гэтыя сьцены.

«Беззаконьне», — мільгае ў думках, і мяне працінаюць дрыжкі.

Я спыняюся, зь сілай брытаю задыханых сабак, якія з усяе змогі рвуць почапкі.

Начальнік турмы ўцёк і пакінуў вязьніцу на мяне. Цяпер зьбіраюся ўцячы і я. Каму я перадам кіраваньне вязьніцай? На хвіліну захацелася пакінуць замест сябе любы сэрцу кодэкс тут пасярод замглёнага калідору затопленага будынку, але я ведаю, што тады вада захлыне яго, усё роўна як кожны іншы прадмет. Раптам аголены сьцены абступаюць мяне. Гляджу на вязьняў, якія схавалі галовы, і ўяўляю, як яны падымаюць вэрхал, трушчаць дзьверы, рыюць нябачныя падкопы. У злосьці руйнуюць паўабвалены будынак, парушаючы з такой цяжкасьцю здабытую цішыню.

Я бы паразьвешваў усюды старонкі з кодэкса, панаклейваў артыкулы на сьцяну. Выкаваў бы іх на жалезе кратаў, падмяшаў вязьням у ежу. «Але цяпер ужо нічога не паробіш!», — у роспачы кажу сам сабе. Вязьні заўважылі, што я вагаюся. Іх вочы стульваюцца ў пытаньні: ты яшчэ тут? Мой позірк скрыжоўваецца зь іхнімі. Ланцуг маленькіх ліхтароў міргае перада мной. Ці ёсьць сярод іх чалавек годны атрымаць з маіх рук гэты кодэкс?

Ня трэба вагацца: мушу вокамгненна прыняць рашэньне, як належыць правамоцнаму намесьніку (сьлёзы шчасьця на вачох!) караля тут, у вязьніцы. Дастану

ключы, павешаныя ля спражкі, ускідваю аўтамат і набіваю яго, потым вяртаюся назад і адна за адной адмыкаю камэры. Замкі здзіўлена скрыгатаюць. Здаецца, нават прыкутыя да мяне сабакі агаломшаныя маім непадумным учынкам. Усе дзьверы — наросхрыст. Дваццаць адна важкая жалезная дзьвярына. Кароткім моцным вокрыкам на ўвесь калідор загадваю вязьням выйсьці. Дзьверы стогнуць і расчыняюцца. Вязьні выходзяць. Большасьць — высокія ростам, нахіленыя, галовы паголеныя. Сабакі злосна прынюхваюцца. Хваля нянавісьці прабягае па целах жывёлаў пры выглядзе вязьняў, чыя вопратка набрыняла пахам злачынстваў. Зь вялікай цяжкасьцю адцягнуў на сябе почапку, каб яны не вырваліся і не накінуліся на вязьняў. Доўгім цугам ідуць вязьні паўз мяне, басанож ідучы па калюгах. Яны падымаюцца на тры прыступкі і заходзяць у кабінэт. Гэтыя злыдні не забылі захапіць з сабой кнігі, каб я, барані Божа, не знудзіў іх.

Я ўжо сяджу за сталом, не раўнуючы начальнік турмы. Два навязаныя да дзягі сабакі як сфінксы стаяць абাপал майго крэсла. Аўтамат ляжыць на стале, і яго руля накіраваная на вязьняў. Замест маладога і расчуленага турэмшчыка, выхапленага сярэднячы з ложка, перада мной стаіць дваццаць адзін азызлы і млявы вязень. Набіткавалі сваімі целамаі зацеснае памяшканьне, шчыльна абступілі мяне. Мой нос ветрыць цяжкі пах поту. Нясьцерпны смурод. Я падымаю ліхтар над галавой, і сьцены кабінэта стракацяць сьлюэтамі даўгіх твараў. Адгортваю першую старонку кодэкса. З чаго пачаць? Ці здолею я навучыць іх усяму? Усе сказы ў кнізе зьнітаваныя адзін з адным. У ёй няма разасобленых артыкулаў. Таму я пачынаю з першай старонкі. Чыстым, поўным імпэту, голасам чытаю ім пачатковыя, самыя простыя артыкулы статута. Зусім не імкнуся растлумачыць, што там да чаго, бо даю веры сіле слова. Няшмат часу ў мяне, каб за-

ставацца тут, не рызыкуючы жыцьцём. Адчуваю, што яны, застыглыя ў зьдзіўленьні, уважліва слухаюць. Узрушанасьць званчыць мой голас. Усё, чаго я прашу, — каб яны асягнулі розумам закон, які пакідае іх на волю лёсу. Старонка за старонка гартаюць мае пальцы. Выразна дэклямую, замілаваныя словамі. Час мінае. Іх увага паслабла. Вачыма шукаюць сьцяну, каб абаперціся. Некаторыя зь іх нават кідаюць позірк на свае кніжкі, прагнучы ўнурыцца ў чытаньне. Я не зважаю на гэта, але паскараю тэмп. Я не адважваюся адняць вочы ад кодэкса, каб не сустрэцца зь непаразуменьнем, што атачае мяне адусюль. Я ведаю, што хуткасьць майго чытаньня не дазваляе ім як сьлед зразумець напісанае. Але я лічу за лепшае прачытаць як мага больш артыкулаў. Бо нават пры павольным чытаньні яны б усё адно нічога не зразумелі. У маім голасе па-ранейшаму пракідваецца імпэт. Мінае гадзіна. Рука, што трымае ліхтар, пакрысе апускаецца, а голас сьпіне і слабе. Сабакі валяцца на падлогу. Я прапускаю цэлыя старонкі, шукаючы любыя майму сэрцу артыкулы і правілы. Але зь цягам прачытанага сэнс усё больш заблытваецца. Я даходжу да артыкулаў, незнаёмых нават мне. Мой язык заплятаецца. Полымя ў ліхтары чэзьне. Вязьні маўклівым гмахам узвышаюцца перада мной. Ужо чуваць храпеньне — некаторыя прыснулі стоячы. Словы і сказы таўкуцца ў паветры. Сілай фантазіі запаўняю прабелы. Сьпехам выштукоўваю новыя інструкцыі. Яны не адчуваюць падмены. Калі мой голас дарэшты ніякавее, полымя нікне таксама. Я ўздываю вочы.

Яны не рэагуюць. Я ўскокваю зь месца, каб зазірнуць ім у твары. Бачу, што губы некаторых крывяцца і дрыгаюць. На імгненьне захлынаюся літасьцю да іхняй старасьці. Але хутка ачуньваю, шпарка іду да дзвьярэй і шэптам загадваю ім выйсьці. Згорбленыя, яны праходзяць паўз мяне. Цугам спускаюцца на тры прыступкі

і ціха зьнікаюць у сваіх камэрах. Яны дысцыплінаваныя дазваньня, да касьцей, і таму лёгка падпарадкоўваюцца накіраванай на іх рулі. Я іду за імі, спыняюся ля пачатку залітага вадой калідору і чую, як яны зноў выстаўляюць перад дзвьярмі свае ўслончыкі і садзяцца на іх. Зараз я замкну камэры і ўцяку адсюль. Калі пасьпею. Я, пэўна, ужо спазьніўся. Апускаю руку на дзязгу, каб намацаць ключы, але не знаходжу іх. Апантаны, шнапару што шалёны па кішэнях гарнітура, ссоўваю рэчы, нахіляюся над падлогай, але ключы зьніклі. Гляджу ў калідор. Глыбокая ціша. Вада мые мае боты.

У мяне скралі ключы.

Напалоханы, падымаюся па прыступках і скачу назад у кабінэт. Сабакі, прывязаныя почапкай, валакуцца за мной. Дарэмна я шукаў ключы на падлозе, дзе стаяў, абглядаў стол, перакладваў на сталe кодэкс. Няма сумневаў: яны скралі іх у мяне.

Я вокамгненна вяртаюся ў калідор з аўтаматам напaгaтoў, адным духам прамінаючы ўсе тры прыступкі. Як убачу, што яны пакінулі камэры адчыненымі, дык усіх запар расшкumатаю. Але ў калідоры засьпяваю замагільную цішу. Ніхто не пераступіў межаў сваёй камэры. Яны па-ранейшаму тояцца ўнутры, намысьліваць змовы. Я не прыглянўся ім, а яны — мне. Каб яны не наваліліся на мяне ззаду, не вяртаюся далей шукаць ключы. Стаю напята-наструнены на парозе, з аўтаматам у руках. Яны бязмоўныя. Невядома, хто асабіста зь іх хавае патрэбную мне нізку. Цікава ўсё-ткі: можа, яны кантактуюць міжсобку нейкімі знакамі? Мінае гадзіна, дзьве. Я крыху абапёрся на сьценку. Сабакі прыпадаюць да маіх ног. Не скажу, што я прыгнечаны. Наадварот, гэтае неспадзяванае выпрабаваньне мяне моцна ўзрушыла. Не жадаю быць прыгнечаным. Як жа мала выпрабаваньняў зазнаў я за сваё жыцьцё. А кожнае выпрабаваньне дасканаліць чалавека. Я забыўся на човен, што калываецца ля вокнаў, забыў пра горы, да

якіх збіраўся даплысці. Стаю пільна-наструнены, а варажыя вочы сочаць за мной. Сабакі таксама наставілі вушы і назіраюць за маім хваляваньнем. Я мог бы кінуць якуюсьці каманду ў замглёную прастору, але хто ж мяне паслухаецца. Я не жадаю кпінаў у такую чорную часіну.

Дзіўна, але вады запаволіла свой рух. Я паслабляю почапкі, і сабакі адразу валяцца на прыступкі, дзе шнарыць, шукаючы сухое месца, каб легчы. У іх вачох пракідваецца ўзлаванацьць. Я ім ніколі не падабаўся, а гэтым разам цалкам расчараваў іх, і яны не хаваюць гэтага. Я нэрвуюся ўсё болей. Я баюся пайсці куды, каб вязьні не вырваліся з камэраў і не захапілі ўвесь будынак. Баюся проста ісьці па калідоры, каб яны не наскочылі на мяне ззаду.

Хутка мінаюць вечаровыя гадзіны. Я не адчуваю бегу часу. Сяджу галодны, а вязьні мятуць за абедзьве шчакі тое, што я пакінуў ім. Недзе апоўначы апускаюся на прыступкі. Вада падлашчваецца да майго цела. Мая парадная форма заплямлялася вадой. Руля аўтамата паранейшаму спраўна накіраваная на дзьверы камэраў. Мушу прызнацца, што стома ўжо добра-такі апанавала маім целам. На хвіліну мне прыходзіць да галавы ўзьняцца, абысьці ўсе камэры і пазабіваць усіх, хто сядзіць там. Але я не магу прыгадаць ніводнага артыкула, які можа апраўдаць такія намеры, хай нават часткова. Я турэмшчык, і ад мяне патрабуецца памерці, ахоўваючы кодэкс.

Мае павекі робяцца каменнымі. Колісь я выдатна ўмеў кантраляваць свой сон, а цяпер губляю апошнюю бадзёрасць. Нават сабакі засынаюць поруч. Адапхнулі мяне да сыценкі і расхамячыліся як схацелі. Дзе падзе-лася іх гнуткасьць — высалапіўшы языкі, яны непрыгожа распласталіся і сьмярдзяць, а іх лапы бязладна раскіданыя. Але сам я ня сплю, чуйную, мой кароль. Я ня сплю ў тваім далёкім доме, які з усіх бакоў ата-

чае мора. Ці твае вязьні таксама ня сьпяць? А як жа, ня сьпяць. Яны робяць, што і я, яны адно чакаюць, калі я павалюся ад стомы. Каб не заснуць, я зноў дэклірую сам асобныя параграфы з кодэкса. Мой стомлены мозг памятае толькі першыя артыкулы, самыя асноўныя і простыя. На хвіліну мне прыходзіць да галавы ўстаць і на апошнім духу ўцячы, але ў мяне яшчэ хапае сілаў адагнаць гэтую слабізну прэч.

Выгляд прыспаных сабак уплывае на мяне. Хто б мог падумаць, што сабакі мне здрадзяць? Я намагаюся выкрыкнуць загад, ударыць, але майго голасу не чуваць. Я страчваю над сабой кантроль. Я валюся. Я тану. Нельга забываць, што я ў самым сэрцы мора, і словыч вады атачае маю душу. Мне здаецца, што нейкія цені гойдаюцца ў калідоры. Усё блытаецца ў стомленых вачох. Ці я ўжо сплю? Мой палец не адпускае крук. Я пэўны ў гэтым. Я нават магу ўвагнаць кулю сабе ў скронь. Але які сэнс у гэтым? Ці ж гэтага чакаюць ад мяне? І ці спыніць гэта ўцёкі вязьняў у горы?

Руля аўтамата зьехала долу. Цяпер яна скіраваная на падлогу, але ў мяне няма моцы ўзьняць яе. Я хачу даведацца, колькі цяпер часу, але нават убачыўшы стрэлкі, ня цямлю нічога. Зразумела. Я сплю. Я сьню сны. Гэта шчыруе мая душа ў гэтым доўгім замглёным калідоры. Яна раскалолася і цені вырываюцца зь яе.

Днее. Дзьверы адчыненыя. Вада шарэе. Рух вады яшчэ больш заповоліўся і амаль не адчуваецца. Пэўна, гэта якаясьці міласэрдная раўнавага. Я прысынаю і ўсхопліваюся, прысынаю і ўсхопліваюся. Які іспыт я ня здаў? Хіба выпрабаваньне сном, экзамэн на бессань.

Прыцемкі і цені, шапаценьне вады і шамаценьне крокаў. Няма ратунку.

Яны накідваюцца на мяне ў маіх снах, перш чым навальваюцца на мяне ў яве.

Іхнія жылістыя і халодныя, змардаваныя бяссоннай ноччу і шматгадовым чаканьнем рукі, дрыжаць. Яны

б'юць неяк ня надта балюча, бо лядачыя: зь цяжкасьцю выхопліваюць з маіх рук аўтамат, з апошніх сіл валякуць мяне, прыспанага і распачнага. Падымаюць на рукі і кідаюць у адну з камэраў. Мяне і двух агаломшаных, прывязаных да маёй дзягі сабакаў. Праз акенца ў закратаваных дзьвярах яны зьдзекліва шпурляюць кодэкс і замыкаюць дзьверы скрадзенымі ключамі.

Я захоўваю спакой, дэманструючы перавагу свайго становішча. Толькі не ашукайцеся, убачыўшы сьлёзы ў маіх вачах. Гэта ня сьлёзы жалю, а сьлёзы радасьці. Боль ад кухталёў мінуўся. Зьнявольеньне мяне не палюхае, я не засмучаны. Можна, наадварот — якраз цяпер спасьцігну ўсю глыбіню і сэнс кодэксу. Напраўду зразу мею важнасьць абмежаваньня волі для маральных падмуркаў каралеўства. Пакуль што я ня вельмі дасьведчаны ў гэтым і маю патрэбу ў больш грунтоўным засваеньні кодэкса. Турэмная вільгаць і золкая раніца. Ці ж вы разумееце, што я маю на ўвазе?

Уцекачы панічна бягуць па калідоры. Яны не гавораць, а рыкаюць адзін на аднаго. Яны праламалі вокны і цяпер садзяцца ў човен. Чуваць палкую спрэчку за месца ў лодцы. Некаторыя ўжо паляцелі за борт і голасна просяць паратунку. Нават калі яны ўмелі плаваць у юнацтве, дык цяпер забыліся на гэта. Чую, як човен адштурхнулі ад сьцяны. Ніхто зь іх ня здолеў завесці матор, і ён таксама паляцеў у ваду, а яны працягнулі свой шлях вяслюючы. Замалы і перагружаны той човен.

Я больш ня думаю пра іх.

* * *

Так, я заснуў. Прачнуўшыся, бачу, што сонца ўжо ў зэніце і гулкая ціша апанавала пустой камяніцай. Вада больш не падымаецца. Праз вакно чуваць вясёлае цўканьне птушак. Я зноўку шчаслівы. Прыліў спыніўся — на маё глыбокае здзіўленьне, ён не трываў

доўга. Птушкі могуць вярнуцца, але людзі — пакуль што не. Яны, пэўна, мяркуюць, што я ўжо адплыў у кірунку гор.

Валюся на брудны цюфяк. Запасу ежы, што я прынёс сюды, хопіць мне надоўга. Падымаюся, саджуся на ўслончык і пачынаю чытаць кодэкс. Цяпер я выдатна адчуваю веліч аўтара, які напісаў яго на манер паэтычнага зборніка. Можна чытаць верш за вершам і з гэтага супакойвацца ды быць блізкім да ўсяго, што далёкае ад цябе. Але няўрымсьлівыя сабакі безупынку кружляюць па камэры. Іх галовы нахіленыя, насы шнараць у пошуках выйсця. Не зважаюць адно на аднаго, засяроджаныя на сваім памкненні ўцячы. Усе іхнія інстынкты звязіліся да інстынктву волі. Што я мушу зь імі рабіць? Выпусьціць іх я ня ў стане.

Я думаў, што атрымаю спакой, — ды дзе там. Сабакі ўжо як падсмаленыя бегаюць вакол мяне. Маленькая камэра кішма-кішыць іхнімі даўгаватымі цэламі. Нават калі я скручуся ў куточку, яны будуць натыкацца на мяне ў безупынным гойсаньні. У дадатак разпораз яны падыходзяць да мяне, распачна навальваюцца ўсім цэлам, кладуць лапы на плечы, ліжуць твар сваімі доўгімі языкамі, часам нават крышку пакусваючы. Іх вочы, поўныя жалю, амаль плачуць. Я загортваю кнігу, гладжу па галаве — усё цяпло, што засталася ўва мне я перадаю ім.

Але яны не суцішваюцца. Скачуць на закратаваныя дзьверы і пачынаюць голасна клікаць свайго сапраўднага гаспадара. Ваўчыныя скавытаньні працінаюць маё сэрца балеснай дрыготкай. А маё скавытаньне да майго гаспадара хто пачуе? Яны вяртаюцца і абкружаюць мяне, згаладнелыя і пазбаўленыя волі. Свойскія жывёлы на вачах ператвараюцца ў дзікіх зьвяроў. Ці паўстануць яны супроць мяне? Сухары і селядзец. Усё, што я маю. Яны абнюхіваюць харчы і, трохі пажаваўшы, з агідай выплёўваюць. Ім гэта не да-

спадобы. Яны зноўку навальваюцца на мяне, на свайго часовага гаспадара, цяпер ужо зьненавіднага. Пакуваюць, зьлізваюць кроў, ап'янелыя. Сківіцы рухаюцца як заведзеныя. Я намагаюся іх навязаць, але яны ўхіляюць галовы ад аброжка. Згуртаваўшы ўсю сваю цярплівасьць, я намагаюся атуліць іх пяшчотай. Сьлёзы затуманілі вочы.

Сусьвет увесь зіхоткі. Зьзяньне на зьзяньні. Вада — гладкае нерухомае люстэрка. Промні сонца радасна пераломліваюцца на яго паверхні. Толькі праз гэтае вузенькае акенца можна ўбачыць, якія ўсё ж за мурамі вольна-бязмежныя прасторы. Ад небакраю да небакраю — ані душы. Там, у гарах, пэўна лічаць, што мора запаланіла ўсю вязьніцу. Нікому нават ня прыйдзе да галавы, што апошні вартаўнік увязнены тут у адной з камэр і яшчэ жывы. Сабакі робяць мне балюча, але боль пакуль што салодкі. Гэта маё апошняе выпрабаваньне. Толькі тае і бяды.

Эфраім Кішон

Эфраім Кішон (1924–2005) нарадзіўся ў Вугоршчыне. Падчас вайны быў вязьнем нацысцкага канцлягеру ў Польшчы. У 1949 уцёк ад камуністычнага рэжыму з тэрыторыі Чэхаславацкай. У шмат якіх краінах сьвету перакладаліся ягоныя кнігі, ставіліся п'есы, здымаліся кінастужкі на ягоныя сцэнары. Апошнія гады жыў у Швайцарыі. Але адзінай краінай, якую Эфраім Кішон лічыў сваёю, быў Ізраіль.

«Гэтая краіна, — пісаў Кішон, — такая маленькая, што на мапах сьвету яе тэрыторыі не стае, каб упісаць туды ейную назву. Краіна, дзе матка вучыць матчыну мову ад сваіх дзяцей. Але на ўроцы тут толькі пішуць, бо чытаюць па-ангельску, размаўляюць па-расейску, а лагоцца па-арабску. Краіна, якой спойнілася 60, але розуму і дасьведчанасьці ў яе, як у дваццацігадовай. У гэтай краіне не чакаюць цудаў, а прымаюць іх як належнае».

А ключы ў Рыжага

На гэтым тыдні, як высветлілася, зноў здарылася невялічкая аварыя з экспэрымэнтальнай мадэллю мясцовага супэрсамалёту «Арава». За колькі дзён да

«Ha-gingie im Hamafteach» by Ephraim Kishon
First published in Hebrew in «Ha-gingie im Hamafteach» by Ephraim Kishon, Yedioth Ahronoth Publishing House
Copyright© by Estate of Ephraim Kishon

Grateful acknowledgement is made to the Estate of Ephraim Kishon for its kind assistance.

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

вылету на Парыскі паветраны салён з мэтай прывабіць там патэнцыйнага кліента села «Арава» на левае кола ды засталася ляжаць на фюзэляжы, не раўнуючы падбіты верабей. Але, як паведамлі ў адміністрацыі, праблемай ужо заняліся адпаведныя кампэтэнтныя службы, і мы яшчэ паспеем на салён зь невялічкім спазьненнем, да таго ж там на ўрачыстым адкрыцці такое нудоўце! Кажуць, што нічога сур'ёзнага, выпадковы зьбег абставінаў — бывае, ня трэба заўчасна хвалявацца, усё пад асабістым кантролем, спакуха!

Дазнаньне працягваецца. Таму мы шчыра жадаем прадставіць камісіі наша сьведчаньне, нягледзячы на тое, што самі не прысутнічалі падчас той касабокай пасадкі. Мы сьцьвярджаем, што, зыходзячы з уласнага досьведу і зрабіўшы свае высновы на падставе тутэйшых міжземнаморскіх вылічэньняў і прыкідак, ведаем сапраўдную прычыну аварыі.

Дык вось, ключы былі ў Рыжага. І не магло быць іншай прычыны.

Дзеля большай дакладнасьці адновім усе факты. Пасьля апошняга палёту выпрабавальнік сказаў Шлёму, што нешта не падабаецца яму гэты гуд у левым коле, але Шлёма мусіў улагодзіць якіясьці свае праблемы ў муніцыпалітэце і папрасіў вахцёра патэлефанаваць у майстэрню Цымерману — хай праверыць зьнізу ці дзе там, але Цымерман ужо сышоў, таму што ў панядзелак ён заўсёды ідзе дадому ў дзьве трыццаць; замест вахцёра сядзеў нейкі новы хлопец, бо дзед пашкандыбаў праверыцца да ўроляга, а хлопец ня ведаў дзе жыве Цымерман наагул хто такі гэты Цымерман; камутатар маўчыць таксама, бо Нехама паехала ў Хайфу на базу, а адзіны сьпіс з адрасам Цымермана і іншых тэхнікаў знаходзіцца ў яе шуфлядцы, але Рыжы забраў ключ ад шуфлядкі ды спусьціўся ў вэстыбюль; яго шукалі ў буфэце, аднак Рыжы зьнік адтуль літаральна дзесяць хвілін таму — відаць, на

футбол паехаў; хатняя тэлефону ён ня мае, а ключ у яго, і што ты тут зробіш; тым часам узьятае «Арава» з божай ласкі ды прызямляецца на свой ня самы ўдалы бок; на ўзлётнай паласе ўжо папрыбіралі большасць ейных дэталёў, так што ўсё пад кантролем; а што тут такога — хлопец на футбол пайшоў, «Макабі» (Тэль-Авіў) — «Бнэй-Егуда» 1:0 (ці там 1:2), пасля роўнай гульні ў першай палове, гол на свой рахунак запісаў Махмуд Рубінштэйн.

Такім чынам, няма патрэбы ў далейшым расьсьледаваньні, бо ўсё і павінна было адбыцца менавіта так. А інакш быць ня можа. У нашай роднай блізкаўсходняй старонцы кожная акцыя агульнанацыянальнага маштабу захрасае ў пяску таму, што ключ знаходзіцца ў Рыжага. Штараз, калі нам выпадае апынуцца ля завода-гіганту, старой фабрыкі, новага гандлёвага цэнтру, будынка МЗС, кінастудыі ці аўтавакзала, мы бачым адну і тую ж карціну: усе дружна стаяць на вушах, пэрсанал лётае што дурны і патрабуе, каб Нэхама іх злучыла, грукаецца ў замкнёныя дзьверы склада, і спасярод гэтага вэрхалу ў канцы калідора абавязкова павінен зьявіцца вельмі пульхны мужчына з чырвоным як бурак тварам і пачаць верашчаць: «Дзе ключ?»

— У Рыжага, — адказвае прыціснуты да сьценкі Авігдор.

— А дзе Рыжы?!

Тым часам чуваць таксама як з узмацняльніка рэхам лунае па ўсім прадпрыемстве:

— Рыжы, цябе шукае Экутыель! Хуценька вярні яму ключы! Гэй, Рыжы, ці ты чуеш?

Рыжы зьнік. Яго няма — гэта і ёсьць унікальным талентам Рыжага. Ён сышоў. З ключамі. Пятнаццаць хвілін таму яго яшчэ бачылі ля прыбіральні, але, відаць, ён пайшоў, ці што... Рыжы жыве ў Нэс-Цыёне, толькі ў яго няма хатняя тэлефону, Цымерман ведае яго

новы адрас, але Цымерман кудысьці адышоў. Такое становішча склалася на большасці прадпрыемстваў краіны, дзе ёсць ключы і Цымерман.

У выпадку, калі Нехама ня ў Хайфе або не зьбірае складкі на падарунак для сына Амэра на вясельле, можна засьпець яе на камутатары і выдыхнуць у слухаўку: «Дзе Рыжы?»

— Ня ведаю, — адказвае Нехама. — Мне ён нічога не сказаў.

— Калі ж ён вернецца?

— Ня ведаю.

— Ну, Нехама!

— А хто гэта там?

— Гаворыць такі і такі... А заўтра раніцой ён калі прыйдзе?

— Ня ведаю, — кажа Нехама. — У яго раз на раз не прыпадае.

— Дык як яго знайсці? У яго ж ключ.

— Слухайце, запытайце лепей Цымермана...

Цымерман не зьявіўся сёння на працу. То бок ён прыйшоў у адзінаццаць пятнаццаць, пакруціўся, пашукаў Экутыеля ў экспэдыцыйным аддзеле, але потым яго ня бачылі. А ключы ў Рыжага.

Дзеля спрыяння сьледзтву прапануем увазе дакладнае апісаньне Рыжага. Дык вось, перадусім ён рыжы. Каржакаваты, носіць кашулю з расшпіленымі верхнімі гузікамі, штаны — пакамечаныя. Здаровы як бык, мае валасатыя грудзі, сінія вочы, двух сыноў і дачку, і ў дадатак сям-там у яго не стае аднаго зуба ў розных месцах. Зрэдчас, мо раз на год, — як на думку большасці, у верасні — можна засьпець Рыжага, калі ён уласнай пэрсонай падымаецца па сходах з ключом, тады Экутыеля ажно разрывае ад неўтаймоўнай разьюшанасьці.

— Рыжы, каб цябе! — раве бамбіза Экутыель, чырвоны як рак. — Дзе цябе чэрці носяць?

— На складзе, — адказвае Рыжы. — Дзе ж мне быць?

— Дык казалі, што ты сышоў!

— Што яны там дураць галаву!...

Тут жа на месцы Рыжаму загадваюць сёння ж зрабіць дублікат ключа і аддаць яго Шлёму, але Рыжы нічога ня робіць ні сёння і ніколі, ды й Шлёма сам у канфлікце з Экутыелем, бо перад сьвятамі камісія не зацьвердзіла яму прэміяльнай пуцёўкі ў санаторый. Існуе тэорыя, што на ўсю краіну ёсьць адзін-адзінюткі Рыжы, які зь нізкай ключоў гойсае паміж вытворчымі аб'яднаньнямі, — вось чаму яго нельга нідзе знайсці. Рыжы — неад'емная частка нашага дзіўнага міжземнаморскага краявіду, гэтаксама як Сан-Марына ды сантэхнік, і цяжка сабе ўявіць, як бы мы жылі безь яго. Кажуць, што аднойчы на нейкім вялікім заводзе абароннай прамысловасьці Рыжага прыкулі кайданкамі да турнікету і на працягу цэлых дзвюх гадзінаў ён быў, меўся ў наяўнасьці, даражэнькі... Але потым неяк выкруціўся ды зьнік, з чаго прыпыніла сваю працу ўся айчынная абаронка і ў дзяржаве ня стала зброі, а зямля зрабілася нябачная і пустая, і цемра над безданьню, і Дух Рыжага лунаў над безданьню, але яго новы адрас ведае толькі Цымерман, а ён выйшаў, хваласьпеў Рыжаму, у якога ключы.

Ну, а сам ты як?

Гэтая праблема мае агульнанацыянальны характар.

Паводле шматлікіх сьведчаньняў, яна засьпявае нас сярод гарадзкой мітусьні тады, калі мы, перастрэўшы каго б там ні было, на момант спыняемся на рагу вуліцы, каб перакінуцца слоўкам. Гутарка паступова скочваецца да тэмаў кшталту: кінь дурное — ім усім на цябе напляваць, і зіма сёлета на рэдкасьць, і вецер такі, і што за палітычная сытуацыя, і дарагоўля, і наплыў турыстаў, і ўплыў цэнаў на настрой, і ой не кажы, і як справы дома, і чаму вы ў госьці не завітаеце, і паціху-патроху, і я табе шчыра скажу, і без праблем, і Ёська, і не пытайся, і я ж ня пальцам піханы, і да гэтых рабінаў няма чаго хадзіць, і гэтак доўжыцца датуль, пакуль мы не абмяркуем усіх праблемаў, якія точаць нас у прыватным жыцьці і ў грамадзкім, знутры і звонку, па вэртыкалі і па гарызанталі. Тады мы нарэшце працягваем адзін аднаму руку і, ледзь варочаючы языком, кажам, што варта неяк сустрэцца і пагаманіць трохі, і прывітаньне ўсім вашым, і стэлефануемся ў пятніцу, і вось ужо з чысьцюткім сумлень-

«Eech ani Kacha?» by Ephraim Kishon

First published in Hebrew in «Ha-gingie im Hamafteach» by Ephraim Kishon, Yedioth Ahronoth Publishing House

Copyright© by Estate of Ephraim Kishon

Grateful acknowledgement is made to the Estate of Ephraim Kishon for its kind assistance.

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

нем збіраемся сыходзіць, і тут гэты хто-б-там-ні-быў кажа, ужо амаль адпусьціўшы нашу руку:

— Ну, а сам ты як?

Так, так, мы бачым, як бяз каліва сораму ён вывяргае гэтыя словы сваім уласным ротам:

— Ну, а сам ты як?

Тут, на гэтым этапе, практычна на фінішы, мы зазнаем татальную паразу. Проста ня ведаем, што адказаць. Да таго ж сэнс пачутага ня надта намі ўсьведамляецца. Мы ж толькі што ліхаманкава цямілі пра адказ на значна прасьцейшае пытаньне «Як ваша здароўечка?». Дык якім, да халеры, будзе наша здароўечка, калі акрамя адказаў пра ягоны стан мы яшчэ павінны ламаць галаву, як жа ж там мы самі?! І што, сыны Ізраілевы, наагул азначаюць гэтыя словы?

Ну, а сам чытач наш як?

Карацей кажучы, праблема ў тым, што пытаньня гэтага не пазбыцца і ўжо немагчыма разьбегчыся на ўсе чатыры бакі. Даводзіцца яшчэ патаптацца на месцы і прамармытаць нешта ў адказ, безупынку ўсьміхаючыся і паціскаючы руку суразмоўцы доўгатрывалымі поціскамі. Але што, што можна адказаць?

«Ат, на троечку»? Надта ўжо банальна. «Нармалёва»? Так адказваюць слабахарактарныя. «Паціху-патроху» было вышэй, дык што, напрамілы бог, трэба гаварыць?

Бадай найлепшы варыянт — гэта працадзіць скрозь зубы нешта кшталту такога: «Нічога ня ведаю, нікуды не хаджу, ні з кім ня бачыўся». Аднак на гэта наш суразмоўца заўсёды мае на запас: «А што чуваць у Гіёры?» І барацьба пачынаецца з новай сілай. То бок, Гіёра маецца кепска, наагул у паганым стане з-за таго мярзотнага скандалу, кажуць, што іх адвакаты сустраліся ўжо двойчы, але яна раптам перадумала, бо ўся гэтая гісторыя ёй страшэнна абрыдла, і яна зьехала ў Аўстралію з архітэктарам ці яшчэ

там з кім. І гэтак да шарай гадзіны мы распавядаем пра Гіёру, як ён дрэнна маецца і пахне, і потым зноў працягваем руку, каб разьвітацца, і тут (Богам клянуся, сам ня ведаю, зь якой прычыны!) замест таго, каб атрымаць нарэшце доўгачаканую волю, ты ў сваю чаргу натужліва выдыхаеш:

— Ну, а сам ты як?

Нейкая паталёгія!

Найвялікшая катастрофа, калі суразмоўца ўспрыме гэтае ўсеабдымнае пытаньне, якое сягае, без сумневу, у фальклёрную пару, з усёй сур'ёзнасьцю, уладкуецца на незанятыя парэнчы і пачне маляваць сакавітымі фарбамі, як на яго ціснуць у сакратарыяце, каб ён прымірыўся зь Яшам, аднак ён сказаў ім: хлопцы, для вас з кім заўгодна, але толькі ня зь Яшам...

Гэтага Яшу можна нэўтралізаваць толькі адным прыёмам: хуценька запытацца ў адказ, як там Гіёра? Аднак тады ўсё вяртаецца да таго ганебнага скандалу, і гутарка зноўку імчыцца галёпам у кірунку няўмольнага пытаньня, якое задаецца акурат перад заслонай: «Ну... а сам... ты...»

Яшчэ сьвежы ў памяці трагічны выпадак зь Мішам і Мойшам, якія ў тую злашчасную сераду прастаялі на рагу вуліцы Гордан дзевяць гадзінаў запар, ня ў стане разысьціся, бо калі яны зьбіраліся адвітацца, хтосьці зь іх абавязкова задаваў прыведзенае вышэй пытаньне, таму яны ўдвух нарэзалі пяць кругоў вакол Яшы і Гіёры і ўрэшце прываліліся да сьценкі, цяжка дыхаючы, як марафонскія бегуны, што памыліліся дарогай. Ёсьць людзі, гатовыя паклясьціся, што, калі Міша з груза-там паваліўся на ходнік, ён усё ж здолеў прыўзняцца і на астатнім дыху прашаптаць:

— Ну, а сам...

Во як.

Пару месяцаў таму ў лесе Бэн-Шэмэн знайшлі два мужчынскія, выбеленыя ад часу, шкілеты, якія цес-

на прытуліліся адзін да аднаго, а іх рукі намёртва сашчапіліся ў разьвітальным поціску.

Страх! Учора вечарам яшчэ адзін сустрэты хто-б-там-ні-быў пацікавіўся пры канцы вулічнай гутаркі, ну а як я сам. «Шаноўны, вы атрымаеце адказ у пісьмовым выглядзе». І вось, калі ласка, я напісаў усё, што думаю на гэты конт. Бо сам я — ніяк, і больш так не магу.

Шэраг п'яцэ

К

Юдыт Кацыр

Калі дзьева спадкаемныя прынцэсы, Ерусалім і Тэль-Авіў (а на іўрыце ўсе гарады – жаночага роду) сыходзяцца ў сьмяротным двубоі, тым жа часам на маляўнічых схілах гары Кармэль цярпліва гадуе гарбузы і весела корміць з далоні сваіх будучых коней ізраільская Папялушка – Хайфа.

Вось і хайфаўка Юдыт Кацыр (нарадзілася ў 1963 г.) лічыць, што, відаць, ня ўсе зямныя дарогі сягаюць Рыма, але безумоўна ўсе яны пачынаюцца з бацькоўскага дома.

Шлаф штундэ

Колісь, калі канікулы цягнуліся ўсё лета, і ў іх быў смак пяску і пах вінаграду, і рыжае сонца малявала вяснянкі на твары, а пасья сьвята Сукот вецер сьвістам склікаў банду хмар, у грымотную навальніцу, мы колькі ёсьць духу беглі дамоў па дне горнай цясьніны. Калючы дождж працінаў язык смакам ігліцы і мяты, і мясцовыя сабакі спаборнічалі ў брэху, нібыта прастуджаныя дзядзькі адкашліваліся ў антрактах прадстаўленьня, якое адбываецца ўзімку, і раптам навальвалася вясна

«Schlaf Stunde» by Judith Katzir

First published in Hebrew in «Fellini's Shoes» by Judith Katzir, Hakibbutz Hameuchad P.H. Ltd

Copyright© Judith Katzir and Hakibbutz Hameuchad P.H. Ltd

Translated by Pavel Kastukevich

«Published by arrangement with The Institute for The Translation of Hebrew Literature»

з кацінымі канцэртамі і буяньнем лімонных дрэваў, і зноўку быў хамсын, і ў аўтобусе была задуха, але мы саступілі месца толькі спадарыні Бэле Блюм з пошты, бо яна была Злосная-Скрадальніца-Дзяцей, і яна прыйшла да нас уначы ў ложак, і ў яе былі разбэрсаныя шэрыя валасы, якія бываюць толькі ў Злосных-Скрадальніц-Дзяцей, і вузкія акулеры на пачырванелым кончыку носа не раўнуючы заточаны аловак, і ўсьміхалася яна нам з фальшывай лісьлівасьцю Злоснай-Скрадальніцы-Дзяцей і цягнула да нас свае сухенькія ледзяныя пальцы, і мы павінныя былі аддаць ёй усе маркі-трохкутнічкі, каб у нас зьявіўся хоць які шанец выратавацца, або тады, калі маліліся Богу, які пераапранаўся ў клоўна вугорскага цырка-шапіто, гойдаўся на напятым канаце пад сінім, выштукаваным з тканіны, скляпеньнем шатра, у вялізных ботах і шырокіх, у бела-чырвоную клетачку, штонцах, а потым пераапранаўся ў слана і, павярнуўшы да нас свой маршчыністы азадак, ішоў вячэраць.

Колісь, калі сьвет праз вазу быў увесь аранжавы, праз тую бліскучую, на дотык халодную, вазу на буфэце ў гасьцёўні, якая, мусіць, штараз зьнікала зь іншымі прадметамі ў той момант, калі мы выходзілі з пакоя, і мы зазірнулі праз замочную адтуліну, каб спраўдзіць гэта, але яны, пэўна, убачылі, што мы зазіраем, і хуценька вярнуліся, а ў гаражы пад прадуктовай крамай хавалася небясьпечная банда злачынцаў, якую маглі выкрыць толькі Шэрлак Холмс і ты, бо было ясна, што ты зробісься вядомым сышчыкам, пра якога будуць пісаць кнігі, а я буду тваёй намесьніцай, і мы выпрабоўвалі нябачны атрамонт з цыбулі, награвалі паперу над сьвечкай, каб праступіў тэкст. Потым трэніраваліся глытаць паперу, каб ня трапіла ворагу, і яшчэ ладзілі трэніроўкі самаабароны, утойваньня сакрэтаў, калі цябе нават катуюць, навязаўшы да ложка, і падносяць палаючыя запалкі да пальцаў ног,

і яшчэ мяшалі атруты: зь зямлі, з прэлае лістоты, з патрушчаных смаўжоў, і клалі ў слоік ад кіслага малака, на якім малявалі дзьве скрыжаваныя косткі і чэрап, і хавалі яго разам зь іншымі сакрэтамі.

Калі канікулы цягнуліся ўсё лета, увесь сьвет быў аранжавы, і ўсё-ўсё было магчыма, і ўсё-ўсё павінна было адбыцца, і дзядзька Альфрэд быў яшчэ жывы і завітваў да нас выпіць сваю пяцігадзінную гарбату, а дзед і бабуля адпачывалі ад дзвьох да чатырох і пакідалі нам увесь бясконца-бязьмежны час, і мы пракрадаліся па драўляных рыпучых прыступках, што былі па-за домам, у наш пакоік на гарышчы, наш галоўны штаб, і стаялі ля вакна, адкуль за могілкамі можна пабачыць мора, тады... Тады ты дакрануўся кончыкамі пальцаў да майго твару і сказаў, што кахаеш мяне.

Цяпер мы тут, ходзім-торкаемся, як замаркочаныя сваякі ў аэрапорце перад расставаньнем, ля самага ўваходу — чорнае таблё рэйсаў, на якім напісана белай крэйдаі: «чатырнаццаць-нуль-нуль, Арон Грын, пахаваньне», і я гляджу на жанчыну, што сядзіць на каменнай лаўцы побач з табой, ліловы капялюш з саломы асланяе ёй вочы і сьпеліць вусны да вінаграднага адценьня, і сонца гойстрыць два нажы ўздоўж яе загарэлых лытак, і потым я падыходжу да вас, здымаю сонечныя акулеры, ціха вітаюся, і ты хапатліва ўскокваеш і вымаўляеш: «Пазнаёмцеся. Мая жонка. Мая стрыечная сястра». І паміж двума гэтымі сказамаі я заўважаю бляск пярсыцёнка і белых зубоў, а яна дакранаецца сваёй мяккай рукою з доўгімаі, надта доўгімаі пальцамаі і вітаецца яшчэ раз. І вось ужо служкі сьмерці, старанныя як анёлы, зь белымаі рукамаі, спатнелыя, барадатыя, нясуць на насілках ухутанае запылена-шэрым саванам цела, якое раптам скарлючылася, галава амаль кранаецца тлустых чорных сьцёгнаў першага анёла, а бязвольныя ногі матляюцца перад расшпіленым прарэхам друго-

га, і сьцюдзёны вецер дзьме ў маіх грудзёх, як тады, і я прашу ў тваіх вачэй успомніць, але ты талопісься долу, потым скіроўваеш позірк на яе, абдымаеш рукой за талію і дапамагаеш узьняцца, тым часам мае шпіёнiстыя вочы застываюць на яе акруглым жываце, атуленым пухкай сукняй, і бачаць у ім усе твае насенiнкі, што не зрабіліся тваімі дзеткамі, якіх ты схаваў за домам, у гаёчку пад сасной, улетку паміж сёмым і восьмым клясамі, у часе летніх канікул, у першы дзень якіх па мяне прыехаў дзед, як прыяжджаў кожны год, раніцой на старой чорнай машыне, якой кіраваў Міша, шафёр з канторы, каторы ў мой гонар начапiў белую фуражку і шырокую ўсьмешку з залатым зубам. Міша паклаў маю чырвоную валізу ў багажнік, і потым, казырнуўшы і падміргнуўшы, адчыніў для мяне заднія дзьверы, і мы паехалі забраць цябе з чыгуначнай станцыі, што ля порту. Па дарозе я прасунула галаву паміж пярэднімі сядзеньнямі і папрасіла, каб Міша яшчэ раз распавёў, як ён граў на трубе для югаслаўскага караля, і Міша ўздыхнуў і сказаў: тое даўно было, але я памятаю нібыта ўчора, я быў тады маленькім хлопчыкам, год дзевяць-дзесяць, у школе на трубе я граў лепей за ўсіх, і аднаго разу мне прынеслі сiнюю форму з залатымі гузiкамі, і гальштук, і гетры да калень, і фуражку, і загадалі гэта ўсё апрануць, і паставілі мяне побач са сьцягам і казалі трубіць, і я што моцы прыгожа-прыгожа трубіў, і тут зайшоў кароль Павал, і сьцяг узьвіўся на дрэўка, і труба блiшчэла на сонцы, і залатыя гузiкі таксама, хто б мог падумаць, даражэнькая, маленькі габрэйскі хлопчык будзе граць для караля, а ён падышоў да мяне, пагладзiў па галаве і спытаў: як цябе завуць, а я адказаў — Міша, і мама стаяла і плакала так моцна, што яе падтрымлівалі за плечы, а бацька сказаў: цяпер я ўрэшце рады, што ў нас ёсьць Міша, бо бацька сьпярша зусiм не хацеў, каб я нарадзiўся, яны паехалі

ў Аўстрыю толькі на адпачынак, а калі вярнуліся, дык мама сказала: я цяжарная, а бацька сказаў, пяць дзяцей дастаткова — зрабі спарон, але мама была вельмі ўпартая, усё роўна як маці Альберта Айнштайна, бо ягоны бацька таксама не хацеў, каб ён нарадзіўся, і потым Айнштайн вельмі кепска вучыўся ў школе, і настаўнікі выклікалі бацьку ў школу, і бацька сказаў яму: Альберт, табе ўжо семнаццаць, ты ўжо не малы хлопчык, што ж гэта з табой будзе, але ў дваццаць шэсьць год Айнштайн сустрэкаўся зь Леніным і з Чэрчылем, і распавядаў ім пра тэорыю адноснасьці, і было многа шуму, і ён зрабіўся знакамітым ва ўсім сьвеце, і цяпер, пачуўшы пра абарты, я кажу: яшчэ невядома, што можа выйсьці з гэтай малечы, нашто ж забіваць чалавека. Міша ўздыхнуў яшчэ раз і потым запаліў цыгарэту. Па-над чыгуначнай станцыяй ужо можна было ўбачыць вялізны гадзіннік. Безь пяці дзевяць мы прыехалі. Дзед і я пайшлі на пэрон, а Міша застаўся ў машыне. Два грузчыкі ў шэрых кепках, абапёршыся на свае паржавелыя вазкі, разпораз пераглядаліся прымружанымі вачмі і курылі сьмярдзючыя цыгарэты з жоўтых пачкаў, на якіх былі намалюваныя чорныя коні. Ад хваляваньня мне хацелася ў прыбіральню, і я вытанцоўвала з нагі на нагу. Роўна а дзевятай пачуўся доўгі вясёлы гудок паравоза. За паравозам ляцела пяць грукатлівых вагонаў. Грузчыкі падхапіліся, вялізнымі ботамі расьціснулі недапалкі і сталі туд-сюд гойсаць уздоўж пэрона, лямантуючы: «Багаж, багаж!» З трывогай я стала шукаць твой твар паміж сотні ўзрушаных, папрыцісканых да шыбаў фізіяноміяў. І тут з выдыхам адсунуліся дзьверы і выйшаў ты, самы першы, у джынсавых шортах, якія тады былі на ўсіх хлопчыках, і ў зялёнай кашулі з лэйбамі на кішэнях, якая мала ў каго была, і ў клятчастай шапцы прыватнага сышчыка, якую колісь табе прывезьлі з Ангельшчыны і якой не

было ў ніводнага хлопчыка, і вось ты стаіш на пэроне ля чорнага чамадана, што належаў твайму бацьку, і азіраеся стуленымі вачыма, нібы дзвюма зялёнымі шчылінкамі пад бялявымі ўскудлачанымі кудзеркамі, і я зноўку адчула гэтае шчыменьне паміж горлам і жыватом, — мне займала духі кожны раз, калі я бачыла цябе, і нават калі проста думала пра цябе, і я закрычала: вунь дзе Улі, вунь Улі, і пабегла насустрач, а ты зьмеціў мяне і ўсьміхнуўся. Мы моцна-моцна абняліся, і тут падышоў дзед, пляснуў табе па плячы і сказаў: як ты вырас, Шауль, і не перахапіў твой чамадан, бо ты быў ужо дарослы, трынаццаць з паловай, і мацнейшы за яго. І ты паклаў свой чорны чамадан у багажнік, побач з маім чырвоным. І Міша адвёз нас на вуліцу Герцэль, у дзядоўскую кантору, дзе сыценкі былі ўвешаныя бліскучымі, насычанымі блакітным колерам плякатамі з выявамі ўсялякіх прыгожых мясьцін у Ізраілі, і Галілейскага мора, і Мёртвага мора, і курорта Рош-га-Нікра, і Чырвонага мора, дзе былі санаторыі, і дзяржава плаціла дзеду грошы, каб ён пасылаў туды былых вязьняў канцлягераў, і я заўсёды ўяўляла, як яны прыяжджаюць туды на цягніку, у сьмешных кашулях і шапках, пад якімі тужлівыя жоўтыя твары, усё роўна як на фотаздымках, якія паказвалі нам у Дзень памяці ахвяраў Галакосту, і як тыя былыя вязьні шыхтуюцца там у доўгі шэраг з усімі сваімі зьвязанымі вяроўкамі валізамі, і кожны заходзіць і скідае сваю лягерную куртку і шапку і атрымлівае замест іх каляровы купальнік або плаўкі і аранжавую панамку кібуцніка, і яны сядзяць у шэзлёнгах на сонцы і купаюцца ў моры і шмат ядуць і нарэшце ачуньваюць, так я думала, а праз тыдзень робяцца тлустыя і загарэлыя і ўсьміхаюцца як людзі на рэклямных абвестках, і тады іх адпраўляюць дамоў, бо новая група ацалелых пасья Галакосту ўжо чакае ў чарзе.

Так я думала, пакуль у адну суботу мы не паехалі зь дзедам, бабуляй і Мішам, адведаць зь інспэцыяй адзін санаторый, які называўся «курортны пасёлак «Рош-га-Нікра». Там не было ніводнага такога ацалелага, і наагул было немагчыма вызначыць, хто тут ацалелы пасья Галакосту, а хто — просты чалавек, бо ўва ўсіх былі тлустыя і абвіслыя жываты і ніхто не выглядаў надта тужлівым, усе плавалі ў басэйне і перлі за абедзье шчакі сэндвічы з апэльсінавым сокам, і гаманілі на поўны голас, і гулялі ў бінга. І тады мы вынайшлі мэтад, як выявіць, хто тут сапраўдны ацалелы, але сама я не наважылася дзейнічаць, адно пазірала здаля, як ты ходзіш спамяж шэзьлёнгаў перад басэйнам і шэпчаеш кожнаму ў вуха: «Гітлер», і я бачыла, што большасьць людзей ніяк не рэагавала, яны адно расплюшчвалі вочы ў нейкім такім здзіўленьні, бытта прахапіліся са сну і яшчэ не пасьпелі сьцяміць, дзе ж знаходзяцца, і адразу стулялі вочы ды засыналі зноў, і толькі адзін мужчына, мажны і тлусты, не раўнуючы гарыла зь лесам чорных валасоў на грудзях і сьпіне, ускінуўся і, дыхаючы цяжка як паравоз, пагнаўся за табой па лужку, і ягоныя вочы былі чырвоныя ды вялізныя, як пражэктары, і ўрэшце ён схапіў цябе і заляпіў поўху, і пачаў моцна трэсьці цябе за плечы і стаў зьверавата крычаць незразумельныя словы: *паскудствэ-халера, паскудствэ-халера*, і ты вярнуўся да мяне з палаючым вухам, і хоць ня плакаў і супакойваў, што табе зусім не баліць, але ж стуль, як прыгадвалі Гітлера ці то ў клясе ці то па тэлевізары, дык замест сапраўднага Гітлера я ўяўляла менавіта таго гарылу з санаторыя, хіба толькі з маленькімі вусікамі і чупрынкай.

Як зазвычай у першы дзень канікул, апоўдні мы зайшлі паабедаць у «Лёх лорда Бальфура», і афіцыянт-штыкля, які быў падобны да прафэсара, — а дзед распавёў, што шмат год таму афіцыянт

насамрэч быў прафэсарам у Бэрліне, — з залатымі акулерамі і бародкай такога самага колеру, і з чорным гальштукам-матыльком, ледзь прыкметна кіўнуў, бо ўжо ведаў нас і асабліва дзед, які быў у гэтым рэстаране заўсёднякам, і адсунуў крэслы, каб мы паселі, і спрытна паклаў перад намі мэню: «Што для вас, гер Грын?», дарма што дзед заўжды замаўляў адно і тое: смажаніну, бульбяную кашу і квашаную капусту, а таксама гронку ліловага вінаграду на дэсэрт, а людзі ля іншых столікаў, якія таксама ведалі нас, прызна ўсьміхаліся і махалі нам сваімі белымі сурвэткамі, і калі я ела, дык паглядала на двух выразаных з фанэры кухараў, што віселі на сьценцы; яны былі ў высокіх каўпаках і даўгіх, да пят, фартухах і з чорнымі выпрастанымі да гары кончыкамі вусоў, нібыта іх твары расквеціліся дзвюма дадатковымі ўсьмешкамі. Кухары глядзелі на мяне ў адказ, абaperшыся на дзежку, што напалову вытыркалася са сьцяны і была набіткаваная — я была проста пэўная — смачнай-смачнай квашанай капустай, такой самай, як у маёй талерцы. Дарэчы, колісь ты распавядаў, што тут ёсьць сакрэтнае сугарэньне, і менавіта празь яго рэстарацыя называецца «лэхам», і што ў тым сугарэньні стаіць процьма такіх жа дзежак, і ўсе яны набіткаваныя квашанай капустай, якой можа хапіць надоўга на выпадак, калі зноў пачнецца Галакост. Тут завітаў кульгавы прадавец газэт, у шэрай бруднай мокрай потнай кашулі, і стаў крычаць: « «Едыёт»-«Маарыў»!», «Едыёт»-«Маарыў»!», каму вячэрнюю газэту?», пакуль уся заля рэстарацыі не напоўнілася яго кіслым дыханьнем, і дзед памахаў прадаўцу рукой, і ён падышоў да нашага стала і сваёй загарэлай рукой даў дзеду газэту, а дзед заплаціў яму чвэртку ліры, нягледзячы на тое, што ля самага рэстарана быў

¹ «Едыёт Ахранот» і «Маарыў» — папулярныя ізраільскія газэты.

ахайны шапік, у якім прадаваліся газэты, ліманад і эскімо. Потым мы паехалі дадому па стромай шашы, што прамінала залаты купал нейкага храма, зь якой можна ўбачыць усю Хайфскую затоку, і па дарозе гарэзілі на заднім сядзеньні, гулялі ў сьледапытаў, валтузіліся, лямантавалі і абзываліся, а дзядуля раптам павярнуўся да нас і ціха ды сур'ёзна сказаў: не сварыцеся, дзеці, людзі мусяць толькі любіць і шкадаваць адзін аднаго, бо ў рэшце рэшт усе мы памрэм. Мы не зразумелі, што ён мае на ўвазе, але ўсё ж суцішыліся. Міша падміргнуў нам у люстэрка і распавёў пра Луі Армстронга, найзнакаміцейшага ў сьвеце трубача з самымі глыбокімі лёгкімі, і пра тое, што калі Бэці Грэйбл, у якой былі самыя зграбныя ногі ў Галівудзе, захварэла на рак, Армстронг прыйшоў разам з усім сваім аркестрам, каб зайграць на лужку бальніцы пад яе вакном. Потым мы прыехалі дадому, і бабуля адчыніла дзьверы ў сваёй заўсёднай фрызуры — з закручанай у венчык касой, дзюбнула кожнага ў шчочку, і сказала: а цяпер, дзеці, у нас *шлаф штундэ* — «пасьялабедзенны сон», словы, што для мяне заўсёды гучалі як назва пірага, усё роўна як *шварцвальд-кірш-торт* ці *захер-торт*, ці *апфэль-штрудэль*, якія яна пякла, бо яны нагадвалі ёй дом у іншай краіне, а таксама тамтэйшыя зіхотка-духмяныя кавярні, калі знадворку холад і падае дождж, але доктар Шмідт не дазваляў бабулі іх есьці, бо ў яе было шмат цукру ў крыві, які вельмі небяспечны для сэрца. Яна адно частавала нас і дзядзьку Альфрэда, і дзеда, які заўсёды адказваў ветліва: не, дзякуй, не хачу, і адмаўляўся пакаштаваць нават кавалачак, нягледзячы на тое, што сам быў зусім здаровы. Але часам, калі дзед выходзіў праводзіць дзядзьку Альфрэда да весьніц, бабуля адразала сабе маленькі кавалачак і хутка глытала яго, нізка нахіляючыся над талеркай. Тым часам вяртаўся дзед, спыняўся на па-

розе і пяшчотным позіркам глядзеў на яе скурчаную сьпіну, чакаючы, пакуль яна ня скончыць, і толькі пасья гэтага заходзіў у гасьцёўню, і сядаў з газэтай, удаючы, што нічога ня бачыў. І яны ішлі ў свой пакой, а мы выходзілі ў гаёк за домам, нацягвалі тоўстую вяроўку паміж дзьвюма соснамі і спрабавалі хадзіць па ёй, як той клоўн, якога мы бачылі колісь малечамі, калі дзед узяў нас у вугорскі цырк на Парыскім пляцы, дзе былі зграбныя коні і жаўтавокія тыгры, і дрэсіраваныя сланы, і прыгожая акрабатка з доўгімі бялявымі валасамі і тварам як у анёла, якая таксама танчыла на канаце з аранжавым парасонам у руцэ, і мы пастанавілі, што, калі падрыхтуемся як сьлед, дык уцячэм разам з цыркам, але дагэтуль мы навучыліся адно поўзаць па напяртым канаце ў стылі хамэлёна, стылі, якім, як растлумачыў ты, важна валодаць, каб поўзаць па вяроўцы па-над рэчкамі. Потым мы наведалі наш шпіёнскі штаб на гарышчы, якое часам зьяўлялася яшчэ хованкай Анны Франк¹, калі мы залазілі пад стол, жавалі бульбяныя шалупкі, дрыжалі і называлі адно аднаго Анна і Пітэр, і чулі звонку галасы нямецкіх жаўнераў, і ратаваліся ад іх, хаваючыся ў зялёную канапу з плюшу, якую прывезла бабуля, калі прыехала ў Ізраіль на караблі выгнанцаў, а калі адзін з двух драўляных падлакотнікаў адламаўся, то для гасьцёўні купілі новую, а гэтую перанеслі сюды, бо шкада ж выкідваць добрую рэч, і ты сказаў задуменна: цікава, што адчуваюць, калі ўжо памерлі, а я сказала, што калі памрэш, нічагенькі не адчуваеш, і мы спрабавалі з усёй моцы заплюшчыць вочы,

¹ Анна Франк (1929—1945) — габрэйская дзяўчына з Амстэрдаму, якая падчас нямецкай акупацыі разам са сваімі сямейнікамі хаваўся ў памяшканьні аднаго з гарадзкіх прадпрыемстваў. Яе прыватны дзёньнік, прасякнуты трагізмам, лірычнасьцю, і дакладнасьцю апісаньняў жыцьця людзей, пастаўленых па-за законам, выдадзены асобнай кнігай пасья вайны, атрымаў шырокую вядомасьць ва ўсім сьвеце. Загінула Анна ў канцлягеры Бэрген-Бэльзэн.

заткнуць вушы і спыніць дыханьне, каб адчуць сабе нябожчыкамі, але ў нас нічога не атрымлівалася, бо нават са стуленымі вачыма можна бачыць колеры, і ты сказаў, калі мы зробімся старымі, дык тады вынайдуць лекі ад сьмерці, а я сказала, што, можа, ты зробісься навукоўцам, ды вынайздзеш тыя лекі сам, і будзеш знакамітым, як Альберт Айнштайн. Потым мы пісалі словы пальцам на сьпіне адно ў аднаго і адгадвалі іх. Сьпяраша мы пісалі назвы кветак: нарцыс, анэмон, фіялка, ці назвы жывёлаў: пантэра і гіпапатам, і імёны знаёмых, але па нейкім часе ты сказаў, што гэта нудна і да таго ж праз майку цяжка адгадаць, і я зьняла блюзку і лягла на канапу, тварам у пах пылу, парфумы і цыгар, які ўеўся ў абіўку яшчэ «там», і адчула, як твой прыемны на дотык палец паволі піша словы, якія мы ні разу не наважваліся сказаць уголас, эс-эр-а-кэ-а, потым гэ-эр-у-дэ-зэ-і ды, урэшце, кэ-у-эр-вэ-а, і калі я шапта-ла гэтыя словы стоеным голасам паміж падушкамі на канапе, дык адчувала, як палае мой твар і як мае смочкі, што толькі нядаўна сталі расьці, цьвярдзеюць і ўціскаюцца ў плюшавую абіўку.

У поўдзень дзед з бабуляй выходзілі са спальні з ружовымі шчочкамі, памаладзелыя гадоў на дваццаць, і роўна а пятай завітваў дзядзька Альфрэд — дарэчы, мы ніколі не разумелі, чый жа ён сваяк, можа, якісь далёкі стрыечнік бабулі, бо як нехта прыгадваў яго імя, дык яе рот танчыўся ў нітачку, і дзед таксама бурчэў: гультай, а мы не маглі даўмецца, за што яны не любілі яго, можа, таму што ён бедны, ці таму што калісь марна намагаўся зрабіцца опэрным сьпеваком у Парыжы, ці зь якой іншай невядомай нам прычыны, і чаму, нягледзячы на гэта, яны заўжды прымалі яго ў сябе дома як дарагога госьця, і бабуля частавала яго гарбатай і пірагом, а ён піў, еў і цмокаў сваімі пульхнымі чырвонымі губамі ды зноў і зноў распавядаў,

з расталымі ад збытку настальгіі вачмі, як ён быў студэнтам у парыскай кансэрваторыі і як жыў на гарышчы на пляцы Рэспублікі, невялічкі катушок бяз душа і прыбіральні, і за цэлы дзень еў толькі паўбагета, намазанага маслам, але а сёмай апранаўся ў адзіны свой прыстойны гарнітур, чапляў матылёк, пырскаў на твар а-дэ-калён і кіраваўся да опэры, і стаяў там пад зырка асьветленымі зь ляпеньнем аркамі, і лавіў паасобныя гукі, што высьлізгалі з фортак, каб аблашчыць статуі Муз ды анёлаў на гзымсах, і ў антракце неяк мяшаўся з натоўпам і заходзіў у залю, бо ўжо не правяралі як сьлед квіткаў, і адшукваў сабе вольнае крэсла на галёрцы, і там са шчымлівым і вільготным, як пакамечаная насатка, сэрцам слухаў апошнія дзеі слынных опэраў. Тут ён зазвычай уставаў, вагаючыся як іванька-ўстанька, абхопліваў сваімі пухнымі пальчыкамі сьпінку фатэлю, і выбухаў арыяй з «Рыгалета» ці «Травіаты» або зь «Вяселья Фігаро». Голас яго быў цьмяны, салодкі і духмяны, як гарбата, якую дзядзька выпіў, і пры канцы, калі мэлэдэя разьляталася аскепкамі шкла, хударлявыя бабуліны рукі пляскалі ў ладкі, а дзед пачынаў разглядаць квадрацікі на дыване: брава, брава, і мы губляліся ў здагадках, чаму дзядзька Альфрэд колісь быў выключаны з кансэрваторыі і не зрабіўся славутым сьпеваком у парыскай опэры, але бабуля не хацела казаць нам прычыну і толькі яшчэ больш стуліла рот, быццам баялася, што калі яна яго адкрые, дык адтуль выскачыць якая вялізная жаба. Дзядзька Альфрэд садзіўся і ўздыхаў, потым выцягваў зь левай кішэні пільчака пакамечаную насатку і смаркаўся сваім чырвоным, не раўнуючы трускаўкі носам, і працягваў рукі, жэстам запрашаючы нас сесьці на падлакотнікі абапал фатэлі і абдымаў нашыя сьцёгны і распавядаў пра кавярні Манпарнаса і Манмартра, дзе сустракаліся літаратары, мастакі і студэнты, і зь ягоных вуснаў выпырхвалі дзіўнаватыя прозьвішчы, складзеныя з чароўных гукаў, якіх я ра-

ней ніколі не чула, як то *Сартр* і *Сымона дэ Бавуар*, і *Както*, і *Саці*, і *Пікасо*, і потым гладзіў цябе па валасах і казаў: ты таксама некалі будзеш мастаком, а яго рука сьлізгала па тваёй сьпіне, і ён дадаваў: або літаратарам, і абапіраўся сваёй белаю ручкай на тваю нагу ў джынсавых шортах і працягваў: або музыкам, і пачынаў перабіраць пальцамі па тваёй аголенай гладкай каленцы, быццам граў на піяніна, а мне ён ніколі нічога не казаў. І ён ня мог ведаць, што аднойчы, у бліскуча-дрыготкі ліпеньскі поўдзень, мы стаяць мем сярод магіл на старым пагосьце непадалёк ад наберажнай Кармэль, сарамліва адварнуўшыся ад помніка, на якім залатымі літарамі выбіты, паводле яго просьбы, словы зь «Песьні пра зямлю» Маглера:

На парозе пакут аблятаюць сады сэрцаў

Зьвялі напевы, весялосьць.

І ў мгле жыцця

ўжо мгліцца сьмерць.

Сябры!

Возьмем жа чаркі — час прысьпеў.

А нашыя твары будуць зьвернутыя да агорнутага саванам дзеда, які сьпяшаецца сасьлізнуць на свой вечны шлаф штундэ побач з бабуляй, якая памерла ўзімку шмат год таму — тады нас ня ўзялі на пахаваньне, каб мы не прапусьцілі вучобу і не папрасьцюджаліся, і да кантара¹, чые заплюшчаныя вочы ўзнятыя ў неба, і ён выводзіць: «...поўны літасьці Гасподзь, які жыве на нябёсах...», да твайго бацькі, сшарэлага, які мармыча: «...хай узьвялічыцца і асьвяціцца Імя Тваё...», на маю маму, што хавае твар у далонях, на яе падзёртую блюзку, на старых, якія кажуць «Амін», а іх такія знаёмыя твары падаюцца аднолькавымі і блытаюцца

¹ Кантар — сынагагальны служка, які сьпявае падчас літургіі, у тым ліку і на пахаваньнях.

пад маскамі зморшчын, і раптам яны ўсьміхаюцца мне і махаюць сурвэткамі ля сталоў рэстарэцыі «Лёх лорда Бальфура», якой больш няма, і на прыспаных на шэзьлёнгах санаторыя, што даўно зачыніўся, і да Мішы, амаль не пастарэлага — адно зьніклі залатазубая ўсьмешка і фуражка, на месцы якой чорная ярмолка, ён гучна смаркаецца, а мае вочы прыкутыя да зморшчанага твару, завостранага твару маленькай і скарлючанай старой, што асабліва ўрэзаўся мне ў памяць і быццам суправаджаў мяне змалку, а я ніяк не магу даўмецца, адкуль я яго ведаю, і я скручваю галаву да цябе і шукаю адказ у тваіх вачах, якія ўхіляюцца ад маіх позіркаў, у тваім зьнікавельным твары, у сівых нітачках тваіх валасоў, што выклікаюць шчыmlіва-пранізьлівы боль, не раўнуючы гудок цягніка, які нясецца цяпер уздоўж мора на новую станцыю Бат-Галім, і зь мяне цягнуцца падзёртыя абрыўкі ўспамінаў, звязаныя адным шнуром за кончыкі, як каляровыя хустачкі ў кішэні фокусніка з вугорскага цырку, да якога празь які тыдзень пасьяла пачатку канікулаў ты больш не хацеў далучацца і хадзіць на канаце паміж соснамі, і не хацеў, каб мы гулялі ні ў Анну Франк, ні ў сьледапытаў, ні ў Шэрлака Холмса, наагул ні ў што ты не хацеў са мной гуляць, адно сядзеў сабе пад вялікай сасной і дні навывлёт чытаў маленькія кніжкі ў пакамечаных вокладках, і выглядаў стурбаваным і сумным, поўны таемных думак пад сваёй клятчастай шапкай. Сьпяраша я старалася не перашкаджаць, дарма што даволі-такі моцна пакрыўдзілася, але ў чацьвер мне абрыдла. Я сцакала, пакуль скончыцца абед, і дзед з бабуляй пойдучь у спальню, каб падсілкавацца сваім шлаф штундэ, а тады пракралася ў цябе за сьпінай, выхапіла кнігу, якая называлася «Дзёньнік афіцэрскай каханкі», дзе на вокладцы быў намаляваны вайсковец у карычневай форме ды чорных ботах да калень, які накіроўвае вялізны пісталет на блян-

дынку, што ляжыць паміж яго нагамі на сьнезе, а на ёй — адно майткі і станік. Я схавала кнігу і сказала, што не вярну яе, пакуль ты ня скажаш, што здарылася. Ты зірнуў на мяне дзіўным позіркам праз свае сьветлыя доўгія вейкі і сказаў: паклянися чорнай магілай Гітлера, што нікому-нікому ніколі-ніколі не распавядзеш пра гэта. Я ўрачыста прашаптала клятву і ўявіла глыбокую чорную яму, у якой стаіць тлустая і валасатая гарыла з дому адпачынку. І тады ты распавёў мне, што апошнім часам, стуль як пачаў чытаць гэтыя кніжкі, то ЁН напухае ў штанах і робіцца такім мулкім, што табе карціць церці яго рукой, пакуль з кончыка ня пырскне белая вадкасьць, і гэта самае прыемнае адчуваньне ў тваім жыцьці, як рознакаляровы выбух у галаве, але потым прыходзяць згрызоты, бо ў школе вам растлумачылі, што праз гэтую вадкасьць жанчыны робяцца цяжарныя, і калі ты пасьля мыеш рукі, яна разам з вадой зацякае ў каналізацыю, выліваецца ў мора, а ў моры ж купаюцца тысячы жанчын, і яна можа заліцца ім пад трусы, і ў дадатак ня ўсё змываецца з рук, бо зь мільёну насенінак на тваёй руцэ, напэўна, застаецца якіх дваццаць-трыццаць, і бывае, што пасьля гэтага табе трэба ехаць аўтобусам, на сэкцыю баскетболу або на скаўцкія гурткі, і яна пераходзіць на грошы, што ты плаціш кіроўцу аўтобуса, а праз рукі кіроўцы — да квіткаў, якія ён дае дзяўчатам і жанчынам усіх узростаў, і потым яны вяртаюцца дадому, ідуць у прыбіральню, адрываюць туалетную паперу і выціраюцца, і вось гэта ўжо ўнутры іх, але яны нічога ня ведаюць, і цяпер па вуліцах ходзяць тысячы жанчын, якія ў сваіх напухлых жыватах носяць дзетак ад цябе. І ня толькі ў Ізраілі, бо насенінкі разам з марскімі цячэньнямі можа змыць да самай Эўропы. Невыразны бляск гонару за самога сябе ўзьнік у тваіх вачах, але тут жа згас. Я сядзела пэўны час моўчкі і думала і грызла сухую ігліцу. Гэта напраўду была

сур'езная праблема. Ты тымчасам пачаў шпурляць шышкі, намагаючыся пацэліць у комель насупраць — плясь, плясь, плясь. І тут у мяне завялася ідэя. Я пабегла на варыўню, дзе ля рукамыйніка былі ўсякія неабходныя рэчы: запалкі, плястыры і розныя гумкі, дастала некалькі цэляфанавых мяшэчкаў, у якія бабуля зазвычай складвала канапкі на дарогу, калі мы ў выходныя наведвалі з праверкай адзін з санаторыяў, вярнулася ў гаёк бегма, дала табе і сказала: трымай — рабі ў іх і закопвай у зямлю. З таго дня ўсе гэтыя стурбаванасьць і адначасна ганарліваасьць зьніклі з твайго твару, і мы зноўку былі сябрамі і гулялі ва ўсе нашыя старыя гульні, і толькі калі-нікалі ты спыняўся раптам і кідаў на мяне доўгія задуменныя позірккі, а я пракрадалася ноччу ў варыўню і лічыла пакецікі, каб даведацца, колькі ты ўзяў, і басанож выходзіла ў гаёчак, напоены цемрай, у сьвет замглёных вершалін, што кішэў цвырканьнем і скавытаньнямі, і таямнічымі шоргатамі, і шукала тыя месцы, дзе было панакідана сухой сасновай ігліцы, і корпалася цікаўнымі рукамі, са шчыменьнем у сэрцы, і даставала з магілкі цэляфанавыя мяшэчкі, і доўга-доўга абглядала дзівосную вадкасьць пры месяцовым сьвятле. Аднаго дня ты далучыў да нашага скарбу на гарышчы пакамечаныя кніжачкі, і сказаў: мне больш гэтая макулатура не патрэбная, я магу прыдумваць лепшыя гісторыі, і я сказала: ага, калісьці ты будзеш пісьменьнікам, і тут жа прыгадала, што дзядзька Альфрэд сказаў гэта першы. Мы тут жа падзерлі кнігі на старонкі і селі павыразаць зь іх словы, самыя брыдкія, і склалі ананімкі з жажлівымі пагрозамі для банды крымінальнікаў, якая хавалася пад прадуктовай крамай, а таксама для спадарыні Бэлы Блюм з пошты, і на поўную губу мялі чакаляд, які ты скраў раней з бабулінай хованкі, дзе яна трымала яго, каб пекчы свае пірагі, смак яго трохі нагадваў смак міндальнай смалы, і раптам ты

дакрануўся кончыкамі пальцаў да майго твару, быццам хочучы сьцерці чакалядныя вусы, і зайшоў мне за сьпіну, і паволі напісаў на ёй, слова за словам: «я-цябе-страх-як-кахаю», і з усёй моцы абняў мяне. Ты лёг на канапу, а я лягла на цябе, тварам у шаўкавісты цень, што паміж плячом і шыяй, пах смалы і крухмалу точыцца ад тваёй зялёнай кашулі, і твае вільготныя пальцы паволі лашчаць мне патыліцу, дрыжаць, дробна кудлацяць мне валасы. Ты і я ляжым, зьяліўшыся ў адно цэлае, амаль ня дыхаем, адно слухаем шалёны пошчак нашых сэрцаў, не раўнуючы коні лятуць на скачках, і я паволі лашчу твой твар, быццам ствараюляплю яго наноў, сьветлыя кудзеркі і гладкае чало, і бровы, пад якімі жыве цэлы сьвет, і маленькі нос, зь якога скочваецца палец, як зь ільдзяной горкі, да губ, скуль дзьме гарачае паветра на мае азяблыя пальцы, а ты тузаеш маю блюзку, твая халаднаватая рука вандруе па маёй сьпіне, гору й долу, долу й гору, аж да таго прыемнага куточка, дзе, калі б мы былі катамі, дык у нас вырас хвост, і я прыціснула свой рот да твайго, адчуваючы рэшткі смаку скрадзенага чакаляду, нашыя языкі сутыкнуліся, таропка сплятаюцца і зацята рухаюцца-змагаюцца, як напалоханыя спартоўцы-рукальшчыкі, і я ссунула тваю майку над гладкімі грудзьмі, а потым — сваю блюзку над маімі грудкамі, каб прытуліць ацьвярдзелыя ад холаду смочкі да гарачай мяккай скуры твайго задыханага жывата. І між нагамі адчула слодыч, баццам мне намазалі там мёдам, але крышку якога пралілася на майткі, і ад гэтага мае ногі растуліліся і плаваюць на тваім сьцягне гору й долу, і ты абняў мяне, і ссаў мае вусны як цукерчыны, і прыціскаў маю руку да мулкага кузлачка ў тваіх шортах, і твар твой зрабіўся сур'ёзным і крохкім, ажно я здолела ўбачыць у тваіх вачах тое, што ніхто яшчэ да мяне ня ведаў, і дыхала хутка-хутка, не раўнуючы маленькі зьвярок, пазбаўлены памяці і ду-

мак, і мой жыўот растаў і прыліп да твайго, і слодыч у майтках расьцякалася ўсё больш і больш аж да болю, аж да знямогі, і раптам хваля дрыготкіх сьцісканьяў унутры мяне, першая наймацнейшая, самая вострая і вельмі доўгая, і за ёй — астатнія: шпаркія, як трапяткія матылькі, і я з усяе моцы намагалася не крычаць, каб дзед з бабуляй не прачнуліся, і хацела каб гэта не сканчалася, але ўрэшце гэта скончылася, і я абрынулася на цябе без дыханья, і сэрца грукацела, як пасья забегу на шэсьцьдзсят мэтраў. Убачыла, што ты таксама паўпрытомны, сутаргава хапаш ротам паветра, твар палае, і я зьлезла зь цябе і лягла поруч, зьмеціўшы на тваіх шортах вялікую пляму, узрушаная, і ўдыхала жывы пах, які тачыўся ад нас дваіх і мяшаўся, і сплятаўся, не падобны ні да якога іншага.

Потым ты глянуў на мяне агніста-зялёнымі вачыма і пасьміхнуўся, і даў мне буську, і рэзкімі рухамі адкінуў валасы, што наліплі да лба. Я села, і ты адным духам сьцягнуў майку і сказаў: здымай таксама. І я зьняла, і ты паклаў галаву мне на жыўот, і так мы ляжалі: мая рука кудлаціць твае вільготныя валасы, і сонечныя промні, падобныя да пальцаў, прашываючыся праз шчылінкі ў жалюзях, разьлягаюцца на сьценах залатымі веерамі. Потым я лашчыла цябе і сказала, што твая сьпіна як аксаміт, а ты сказаў, што мая — гладкая як вада, і пацалаваў мяне ў жыўот і пачаў маляваць на ім дзіўныя формы губамі, і сказаў: калі ты ляжыш на сьпіне, твае грудкі плоскія як мае, а потым ты ссаў мае смочкі, і твой язык быў трохі шурпаты, не раўнуючы як у ката, ты лізаў і лізаў, пакуль яны не зрабіліся цьвёрдымі, як вішнёвыя костачкі, і я зноўку адчула слодыч і гладкасьць спаміж ног і хацела яшчэ, але зьнізу пачуўся голас бабулі, востры і праніклівы як пэрыскоп на субмарыне: дзедзі, дзе вы там, ужо пяць гадзін, пара піць гарбату зь пірагамі. Мы жвава начапілі вопратку і спусьціліся.

Ты пайшоў памяняць шорты. А я глянулася ў пазалочанае люстэрка ў вітальні. Мае вочы блішчэлі як нябесныя кубкі, і ўсё сьвет быў белы, а мэбля гасьцёўні, дзед, бабуля і дзядзька Альфрэд здаваліся далёкімі і несапраўднымі, хаця выразна абмаляванымі, як на тэатральным прадстаўленьні.

Той ноччу я не магла заснуць ад прагі цябе: сьпіш сабе ціхенька ў пакоі, што ў канцы калідора, а тваё цела, пэўна, марыць пра маё. Я так хацела прыйсьці да цябе, пачуць тваё дыханьне, але бабуля заўжды рупілася, каб ты спаў у пакоі, у якім раней спаў твой бацька, а мяне клала ў пакой, сумежны зь іх спальняй, матчын, таму я ўстрымалася і стала думаць пра заўтра, пра цырымонію, якую мы да апошняе дробязі сплянавалі пасья вячэры, калі сышоў дзядзька Альфрэд, і калі дзед з бабуляй паселі паглядзець па тэлевізары «Дзёньнік тыдня», а мы шапталіся ў варыўні і маглі пачуць, як Менахем Бэґін, новы прэм'ер-міністар, кажа пра Асьвенцым пра шэсьць мільёнаў загіблых, а потым нечакана заяўляе, што гатовы сустрэцца ў Ерусаліме з эгіпэцкім прэзыдэнтам Садатам, і дзед заўважае: ну, нарэшце з гэтага шпанюка Менахема атрымалася нешта прыстойнае, а бабуля паклікала нас і сказала: вам трэба глянуць, перадаюць важныя навіны, але мы ведалі, што заўтрашняя цырымонія значна важнейшая за ўсе тые навіны, а асабліва яе апошняя частка.

Я ніяк не магла спыніць гэтую кінастужку, якая паўтаралася і паўтаралася на замглёным экране ночы, кінастужку, у якой мы гралі галоўныя ролі. І зьнянацку пачула са спальні, як бабуля крычыць шэптам: Аарон, Аарон, і як дзед прачынаецца і кажа: *а брох із мір!* — авочкі!, што здарылася, Міна?, а бабуля кажа, што яна ня можа заснуць, і ціхенька распавядае, — але я магла пачуць кожнае слова, — што раніцой, калі яна хадзіла па краме з вазком, каб купіць прадуктаў на су-

боту, то раптам адчула, што яе мама крочыць поруч зь ёю, у чорным футры, у якое яна была апранутая, калі яны шмат год таму разьвітваліся на вакзале, і нават яе твар быў такі ж бледны і трывожны, і яна сказаў ёй нешта, але бабуля ня слухала, бо гаварыла сабе: цяпер жа лета, дык чаму гэта мама апранула футра, і пакуль зразумела што да чаго, мама зьнікла. Стуль я не знаходжу сабе месца! — працягвала бабуля палкім шэптам, я проста пэўная, што гэта дрэнны знак. У яе быў такі твар, што я адразу зразумела: здарыцца якаясьці бяда. Але дзед нічога не сказаў і толькі ціха-ціхенька засьпяваў ёй нешта, нейкі даўнейшы напеў бяз словаў, ён паўтараў яго колькі разоў, пакуль той напеў не спавіў мяне ўсюю і я не заснула.

Назаўтра была субота. Дзед і бабуля разбудзілі нас рана, каб мы паехалі зь імі наведаць санаторый у Тыберыі, і былі крыху здзіўленыя, калі мы пачалі мармытаць з-пад коўдры, што вельмі стаміліся і хочам застацца дома, яны ўгаворвалі нас, але ўрэшце пакінулі ў спакоі. Тады я і прыгадала, што пачула зь іх спальні, і сказала сама сабе, як такое можа быць, што ў нашай краме гойсаюць здані, і чаму дзед ня кінуўся суцяшаць бабулю ды не сказаў, што гэта толькі ў яе галаве і што нічога дрэннага не здарыцца, але тут мне раптам прыйшла думка, што той гутаркі не было наагул, а яна мне адно прысьнілася, і таму я вырашыла нікому пра яе не казаць, нават табе. Бабуля прыгатавала нам канапкі зь яйкамі ўкрутую на абед, і сабе на дарогу сёе-тое, і тут маё сэрца моцна затахкала, бо пачула як адчыняецца шуфлядка ля рукамыніка і бабуля мармыча над ёй: дзіўна, я выдатна памятаю, што была поўная ўпакоўка. Урэшце яна загарнула канапкі ў глянцаваную паперу, бо Міша ўжо бібікаў ім знадворку, дзюбнула нас абодвух у шчочку і сказала: вернемся ўвечары а палове на восьмую, будзьце харошымі дзеткамі, і яны паехалі. Калі гырчаньне

матора аціхла за павароткам, дык мы разам кінуліся з ложкаў і сустрэліся ў калідоры. І пачалі рабіць дакладна ўсё паводле нашага пляну, які распрацавалі да апошняе дробязі. Сьпярша, па чарзе прынялі ванну, не шкадуючы часу: з мыцьцём валасоў і прачысткай вушэй. Потым абгарнуліся ў нашыя прасьціны, якія навязалі на адным плячы на манер грэцкае тогі. Я надухмянілася з усіх бутэлек, якія толькі знайшла на бабулінай бюрцы. Нафарбавала вусны памадай, нашмаравала шчокі румянай, а сінняй тушшу падоўжыла вейкі. Пасьля гэтага мы адцялі галоўкі ружам, якія бабуля купіла на суботу, кінулі іх у аранжавую вазу на буфэце і сплялі два вянкi на галовы. Потым зайшлі на варыўню, але ня сьнедалі, бо гэтым днём у рот нічога ня лезла, адно скралі з бабулінай хованкі сьвечкі, якія ляжалі побач з чакалядам, шэсьць адмысловых памінальных сьвечак, якіх яна назьбірала цэлы склад, бо часта правілася гадавіна сьмерці кагосьці зь сямейнікаў, якія назаўжды засталіся там, у іншай краіне. З паркалёвай скрынкі для шыва ўзялі нажніцы, з шуфлядкі, дзе бабуліна бялізна — белую насатку, з буфэту — вінны келіх, а зь бібліятэкі сыцягнулі маленькі томік Бібліі, які твой бацька атрымаў колісь у падарунак на бар-міцву¹ ў школе, і, босыя, з усімі гэтымі рэчамі, падняліся ў наш пакой на гарышчы. Там, зачыніўшы жалюзі на вокнах, што выходзілі на мора і на могілкі, зрабілі суцельную ноч. Запалілі памінальныя сьвечкі і расставілі іх па ўсім пакоі, які цяпер поўніўся сьлюэтамi страхотных чарцянят, што танчылі па столі і сьценках, а адну сьвечку пакінулі на стале, і поруч паклалі Біблію,

¹ Бар-міцва (іўр., літаральна «сын запавету») — падлетак, які сягнуў узросту 13 год і аднаго дня. Паводле юдаізму, стуль падлетак лічыцца дарослым, а таму здатным і абавязаным выконваць усе рэлігійныя заповеды. Бар-міцвай таксама называецца ўрачыстая цырымонія, што прытарнаваная да гэтай даты.

і ты спытаў, ты гатовая? Я прашаптала: так, маё сэрца моцна калацілася, і мы сталі адно супраць аднаго, паклалі адну руку на вокладку, а другую паднялі ў скаўцкай клятве (мезенец абхоплівае вялікі палец), і я зірнула табе ў вочы, у іх палалі агні сьвечак, і я ўрачыста паўтарала за табой словы:

Клянуса Богам і чорнай магілай Гітлера
Клянуса Богам і чорнай магілай Гітлера
Што ніколі не ажанюся зь іншай жанчынай
Што ніколі ня выйду за іншага мужчыну
І толькі цябе адну буду любіць векі вечныя
І толькі цябе аднаго буду любіць векі вечныя

Потым мы абняліся. Нам заняло духі, бо мы адчувалі, што нашая клятва моцная як сьмерць, але каб яна зрабілася яшчэ мацнейшай, гэтыя словы мы выразалі зь Бібліі і пры сьвятле сьвечак наклеілі іх на чысты аркуш. «Богам» мы знайшлі ў Кнізе Быцця, «жанчынай» знайшлі ў гісторыі пра Адама і Еву, «магілай» — у разьдзеце пра пахаваньне Сары Ісаакам. Потым адшукалі «мужчыну», і «клянуса», і «я», і «зь», і «за», і «любіць». «Ніколі» выразалі з фразы «Ніколі ня дасьць Ён праведніку пахіснуцца». «Чорнай» — у «Песьне Песьняў». Астатнія словы: «Гітлер», «іншай», «іншага» — мы ў Бібліі не знайшлі, хоць доўга шукалі, і таму таксама ўклалі іх з паасобных літар. Калі ўсё было гатова, ты абгарнуў келіх у хустку, паклаў яе на падлогу і з усяе моцы ўдарыў босай падэшвай нагі. Келіх раскрышыўся, і пляма крыві расплылася па хустцы. Ты тыцнуў у пляму палец і напісаў крывёй пад клятвай сваё імя. Потым сказаў: цяпер ты. Я глыбока ўздыхнула, узяла аскепак шкла і парэзала вялікі палец на назе, (спадыспаду, каб ніхто ня змог убачыць раны), выціснула на палец кроплю крыві і дрыготкай рукой паставіла сваё імя побач з тваім. Мы пазначылі дату, — павод-

ле хрысьціянскага календара і паводле габрэйскага — потым напісалі наш дакладны адрас: бульвар га-Насі, гара Кармэль, Хайфа, Ізраіль, Блізкі Ўсход, Азія, Зямля, Сонечная сыстэма, Галактыка, Сусьвет. Цяпер мы парвем клятву на два кавалкі, і кожны будзе захоўваць палоўку з подпісам другога, паўтарыла я наш плян, але ты раптам сказаў: не, давай загарнем яе як сьлед і закапаем пад вялікай сасной, бо там яго можна будзе знайсці заўсёды. Я падумала, што нельга мяняць плян, але ж прамаўчала. Мы загарнулі тэкст клятвы ў фольгу ад учарашняй чакалядкі і паклалі яго ў пустую каробачку ад запалак, якую таксама загарнулі ў паперу, і цэляфанавы мяшэчак, што застаўся ў цябе ад тых, якія ты цягаў з шуфлядкі, і спусьціліся ў двор. Побач з клем выкапалі рукамі глыбокую яму і паклалі ў яе самую каштоўную рэч на сьвеце, але калі мы прысыпалі пакет зямлёй, прытоптвалі нагамі і насыпалі на тым месцы ігліцу, немаведама зь якой прычыны мне чамусьці раптам зрабілася вельмі сумна.

Калі мы вярнуліся ў пакой, то памінальныя сьвечкі па-ранейшаму палалі. І чарцяняты працягвалі гарэзіць на сьценках. Я ведала, што зараз павінна адбыцца і не палохалася. Я падумала пра Анну Франк. Пра тое, што немцы схапілі яе да таго, як яна пасьпела як мае быць абняцца са сваім Пітэрам, і што яна была якраз майго ўзросту, і я сказала сабе: я пасьпею. Мы выцягнулі кветкі з валасоў і скінулі грэцкія тогі, разаслалі адну прасьціну на канапе, ляглі на яе і накрыліся другой, і я лашчыла ўсё тваё цела, якое было гарачае і задыханае, і вандравала губамі паміж узгоркаў сьвятла, паміж вытанчаных ценяў і ўздоўж невядомых сьцежак мыла і поту пад прасьціной, і раптам ты ўзьняўся нада мной, і зірнуў на мяне жоўтымі зіхоткімі вачыма, з драпежнай усьмешкай, і я хацела, каб гэта ўжо адбылося, і прашаптала: хадзі сюды, і ты запытаў, ці не баліць, і я адказала, не, і я чула

тваё сэрца, што калацілася ў мяне на грудзях у рытме: я-кахаю-цябе-я-кахаю-цябе, і мной апанаваў неймаверны гонар.

Раптам заскрыгаталі па сходах цяжэнныя крокі, і я прашаптала: немцы, мяне працялі дрыжкі, і мы яшчэ мацней абняліся і прытуліліся да сьценкі, дзвевы адчыніліся і на парозе ў німбе сьвятла стаў дзядзька Альфрэд, якога, пэўна, забылі папярэдзіць, што гаспадары паехалі ў санаторый і што ня трэба сёння прыходзіць на гарбату. Ён акінуў вокам нашыя спатнелыя целы, упэцканую крывёю хустку, запаленыя сьвечкі і рассыпаныя па падлозе пялёсткі. І разгублена павёў сваім трускавічным насіскам. Калі ягоны позірк зачэпіўся за нейкую кропку на тваім жываце, магчыма, на пупку, дык ён прамармытаў: што ж гэта робіцца, дзеці?... гэта ж няможна... у вашым узросьце... нельга... божачкі, а як даведаецца ваша бабуля?.. Мы накрывіліся прасьцінкамі і глядзелі на яго моўчкі з апаскай, як каты. Ён апусьціў вочы на насы сваіх бліскучых ботаў і дадаў: я мушу распавесці ўсё вашай бабулі.... хто б мог падумаць... яшчэ дзеці... кузэны.... потым у дадатак, барані Божа, народзіцца дзіцятка з шасьцю пальцамі на кожнай руцэ... або двума галавамі... ці са сьвінячым хвастком... гэта ж вельмі небяспечна... хто б мог падумаць... І круціў галавой, пераводзячы позірк зь левага носа на правы, быццам ладзіў паміж імі спаборніцтва на самы бліскучы бот. Потым падняў галаву і, зьвяртаючыся да цябе, сказаў ужо без заіканьня, што гатовы маўчаць, з умовай, што ты сустрэнешся зь ім тут, заўтра днём, каб ён правёў з табой гутарку і растлумачыў табе, наколькі сур'ёзна тое, што мы тут нарабілі. Чаму толькі зь ім, жвава кінулася абараніць цябе я, але дзядзька Альфрэд адказаў, што ён лічыць цябе адказным і што менавіта ад цябе, з тваёй сьветлай галавой і здольнасьцямі, ён такога не чакаў. Я згодны, ціха сказаў ты. Калі за ім зачыніліся дзверы, мы ўскочылі з канапы да стала,

адна рука на томіку Бібліі, а другая ўзьнятая ўверсе над галавой, і я паўтараю за табой працяг клятвы, які ты склаў адразу на месцы:

І нават калі ў нас народзіцца дзіцятка
з шасьцю пальцамі на кожнай руцэ,
або з двума галавамі,
або са сьвінячым хвастком,
мы будзем любіць яго ўсё роўна як цалкам нармальнае дзіця
зь пяццю пальцамі і адной галавой,
і зусім без хвастка.

Потым мы хуценька апрануліся і пачалі жвава прыбірацца, каб пасьпець да прыходу дзеда і бабулі. Хаця адну пляму, цёмна-чырвоную, што красавалася на зялёным абіўцы, пакінулі як памятку. Ужо ў ложку я чула, як бабуля мармыча ў аранжавую вазу на буфэце: дзіўна, я ж выдатна памятаю, што купіла кветкі для суботы, а дзед мяккім голасам суцяшае яе: што тут паробіш, і мая памяць ат сабе памяць, ня тое што раней, бач — забыў патэлефанаваць Альфрэду, каб ён сеньня не прыходзіў на гарбату.

Пасярод ночы мяне ахапіла страшэнная млосьць. Пабегла ў прыбіральню, сунула палец у рот і раптам адчуваю, што ванітую пяском, вялікай колькасьцю мокрага пяску. Ён напаўняе рот, рыпіць між зубоў. Я мала не задыхаюся, плююся і ванітую, ванітую і плююся. І тут зь мяне вылецела нешта-нейкае зь пяском, і я ўталопіла вочы ў зьёра ўнітаза. Дробнае чорнае сабачаня ўсплыло на паверхню і, здраньцьвелае, дрэй-фуе на адным баку. Яго ножкі раскірэчыліся, дзясны агаліліся ў жахлівай усьмешцы-ашчэры, і яно зіркае на мяне сваім растуленым мёртвым вокам. З агідай я бразнула вечкам. Знадворку пачала днець.

Я бадзяюся між дрэваў з рукамі ў кішэнях, футболью шышку. Ужо паўгадзіны вы зь дзядзькам Альфрэдам на версе, зашыліся ў пакоі. Што ён так доўга тлумачыць табе?

Я больш не магла стрываць. Цішком-нішком пракралася на другі паверх, зусім трохі прыдчыніла дзверы і зазірнула ў сярэдзіну. Вы сядзелі на канапе. Дзядзька Альфрэд тлумачыў табе нешта разгалістымі, узвычаенымі ў опэры, жэстамі, але я не магла пачуць, што дакладна. Раз-пораз ён клаў сваю зробленую з ваты руку табе на калені. Потым атуліў цябе за плечы і наблізіў свой надзвычай пунсовы, амаль малінавы твар да твайго, счарнелага ад бледнасьці. Раптам дзядзька Альфрэд узняў галаву і згледзеў мяне. У яго вачах мільгануў чорны цень. Я ўцякла на двор і лягла пад вялікай сасной, якраз над карабком з клятвай, які мы закапалі ўчора, і глядзела на зялёную бліскучую ігліцу, што працінала аблачыну, якая мела форму вялізнай белай рукі. Я чакала. Мінуў час, і яшчэ мінуў, і яшчэ, і яшчэ, багата часу мінула, а вы ўсё не выходзілі. Я прыгадала сон, які прысьніўся ноччу, і мяне праняла халодная дрыготка. Нарэшце адчыніліся дзверы і на прыступкі выйшаў дзядзька Альфрэд, цяжка дыхаючы і хістаючыся. Ён зашпіліў пінжак і пазваніў у дзверы галоўнага ўваходу. Бабуля дала Альфрэду дзеньдобры, і дзядзька зайшоў у дом. Потым выскачыў ты, лёг ля мяне, утуліў галаву на маім жываце і выпусьціў у яго ўсю сваю крывіду. Тваё цела моцна трэслася. Я крэпка абняла цябе. Што здарылася, шэптам спыталася я, што ён сказаў табе? Яго трэба забіць! — стагнаў ты. Твае гарачыя сьлёзы намачылі мне блюзку. Я ніколі ня бачыла, каб ты так плакаў. Але што здарылася, што ён зрабіў табе, яшчэ дапытвала я. Трэба забіць яго, трэба забіць яго, стагнаў ты, а твае ногі лупцавалі зямлю. Але што ён зрабіў, ударыў цябе, скажы калі ласка, што

ён зрабіў, упрошвала я. Ты падняў на мяне свой палаючы твар у сьлязах. Сьлёзы і соплі цяклі па ім, але ж цябе гэта не абыходзіла, і толькі сказаў ціха: сёньня я заб'ю яго. Я глянула ў твае чырвоныя вочы, у якіх зеўралі дзеве чорныя ямы, і мне стала зразумела, што сёньня дзядзька Альфрэд памрэ.

Па невялікім часе мы ўжо мелі сьмяротную атруту з перамолатых каменем смаўжоў, двух расьціснутых мурашоў, патрушчанага шкарлупіньня кедровага арэха і жоўтых сабачых гаўняшак. Усё гэта мы перамяшалі з сасновай смалой, каб інгрэдыенты пазьліпаліся як сьлед. Маёй задачай было папрасіць бабулю, каб сёньня гарбату запарвала не яна, а я, і потым наліць атруту ў кубак дзядзькі Альфрэда. Для яго я абрала вялікі чорны кубак, найперш, каб не пераблытаць, а таксама таму, што з чорным колерам, так мне падумалася, гэта падзейнічае больш спраўна. Дадала пяць лыжак цукру і як сьлед размяшала, прыслухоўваючыся, аб чым яны размаўляюць у гасьцёўні, каб быць пэўнай, што нягледзячы на сваё абяцаньне ён нас ня ўдаў бабулі. Яны размаўлялі вельмі-вельмі ціха, і толькі абрыўкі словаў даляталі да мяне: доктар Шмідт, рэнтген лёгкіх, дыягназ, і зноўку доктар Шмідт. Яны гамоняць пра хваробы, супакоілася я. Паставіла на столік-вазок таксама двухслойны шварцвальдскі торт, каторы невядома зь якой нагоды сьпякла бабуля, можа, у дзядзькі які дзень народзінаў. Калі я зайшла ў гасьцёўню, яны ўмомант змоўклі. Дзядзька Альфрэд падзячыў мне, тужлівая ўсьмешка расплылася на ягоным твары. І ты таксама зайшоў, ужо з сухімі вачыма, і мы ўтуліліся на адным фатэлі, чакаючы ў страшэннай напрузе, як ён вып'е і сканае на месцы. Сьпяраша ён зь неймаверным смакам зьнішчыў тры кавалкі торта. Потым сёрбнуў гарбату, прыцмокнуў, зайшоў за свой фатэль, стаў перад намі, акінуў цябе вільготным позіркам і абвясціў: зараз я прасьпяваю вам уступ зь «Песьні пра зямлю» Маглера.

Ён двойчы керхнуў, малітоўна склаў рукі перад жыва-
том і пачаў сьпяваць па-нямецку, так што мы нават не
зразумелі, аб чым там гаворка. Голас вылятаў зь яго
горла, урачысты і імпэтны, як з трубы, караскаўся ў
небясьпечныя вышыні, адважны і галавакрутны, як
паветраны акрабат, але раптам абрынуўся і нырцануў
у змрочныя бездані: там ён змагаўся з наканаванай
яму доляй, маліў аб помачы, аб літасьці, крычаў не-
мым голасам, енчыў, сьлёзна паддобрываўся, твар
яго — твар тапельца, сьлёзы ліюцца з вачэй, а таксама
з вачэй бабулі, якая разумела нямецкую, і нават дзед
шмаргануў носам колькі разоў, а мы пераглянуліся,
ведаючы, што атрута, якую мы падрыхтвалі, адначас-
на зьяўляецца і цудадзейным напоем, і мы са стоеным
дыханьнем чакалі, як зараз пасярод п'яньня дзядзька
Альфрэд бразьнецца на падлогу, але ён завяршыў арыю
бясконца-доўгім пасагам, што выходзіў з самыткіх
глыбін'яў, раптам дзядзькавы руці разьляцеліся ў бакі,
ударыліся аб буфэт, і аранжавая ваза, пагойдаўшыся
са зьдзіўленьнем, сасьлізнула і гахнулася аб падлогу,
і сусьвет разьляцеўся на мільярды зіхоткіх аскепкаў.
Дзядзька Альфрэд сеў, цяжка дыхаючы, і прашаптаў:
прабачце; бабуля сказала: ат, ня страшна, падышла
і дала яму буську, а дзед гэтым разам не ўглядаўся ў
квадраты на дыване і не мармытаў «Брава», а такса-
ма паціснуў дзядзькаву руку. Потым, зазірнуўшы яму
ў вочы, сказаў: бліскуча, цудоўна, а дзядзька Альфрэд
зрабіў яшчэ адзін глыток атручанай гарбаты ды ўстаў,
каб пайсьці дамоў, і, песьцячы цябе вачамі, сказаў:
да пабачэньня, але мы не адказалі яму, адно варожа
пазіралі, а дзед з бабуляй правялі яго да дзьвярэй і
пажадалі ўдачы, дзед пляснуў яго па плячы і сказаў:
трымайся, Альфрэд, і дзядзька Альфрэд дрыготкім го-
ласам сказаў: добра; за ім зачыніліся дзьверы, дзед з
бабуляй пераглянуліся, і бабуля кінула дзеду, а потым
прынесла мяцёлку і шуфлік, каб сабраць аскепкі.

Уначы я прахапілася ад чыйгосьці кашлю і страшэнна рыпучага сьмеху і пачула, як на варыўні бабуля кажа дзеду: цяпер я ведаю, што яна сказала, цяперака я ведаю, што яна хацела тады сказаць. І зноўку пачуўся яе вусьцішны сьмех, нібы сьмяецца не сама бабуля, а нячысьцік унутры яе. Я паднялася, каб зазірнуць праз шчылінку ў дзвяхах, і ўбачыла, як яна сядзіць пры стале з даўгімі распушчанымі валасамі, адзетая ў начнуху, рот абмазаны вішнёвым сочывам і чакалядам, нож балянсуе ў сьціснутым кулаку ля руінаў двухпавярховага тарту, сьпечанага адмыслова для дзядзькі Альфрэда, поруч — дзед у піжаме, ухапіў бабулю за локаць, упрошвае: досыць, калі ласка досыць, ты ўжо і так зашмат зьела, а бабуля выхоплівае руку, голас нячысьціка вырываецца зь яе, ну, яшчэ адзін кавалачак, адзін кавалачак і ўсё, а дзед павіс у яе на руцэ і жаласна ўпрошвае, напрамілы Божа, Міна, не пакідай мяне аднаго, калі ласка, не пакідай мяне аднаго, я не змагу безь цябе.

Я ўцякла ў твой пакой. Тваё дыханьне было цяжкім, перарывістым. Я залезла пад коўдру, абняла цябе і паклала галаву на падушку побач з тваёй. Падушка была мокрая, хоць выкручвай.

Назаўтра мы паехалі зь Мішам, дзедам і бабуляй, якая сядзела сьпераду, яе каса ізноў была скручаная на цемні ў венчык. Міша высадзіў іх побач з больніцай «Рамбам», а нас узяў на пляж Бат-Галім, там мы разьдзеліся да плавак. Шырокі плячмі, у фуражцы з казырком, Міша выглядаў як ратаўнік, яму бракавала хіба сьвістка на вярвачцы. Ён усеўся ў шэзлёнг ля самай вады, а ты паляцеў у ваду, раскідаючы каляровыя пырскі, і даў нырца спаміж хваляў, я таксама пабегла і таксама дала нырца, бо мне хацелася адчуць тое самае, што адчуваеш ты, і салёная вада пякла мне вочы і залівалася ў рот, і калі я вярнулася, ты ўжо стаяў на пяску і, падскокваючы, сушыў свае

кудзеркі, і мы селі поруч зь Мішам, абаперліся на яго моцныя ногі і глядзелі на мора і маўчалі, бо нікому з нас не было чаго сказаць, і я зноўку папрасіла, каб Міша распавёў, як ён граў югаслаўскаму каралю на трубе, бо ведала, як ён любіць пра гэта распавядаць, і да таго ж палічыла гэта неблагім спосабам разгаварыцца. Ён хвіліну памаўчаў і зьнячэўку сказаў ціха: я ня граў для караля, гэта быў іншы хлопчык, яго таксама звалі Міша, і ён лепей за мяне граў на трубе, і тады ўзялі яго, надзелі на яго ўніформу з залатымі гузікамі, і труба зіхцела на сонцы, і сьцяг узьвіўся на кончык дрэўка, гэта было так прыгожа, што я не забуду ніколі, і кароль Павал падышоў да яго і паглядзіў па галаве, і яго маці плакала так моцна, што трэба было яе падтрымліваць, а я стаяў у шыхце з астатнімі хлопчыкамі і таксама плакаў. Міша шмаргануў носам, потым працягнуў, быццам распавядаў пра сябе: але таго Мішы цяпер няма, Гітлер забраў яго, усіх, усіх забраў Гітлер, маіх бацькоў таксама, і ўсіх братоў і сястрычак, адзін я пакуль што тут, шостае дзіця ў сям'і, якое ўвогуле не хацелі, каб нараджалася, бо мама і тата пабраліся шлюбам вельмі маладымі, яны былі кузэнамі, і калі ім было трынаццаць год, дык сваякі пастанавілі ажаніць іх, так тады вялося, і кожны год у бацькоў нараджалася па дзіцяці, штогод — сын або дачка, пакуль тата не сказаў: усё, хопіць. Але пасля яны паехалі на адпачынак у Аўстрыю, а калі вярнуліся, дык маці ізноў хадзіла дзіцём. Во як. Ён змоўк і запаліў цыгарэту. І потым сказаў зьнянацку: ваш дзед — выдатны чалавек, такія людзі — вялікая рэдкасьць. Мы глядзелі маўкліва на нейкага маладзёна, у якога атрымалася ўстаяць на руках, і на мужчыну, што шпурляў палку ў ваду, і на яго вялікага сабаку, які з брэхам кідаўся на мора, і жвавенька перабіраючы лапамі, плыў і прыносіў палку назад у роце, а мужчына гладзіў яго па галаве. Я ўзяла палачку ад марозіва і намалывала

на мокрым пяску дом, дрэва і сонца, наплылі хвалі і сьцерлі мой малюнак. А тым часам мора пакрысе залацілася і стала трохі халаднейшым, мы апрануліся і паехалі забраць дзеда і бабулю, якія ўжо чакалі нас ля бальнічнай брамы, у іх былі шэрыя твары, і яны раптам зрабіліся такімі старэнькімі-старэнькімі.

Праз колькі дзён бабуля паведаміла нам, што дзядзька Альфрэд памёр у бальніцы, і, выцершы сьлёзы, дадала, што ў дзядзькавых лёгкіх была адна-нядобрая хвароба і што апэрацыя не дапамагла, але мы ведалі праўдзівую прычыну і не асьмеліліся зірнуць адно аднаму ў вочы, калі ішлі побач з бабуляй, якая плакала па Альфрэду, а яшчэ больш аб сабе, і зь дзедам, што плакаў па бабулі, а побач крочылі нашыя бацькі і яшчэ трое чалавек, якіх мы ня ведалі, і служкі сьмерці, стараньныя як анёлы, зь белымі рукавамі, спатнелыя, барада тыя, неслі на насілках, пад шэра-запыленым саванам, цела, якое раптам скарлючылася, галава амаль кранаецца тлустых чорных сьцёгнаў першага анёла, а бязвольныя ногі матляюцца перад расшпіленым прарэхам другога, і я падумала, што пад палатном можа быць хто заўгодна, можа, гэта зусім ня ён, але калі мы прыйшлі да адкрытай магілы, то кантар сказаў дзядзькава імя, і распачны плач вырваўся з майго горла, бо на сподзе душы я ўжо ведала, што час назад ня вернеш, а ты стаяў моўчкі па другі бок чорнай магілы, і я ведала, што нябожчык будзе паміж намі заўсёды, і што пасьля пахаваньня твой бацька забярэ цябе ў ваш дом, значна раней, чым скончацца летнія канікулы, бо бабуля стала пачувацца ня вельмі добра, і што праз колькі месяцаў, узімку, яна таксама памрэ, і дзед зачыніць сваю кантору на вуліцы Герцэль і пераедзе ў дом састарэлых, і будзе заўсёды гаварыць пра яе, нібыта яна ўсё яшчэ побач, і што мы ніколі ня будзем больш разам у нашым маленькім пакойчыку на гарышчы, толькі зрэдчас, перад сном, ты будзеш навісаць па-нада мной уклечча-

ны, з драпежна-жоўтымі зрэнкамі, а я буду шаптаць табе: хадзі сюды, і буду чуць, як калоціцца тваё сэрца на маіх грудзях, да апошняга трапяткога ўздрыгу. Я выцерла сьлёзы і наблізілася са старымі ўскласьці на магілу каменьчык, і ўсе ўжо збіраюцца сысьці, але я яшчэ на хвілінку засталася ля пазалочанага мармуру Альфрэда, ведаючы, што ты стаіш поруч. Зблізку ты, пэўна, убачыў, што ў мяне зморшчынкі ў куточках губ і стае сівых валасоў, і мы абодва чытаем самі сабе радкі з уступу да «Песьні пра зямлю», які колісь не разумелі безь перакладу, і я пакідаю ля помніка маленькі каменьчык, ты таксама, а потым кладзеш руку на маё плячо і кажаш: пойдзем. Перад намі крочаць мая маці і твой бацька, шэпчуцца пра пляны мэрыі разбурыць стары дом і выкарчаваць гай, каб пабудаваць на іх месцы элітны шматпавярховік, і я бачу, як зямля, паколькі ўжо больш ня можа змяшчаць усё, што мы схавалі ў ёй, дрыжыць і расколваецца, і хмарачос з грукатам абрынаецца. А за намі ідзе Міша, уздыхае і кажа: калі б было можна вярнуць жыцьцё назад хоць на хвілінку, і я дакладна ведаю, у якую хвілінку ён хацеў бы вярнуцца. Ля брамы стаіць згорбленая старая, чый маршчыністы твар такі знаёмы, і, трымаючы мяне за рукаў дрыжачай рукою, кажа скрыготкім голасам: ты, мусіць, мяне ня памятаеш, але я выдатна памятаю тваю бабулю, на старой пошце яна была нашым сталым кліентам. Вы спадарыня Бэла Блюм з пошты, шапчу я, і сэрца маё сьціскаецца, і на імгненьне я бачу акуляры на кончыку завостранага носа, шэрыя валасы, ледзяныя пальцы, што прагнуць учапіцца ў дзіцячыя шы і ў трохкутныя маркі, і прыгадваю нашыя ананімкі з пагрозамі, і кідаю позірк на цябе, але ты талопісься на свае запыленыя боты і кажаш: трэба ісьці, у мяне на заводзе паседжаньне, і я зноў дакранаюся да мяккай рукі з доўгімі, надта доўгімі пальцамі, а над імі — блякла-ліловы капляюш з саломы. Толькі раптам прылятае вятрыска з

мора і скідае капялюш з галавы, і коціць яго па сьцежцы, а яна бяжыць за ім спаміж магільных помнікаў у сваёй пухкай разьвіванай сукні, з выпнутым круглым жыватом і вузкімі пасамі каштанавых валасоў, і цягне свае пультныя рукі, каб злавіць яго, але хітры капялюш узьлятае высока-высока ў неба, як ліловы матылёк, і празь імгненьне сядзе на вострую вершаліну кіпарыса. Але, падумаўшы, нечакана двойчы перакульваецца ў паветры і садзіцца на помнік Аба-Хушы, былога мэра. Ты разам зь Мішам і астатнімі мужчынамі падахвочваецца злавіць уцекача і гойсаеце паміж магіламі, але ён, расплясканы і нягеглы, ужо зноў далёка ад вас: дзе Ханох Габрыелі, сын Мойшы, народжаны ў г. Лодзь, і дзе Цыля Фрумкіна, узорная жонка, маці і найвялікшая праведніца, якія шчыльна ляжаць тут, а вы ўсе пачырванелі, спатнелі і цяжка дыхаеце, але капялюш ратуецца адмысловым сальта, уздымаецца ў чарговы раз, а вы зноў прыпусьцілі за ім, талопіцеся ў неба і махаеце рукамі, як ацалелыя пасья караблякрышу на пустэльным востраве махаюць самалёту, толькі зьнянацку капялюш губляе раўнавагу, круціцца вакол уласнай восі, як танцоўшчыца, у віры фіялетавых стужак і каменем падае ля могількавай брамы, прызямляецца на бок і сьмяецца сваім круглым ротам, а яна бяжыць да яго, важкая і задыханая, нахіляецца, падымае, махае ім высока над галавой і крычыць вам з бляскам уваччу: я злавіла, я злавіла яго.

Сьнежань 1989

Ч-16 Чалавек, які скраў Сьцяну Плачу / Пер. з мовы
іўрыт П. Касьцюкевіча. — Мінск : І. П. Логвінаў,
2009. — 210 с.

ISBN 978-985-6901-03-7

УДК 821.411.16-32
ББК 84(5Изр)-44

Літаратурна-мастацкае выданне

ЧАЛАВЕК, ЯКІ СКРАЎ СЫЦЯНУ ПЛАЧУ

15 ізраільскіх апавяданняў
у перакладах Паўла Касцюкевіча

Рэдактар **Валянцін Акудовіч**
Карэктар **Наталья Кучмель**
Дызайн **Сяргей Ждановіч**
Вёрстка **Сяргей Кандраценка**

Падпісана ў друк 06.11.2008 г. Фармат 84×108 1/32.
Папера афсетная. Друк афсетны. Гарнітура «Georgia».

Ум. друк. арк. 11,03. Ул.-выд. арк. 11,2.

Наклад 1000 ас. (1—500). **Зам. 1403**

Выдавец І. П. Логвінаў.

ЛВ 02330/013307 ад 30.04.2004 г.

220050, г. Мінск, пр-т Ф. Скарыны, 19-5.

logvinovpress@mail.ru

Друк ТДА «НоваПрынт».

ЛП 02330/0056647 ад 27.03.2004 г.

220047, г. Мінск, вул. Купрэвіча, 2.

... Варта вам апынучца ў нашай роднай блізкаўсходняй старонцы ля завода-гіганту, старой фабрыкі, новага гандлёвага цэнтру ці побач з будынкам аўтавакзалу, вы ўбачыце адну і тую ж карціну: усе дружна стаяць на вушах, пэрсанал лётае што дурны, патрабуючы, каб Нехама іх злучыла, усе грукаюцца ў замкнёныя дзверы склада, і пасярод гэтага вэрхалу ў канцы калідора абавязкова павінен зьявіцца вельмі тлусты мужчына з чырвоным як бурак тварам ды надрыўна завершчаць: «Дзе ключ?»

Эфраім Кішон, апавяданьне «А ключ у Рыжага»

... — Мой бацька кліча мяне ў Ерусалім. Здурнець можна, ужо вясна, вось-вось Пэсах...

— Паедзеш?

— Даймае страшна. Кажа, прыяжджай, пабудзем габрэямі хоць раз на год. Я сказала, што ў мяне працы па горла, і хай ён адзін будзе габрэем раз на год...

Гафі Амір, апавяданьне «У 21 год ты зьлётаеш на Месяц»

... І толькі цябе адну буду любіць векі вечныя,
І толькі цябе аднаго буду любіць векі вечныя.

Нам заняло духі, бо мы адчулі, што гэтая клятва моцная як сьмерць, і каб яна зрабілася нават яшчэ мацнейшай, словы клятвы мы выразалі з Кнігі Быцьця і пры сьвятле сьвечак наклеілі на чысты аркуш. Потым напісалі дату і пазначылі наш дакладны адрас: бульвар га-Насі, гара Кармэль, Хайфа, Ізраіль, Блізкі Ўсход, Азія, Зямля, Сонечная сыстэма, Галактыка, Сусьвет...

Юдыт Кацыр, апавяданьне «Шлаф Штунд»

**ЧАЛАВЕК,
ЯКІ СКРАЎ
СЬЦЯНУ
ПЛАЧУ**

**15 ізраільскіх
апавяданьняў**

у перакладах
Паўла Касьцюкевіча

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

S

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH

SH